

**RAPORTUL
COMISIEI DE ANCHETĂ PENTRU ELUCIDAREA CAUZELOR
ȘI CONSECINȚELOR EVENIMENTELOR DE DUPĂ 5 APRILIE
2009**

Chișinău 2010

I. CONTEXT GENERAL

1.1 PREAMBUL PROCEDURAL, LUCRĂRILE COMISIEI DE ANCHETĂ

1.2 REPERE METODOLOGICE

II. SITUAȚIA PREMERGĂTOARE PROTESTELOR DIN 7 APRILIE 2009

II.1. CONTEXTUL PREELECTORAL AL ALEGERILOR PARLAMENTARE DIN 5 APRILIE 2009

II.1.1. Contextul si premisele legislative ale alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009

II.1.1.1.Contextul alegerilor parlamentare din aprilie 2009

II.1.1.2. Evoluția cadrului legislativ în domeniul electoral și impactul acestuia asupra alegerilor

II.1.2. Percepțiile societății și rolul autorităților în perioada campaniei electorale

II.1.3. Rolul și condițiile de funcționare a mass-media în campania electorală

II.1.4. Funcționalitatea instituțiilor responsabile de procesul electoral

II.1.4.1 Comisia Electorală Centrală

II.1.4.2. Consiliile și birourile electorale

II.1.4.3. Pregătirea listelor electorale pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009

II.1.4.4. Soluționarea litigiilor electorale de către organele electorale

II. 2. ALEGERILE DIN 5 APRILIE 2009

II.2.1. Situația în ziua alegerilor, evaluarea și aprecierea alegerilor corecte și libere

II.2.2. Comportamentul autorităților publice

II.2.3. Validarea alegerilor

II.3. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

III. PROTESTELE DIN 6-7 APRILIE 2009. CRONOLOGIA EVENIMENTELOR

III.1. PROTESTELE DIN 6 APRILIE 2009

III.1.1. Declarațiile prealabile

III.1.2. Protestele

III.1.3. Acțiunile autorităților

III.2. PROTESTELE DIN 7 APRILIE 2009

III.2.1. Declarațiile prealabile

III.2.2. Protestele

III.2.2.1 Evenimentele în PMAN

III.2.2.2 Evenimentele cheie între Președinție și Parlament

III.1 PROTESTELE DIN 6 APRILIE 2009.....	27
III.1.1 Declarațiile prealabile.....	27
III.1.2 Manifestații.....	28
III.1.3 Acțiunile autorităților.....	32
III.2 PROTESTELE DIN 7 APRILIE 2009.....	33
III.2.1 Declarațiile prealabile.....	33
III.2.2 Manifestațiile.....	35
III.2.2.1 Evenimentele în PMAN	37
III.2.2.2 Evenimentele între Președinție și Parlament.....	42

IV. CONSECINȚELE PROTESTELOR DIN APRILIE 2009

IV.1. EVENIMENTELE CARE AU URMAT DUPĂ PROTESTELE DIN APRILIE 2009

IV.1.1. Acțiunile organelor de poliție în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009

IV.1.3.1 Tentativele de destabilizare a situației de către cetățenii altor state

IV.1.3.2 Atacul cibernetic asupra serverelor Președinției Republicii Moldova lansate la 7 și 8 aprilie 2009

IV.1.3.3 Arborarea drapelului României pe clădirile Președinției și Parlamentului Republicii Moldova, harta „României mari”

IV.1.2. Discursurile Președintelui RM și ale Prim-ministrului

IV.1.3. Ipotezele, argumentarea prezenței sau lipsei factorului extern

IV.1.4. Rolul și aprecierile liderilor partidelor parlamentare

IV.2. ANALIZA ACȚIUNILOR ORGANELOR DE DREPT, AVOCAȚILOR ȘI INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI DUPĂ PROTESTELE DIN APRILIE 2009

IV.2.1. Acțiunile organelor de drept și menținere a ordinii publice

IV.2.1.1. Numărul și profilul persoanelor reținute

IV.2.1.2 Subdiviziunile MAI implicate în reținerea persoanelor și aducerea lor în comisariate

IV.2.1.3 Temeiurile reținerilor

IV.2.1.4. Asigurarea drepturilor bănușilor/învinușilor/inculpașilor, aflați în custodia organelor de poliție

IV.2.2. Acțiunile instanțelor judecătorești

IV.2.2.1. Sinteza informațiilor obținute în procesul de audieri

IV.2.2.2 Sinteza materialelor colectate din instanțele judecătorești

IV.2.2.3 Activitatea Curții de Apel Chișinău în cadrul examinării recursurilor împotriva aplicării sau neaplicării măsurii preventive arestul

IV.2.2.4 Schimbarea poziției procurorilor după „amnistia” anunțată de șeful statului V. Voronin

IV. 2. 3. Acțiunile instituțiilor de apărare a drepturilor omului: centrul pentru drepturile omului, consiliul consultativ, mecanismul de prevenire a torturii

IV.3. VICTIMELE PROTESTELOR DIN APRILIE 2009. CAZURILE DE TORTURĂ ȘI TRATAMENTE INUMANE ȘI DEGRADANTE

IV.3.1. Victimele din rândurile colaboratorilor de poliție

IV.3.2. Analiza comparată a profilului victimelor: polițiști și persoanele reținute în aprilie 2009

IV.3.3. Cazurile de tortură și tratamente inumane și degradante

IV.4. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

V. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

I. CONTEXT GENERAL /CONSIDERAȚII GENERALE

I.1 PREAMBUL PROCEDURAL, LUCRĂRILE COMISIEI DE ANCHETĂ

Comisia de anchetă pentru elucidarea cauzelor și consecințelor evenimentelor de după 5 aprilie 2009 (*în continuare – Comisia de anchetă, comisia*) a fost constituită în conformitate cu prevederile art.34 din Regulamentul Parlamentului la 20 octombrie 2009¹ în următoarea componență:

Președinte

NAGACEVSCHI Vitalie – Frațiunea parlamentară a Partidului Liberal Democrat din Moldova

Vicepreședinte

MIȘIN Vadim – Frațiunea parlamentară a Partidului Comuniștilor din R. Moldova

Secretar

BREGA Gheorghe – Frațiunea parlamentară a Partidului Liberal

Membri:

COLESNIC Iurie – Frațiunea parlamentară a partidului “Alianța «Moldova Noastră»”

GHILEȚCHI Valeriu – Frațiunea parlamentară a Partidului Liberal Democrat din Moldova

STOIANOGLO Alexandru – Frațiunea parlamentară a Partidului Democrat din Moldova

VLAH Irina – Frațiunea parlamentară a Partidului Comuniștilor din R. Moldova

VREMEA Igor – Frațiunea parlamentară a Partidului Comuniștilor din R. Moldova

ZAGORODNÎI Anatolie – Frațiunea parlamentară a Partidului Comuniștilor din R. Moldova.

Prin Hotărârea Parlamentului nr.115-XVIII din 18.12.2009 privind modificarea articolului 3 al Hotărârii Parlamentului nr. 43/20.10.2009, mandatul Comisiei a fost prelungit, deoarece termenul de 60 de zile fixat inițial s-a dovedit a fi prea mic, ținând cont de volumul considerabil al materialelor care urmau a fi solicitate și examinate, precum și numărul impunător al persoanelor care urmau a fi audiate. În aceste condiții termenul limită pentru prezentarea raportului final al Comisiei de anchetă a fost stabilit pentru data de 20 aprilie 2010.

Prima ședință a Comisiei de anchetă a fost convocată la data de **27 octombrie 2009**, în cadrul căreia au fost examinate următoarele chestiuni:

1. adoptarea Regulamentului comisiei de anchetă²;
2. stabilirea modului de activitate a Comisiei de anchetă;
3. alte aspecte procedurale.

În cadrul ședinței **din 3 noiembrie 2009** s-au examinat următoarele chestiuni:

1. lansarea unui apel public către toate persoanele care dispun de informații veridice și care doresc să-și aducă aportul în vederea elucidării evenimentelor ce au avut loc în centrul capitalei în aprilie 2009 și anunțarea instituirii unei „linii fierbinți” – 26 81 56 și a unei adrese e-mail comisia_ancheta@yahoo.com la care orice persoane au avut posibilitatea să comunice informațiile solicitate;
2. repartizarea sarcinilor între membrii Comisiei;

¹ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.43-XVIII din 20.10.2009 (Monitorul Oficial nr.157/447 din 22.10.2009), Anexa nr. 1 la prezentul raport.

² Anexa nr. 2 la prezentul raport.

3. stabilirea listei ONG-urilor ce vor avea dreptul de a delega reprezentanți/experti pentru participarea la lucrările comisiei. În temeiul deciziei Comisiei s-a convenit că la ședințe vor participa, fără drept de vot, reprezentanții următoarelor ONG-uri:

- Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CREDO), reprezentat de către Sergiu Ostaf;
- Institutul de Politici Publice (IPP), reprezentat de Iurie Pîntea;
- Amnesty International Moldova, reprezentat de Victor Suruceanu.

Afară de reprezentanții organizațiilor neguvernamentale, s-a decis ca la ședințele Comisiei de anchetă să asiste și reprezentanții unor organizații internaționale și anume:

- Reprezentanța ONU în Moldova. Din numele acesteia la ședințe au asistat Claude Cahn și Lari Peltonen;
- Reprezentanța Secretarului General al Consiliului Europei în Republica Moldova. Din numele acesteia la ședințe a asistat Traian Țurcanu;
- OSCE. Din numele acesteia la ședințe a asistat Ludmila Samoilă;
- Oficiul Reprezentantului Special al Uniunii Europene în Republica Moldova. Din numele acestuia la ședințe a asistat Bjorn Kavalcov-Halvarsson.

4. stabilirea listei autorităților de la care vor fi solicitate informațiile privind evenimentele din aprilie 2009 și stabilirea conținutului informației solicitate³.

În cadrul ședinței din **5 noiembrie 2009** membrii Comisiei au pus în dezbatere următoarele subiecte:

1. propuneri complementare privind conținutul informației ce va fi solicitată de la autorități;
2. chestiuni procedurale.

În cadrul ședinței din **10 noiembrie 2009** s-au discutat următoarele chestiuni:

1. suplimentarea listei autorităților de la care vor fi solicitate informațiile privind evenimentele din aprilie 2009;
2. suplimentarea listelor de întrebări pentru autoritățile publice centrale și a conținutului informației solicitate.

În cadrul ședinței din **11 decembrie 2009** au fost abordate următoarele subiecte:

1. necesitatea prelungirii termenului mandatului Comisiei de anchetă;
2. analiza și sinteza informației parvenite de la autorități;
3. înaintarea către Parlamentul RM a unui proiect de hotărâre pentru modificarea Hotărârii nr.43-XVIII din 20.10.2009 privind constituirea Comisiei de anchetă pentru elucidarea cauzelor și consecințelor evenimentelor de după 5 aprilie 2009;
4. chestiuni procedurale.

În cadrul ședinței din **9 februarie 2009** s-au discutat următoarele chestiuni:

1. necesitatea generalizării răspunsurilor de la autoritățile publice, parvenite în adresa comisiei
2. aprobarea proiectului structurii raportului comisiei;
3. aprobarea proiectului listei persoanelor care urmează a fi audiate de către comisie⁴;
4. aprobarea graficului/programului de audieri.

³ Lista autorităților furnizoare de informații este prezentată în Anexa nr. 3

⁴ Deși inițial era preconizată audierea a circa 40 de persoane, finalmente Comisia a audiat 82 persoane, lista completându-se pe parcurs, în dependență de informațiile comunicate de către persoanele audiate și solicitările membrilor comisiei.

Privitor la procesul de recepționare a informațiilor legate de evenimentele din aprilie 2009, prin intermediul poștei electronice, serviciilor poștale obișnuite și a liniei fierbinți, în perioada 06-27 noiembrie 2009 au fost recepționate **27 apeluri telefonice⁵ și 19 demersuri scrise**, materiale care au fost examinate de către membrii comisiei, unele din ele fiind utilizate la scrierea acestui raport, ulterior fiind stocate în arhiva Comisiei.

Procesul de audieri în fața Comisiei de anchetă a demarat la 16 februarie 2010 și a continuat până la 30 martie curent (*timp de 23 zile*). În cadrul audierilor **au fost invitate 82 de persoane**: înalți demnitari de stat, colaboratori ai organelor de drept, organizatori ai manifestațiilor, participanți la manifestații și martori oculari ai evenimentelor, victime ale protestelor din aprilie 2009⁶.

Comisia de anchetă accentuează faptul că termenul fixat în hotărârea Parlamentului a fost prea mic, iar presiunea publicului și cea politică, în special la etapa de finalizare a activității comisiei și redactării prezentului raport, au fost enorme, fapt care într-o anumită măsură poate sau chiar a afectat calitatea și plenitudinea raportului Comisiei de anchetă.

Deși mass-media, societatea în ansamblu, precum și unii actori politici au invocat constant faptul că “la expirarea unui an de la evenimentele din aprilie 2009” nu au fost publicate rezultatele investigațiilor, Comisia de anchetă consideră necesar să pună în evidență următoarele aspecte care au influențat considerabil funcționalitatea și celeritatea activităților comisiei, în special în faza incipientă:

1. O precizare importantă este că activitatea comisiei a fost inițiată numai la finele lunii octombrie⁷, prin urmare, orice speculații referitor la faptul că investigațiile comisiei durează mai mult de un an de zile, sânt nefondate;
2. Comisia de anchetă a fost creată practic “pe loc gol”, fără a fi asigurată cu strictul necesar: calculator, imprimantă, precum și altă tehnică/birotică, neavând buget propriu indispensabile unei activități de o asemenea amploare;
3. Din cadrul Aparatului Parlamentului a fost desemnată o singură persoană pentru asigurarea lucrărilor de secretariat a Comisiei, ceea ce a fost insuficient, ținând cont de volumul considerabil al solicitărilor de informații și a materialelor care urmau a fi distribuite, analizate și sintetizate de către membrii comisiei de anchetă.

În vederea depășirii acestor impedimente membrii Comisiei de anchetă au depus diligența necesară pentru asigurarea logistică și contractarea unor persoane suplimentare în componența secretariatului Comisiei de anchetă, expediind în acest sens o solicitare Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din Republica Moldova (PNUD). Solicitarea respectivă a fost agreată de către PNUD și la finele lunii noiembrie 2009 comisia de anchetă a fost asigurată cu birotica necesară unei bune activități. Contractarea experților și implicarea plenară a acestora în activitatea Comisiei de anchetă a fost posibilă doar la mijlocul lunii ianuarie 2010.

Comisia de anchetă apreciază înalt și suportul Consiliului Europei în general și al Comisarului pentru drepturile omului Thomas Hammarberg, care, prin intermediul expertului Johan Hirshfeldt, a oferit comisiei o asistență metodologică substanțială și o viziune per ansamblu asupra modului de desfășurare a investigațiilor în Comisie și modului de redactare a raportului final.

⁵ Fără a lua în calcul și unele apeluri repetate, când apelanții insistau să discute neapărat cu cineva din membrii Comisiei.

⁶ A se vedea Anexa nr.4.

⁷ Comisia s-a întrunit în prima ședință la 27 octombrie 2009.

În urma solicitării Comisiei de anchetă, Consiliul Europei, în cadrul Programului de susținere a Democrației în Republica Moldova, cofinanțat de CoE și Uniunea Europeană, a contractat 2 experți, Francesc Guillen LASIERRA din Spania și Ralph ROCHE din Irlanda de Nord, care, în baza materialelor video și foto adunate de Comisie, vor formula concluzii vizavi de caracterul manifestațiilor din 07 aprilie 2009, prestația autorităților în gestionarea respectivelor manifestații și vor formula recomandări care vor avea scopul de a nu mai admite pe viitor situații similare. Misiunea experților va începe în mai 2010, când aceștia vor sosi în Moldova pentru a prelua materialele necesare pentru formularea concluziilor. Propunem ca respectivele concluzii, ulterior, să fie anexate la prezentul raport și prezentate autorităților interesate, dar și Parlamentului.

Colectarea, sinteza și analiza comparată a unor informații importante pentru activitatea comisiei a fost posibilă grație sprijinului Fundației Eurasia din Moldova, care a contractat doi experți din mediul neguvernamental ce s-au preocupat de completarea unui tablou statistic, bazat pe informații colectate din prima sursă. Informațiile colectate au fost inserate într-o bază de date complexă și au fost confruntate potrivit unor criterii distincte, principalele constatări fiind reproduse în secțiunea IV a prezentului raport.

Comisia de anchetă exprimă gratitudinea sa PNUD Moldova, Consiliului Europei și Fundației Eurasia Moldova pentru suportul valoros acordat în procesul de elucidare a cauzelor și consecințelor evenimentelor din aprilie 2009.

Comisia de anchetă exprimă gratitudinea sa și tuturor persoanelor care au furnizat informații relevante pentru anchetarea evenimentelor din aprilie 2009 prin intermediul liniei fierbinți și poștei, precum și persoanelor care au acceptat invitația de a se prezenta la audieri.

1.2. REPERE METODOLOGICE

Raportul Comisiei de anchetă a fost elaborat în baza următoarelor categorii de informații:

1. Materialele prezentate de către Comisia de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 6-8 aprilie 2009 – în volum de **353 pagini**;
2. Informațiile scrise prezentate de către autoritățile publice – un volum total de **1215 pagini**;
3. Înregistrările video prezentate de către autoritățile publice, instituțiile media, precum și persoane private, în urma lansării liniei fierbinți în volum de **100 ore și 18 minute** și imagini foto - **5599**
4. Informațiile, rapoartele și studiile realizate de către ONG-uri și instituțiile internaționale – în volum de **584 pagini** ;
5. Înregistrările audierilor în fața Comisiei de anchetă – **43 ore de înregistrări**;
6. Datele și informațiile colectate din prima sursă: comisariatele de poliție, instanțele judecătorești, spitalul de urgență, sinteza și analiza comparată a acestor informații;
7. Sursele mass-media audiovizuale și scrise (publice și private), filmele documentare realizate după protestele din aprilie 2009;
8. Paginile web ale partidelor politice, în special: www.pcrm.md, www.pldm.md, www.pl.md, www.amn.md;
9. Declarațiile și comunicatele de presă difuzate de către actorii politici în campania electorală și în perioada ulterioară protestelor din aprilie 2009;

10. Diverse pagini web pe care au fost plasate informații video, poze, știri, comentarii despre acțiunile de protest din aprilie 2009 și consecințele acestora.

Membrii Comisiei de anchetă au examinat și au analizat, în mare parte, toată varietatea de surse enunțate mai sus, însă „probatoriul de bază” l-au constituit informațiile furnizate de către autoritățile publice: materialele oficiale pe suport de hârtie și înregistrările video.

Constatările din cuprinsul raportului s-au făcut în baza contrapunerii și analizei critice a informațiilor din gestiune, astfel încât natura constatărilor să fie cât mai obiectivă și imparțială, ținând cont de faptul că, la expirarea unui an de la evenimentele din aprilie 2009, aprecierile au rămas la fel de controversate și acuzațiile reciproce continuă.

Un alt element probatoriu, în unele cazuri chiar decisiv, l-au reprezentat înregistrările audierilor în fața Comisiei de anchetă a oficialilor și persoanelor publice, a organizatorilor, martorilor, participanților și victimelor protestelor din aprilie 2009. În acest context, se impune o precizare importantă: în cadrul procesului de audieri membrii Comisiei de anchetă au mizat pe buna credință a persoanelor audiate și pe faptul că informațiile comunicate de către ele sânt veridice și acestea nu au admis intenționat sau neintenționat ducerea comisiei în eroare⁸.

Raportul Comisiei de anchetă nu este un rechizitoriu, nu poate fi interpretat ca un verdict și conține:

- analiza evenimentelor premergătoare protestelor din aprilie 2009;
- cronologia și aprecierea caracterului manifestațiilor de protest din perioada de referință;
- analiza consecințelor protestelor .

Constatările raportului Comisiei de anchetă sânt bazate pe contrapunerea și analiză critică a informațiilor din gestiune și pun în evidență deficiențele sistemice de funcționare a instituțiilor statului în situații de criză și apreciază caracterul acestor deficiențe.

Raportul conține un șir de recomandări în adresa Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne și Consiliului Superior al Magistraturii care urmează să investigheze mai detaliat anumite circumstanțe și persoane concrete care au fost audiate în fața Comisiei de anchetă, deoarece veridicitatea informațiilor analizate nu poate fi verificată cu exactitate de către membrii Comisiei de anchetă.

Raportul include un set de recomandări generale privitor la:

- Funcționarea instituțiilor democratice în perioada electorală și în timpul alegerilor;
- Comportamentul autorităților publice și conducerii în privința manifestațiilor;
- Asigurarea dreptului de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante;
- Asigurarea justiției imparțiale și echitabile.

⁸ Nici Regulamentul Parlamentului și nici Regulamentul Comisiei de anchetă nu prevăd sancționarea persoanelor pentru furnizarea unor informații false sau neveridice și răspunderea pentru refuzul de a se prezenta sau de a răspunde întrebărilor membrilor Comisiei de anchetă.

II. SITUAȚIA PREMERGĂTOARE PROTESTELOR DIN 7 APRILIE 2009

II.1. CONTEXTUL PREELECTORAL AL ALEGERILOR PARLAMENTARE DIN 5 APRILIE 2009

În procesul de examinare a contextului preelectoral al alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, Comisia de anchetă a considerat necesară evidențierea și aprecierea următoarelor aspecte importante:

1. contextul și premisele legislative pentru desfășurarea alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009;
2. percepțiile și atitudinea societății față de evenimentele produse în perioada preelectorală și campania electorală;
3. condițiile de funcționare a mass-media audiovizuale și scrise în campania electorală;
4. funcționalitatea instituțiilor responsabile de procesul electoral.

Deși problemele sus-menționate nu au fost abordate în mod special în informațiile furnizate de către autoritățile publice, totuși unele aprecieri și calificări au fost formulate de către persoanele audiate în fața Comisiei de anchetă, precum și de către ONG-urile și instituțiile internaționale care au monitorizat procesul electoral în Republica Moldova.

Prin urmare, marea parte a constatărilor Comisiei de anchetă referitor la evenimentele preelectorale sânt bazate pe aprecierile formulate de către participanții la audieri și evaluările prezentate într-un șir de rapoarte de monitorizare pentru fiecare problemă în parte.

II.1.1. Contextul și premisele legislative pentru desfășurarea alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009

Analiza contextului electoral și a premiselor legislative a fost considerată importantă de către membrii Comisiei, deoarece corectitudinea, tonalitatea și atmosfera campaniilor și scrutinelor electorale sânt influențate în mod direct de circumstanțele și cadrul legislativ în care acestea se desfășoară. Examinând aceste aspecte, Comisia de anchetă a abordat în mod special două probleme:

1. circumstanțele și contextul în care s-au desfășurat alegerile parlamentare din aprilie 2009;
2. evoluția cadrului legislativ în domeniul electoral și impactul acestuia asupra alegerilor.

II.1.1.1. Contextul alegerilor parlamentare din aprilie 2009

Contextul preelectoral

Alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 au reprezentat a cincia competiție electorală după proclamarea independenței R. Moldova din 1991, la încheierea mandatului ordinar al Parlamentului ales în 2005, în care Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) a deținut pentru a doua oară consecutiv majoritatea mandatelor⁹. Prin urmare, miza acestor alegeri a fost una mare: PCRM a pledat pentru menținerea în continuare a poziției dominante/majorității parlamentare și a stabilității social-politice, iar partidele din opoziție și-au focusat, în mare parte,

⁹ Majoritatea parlamentară a fost deținută de către PCRM două mandate consecutiv începînd cu anul 2001.

toate eforturile pentru diminuarea rolului dominant al PCRM pe scena politică din Republica Moldova.

O primă problemă care a fost sesizată de către societatea civilă a fost incertitudinea datei concrete a expirării mandatului Parlamentului de legislatura a XVI-a. Potrivit raportului final al Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului (LADOM) privind monitorizarea alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009¹⁰: „...alegerile în noul Parlament urmau să fie fixate în luna decembrie 2008, pentru una din duminicile din a doua jumătate a lunii martie 2009. Parlamentul ... a numit data alegerilor parlamentare la 2 februarie 2009 pentru prima zi a sesiunii de primăvară-vară, rezervând astfel perioadei electorale un termen limită de 60 de zile, exact cât prevede legislația electorală”.

Potrivit aceluiași raport LADOM:

„Contextul preelectoral și organizarea alegerilor în noul Parlament au fost marcate atât de aspecte pozitive cât și de aspecte negative.

Aspectele pozitive vizau:

- existența unei stabilități instituționale și a unei creșteri economice modeste;
- existența unui consens național de orientare europeană a țării;
- obținerea unor facilități de comerț asimetric;
- promisiuni de aprofundare a relațiilor cu Uniunea Europeană, condiționată de organizarea unor alegeri parlamentare libere și corecte.

Aspectele negative se refereau la:

- măsurile de restricționare a accederii în Parlament a partidelor mici;
- raporturile tensionate dintre autoritățile publice centrale și locale;
- îngustarea cercului potențialilor concurenți electorali;
- condamnarea CEDO în unele aspecte de ordin electoral;
- imposibilitatea găsirii unei soluții durabile în rezolvarea problemei transnistrene.

... Hărțuirea unor potențiali concurenți electorali sau a reprezentanților acestora, intentarea de dosare penale ... și utilizarea din abundență a resurselor administrative, precum și intimidarea și amenințarea persoanelor active politic au descurajat implicarea politică a multor cetățeni. ... lipsa diversității de opinii în activitatea mass-media, periclitată de tendințe părtinitoare și învinuiri reciproce, a creat o atmosferă psihologică tensionată în societate, care a luat amploare odată cu apropierea de alegerile parlamentare¹¹.

Toate aceste fapte au fost scoase în evidență de societatea civilă, care s-a arătat îngrijorată:

- de starea de lucruri în perioada preelectorală;
- de crearea premiselor pentru un comportament electoral incorect și sporirea riscurilor de fraudare a viitoarelor alegeri, fapt ce din start a făcut să fie pusă la îndoială sinceritatea guvernării în organizarea unor alegeri parlamentare libere și corecte.

Campania electorală

În raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO (în continuare - MOA) din 16 iunie 2009¹² se menționează: „Urmare a unui start cu rezonanță redusă, campania în general pluralistă a luat amploare după finalizarea înregistrării candidaților pe 10 martie. ...Partidul de guvernământ PCRM a subliniat realizările economice din ultimii opt ani, necesitatea stabilității și poziția internațională a Președintelui, care s-a implicat într-un număr sporit de activități de politică externă pe parcursul campaniei. Majoritatea partidelor de opoziție au criticat PCRM pentru corupția răspândită și administrarea proastă și și-au desfășurat campaniile pe baza retoricilor anti-comuniste. Agitația electorală negativă, în special îndreptată împotriva reprezentanților cheie ai opoziției, a devenit tot mai frecventă odată cu apropierea zilei alegerilor”.

Potrivit declarației Misiunii de observatori din partea CSI despre rezultatele monitorizării pregătirii și desfășurării alegerilor parlamentare din Republica Moldova¹³: „pentru desfășurarea agitației electorale, concurenților electorali le-au fost asigurate condiții egale, ceea ce reprezintă un element important al alegerilor democratice. La inițiativa CEC partidele politice și mass-media au subscris unui Cod etic privind modul de desfășurare și reflectare a campaniei electorale. ... În același

¹⁰ http://ladom.org.md/img/docs/9832_RAPORT_FINAL_2009.doc, pag. 8

¹¹ Constatările respective se regăsesc și în Raportul final al MOA OSCE/BIDDO

¹² <http://www.osce.org/odihr-elections/>

¹³ Informație expediată de CEC la 25.11.2009, nr. CEC-8/1345

timp, Misiunea menționează că au fost admise unele încălcări a modului de desfășurare a agitației electorale. Pe motivul agitației electorale incorecte de către unii concurenți electorali, PCRM a adoptat la 27 martie 2009 decizia de a nu participa în dezbaterile televizate¹⁴, renunțând în favoarea oponenților săi de la timpul său de emisie. Afară de aceasta, CEC a obligat Alianța „Moldova Noastră” și Partidul Liberal să excludă din emisie clipurile electorale, conținutul cărora prejudicia PCRM. La rândul său, PCRM a dat curs solicitării CEC și a renunțat la unul din clipurile sale electorale difuzat prin intermediul posturilor TV, care nu era în corespundere cu Regulamentul de reflectare a campaniei electorale de către mass-media. Misiunea a stabilit de asemenea și cazuri de deteriorare sau distrugere a panourilor publicitare ale unor concurenți electorali”.

Analizând constatările organizațiilor neguvernamentale și a misiunilor de observare a alegerilor din Republica Moldova, Comisia de anchetă consideră că contextul preelectoral, cât și modul în care s-a desfășurat campania electorală în aprilie 2009 au fost marcate de o serie de probleme: începând cu data stabilirii alegerilor și finisând cu unele probleme de agitație electorală în ziua „tăcerii” și ziua alegerilor parlamentare¹⁵.

II.1.1.2. Evoluția cadrului legislativ în domeniul electoral și impactul acestuia asupra alegerilor

Codul electoral al Republicii Moldova a fost adoptat la 21.11.1997 și a constituit o preocupare constantă a tuturor forțelor politice reprezentate în Parlament – legea electorală fiind modificată de 26 de după adoptare, cel mai „fructuos” fiind anul 2000, când pe parcursul unui singur an Codul electoral a fost modificat de 8 ori.

Un studiu privind contextul preelectoral în Republica Moldova¹⁶ în cadrul căruia este analizată și evoluția legislației electorale din domeniu menționează că: „În general, după alegerile parlamentare din 1998, procesul de revizuire a legislației electorale a relevat o tendință de ridicare a barierelor, atât pentru inițierea referendumurilor, cât și pentru accesarea în Parlament a partidelor „mici”, prin majorarea pragului electoral. În acest sens, modificări esențiale în Codul electoral au fost operate în martie 2000, când pragul electoral pentru partide și blocuri electorale a fost ridicat până la 6%. ... O evoluție pozitivă în amendarea legislației electorale a intervenit la scurt timp după alegerile parlamentare din 2005. La insistența partidelor parlamentare de opoziție, care au acceptat un parteneriat cu PCRM în baza „consensului politic” privind integrarea europeană, au fost constituite comisii parlamentare de lucru pentru revizuirea unui șir de acte legislative în vederea aducerii lor în concordanță cu recomandările Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei și OSCE. În lista legilor care urmau a fi revizuite a fost și Codul electoral. În conformitate cu modificările operate în 2005 în câteva rânduri, au fost garantate drepturile partidelor de a participa în timpul campaniei electorale la dezbaterile electorale televizate gratuite, zilnice, cu o durată de cel puțin 90 de minute. ...O altă modificare importantă a constat în micșorarea pragului electoral până la 4%, ceea ce însemna revenirea la plafonul inițial, stabilit încă la adoptarea Codului Electoral de către Parlament în 1997. Pentru blocurile pre-electorale, indiferent de numărul subiecților constituenți, pragul a fost stabilit la nivelul de 8%. ...Însă fără a testa în practică impactul ultimilor modificări, în aprilie 2008, majoritatea parlamentară, prin modificarea Codului electoral a stabilit noi bariere de participare la alegerile parlamentare: pragul electoral a fost ridicat la 6%, blocurile electorale au fost interzise, iar deținătorilor dublei cetățenii li s-a interzis să devină parlamentari¹⁷. ”

¹⁴ O altă abordare a deciziei de PCRM de a se retrage din dezbaterile televizate este specificată în **Raportul MOA OSCE/BIDDO: „PCRM nu a participat la dezbateri în ultima săptămână a campaniei electorale .. Deși este dreptul partidului de a refuza participarea la dezbateri, neparticiparea PCRM ar fi putut reduce valoarea informațională a acestor dezbateri pentru spectatori”.**

¹⁵ În scrisoarea CEC se menționează că, prin hotărârile sale, CEC a constatat o serie de încălcări a legislației electorale, inclusiv „efectuarea agitației electorale în ziua precedentă alegerilor. Faptele de agitație electorală în zilele „liniștii electorale” și alegerilor au fost invocate în raportul MOA OSCE/BIDDO: „perioada de liniște electorală nu a fost respectată în ajunul alegerilor de postul privat EUTV care a difuzat în reluare programul său de actualități.... în cadrul căruia unii concurenți electorali (AMN, PLDM, PDM, PSDM) au fost discreditați”.

¹⁶ Studiu “Contextul preelectoral: cadrul legislativ și contextul electoral din Republica Moldova în preajma alegerilor parlamentare din 2009 ”, autori Igor Boțan, Ion Creangă, Corneliu Gurin

¹⁷ 23/10/2008] CDL-AD(2008)022 [Joint Opinion on the Election Code of Moldova as of 10 April 2008 Adopted by the Venice Commission at its 76th Plenary Session \(Venice, 17-18 October 2008\)](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL(2008)094-e.asp) [http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL\(2008\)094-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL(2008)094-e.asp)

În raportul final al MOA OSCE/BIDDO citat mai sus a fost menționat că „cea mai recentă *Opinie comună a OSCE/BIDDO și a Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei a conchis că deși Codul electoral oferă în continuare o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice, modificările din 2008 au luat în considerare recomandările făcute doar într-o măsură limitată. Modificările cheie cuprind:*

- creșterea pragului electoral pentru reprezentarea partidelor în Parlament;
- interzicerea creării coalițiilor preelectorale;
- limitarea drepturilor persoanelor cu cetățenie multiplă de a deveni deputați.

Acestea au stârnit îngrijorări în rândul partidelor de opoziție. Luate împreună, aceste prevederi creează obstacole pentru reprezentarea partidelor, candidaților și cetățenilor, inclusiv persoanelor care aparțin minorităților naționale”.

În contrast cu opinia MOA OSCE/BIDDO, declarația Misiunii de observatori din partea CSI menționează „*Codul (electoral) corespunde exigențelor Convenției privind standardele alegerilor democratice, drepturilor și libertăților electorale în statele-membre ale CSI și asigură posibilitatea desfășurării alegerilor libere și democratice*”. Unica obiecție formulată de către Misiunea CSI privitor la cadrul legislativ s-a referit la faptul că „*normele care reglementează statutul observatorilor naționali și internaționali, ar putea fi incluse în textul Codului, dar nu trebuie reglementate prin hotărârile CEC.*”

Comisia de anchetă consideră că modificarea legislației electorale și a unor acte legislative în ajunul campaniei electorale au fost de natură să prejudicieze încrederea concurenților electorali și alegătorilor, „regulile de joc” fiind schimbate fără a ține cont plenar de recomandările Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei.

Comisia de anchetă salută constituirea comisiei parlamentare pentru revizuirea legislației electorale și își exprimă speranța că la modificarea cadrului juridic vor fi luate în considerare și recomandările MOA a OSCE/BIDDO care a „*încurajat autoritățile din Moldova să aplice recomandările incluse în Opiniile comune privind Codul electoral, publicate în decembrie 2007 și octombrie 2008. În special următoarele chestiuni sânt îngrijorătoare:*

- *Interdicția alianțelor preelectorale*
- *Limitarea dreptului de a ocupa funcția de deputat pentru deținătorii cetățeniei multiple;*
- *Prezența minimă la urne de 50 procente pentru ca alegerile să fie considerate valabile și*
- *Pragul electoral”.*

II.1.2. Percepțiile societății și rolul autorităților în perioada preelectorală și campania electorală

Evaluarea percepțiilor societății în perioada preelectorală a fost realizată prin analiza publicațiilor în mass-media și a rezultatelor sondajelor sociologice publicate în această perioadă. De asemenea au fost analizate luările de atitudine ale partidelor politice în această perioadă: conferințe și comunicate de presă, organizarea și desfășurarea unor manifestații publice, flash-mob-uri etc.

În ajunul perioadei electorale activitatea partidelor politice s-a înviorat, au avut loc ședințe ale organelor de conducere, s-au luat măsuri pentru fortificarea organizațiilor primare, a fost reanimată presa de partid, s-au actualizat informațiile on-line (Internet). Partidele mai active au desfășurat diverse acțiuni menite să suscite atenția opiniei publice, au difuzat declarații și opinii vizând probleme de interes social, politic, economic, cultural, de politică internă și externă. În același timp, asupra mai multor lideri ai partidelor politice cu pondere au fost exercitate presiuni,

prin intentarea dosarelor penale sau amenințarea cu deschiderea lor¹⁸. Aparițiile mass-media ale partidelor politice au fost fragmentare, radiodifuzorul public național manifestând atitudine pasivă față de reflectarea vieții politice preelectorale, monitorizările efectuate apreciază că la IPNA Compania „Teleradio-Moldova” s-a acordat preferință partidului de guvernământ, iar mass-media afiliată unor formațiuni politice a acordat preferință acestora, în detrimentul reflectării obiective a vieții partinice și politice¹⁹.

După cum s-a menționat mai sus, campania electorală din aprilie 2009 a fost tensionată, fapt recunoscut de către toți liderii politici, audiați în fața Comisiei de anchetă²⁰. Ex-directorul SIS, dl Artur Reșetnicov a menționat că modul în care a derulat campania electorală a fost chiar „violent”, pe parcursul acesteia fiind aplicate tehnologii electorale noi pentru Republica Moldova, făcând referință, în mod special, la flash-mob-urile organizate de PLDM privind expirarea mandatului ex-președintelui Vladimir Voronin și manifestațiile de protest ale PLDM organizate cu diverse ocazii și impunătoare ca număr de participanți.

Mesajele extrem de controversate lansate de către actorii politici, mesajele cu caracter antagonist: când unii concurenți electorali propuneau „schimbarea”, iar alți concurenți electorali insistau asupra „menținerii stabilității” au bulversat societatea și au divizat-o, de fapt, în două tabere ireconciliante chiar până în prezent.

La 24 martie 2009, Institutul de Politici Publice a lansat Barometrul opiniei publice (BOP) un program de cercetare a opiniei publice, tematica cercetărilor căruia include: opțiuni politice, popularitatea principalelor partide și personalități politice, nivelul de viață și calitatea vieții, politica economică și socială a Guvernului, alte subiecte de interes major. Lansarea BOP în ajunul alegerilor parlamentare și rezultatele acestuia au fost interpretate în mod diferit de către formațiunile politice antrenate în competiția electorală²¹.

Potrivit acestui sondaj²² au fost reliefate următoarele percepții/opinii ale publicului privitor la politică:

- *”Nivelul de interes al populației țării pentru politică este de 23% (sânt interesați foarte mult sau mult). Dezinteresul față de viața politică este mai pronunțat la femei, persoanele în etate, persoanele cu nivel scăzut de studii.*
- *Instituțiile statale continuă să fie taxate cu o încredere redusă din partea populației, principalele instituții ale statului Guvern – 34%, Parlament – 34%, Președintele țării – 40%. Cele mai mici cote de încredere sunt înregistrate pentru partidele politice (16% au foarte multă sau oarecare încredere), syndicate (23%) și ONG (28%).*
- *În funcție de caracteristicile socio-demografice ale populației, constatăm că încrederea în Președintele țării, Parlament și Guvern, tradițional, este mai mare pentru locuitorii mediului rural, persoanele în etate, persoanele cu nivel socio-economic și nivel de studii scăzute.*
- *Dintre personalitățile politice de cea mai mare încredere continuă să se bucure Vladimir Voronin (48%), urmat de: Zinaida Greceanii (43%), Marian Lupu (36%) și Dorin Chirtoacă (32%).*
- *În cazul răspunsului liber privind personalitatea politică care este creditată cu cea mai mare încredere, 28% din respondenți au declarat că nu au încredere în nimeni. Totuși, Vladimir Voronin (23%) este personalitatea investită cu cea mai multă încredere, urmată la o distanță semnificativă de Dorin Chirtoacă (8%), Marian Lupu (6%) și Vlad Filat – (4%)*

¹⁸ Acuzații de implicare în tentativă de asasinat aduse în adresa liderilor AMN, intentarea dosarelor penale liderului PLDM, hărțuirea judiciară a Primarului General, vicepreședinte al PL ș.a. De notat că toate dosarele intentate anterior unor lideri politici sau cu tentă politică au eșuat în instanțele de judecată, Guvernul RM fiind obligat și la plata unor despăgubiri de către CEDO.

¹⁹ A se vedea Raportul de monitorizare a prezenței actorilor politici în programele posturilor de televiziune în perioada preelectorală a alegerilor parlamentare 2009 (perioada: 1 ianuarie – 3 februarie 2009), APEL, în cadrul Coaliției 2009.

²⁰ Dorin Chirtoacă, Serafim Urechean, Mihai Ghimpu și Vladimir Filat.

²¹ Liderul AMN a fost reticent față de rezultatele BOP, menționând că acesta “a fost comandat de către PCRM (partidul de guvernământ)”

²² Sondajul a fost efectuat în perioada 28 februarie – 14 martie 2009, pe un eșantion de 1197 persoane din 88 localități, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova (cu excepția regiunii transnistrene), eroarea maxima de eșantionare fiind de $\pm 2.8\%$.

- Referindu-ne la partide, menționăm că de cea mai mare încredere continuă să se bucure PCRM (47%). Următoarele partide, care se bucură de un nivel relativ înalt de încredere (comparativ cu alte partide), sunt: PLM (21%), PLDM (17%), AMN (15%), PSDM (9%) și PDM (7%).
- Dacă duminica viitoare s-ar organiza alegeri pentru Parlamentul Republicii, 6,8% din populație nu ar participa la vot, 36,2% din întreg eșantionul ar vota pentru PCRM. Următoarele partide care ar putea depăși actualul prag electoral sunt: PLDM (8,3%), PLM (8,2%) și AMN (5,4%). Indeciși sunt 23 la sută din cetățeni, 3,4% din respondenți nu au dorit să ofere un răspuns la această întrebare, iar circa 9% din opțiunile celor intervievați se distribuie între celelalte partide și candidați independenți înscrși în cursa electorală.
- Circa 59% din populația intervievată este de părerea că Republica Moldova nu este guvernată de voința poporului. Această opinie este mai evidentă în cazul locuitorilor din mediul urban și a persoanelor cu nivel socio-economic și nivel de studii mediu și înalt.
- Alegerile din Republica Moldova nu se desfășoară liber și corect în opinia a 43 la sută din populația adultă a țării. Profilul socio-demografic al persoanelor de această părere îl constituie locuitorii din mediul urban și persoanele cu nivel socio-economic și nivel de studii mediu și înalt²³.

După publicarea rezultatelor BOP, campania electorală a atins turații maxime, concurenții electorali implicându-se într-o luptă acerbă pentru voturile „indecișilor”.

Faptul că în societate au apărut tensiuni legate de alegerile parlamentare din aprilie 2009 a fost confirmat și de către Ministerul Afacerilor Interne și Serviciul Protecție și Pază de Stat:

Extras din răspunsul MAI nr. 14/435 din 8 mai 2009 în adresa Comisiei de stat sub președinția dlui V. Turcan

„Analiza fluxului de adresări făcute prin intermediul site-urilor web a scos la iveală că aceste adresări de orientare antistatală erau făcute preponderent de către tineri, uneori chiar și minori, care au făcut aceste apeluri fără conștientizarea pericolului pe care îl poartă și fără un suport ideologic ce ar putea fi materializat. Aceste declarații au fost prezente în Internet pe parcursul unei perioade îndelungate. Drept urmare, lucrul care a fost dus de MAI prin intermediul ofițerilor operativi de sector și serviciilor pentru minori și moravuri ale MAI a avut un caracter educativ-preventiv, fiind efectuat prin intermediul instituțiilor de învățământ din cadrul cărora erau acești tineri”

Extras din răspunsul SPPS nr. 2/491 din 20 mai 2009 în adresa Comisiei de stat sub președinția dlui V. Turcan:

„în perioada de la 15 martie-5 aprilie 2009, în nemijlocita apropiere de obiectele aflate în paza sau vizorul Serviciului s-au desfășurat mai multe evenimente ce au cauzat întărirea regimului de pază și acces la obiectele vizate.... resimțind tensionarea situației social-politice, un indicator fiind și faptul majorării începând cu martie 2009, a numărului comentariilor la reportaje cu caracter antiguvernamental, de instigare a vrăjmășiei interetnice și de nesupunere autorităților de stat, plasate pe sit-urile PRO TV Chișinău, Jurnal TV etc. de către conducerea Serviciului s-au întreprins un complex de activități....

Percepțiile societății în perioada preelectorală și a campaniei electorale au fost influențate și de încălcările sesizate de către misiunile internaționale de observatori și organizațiile neguvernamentale. Astfel, potrivit raportului final al OSCE/BIDDO:

OSCE/BIDDO a primit numeroase rapoarte din partea concurenților electorali privind înlăturarea, distrugerea și murdărirea afișelor și panourilor electorale și a verificat astfel de cazuri în Chișinău, Vulcănești și Bălți. În Orhei birourile unor partide de opoziție au fost vandalizate în noaptea de pe 16 pe 17 martie.

MOA OSCE/BIDDO a observat cazuri de intervenție în întrunirile și adunările desfășurate de partidele de opoziție. Pe data de 13 martie în Chișinău, la un marș de protest al tinerilor organizat de AMN în fața Ministerului de Interne, persoane neidentificate au aruncat sticle împlute cu vopsea în grupul de participanți. Unele adunări ale partidelor de opoziție au fost deranjate de grupuri aparent organizate care strigau insulte în adresa participanților și candidaților, după cum a fost observat în raionul Orhei și orașul Bălți.

Pe parcursul perioadei electorale, MOA OSCE/BIDDO a primit numeroase rapoarte din partea partidelor de opoziție privind diverse forme de implicare a poliției în campanie. Au fost numeroase acușări de intimidare a candidaților și alegătorilor, unele din acestea fiind verificate. Partidele s-au plâns de obstrucționări și intimidări de către poliție la adresa alegătorilor care doreau să participe la adunările lor. Partidele de

²³ http://ipp.md/public/files/BOP_martie_2009_prezentare2.ppt

opoziție s-au plâns că în unele orașe poliția a oprit autocarele cu susținătorii partidului care planificau să participe la adunări, cum a fost adunarea desfășurată de PLDM în Chișinău pe 22 martie. MOA OSCE/BIDDO a confirmat aceste rapoarte în Orhei și Bălți.

Cu câteva luni înainte de alegeri au fost inițiate anchete penale și investigații fiscale împotriva unor lideri de opoziție și activiști de partid. MOA OSCE/BIDDO a fost informată și despre un arest, un caz în instanța de judecată și o eventuală expulzare a doi consultanți străini ai PLDM. În alt caz, MOA OSCE/BIDDO a confirmat un caz când un funcționar de rang înalt al poliției din Briceni a fost demis din cauza refuzului de a contribui la o presupusă activitate a poliției desfășurată în favoarea PCRM. Într-un alt caz pe data de 25 februarie postul de televiziune Albasat TV din Nisporeni a fost percheziționat de poliție, pentru ca ulterior un dosar penal să fie intentat împotriva postului pentru încălcarea unui contract de muncă din 2006.

MOA OSCE/BIDDO a primit rapoarte credibile din partea candidaților, activiștilor de partid sau familiilor lor, inclusiv din Edineț și Briceni, cu privire la presiuni din partea angajatorilor ca să-i determine să iasă din cursa electorală sau să nu mai participe în campanie, în caz contrar urmând a fi concediați. Partidele de opoziție au informat MOA OSCE/BIDDO despre presiunile exercitate asupra funcționarilor publici și studenților pentru a-i determina să participe la întrunirile PCRM și să se abțină de la participarea în adunările desfășurate de opoziție. Astfel de rapoarte au fost primite dintr-un șir de localități și au fost verificate de observatorii MOA OSCE/BIDDO din Briceni și Ialoveni.

În general, neajunsurile remarcate pe parcursul campaniei nu sunt în conformitate cu Paragraful 7.7 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga, care stabilește că atmosfera în care se desfășoară campania trebuie să fie lipsită de intervenții și intimidări administrative.

Faptul implicării organelor de poliție în desfășurarea campaniei electorale este confirmat și în scrisoarea MAI nr. 6/2977 din 25 noiembrie 2009 în care se menționează:

...MAI, în perioada preelectorală și campania electorală a întreprins un șir de măsuri ilegale care n-au confirmat competențele atribuite și au dus la încălcarea principiilor constituționale ... Astfel, au fost îngrădite drepturile cetățenilor de a-și exprima liber opiniile, fiind cunoscute zeci de cazuri când la indicația conducerii MAI, un șir de persoane erau hărțuite deschis și tratate ca criminali în fața societății, precum și interzise manifestările pașnice prin obstrucționarea și intimidarea alegătorilor care participau la mitingurile opoziției etc. Deplasarea cetățenilor spre capitală și spre centrele raionale pentru a participa la întruniri frecvent era blocată sub diverse pretexte, iar transportatorii și agenții economici erau impuși forțat să-și suspende activitatea pentru acele zile.

Pentru opțiuni, contradictorii politicilor guvernării, față de unii lideri de opoziție erau pornite dosare penale, aceștia fiind supuși procedurilor inumane și degradante. Totodată acțiunile ilegale ale unor reprezentanți ai puterii nu erau cercetate, iar persoanele vinovate nu erau atrase la răspundere conform prevederilor legislației în vigoare. Dispunem de multiple materiale concrete vizând abuzurile admise de unii demnitari de stat și funcționari publici ai fostei guvernări, în privința cărora n-au fost pornite cauze penale... sub pretextul unor informații neverificate, conducerea MAI organiza conferințe de presă, unde se aduceau învinuiri publice unor lideri politici de opoziție sub pretextul comiterii diferitor infracțiuni inexistente, drept exemplu servește conferința de presă petrecută de către V. Zubic și V. Gurbulea ș.a.

Contrar prevederilor legale, în cadrul MAI a fost creat al doilea staff electoral, care monitoriza și sistematiza zi de zi mersul procesului electoral, iar în baza analizelor efectuate înaintau propuneri de influență electorală în favoarea PCRM, precum și acțiuni de intimidare a opoziției.

Mai mult ca atât, a fost întocmită o listă unică care includea membrii Guvernului, liderii PCRM, conducătorii aparatului central, comisarii de poliție, care acționau după un program complex de măsuri comune în teritoriu în sprijinul PCRM.

Prin aceste activități societatea a fost divizată în susținători ai PCRM și a opoziției, cât și polarizată la maxim, întrucât rezultatele preventive ale alegerilor au adus la o revoltă enormă, îndeosebi din partea tineretului, care a optat și a dorit schimbări.....

II.1.3. Condițiile de funcționare a mass-media audiovizuale și scrise în campania electorală

Ațiunile mass-media pe parcursul oricărei campanii electorale au un impact considerabil asupra opiniei publice și dacă procesul electoral nu este reflectat în mod echilibrat și imparțial, cetățenii sânt lipsiți de posibilitatea unui vot conștient, informat, iar alegerile nu pot fi considerate pe deplin libere și corecte.

Modul în care a funcționat presa în campania electorală a fost monitorizată de către OSCE și unele organizații neguvernamentale din Republica Moldova²⁴.

Potrivit rapoartelor acestor instituții, încrederea generală în mass-media oscilează în Republica Moldova la circa 52-55%, aceasta rămânând relativ constantă pe parcursul ultimilor cinci ani²⁵. Legislația Republicii Moldova, în mare măsură, respectă standardele internaționale în domeniul reglementării și funcționării mass-media, fiind în concordanță cu o serie de recomandări la acest capitol. În același timp, situația generală a mass-media publică și privată nu corespunde tuturor criteriilor pentru asigurarea deplină a drepturilor și libertăților de exprimare, îngrijorări constante la acest capitol fiind exprimate atât pe plan intern, cât și extern.

În campania electorală 2009, pe lângă legile de bază în domeniul mass-media (Legea presei și Codul audiovizualului) au fost aplicate prevederile corespunzătoare ale Codului electoral și regulamentele privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare²⁶.

Mass-media publică

Și în electorala 2009 s-a atestat un comportament neadecvat al mass-media publice, precum și pasivitatea sau reacția inefficientă a autorităților investite cu atribuții în domeniu. Rapoartele generale ale unor misiuni internaționale, cât și rapoartele de monitorizare specializată ale organizațiilor societății civile au conținut constatări referitoare la:

- necesitatea continuă a transformării „Teleradio-Moldova” într-un serviciu public cu adevărat independent; necesitatea consolidării independenței radiodifuzorului public și a Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA); în cadrul programelor de știri radiodifuzorii publici au dedicat o porțiune însemnată reflectării mai degrabă a activităților demnitarilor, decât concurențelor electorale: **„radiodifuzorul public a estompat diferența dintre reflectarea obligațiilor constituționale de serviciu ale persoanelor oficiale de rang înalt și activităților lor de campanie. Această nu este în conformitate cu Paragraful 5.4 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga”**²⁷;

- eșuarea reflectării imparțiale și echilibrate a alegerilor, nereușita CCA să supravegheze în modul cuvenit și să aplice cerințele legale cu privire la reflectarea imparțială în mass-media²⁸;

- volumul sporit de emisie acordat reprezentanților Guvernului, Parlamentului și Președinției în cadrul emisiunilor informative ale unor posturi de televiziune, printre care și “Moldova 1”, interpretarea unor declarații ale acestora de către prezentatorii de știri au favorizat partidul de guvernământ în defavoarea altor concurenți electorali²⁹;

²⁴ Centrul Independent de Jurnalism și Asociația Presei Independente

²⁵ Conform datelor sondajului sociologic periodic Barometrul Opiniei Publice, www.ipp.md.

²⁶ Hotărârile CEC nr. 2043 din 02.02.2009 și nr.2641 din 23.06. 2009.

²⁷ Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDO, alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, publicat la 16.06.2009, <http://www.osce.org/odihr-elections/>.

²⁸ Raportul Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor, Alegeri Parlamentare Anticipate, Republica Moldova – 29 iulie 2009, prezentat la 30 iulie 2009, <http://www.osce.org/odihr-elections/>.

²⁹ Decizia CCA nr.28 din 24.03.2009 cu privire la reflectarea în instituțiile audiovizuale a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare.

- prezentarea distorsionată a informațiilor de către agenții publice ale mass-media³⁰ ;
- atestarea cazurilor când mass-media publice nu au informat obiectiv și echidistant, mijloacele de informare în masă finanțate parțial sau total din bugetul public au promovat partidul de guvernământ³¹;
- înregistrarea cazurilor când radiodifuzorii publici nu au servit totalmente interesului public, au lustruit imaginea guvernării și au denigrat contracandidații³²;
- observarea tendinței abordării selective din partea radiodifuzorului public „Moldova 1” a principiului utilizării a două și mai multe surse în știrile cu caracter conflictual³³ etc.

Mass-media privată

Presiunile politice și economice au persistat, finanțarea mass-mediei rămâne precară, ceea ce influențează puternic independența instituțională și politica editorială. Astfel, și exponenții mass-media private au avut comportamente electorale apreciate ca abuzive, de încălcare a legislației electorale și a standardelor internaționale în domeniu:

- au fost remarcați câțiva radiodifuzori cu acoperire quasi națională sau largă, care au favorizat autoritățile de stat și/sau anumiți concurenți electorali, prezentând în lumină negativă alți concurenți electorali³⁴;
- unele mijloace de informare în masă au prezentat evenimentele din campanie selectiv, în funcție de convingerile politice ale editorilor, ceea ce demonstrează grave probleme deontologice și partizanat politic³⁵;
- au fost sesizate cazuri de hărțuire a mass-media neafiliată politic³⁶;
- ca și anterior, mass-media privată a fost relativ reticentă la promovarea programelor de informare civică electorală.

II.1.4. Funcționalitatea instituțiilor responsabile de procesul electoral

Importanța organelor electorale este marcată de activitatea acestora, care trebuie să asigure organizarea unor alegeri libere și corecte. Modul de formare și componența organelor electorale a fost obiectul diverselor discuții în societate, iar pe parcursul ultimilor ani, Codul electoral a fost modificat de 7 ori în partea ce ține de modul de formare a organelor electorale și statutul membrilor acestora³⁷.

³⁰ Spre exemplu, Agenția “Moldpres” a reflectat distorsionat raportul prezentat în cadrul ședinței Adunării Parlamentare a OSCE cu privire la alegerile parlamentare desfășurate la 5 aprilie, menționând că “exprimarea voinței alegătorilor a fost recunoscută democratică, transparentă și care corespunde tuturor standardelor internaționale” și că raportul prezentat de reprezentantul OSCE, Petros Efthimiou, ar fi conținut aprecieri, precum că “Alegerile au corespuns tuturor criteriilor și au fost bine organizate”. Ulterior s-a stabilit că informația a fost distorsionată.

³¹ Raport general, 5 februarie - 3 aprilie 2009, CIJ/API, Monitorizarea mass-media în campania electorală pentru alegerile parlamentare 2009, http://www.alegeliber.md/files/rapoarte/raport_general_cij_api_rom.pdf.

³² Raport de monitorizare a implementării Codului audiovizualului, perioada 4 februarie - 5 aprilie 2009, APEL, http://www.apel.md/public/upload/md_RAPORT_FINAL_Monitor_FSM_ROM.pdf.

³³ Raport final de monitorizare, perioada 17 iunie - 29 iulie 2009, APEL, http://www.apel.md/public/upload/md_13_Raport_Monitor_FINAL_rom.pdf.

³⁴ Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO, alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, publicat la 16.06.2009, http://www.osce.org/documents/odihr/2009/06/38185_ro.pdf referitor la posturile “NIT”, “N4” și “EUTV”.

³⁵ Raport general, Monitorizarea mass-media în campania electorală pentru alegerile parlamentare 2009, 5 februarie-3 aprilie 2009, CIJ/API, http://www.alegeliber.md/files/rapoarte/raport_general_cij_api_rom.pdf. Decizia CCA nr.28 din 24.03.2009 cu privire la reflectarea în instituțiile audiovizuale a campaniei electorale pentru alegerile parlamentare, privind posturile NIT, Pro TV, Eu TV, TV 7 și N4.

³⁶ La 25 februarie 2009 postul de televiziune “Albasat TV” din Nisporeni a fost supus unui control al poliției, care a refuzat să prezinte un mandat de percheziție sau control, fără explicarea temeiurilor. Ulterior, descinderile poliției la acest post s-au repetat. Și postul PRO TV Chișinău a fost supus unor intimidări prin decizii administrative contestabile, dar a căror aplicare a fost însă suspendată subit pe perioada campaniei electorale, fiind ulterior reluate.

³⁷ A se vedea Legile nr.76/2008, nr.273/2007, nr.447/2006 etc.

Interesul major față de organele electorale vorbește despre sensibilitatea politică a sistemului electoral, pe care râvnesc să-l controleze partidele politice. Există opinii că structurarea sistemului electoral în dependență de coloratura politică a legislativului conduce la politizarea organelor electorale și subminează imparțialitatea și independența membrilor acestor organe. În acest context, se poate presupune că politizarea excesivă a membrilor organelor electorale a afectat corectitudinea alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009³⁸.

II.1.4.1 Comisia Electorală Centrală

Comisia Electorală Centrală CEC, fiind unicul organ electoral ce activează permanent, este constituită din 9 membri cu drept de vot deliberativ. Actuala componență a CEC este rezultatul unui consens politic și activează din 11 noiembrie 2005 pentru un mandat de 5 ani.

Deși prin ultimele modificări ale Codului electoral se interzice membrilor comisiei să fie membri ai partidelor politice, partinitatea sau afilierea politică a membrilor organelor electorale constituie o problemă ce persistă, iar politizarea activității membrilor CEC poate afecta independența și imparțialitatea lor. Practica demonstrează că, membrii CEC nu sânt priviți de societatea civilă și partidele politice ca persoane fără culoare politică. Membrii CEC sânt identificați ca reprezentanți ai partidelor care i-au propus spre numire și sânt considerați că reprezintă interesele acestora. Cele menționate sânt întărite și prin faptul că unele hotărâri controversate ale CEC se adoptă prin votul membrilor CEC care sânt identificați că reprezintă guvernarea, PCRM și PPCD, membrii CEC s-au învinuit reciproc de partizanat politic³⁹ și au formulat în repetate rânduri opinii separate pe marginea unor importante hotărâri ale CEC⁴⁰. De asemenea, comportamentul partinitor al unor membri ai CEC s-a evidențiat în cadrul renumărării voturilor în alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, când aceștia s-au solidarizat cu poziția partidelor din opoziție. Tot în acest context se încadrează și lipsa de reacție a CEC la unele încălcări ale concurenților electorali, precum și adoptarea unor hotărâri contradictorii pentru încălcări similare ale legislației electorale, comise de diferiți concurenți electorali.

Activitatea CEC este considerată ca fiind partinitoare și pentru faptul că în perioada electorală, CEC nu a întreprins măsuri suficiente pentru a nu admite utilizarea masivă de către autoritățile publice a resurselor administrative în folosul unor concurenți electorali. Activitatea CEC este criticată și în cazul neasigurării adecvate a administrării listelor electorale⁴¹, instruirii ineficiente a membrilor birourilor electorale⁴², neasigurarea dreptului de vot unor categorii de alegători etc.

Astfel, în Raportul final al OSCE/BIDOO se menționează că:

„CEC a activat de o manieră, în general, transparentă și profesionistă, deși uneori au fost exprimate îngrijorări cu privire la imparțialitatea sa. Ședințele CEC și agenda erau publicate regulat pe pagina web a CEC. Ședințele au fost bine organizate și deschise pentru public, mass-media din țară și observatori. Hotărârile erau anunțate prin comunicate de presă și publicate pe pagina web, majoritatea în decursul a 24 ore. Deciziile considerate importante din punct de vedere politic erau adoptate de regulă cu șase voturi pro și trei contra.

³⁸ Studiu “Contextul post electoral 2009”, autori Igor Boțan, Ion Creangă, Corneliu Gurin.

³⁹ Pe parcursul perioadelor electorale învinuiri de partizanat politic au fost adresate Președintelui și secretarului CEC, membrului CEC Nicolae Gîrbu ș.a.

⁴⁰ Pentru un șir de hotărâri ale CEC mai mulți membri ai CEC (Mihai Bușuleac, Vasile Gafton, Nicolae Gîrbu) au formulat opinii separate, abordând problemele cu care s-au confruntat în procesul de administrare a alegerilor (listele electorale imperfecte transmise de Ministerul Dezvoltării Informaționale, luarea unor poziții diferite pentru cazuri similare, folosirea resurselor administrative, comportamentul mass-media etc.) de care au considerat că se face responsabilă în mare parte și CEC.

⁴¹ A se vedea Rapoartele Asociației pentru Promovarea Clinicilor Juridice din Moldova (APCJM), privind monitorizarea procesului de întocmire a listelor electorale pentru alegerile anticipate din 29 iulie 2009.

⁴² Potrivit Rapoartelor Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM), datorită slabei pregătiri a membrilor birourilor electorale, la alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 au fost comise erori de calcul în 208 procese verbale de totalizare a rezultatelor alegerilor la secțiilor de votare.

CEC a adoptat o serie de hotărâri importante, inclusiv cu privire la (a) acordarea drepturilor de vot alegătorilor ce nu au viză de reședință sau cu acte de identitate expirate, (b) aplicarea ștampilei în actele de identitate ale alegătorilor, ca măsură împotriva unei posibile votări multiple și (c) deschiderea secțiilor de votare peste hotare.

Unele prevederi ale Codului Electoral nu au fost implementate deloc sau au fost tratate de administrația electorală ca „opționale”. Au avut loc neglijări ocazionale ale termenelor electorale și nu a fost asigurată adecvat asumarea responsabilității pentru procesul de tipărire a buletinelor de vot⁴³ și distribuire a Certificatelor pentru drept de vot (CDV) de la Consiliile de circumscripție către birourile secțiilor de votare. În pofida cerințelor legale, majoritatea secțiilor de votare vizitate de observatorii MOA OSCE/BIDDO pe parcursul perioadei electorale nu au reușit să se deschidă cu 20 zile înainte de alegeri, iar în jumătate din secțiile de votare vizitate nu era afișată lista electorală”.

II.1.4.2. Consiliile și birourile electorale

Noua modalitate de formare a consiliilor și birourilor electorale a politizat aceste organe electorale și era, de fapt, o expresie a necesității depășirii neîncrederii formațiunilor de opoziție în capacitatea autorităților de a asigura un proces electoral transparent. Deși membrii acestor organe electorale nu pot fi membri de partid, formațiunile politice au selectat și au propus în componența organelor electorale persoane loiale, care au favorizat partidele politice ce i-au promovat⁴⁴.

Favorizarea prin lege a concurenților electorali reprezentați în Parlament contribuie la discriminarea celorlalți concurenți electorali. Egalitatea posibilităților urmează să fie oferită fiecărui concurent electoral, pentru a se asigura organizarea unor alegeri libere și corecte. Membrii consiliilor și birourilor electorale pot fi revocați de organul și concurentul electoral care i-a înaintat/desemnat în componența organului electoral și o astfel de formulă pune în pericol independența membrului organului electoral respectiv⁴⁵. Legea nu precizează care pot fi motivele de revocare, iar argumentarea este lăsată la discreția partidelor care i-a desemnat.

Din experiența ultimelor două perioade electorale, prestațiile birourilor electorale au fost apreciate ca fiind cele mai necalitative, ele fiind cea mai slabă verigă a sistemului electoral. Administrarea alegerilor de către birourile electorale a scos în evidență mai multe categorii de probleme, printre care:

- termenele de constituire a birourilor electorale;
- modul de selectare și promovare a membrilor birourilor electorale;
- instruirea inadecvată a membrilor biroului electoral;
- părtinirea politică a membrilor birourilor electorale etc.

Constituirea tardivă a birourilor electorale a generat mai multe probleme în administrarea alegerilor, a condus la încălcarea drepturilor alegătorilor de a avea acces la listele electorale, obținerea consultațiilor ce țin de organizarea alegerilor și îndeplinirea altor operațiuni electorale.

⁴³ Faptul că au existat anume îngrijorări legate de tipărirea buletinelor de vot a fost invocat de către Vladimir Filat, lider al PLDM la 01.04.2009, care a declarat că „Ministerul Tehnologiilor Informaționale și o tipografie aparținând lui Oleg Voronin au tipărit ilegal peste 200 de mii de buletine de vot pentru a fi utilizate în fraudarea alegerilor. Acesta susține că dispune de dovezi clare și vor fi oferite astăzi reprezentantului Comisiei Europene și ambasadorului Statelor Unite în Republica Moldova. Vlad Filat afirmă ca aceste buletine urmează a fi plasate în secțiile de votare din localitățile cu primari comuniști și creștin democrați. Filat a făcut un apel la vigilență către persoanele cu funcții de conducere, observatori și cetățenii simpli, pentru a nu permite furtul la urne” www.pldm.md.

⁴⁴ Spre exemplu, potrivit rapoartelor LADOM, prestația birourilor electorale în perioada electorală a alegerilor parlamentare anticipate din 29 iulie 2009 a înregistrat serioase lacune. Multe birouri electorale și-au început activitatea cu întârziere și nu au funcționat după un orar bine definit. Listele electorale de asemenea au fost afișate cu întârziere, certificatele pentru drept de vot nu totdeauna erau disponibile în secțiile de votare, alegătorii fiind nevoiți să facă câteva drumuri pentru a verifica listele electorale sau a obține certificatul pentru drept de vot. Unii membri ai birourilor electorale se lăsau influențați de reprezentanții concurenților electorali sau de reprezentanții APL, fapt ce făcea ca independența acestora să fie serios amenințată, punându-se astfel în pericol corectitudinea realizării procesului electoral în ziua votării.

⁴⁵ Raportul Final al Misiunii OSCE/BIDDO de Observare a Alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009.

Afișarea listelor electorale, accesul alegătorilor la ele, verificarea și corectarea acestora, precum și programul de activitate al birourilor electorale a constituit obiectul indignărilor alegătorilor, iar în unele cazuri și motivul pentru care alegătorii nu și-au exercitat dreptul de vot.

Formarea în termene restrânse a birourilor electorale, care implică aproximativ 20 de mii de funcționari electorali, ridică problema instruirii adecvate a acestora. CEC, deși a avut suportul mai multor organizații neguvernamentale, a reușit să instruiască doar președinții și secretarii birourilor electorale, ceilalți membri rămânând în afara posibilităților de instruire. Capacitățile profesionale ale membrilor birourilor electorale au fost limitate, prin urmare au fost comise un șir de erori, greșeli și chiar încălcări ale legislației electorale. Activitatea birourilor electorale a fost cea mai criticată, iar observatorii au raportat încălcări multiple a legislației electorale.

O altă problemă sesizată de observatori a fost comportamentul partinitor al membrilor birourilor electorale. Potrivit rapoartelor LADOM, pe parcursul perioadei electorale și mai cu seamă în ziua alegerilor au fost înregistrate diverse cazuri de încălcare a legislației electorale de către membrii birourilor electorale:

- agitația în folosul unui concurent electoral;
- arătarea în buletinul de vot pentru care concurent electoral să voteze;
- eliberarea mai multor buletine de vot unei persoane;
- admiterea votării fără aplicarea ștampilei în actul de identitate;
- admiterea votării fără acte de identitate valabile etc.

II.1.4.3. Pregătirea listelor electorale pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009

Problema compilării corecte a listelor electorale a fost în atenția CEC chiar de la începutul perioadei electorale, Comisia informând că va pregăti o listă electorală model, inclusiv prin pregătirea Registrului electronic al alegătorilor. Acesta din urmă trebuia să fie testat, paralel cu listele electorale, pe suport de hârtie. Cu regret, acest mecanism a eșuat, din lipsă de personal calificat, a resurselor financiare și a unor motive subiective (anularea unor tendere pentru elaborarea softu-lui special ș.a.).

Pregătirea listelor electorale pentru alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 a fost una din cele mai controversate probleme. CEC a anunțat că va pregăti listele electorale împreună cu Ministerul Dezvoltării Informaționale și în mod centralizat le va remite primăriilor. După pregătirea listelor electronice și remiterea lor pe CD-uri către primării s-a constatat că aceste liste conțin deficiențe grave și nu pot fi utilizate în scrutinul electoral. Acest fapt a trezit nedumerirea unor membri ai CEC, a alertat societatea civilă și partidele politice⁴⁶. În consecință, o parte din timpul rezervat pentru pregătirea listelor electorale s-a consumat și primăriile au fost nevoite să exercite un volum mare de lucru în termeni foarte restrânși. Astfel, conlucrarea autorităților locale cu cele centrale la acest capitol a eșuat și, în final, listele electorale au fost pregătite de către primăriile localităților după diferite metode.

Conform Raportului final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDO s-a remarcat:

Responsabilitatea pentru compilarea listelor electorale este pusă în sarcina autorităților publice locale. Autoritățile locale sunt obligate să actualizeze listele electorale în fiecare an și să le prezinte la CEC până la data de 1 martie a fiecărui an. Anul acesta CEC a extins procesul de colectare a datelor până la 15 martie, care în conformitate cu calendarul electoral era data de publicare a listelor electorale. CEC a cooperat cu Ministerul

⁴⁶ Membrii CEC Mihai Bușuleac, Vasile Gafton și Nicolae Gîrbu au formulat rezerve pe marginea procesului verbal de totalizare a rezultatelor alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, care au pus la îndoială cifrele de totalizare din procesele verbale, unul din motive fiind listele electorale întocmite cu grave încălcări a legislației electorale. Membrii CEC consideră că Comisia poartă o mare vină pentru proasta administrare a listelor electorale, deoarece aceasta a transmis CD-uri consiliilor raionale și în baza lor s-au întocmit listele electorale, iar ulterior s-a dovedit că informația era eronată (conținea persoane decedate de 15-20 de ani în urmă, persoane care nu au locuit și nu locuiau la adresele indicate în aceste liste etc.).

Dezvoltării Informaționale pentru a asigura o evidență corespunzătoare a alegătorilor. Pe data de 19 ianuarie CEC a primit de la MDI lista populației cu drept de vot și a transmis datele autorităților publice locale pentru a-i asista în compilarea listelor electorale.

MDI administrează Registrul permanent de Stat al Populației și este și organul responsabil de eliberarea actelor de identitate. Mai mult decât atât, MDI este responsabil și de înregistrarea domiciliului, el deține și informația privind reședința temporară și/sau permanentă. Astfel se pare că MDI deține toată informația necesară pentru compilarea listelor de alegători. Aceste date ar putea reprezenta cea mai sigură sursă de informație cu privire la alegători, care sunt păstrate la nivel central într-un format electronic ușor de gestionat. De aceea nu este clar de ce responsabilitatea legală pentru compilarea listelor electorale le revine autorităților publice locale, care nu par să posede informație sigură despre alegători.

Aranjamentul actual, unde MDI oferă date despre alegători la CEC, care apoi transmite această informație autorităților locale, deși fără a cere ca această informație să fie utilizată drept bază primară pentru compilarea listelor, duce la un proces netransparent și estompează linia de responsabilitate. Pe data de 17 martie 2009, în baza listelor electoral compilat de către autoritățile locale, CEC a anunțat numărul alegătorilor înregistrați de 2.549.804, o creștere de 10 procente comparativ cu ultimele alegeri parlamentari.

Observatorii OSCE/BIDDO au remarcat că metodele de compilare a listelor electorale au variat considerabil în diferite autorități publice locale, ceea ce a dus la controverse între CEC și unele autorități locale, în special în privința includerii alegătorilor de peste hotare. Pe 23 martie, CEC a emis o clarificare că alegătorii de peste hotare urmează a fi incluși în listele electorale de bază. Aceasta a fost contestată în unele localități, de ex. în Hâncești și Găgăuzia. Conform CEC, această clarificare a dus la creșterea numărului de alegători înregistrați, care pe data de 1 aprilie a fost anunțat ca fiind de 2.598.875, cu circa 50.000 mai mult comparativ cu cifra anunțată pe 17 martie.

Altă cifră a fost raportată în ziua următoare alegerilor, când CEC a anunțat că numărul alegătorilor înregistrați pe listele electorale de bază pe data de 5 aprilie a fost de 2.564.710 (cu circa 34.810 mai puțin decât cifra anterioară).

Unele fluctuații ale numărului alegătorilor înregistrați într-o perioadă scurtă de timp stârnește dubii în privința exactității listelor electorale și calității prelucrării datelor. Actorii electorali și-au exprimat îngrijorarea referitor la aceste discrepanțe și posibilele erori, înregistrări duble și/sau lipsă în listele electorale compilate de autoritățile locale, dar și în datele MDI. Verificarea limitată în cazuri separate a datelor MDI în perioada postelectorală de către MOA OSCE/BIDDO a dezvăluit că în anumite cazuri Ministerul nu dispunea de cea mai recentă informație privind schimbarea stării civile și reședința cetățenilor cu drept de vot.

După alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 partidele politice de opoziție au înaintat învinuiri precum că alegerile au fost fraudate prin intermediul listelor electorale, făcându-se posibilă votarea în locul altor persoane, care nici nu au participat la alegeri (persoane decedate și plecate peste hotare), s-a vehiculat că s-a votat multiplu prin utilizarea mai multor fișe ale buletinelor de identitate ș.a. Pentru stabilirea unui mecanism de control al corectitudinii exercitării votului, CEC, la solicitarea partidelor politice și a observatorilor, a permis copierea listelor electorale și verificarea acestora. Însă la solicitarea PCRM, instanța de judecată a examinat contestația privind legalitatea Hotărârii CEC prin care a asigurat dreptul de acces la listele electorale a partidelor și observatorilor în perioada postelectorală și a interzis copierea listelor electorale, creând astfel un precedent restrictiv. Respectiv, din lipsa unui mecanism de control asupra modului de exercitare a dreptului de vot cu utilizarea listelor electorale, verificarea pretinselor fraude invocate de unele partide politice a fost imposibilă. În consecință, neregulile legate de listele electorale au contribuit la formarea comportamentului ulterior al partidelor politice și au contribuit la aprofundarea crizei politice care a condus la alegeri parlamentare anticipate.

II.1.4.4. Soluționarea litigiilor electorale de către organele electorale

În perioada campaniei electorale din aprilie 2009, organele electorale au fost sesizate de concurenții electorali, autoritățile publice și cetățeni referitor la diverse încălcări ale legislației.

Numai la CEC au fost depuse **186 contestații**. Obiectul contestațiilor a fost divers: deteriorarea afișajului electoral, intimidarea reprezentanților concurenților electorali, folosirea resurselor administrative, crearea de impedimente pentru întâlnirile cu alegătorii, sursele de finanțare ale concurenților electorali, modul de organizare și administrare a procesului de votare, prezența alegătorilor în listele electorale, îngrădirea drepturilor alegătorilor, votarea frauduloasă în locul altor persoane, votarea cu acte nepermise sau cu copia actelor de identitate etc. Cel mai des, concurenții electorali au contestat conținutul materialelor de agitație, precum și reflectarea de către mass-media a campaniei electorale.

CEC a apreciat că „încălcările invocate în contestațiile depuse nu au fost esențiale, de natură să influențeze rezultatele votării. Contestațiile au fost examinate de CEC în termenii stabiliți de legislația electorală, iar deciziile luate pe marginea lor, în majoritatea cazurilor au soluționat problemele abordate și au satisfăcut contestatarii”. Totuși, CEC a fost învinuită de părtinire politică, la examinarea unor cazuri similare emițând hotărâri diferite⁴⁷.

Lider în depunerea contestațiilor a fost PCRM, care s-a arătat cel mai nemulțumit de modul cum se desfășura campania electorală. Deși ceilalți concurenți electorali au făcut multiple declarații cu diverse învinuiri în adresa PCRM, contestațiile depuse de aceștia au fost mai puține decât contestațiile depuse de PCRM. Motivele reale a nedepunerii contestațiilor constau în pregătirea slabă a reprezentanților concurenților electorali în administrarea contestațiilor, colectarea și argumentarea probelor, precum și lipsa de încredere față de organele electorale și instanțele judecătorești, că acestea vor examina imparțial litigiile electorale.

Comisia de anchetă conchide că în perioada electorală au fost înregistrate puține și nesemnificative contestații din partea concurenților electorali, fapt ce a demonstrat că aceștia au fost de acord cu modul cum se administrează alegerile și cu mersul campaniei electorale sau nu au fost suficient de activi în formularea contestațiilor și promovarea lor conform procedurii.

II. 2. ALEGERILE DIN 5 APRILIE 2009

II.2.1. Situația în ziua alegerilor, evaluarea și aprecierea alegerilor libere și corecte

Ziua alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009 a decurs calm și cu puține incidente. În general, secțiile de votare s-au deschis la timp și birourile electorale au activat fără incidente majore, excepție făcând doar secția de votare din s. Corjova, unde milițienii regiunii separatiste au împiedicat deschiderea secției de votare și au interzis organizarea votării în această localitate.

La alegerile din 5 aprilie 2009 votarea a fost monitorizată⁴⁸ de către observatorii OSCE în circa 1.300 secții de votare din toate circumscripțiile electorale. Desfășurarea generală a votării a fost evaluată ca bună și foarte bună în cazul a 98% din secțiile de votare vizitate. Procedura de numărare a voturilor a rămas a fi cea mai dificilă pentru membrii birourilor electorale, fiind apreciată mai puțin pozitiv și de către observatorii naționali și cei din partea OSCE⁴⁹: în 7% din secțiile de votare, procedura de numărare a voturilor a fost evaluată drept „proastă” sau „foarte proastă”. Progresul este evident față de alegerile locale din 2007, când misiunea OSCE a evaluat drept „proastă” sau „foarte proastă” procedura de numărare a voturilor în ~20% din secțiile de votare.

⁴⁷ În unele situații CEC a manifestat o oarecare lipsă de consecvență, în două cazuri fiind constatată insuficiența probelor. În unele cazuri CEC a solicitat probe suplimentare (Hotărîrea nr. 2233, nr. 2296), pe cînd în altele, la constatarea insuficienței probelor contestația s-a respins fără a mai fi solicitate probe suplimentare (Hotărîrea nr. 2214).

⁴⁸ Raportul OSCE privind constatările și concluziile preliminare la alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/statement-ieom-06-04-09-ro.pdf>.

⁴⁹ Ibidem.

În pofida aprecierii votării drept bună sau foarte bună în 98% din cazuri, observatorii au remarcat și unele probleme procedurale⁵⁰. Astfel, în secțiile de votare monitorizate de către observatorii OSCE⁵¹:

- urnele de vot nu au fost sigilate corect – 3%;
- secretul votării nu a fost respectat, inclusiv în timpul votării cu urna mobilă – 4%;
- a avut loc votul de familie, încălcându-se secretul votului – 4%;
- au fost depuse contestații referitoare la procedurile electorale – 4%;
- numărarea a fost apreciată ca pozitivă – 94%;
- au fost remarcate probleme procedurale, inclusiv prezența persoanelor neautorizate – 7%;
- ștampilele „VOTAT” nu au fost colectate înainte de începerea numărării voturilor – 9%;
- procedura de semnare a fiecărei pagini a listei electorale de către membrii biroului electoral, responsabili de acestea, nu a fost respectată – 11%;
- birourile electorale nu au stabilit numărul buletinelor de vot eliberate prin numărarea semnăturilor pe listele electorale – 14%;
- au existat probleme la verificarea corectitudinii datelor inserate în procesele verbale – 13%;
- procesele-verbale au fost semnate dinainte – 16 %;
- observatorii au primit câte o copie a procesului verbal – 97%, deși contrar Codului Electoral procesele verbale nu au fost afișate la intrarea în secțiile de votare.

O categorie de probleme la care CEC nu a atras atenția cuvenită, dar care puteau influența corectitudinea procesului electoral, sânt erorile înregistrate în procesele-verbale de totalizare a rezultatelor votării în secțiile de votare. Potrivit rapoartelor LADOM, care a exercitat numărarea paralelă a rezultatelor votării în alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, **au fost înregistrate erori în 208 procese-verbale**. Diferențele vorbesc despre faptul că birourile electorale au avut o prestație necalitativă și modificarea ulterioară a proceselor-verbale a fost efectuată netransparent, fără renumărarea voturilor. La acest proces nu au participat observatorii și reprezentanții concurenților electorali, fapt ce a subminat corectitudinea totalizării rezultatelor alegerilor.

Concluzia preliminară a Misiunii Internaționale de Observare a Alegerilor a fost difuzată la 06 aprilie 2009 fiind menționat că:

Alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 s-au desfășurat în general într-un mediu pluralist, oferind alegătorilor alternative politice distincte și a întrunit multe din angajamentele asumate în cadrul OSCE și Consiliului European. Îmbunătățiri ulterioare sunt necesare pentru a asigura un proces electoral liber de intervenții administrative nepotrivite și a spori încrederea publică.

Votarea în ziua alegerilor a fost bine organizată și a avut loc într-o atmosferă calmă și liniștită, fără ca incidente majore să fie semnalate. Observatorii au remarcat o bună cunoaștere a procedurilor electorale atât de către membrii comisiilor electorale, cât și de către majoritatea alegătorilor. Numărarea a fost evaluată pozitiv, însă un număr semnificativ de neajunsuri de ordin procedural au fost remarcate. Procesarea rezultatelor de către consiliile electorale de circumscripție necesită îmbunătățiri în continuare.

De menționat că la acel moment în societate se crease o percepție pronunțată că alegerile au fost masiv fraudate.

⁵⁰ OSCE privind constatările și concluziile preliminare la alegerile parlamentare din 29 iulie 2009, <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2009/statement-icom-30-07-09-ro.pdf>.

⁵¹ Totuși, statistica privind desfășurarea votării și tabulării rezultatelor alegerilor de către observatorii OSCE arată mult mai bine la alegerile parlamentare din 2009 decât la cele locale din 2007.

II.2.2. Rolul și percepțiile reflectate în mass-media, site-uri de socializare, portaluri informaționale

Faptul că mass-media și tehnologiile informaționale (internetul, telefonie mobilă etc.) au avut un rol important în derularea evenimentelor din aprilie 2009 este deja notoriu, ceea ce a dus și la supradenumirea evenimentelor în mass-media internațională - „Revoluția Twitter”.

Comisia de anchetă a analizat în mod separat rolul mass-media, portalurilor informaționale și rețelelor de socializare, luând ca bază evaluările realizate de către autoritățile publice în perioada post-electorală și declarațiile persoanelor audiate, precum și sinteza generală a comentariilor plasate pe paginile web a portalurilor informaționale și rețelele de socializare.

Astfel, potrivit informației SIS din 12 decembrie 2009:

*“estimările operative din lunile martie-aprilie 2009, indicau la predominarea la o anumită categorie de persoane a predispozițiilor pronunțat negative la adresa formațiunii de guvernământ, sesizate pregnant în mediile oponente, cu precădere, în rândurile generației tinere. Conform conchiderilor, întru implementarea practică a spiritului combativ în mediile de tineret au influențat decisiv crearea în această perioadă a mai multor grupuri virtuale care au luat amploare odată cu apariția în spațiul informațional autohton a site-ului www.odnoklassniki.ru și www.facebook.com. În calitate de “paravan” pentru articularea publică a nemulțumirilor față de rezultatele parlamentarei 2009 au figurat spațiile virtuale precum ar fi “Basarabia pământ românesc”, “Jos comuniștii”, “Noua dreaptă”, “Legionarii”, marea majoritate fiind înregistrate pe www.odnoklassniki.ru, www.faces.md, www.facebook.com, www.golanii.ro, www.romanism.net, www.desteptarea.info, www.curaj.net, www.jurnaltv.md, www.unimedia.md, www.noiigolani.ro, www.forum.md. Printre tehnologiile aplicate s-au evidențiat petrecerea manifestațiilor de tip flash-mob, utilizarea mesajelor SMS și Internet, așa numitul format twitter și blogurilor pentru difuzarea informației și organizării maselor”*⁵²

Potrivit informației expediate de către MAI în adresa Comisiei de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 6-8 aprilie 2009 la 08.05.2009:

“În urma examinării preventive, am constatat că informațiile deținute privind manifestațiile de dezacord cu rezultatele alegerilor parlamentare de către diferite formațiuni, inclusiv și al celor de orientare extremistă nu au fost evaluate corect de către serviciile operativ-analitice ale MAI

Analizând știrile din arhiva portalurilor informaționale, blogg-urilor și versiunile electronice ale ziarelor în perioada preelectorală și campania electorală se confirmă faptul că opiniile societății au fost polarizate, însă majoritatea mesajelor au avut preponderent un caracter anti-comunist, inclusiv cu caracter violent.

Ipoteza fraudării alegerilor a fost invocată prima dată de mass-media și vizitatorii portalurilor informaționale. Inițial, după anunțarea rezultatelor exit-poll și apoi după anunțarea rezultatelor preliminară a alegerilor din 5 aprilie 2009 pot fi urmărite următoarele reacții:

N/O	Cuprinsul comentariului	Data și ora comentariului
1	Comuniștii au fraudat strașnic alegerile.	06 aprilie 2009, ora: 11:25
2	Alegeri repetate	06 aprilie 2009, ora: 11:27;
3	După mine, în condițiile efectelor crizei ce abia vor începe a fi simțite și trâmbițate, lasă sa guverneze cei ce guvernează, în același timp, poporul își merita guvernarea, dacă îi dorește sa îi aibă în continuare acum lumea va plânge	06 aprilie 2009, ora: 13.14

⁵² Referitor la acțiunile de profilaxie desfășurate de către SIS în vederea prevenirii unor eventuale “organizări a maselor prin intermediul tehnologiilor informaționale”, în același răspuns din decembrie 2009 a fost menționat că: **“În luna iulie 2009, SIS al RM a solicitat de la Serviciul Federal de Securitate al Federației Ruse, începând cu 25 iulie 2009 să fie blocate și lichidate grupele virtuale de pe spațiul informațional al site-ului www.odnoklassniki.ru”. Nu este clar de ce o astfel de „operațiune” nu a fost aplicată referitor la grupurile virtuale de pe www.facebook.com și www.twitter.com, deoarece accesând aceste portaluri unele din aceste grupuri virtuale încă există.**

	<i>după 4 aprilie 2005... dar e târziu, liberalii au creat un teren prielnic pentru instaurarea unei noi dictaturi</i>	
4.	<i>Nu pot sa înțeleg mintea moldovanului.... cum sa votezi 50% comunistii.... suntem cu toții în stare de soc după astfel de rezultate... Comunistii au obținut chiar mai mult decât la alegerile din 2005... cu siguranta au fost fraudate... nu pot sa cred</i>	06 aprilie 2009, ora: 13:20;
5.	<i>Fratilor alegerile au fost fraudate. Eu ieri cu ochii mei am trecut prin sectiile de votare si am depistat sute de incalcari. Pe liste erau persoane decedate inca din 2001. Intr-un apartament au fost puse la evidenta persoane necunoscute, in unele sectii urnele erau in spatele cabinelor, iar sefa sectiei cum turna buletine asa turna. Alte cazuri: in fata sectiei de votare faceau agitatie, am inregistrat cum un individ platea oamenii inainte de a intra in sectia de votare, pe stilpi materiale de agitatie....Asa cazuri au fost ieri mii. Am avertizat OSCE. Sa vedem ce va fi. Mi-e rusine ca traiesc in asa tara plina de minciuni si lasie din partea unor cetateni. Nu vor sa traiasca intr-o tara libera cu schimbari spre bine, atunci sada-se si sa sufere in saracie inca 4 ani pentru 100 lei primiti intr-o zi sau cei care au nostalgii spre trecut. ALEGERILE AU FOST FALSIFICATE. Nu va disperati, ca bine fara rau nu exista. Asteptam.</i>	06 aprilie 2009, ora: 13:34;
6.	<i>Lumea e nemultumita. alegerile is fraudate... de unde 60%? Acum integeti de ce ultima vreme se alocau atitia bani politiei...</i>	06 aprilie 2009, ora: 13:48;
7.	<i>Bolnavii psihici au putut și ei să voteze http://www.jurnal.md/artic le/13354/ cred ca mai corect ar fi ca toti bolnavii psihic sau exprimat votul si inca odata Jos comunistii!!!</i>	06 aprilie 2009, ora: 13:53;
8.	<i>Singura voastra sansa sa va rascutati cum am facut noi în 1989 ,alta solutie n-aveti asa cum am spus-o de mai multe ori. Altfel o sa aveti comunisti inca vreo 20 de ani pina mor zombatii astia care au acum în jur de 50 de ani... Totusi nu cred ca are cine sa iasa la lupta, sunteti prea fricosi si lenesi....</i>	06 aprilie 2009, ora: 13:57;
9.	<i>În Chișinău, un grup de tinerii tocmai au început să protsteze contra rezultatelor alegerilor care par a fi umflate. Tinerii au pornit pe la 13.30 de la primarie și se indreaptă către președenție și parlament. Marșul va dura până la orele 18.00, când va culmina cu un protest în fața monumentului Ștefan cel Mare și Sfânt, la care protestatarii vor ține în mîini lumânări în semn de doliu național și trădare! Acțiunile sunt înregistrate la primărie și sunt autorizate, atît pentru azi, 6 aprilie, cît și pentru maine, 7 aprilie, când protestele în masă vor continua. Iesiti cu totii, acum sau niciodata. sursa www.curaj.net</i>	06 aprilie 2009 ora: 14:00;
10.	<i>Fraților! M-am saturat, eu ies în strada! Singur, sau nu, dar asa nu se mai poate! La 18.00 sunt in Piata Mării Adunari Nationale! Unde-s parintii nostri care au iesit in 1989...</i>	06 aprilie 2009, ora: 14:15;
11.	<i>daca vreti revolutie, invatati-invatați si iar invatati de la Lenin ... incepeti cu inceputul !</i>	06 aprilie 2009, ora: 14:20;
12.	<i>Eu cam nu aud declaratiile PL si PLDM...unde-s?</i>	06 aprilie 2009, ora: 14:27;
13.	<i>Mii de persoane decedate au votat pentru comunistii de la Chisinau. Surse ale Romanian Global News de la Chisinau sustin ca regimul Voronin, consiliat de consultanti rusi, a organizat o fraudă electorala masiva prin utilizarea numelor persoanelor decedate si prin introducerea in urne a buletinelor de vot in contul celor care nu s-au prezentat la vot, atat din Basarabia cat si a celor plecati in afara. Citesc de prin alte parti comentarii...Sa incepem revolutia... Unire... Stiti sa avut lideri piata marii adunari nationale era deam plina... veneau autobuse de prin sate... Stagnarea e moarte pentru ei acum caci dezamagesc multa lume.</i>	06 aprilie 2009, ora: 15:05

II.2.3. Validarea alegerilor

Contestarea validității alegerilor din 5 aprilie 2009

Liderii Partidului Social Democrat (PSD), Alianței Moldova Noastră (AMN), Partidului Liberal Democrat din Moldova (PLDM) și Partidului Liberal (PL) au depus la Curtea Constituțională contestații⁵³, cerînd invalidarea scrutinului din 5 aprilie. În contestații au fost consemnate următoarele încălcări:

- pe alocuri s-a admis votarea fără prezentarea buletinului de identitate și votarea cu alte acte de identitate, precum și votarea multiplă prin înscrierea unor persoane în mai multe liste electorale;
- nu au fost semnate și ștampilate multe liste electorale; au votat persoane recunoscute în incapacitate de exercițiu; au fost lipsiți de dreptul de a participa la votare circa un milion de cetățeni care se află peste hotare;
- unii concurenți electorali au fost discriminați de către mijloacele de informare în masă;
- unii radiodifuzori nu au diferențiat activitatea funcțională a persoanelor oficiale de activitatea lor electorală, s-au utilizat fraudulos și abuziv resurse administrative;
- au fost comise falsificări în listele electorale (incluse persoane decedate, persoane care în realitate nu au locuit și nu locuiesc pe adresele indicate în liste);
- a fost majorat în mod nejustificat numărul de alegători față de numărul alegătorilor în scrutinul parlamentar din 6 martie 2005;
- s-a permis agitația electorală în ziua votării și în ziua precedentă;
- o parte din listele suplimentare și listele alegătorilor care au solicitat votarea la domiciliu nu au fost semnate de președinții birourilor electorale și nu au fost autentificate;
- unele birouri electorale, la deschiderea votării, n-au întocmit procese-verbale;
- în multe secții de votare listele electorale n-au fost afișate cu cel puțin 20 de zile înainte de desfășurarea alegerilor;
- în campania electorală au fost antrenați exponenți ai organelor de forță (MAI, SIS, CCCEC), care au împiedicat amplasarea panourilor publicitare; s-a admis deteriorarea afișelor electorale;
- s-a interzis arendarea sălilor și a localurilor publice pentru întâlnirile cu alegătorii, organizate de PLDM; la 14 aprilie 2009 Curtea de Apel Chișinău a interzis accesul la listele electorale și copierea acestora.

Validarea alegerilor

Toate contestațiile depuse la Curtea Constituțională, prin care se solicita invalidarea alegerilor, au fost examinate concomitent cu aprecierea legalității alegerilor. Curtea Constituțională a calificat contestațiile examinate ca neesențiale, care nu pot influența rezultatele alegerilor, iar contestațiile neexamineate au fost apreciate ca nefondate și le-a respins. Astfel, Curtea Constituțională a declarat alegerile ca fiind legale și a dispus validarea mandatelor de deputat în Parlament.

Ținînd cont de faptul că toate contestațiile depuse de către partidele de opoziție în aprilie 2009 nu au fost examinate în fond de către instanțe, CEC sau Curtea Constituțională, recent, toate probleme prezentate anterior de către partidele de opoziție au fost expediate pentru examinare Procuraturii Generale. În scopul, stabilirii existenței unor posibile încălcări, care ar confirma

⁵³ Hotărîrea Curții Constituționale nr.7 din 22.04.2009 cu privire la validarea mandatelor deputaților aleși în Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XVII-a.

versiunea fraudării alegerilor, Comisia de anchetă a expediat un demers Procuraturii Generale, prin care a solicitat informații despre mersul investigațiilor.

Potrivit scrisorii Procuraturii Generale nr. 36/104/09/90 a fost comunicat:

„Urmare a verificării pretinselor acțiuni de fraudare a rezultatelor alegerilor, au fost pornite 9 cauze penale conform indicilor infracțiunii prevăzute de art. 182 Cod penal. Pe 11 cazuri penale au fost întocmite materiale de refuz în pornirea urmăririi penale.

Comisia de anchetă a examinat contextul preelectoral al evenimentelor din aprilie 2009, modul în care a derulat campania electorală și cum au acționat autoritățile publice în această perioadă și consideră că circumstanțele evidențiate au contribuit în mare parte la escaladarea situației social-politice din țară, soldată cu amplele manifestații de protest din aprilie 2009.

Ipoteza fraudării alegerilor urmează a fi verificată suplimentar de către Procuratura Generală, în același timp fiind necesară prezentarea unui raport public referitor la cele 9 cauze penale pornite „urmare a verificării pretinselor acțiuni de fraudare a rezultatelor alegerilor”.

Partidele politice care au reclamat pretinsa fraudare a alegerilor din 5 aprilie 2009, urmează să își asume responsabilitatea și să comunice public rezultatele investigațiilor desfășurate în plan intern, astfel încât publicul larg să obține un răspuns clar: au fost sau nu au fost fraudate alegerile? În cazul în care această ipoteză a fost confirmată este important să fie comunicate proporțiile fraudării.

Comisia de anchetă consideră că asumarea acestei responsabilități va reprezenta un prim pas pentru instaurarea unei stări de reconciliere în societate și va contribui la sporirea încrederii în actorii politici.

III. PROTESTELE DIN 6-7 APRILIE 2009. CRONOLOGIA EVENIMENTELOR

III.1 PROTESTELE DIN 6 APRILIE 2009

III.1.1 Declarațiile prealabile

Pentru perioada de 6 aprilie 2009, au fost depuse și înregistrate 3 declarații prealabile⁵⁴:

- 1) PLDM – o declarație prealabilă;
- 2) Grupul de inițiativă “sunt anticomunist” – două declarații prealabile.

La data de 17.03.2009, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) a depus o declarație prealabilă pentru perioada de 06-20 aprilie 2009, manifestațiile urmând a fi organizate între orele 11.00-20.00 (înregistrată 02-115, 1518 la 13.45). Declarația s-a referit la dezbateri publice pe probleme sociale, economice și politice însoțite de marșuri de protest la care urmau să participe circa 1 000 de persoane. Locul de desfășurare: PMAN, Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Academia de Știință din Moldova și returul la Președinția Republicii Moldova. Se indica că A. Agachi, V. Roșca vor fi responsabili de buna desfășurare a întrunirilor, se solicita asigurarea instalării aparatajului de sonorizare și a scenei. Dispoziția Primarului General interimar (V. Coteț din 20.03.2009, nr. 186-d) consimte organizarea întrunirilor indicate cu excepția zilelor de 12 și 14 aprilie 2009, Comisariatul general de poliție al mun. Chișinău și Direcția de transport public urma să asigure securitatea participanților la trafic pe un singur sens, Direcția de sănătate urma să acorde ajutorul medical solicitat, PLDM era obligat să încheie un contract cu Union Fenosa ICS Chișinău și Întreprinderea municipală Rețele electrice de iluminare LUMTEH în vederea conectării aparatajului de sonorizare la sursa de energie electrică. Pe 3 aprilie 2009, Colegiul

⁵⁴ Informația prezentată de Primăria mun. Chișinău, nr. 02-107, 6283 din 20.01.2010 (20 file).

Civil și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău (președintele ședinței de judecată E. Gligor), la cererea de chemare în judecată a Procuraturii mun. Chișinău, a decis anularea parțială a dispoziției Primarului General interimar în partea: 1) permiterii marșului de protest pe traseul indicat și 2) instalării în PMAN a scenei și a aparatajului de sonorizare. ***Urmare a hotărârii, declarația depusă de PLDM, începând din 3 aprilie 2009, rămâne valabilă doar în partea organizării protestelor statice în perioada 3-20 aprilie 2009 în PMAN.***

La orele 12.00, 6 aprilie 2009, la Primăria mun. Chișinău a fost înregistrată o declarație prealabilă din partea Grupului de inițiativă „Sunt anti-comunist”, din numele căruia a semnat V. Ungureanu și I. Mischevca, care anunțau autoritatea publică locală despre o întrunire pentru orele 13.30-18.00 în PMAN, monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, cu marșuri de la Arcul de Triumf, spre monumentul Ștefan cel Mare, sediile Parlamentului și Președinției (înregistrată U-3884-2009, din 06.04.2009). În declarație nu era indicat numărul de persoane participante la manifestație. Genericul întrunirii și al marșurilor a fost protestul față de rezultatele alegerilor parlamentare din 2009. A fost solicitat “să ne fie respectate drepturile la libera exprimare și la manifestare în public, să nu fim persecutați de către organele de forță”.

La orele 12.50, 6 aprilie 2009, a fost depusă o altă declarație prealabilă depusă de Grupul de inițiativă “sunt anti-comunist” semnată de Ghenadie B., Natalia M., Elena M., Dragoș G. și Anatol M. (înregistrată U-3886-2009, din 06.04.2009)⁵⁵. Ora declarată era 17.55–18:55; locul manifestație – în preajma monumentului lui Ștefan cel Mare și Sfânt; genericul acesteia – protest (fără marș) împotriva fraudării rezultatelor alegerilor din 05.04.2009, zi de doliu național, purtarea panglicii de culoare neagră, a fost declarată participarea a câteva sute de participanți. A fost solicitată asigurarea ordinii publice.

III.1.2 Manifestații

În dimineața zilei de 6 aprilie mai multe grupuri sociale au invocat faptul că alegerile au fost desfășurate cu multiple fraude. O parte din mijloacele de informare în masă au transmis sau publicat informații privind manifestațiile sau posibilele proteste ale formațiunilor politice din opoziție sau ale alegătorilor ce nu erau de acord cu rezultatele votului, împotriva fraudelor electorale admise.

„ThinkMoldova împreună cu Hyde Park îndeamnă toți tinerii, azi 6 aprilie, ora 18.00 la Monumentul lui Ștefan cel Mare din centrul Chișinăului. «Dacă nu ai votat pentru PCRM — ia o lumânare și ieși în stradă! Tinerii declară ziua de 6 aprilie — zi de doliu național în Republica Moldova!» anunța organizatorii evenimentului.”⁵⁶

Serafim Urecheau, liderul AMN, în dimineața zilei de 6 aprilie 2009, în interviul său unui ziar, a calificat alegerile drept „fiind total incorecte și inegale, rezultatele lor fiind viciate încă dinaintea campaniei și masiv fraudate în ziua votării”. El a condamnat, de asemenea și acapararea de către PCRM a principalelor posturi audiovizuale cu acoperire națională - „Teleradio-Moldova”, NIT, EU TV, N4, „Omega” și PRIME, care „au aplicat masiv cele mai murdare tehnologii de denigrare a concurenților din opoziție și de lustruire a imaginii celor aflați la putere”⁵⁷.

Pe parcursul zilei de 6 aprilie 2009, de facto, atestăm desfășurarea a câteva întruniri și manifestații publice.

⁵⁵ Numele și inițialele semnatarilor declarației sunt redată așa cum figurează în declarație.

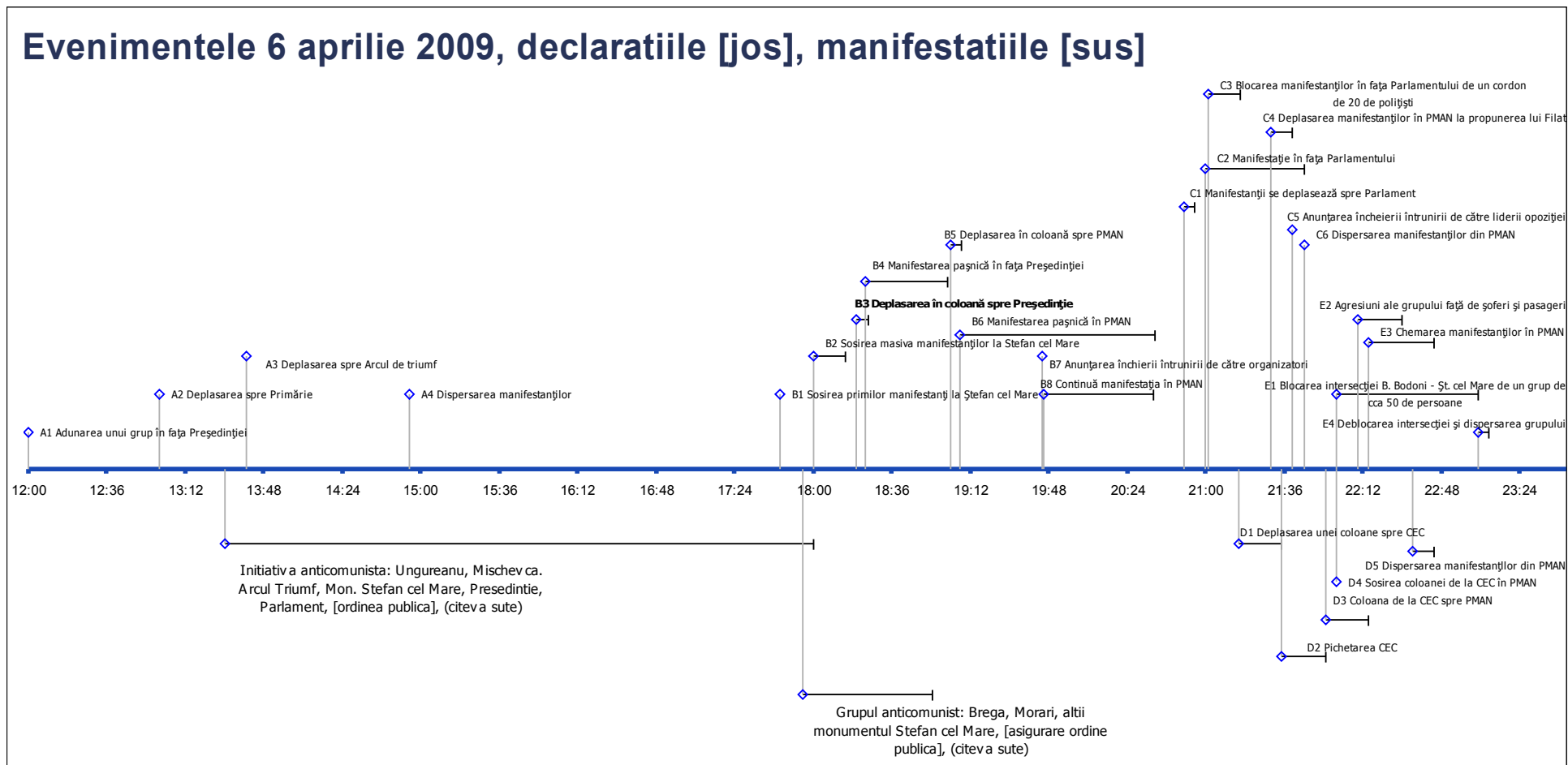
⁵⁶ www.zdg.md/stiri/6-aprilie-zi-de-doliu-national

⁵⁷ <http://www.timpul.md/articol/serafim-urecheanu-desfigurarea-procesului-electoral-a-fost-pregatita-din-timp-1399.html>

Prima întrunire (în jurul orelor 13.00-14.30)

Prima întrunire publică a avut loc între 13.00-14.30. La ora 13.15 din fața Primăriei Chișinău, în jur de 80 de persoane, preponderent tinere, conduse de V. Ungureanu și I. Mischevca, au început marșul de protest împotriva fraudării alegerilor. Acest marș a fost condus până la Arcul de Triumf, unde au fost ținute câteva discursuri. Manifestația a durat până la orele 14.20, după care participanții la întrunire s-au dispersat. Întrunirea s-a desfășurat în mod pașnic și fără mijloace de amplificare.

Grafic 3.15 Declarațiile și manifestațiile desfășurate de facto pe 6 aprilie 2009

A doua întrunire (în jurul orelor 17.30-19.30)

A doua întrunire publică a avut loc între 17.30 și 19.30, s-a desfășurat în fața monumentului Ștefan cel Mare, Președinției și s-a finalizat în PMAN. Prin intermediul telefoniei mobile sute și mii de abonați au fost înștiințați despre o întrunire publică la orele 18.00. Abonații primeau următorul mesaj, expediat prin SMS „6 aprilie – zi de doliu național în Moldova. Ia o lumânare și ieși în strada. Flashmob, 18.00, monumentul Ștefan cel Mare. DA MAI DEPARTE!”. Mesaje similare au fost difuzate prin intermediul rețelelor de socializare web gen Facebook, Однокласники și Twitter⁵⁸. Din spusele unora dintre organizatori, această modalitate de informare nu a fost aleasă și înfăptuită de ei, ci de persoane necunoscute.

Inițial, în jurul orei 18.00, la monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt se adunase un grup de câteva sute de persoane, ulterior, numărul acestora rapid creștea⁵⁹. Din cauza numărului mare manifestanții nu mai încăpeau în preajma monumentului, aceștia plasându-se pe bulevardul Ștefan cel Mare și pe Bănulescu-Bodoni. Prin urmare, organizatorii au îndemnat protestatarii să se deplaseze în scuarul mai încăpător al Parlamentului pentru a continua manifestația. Între timp, numărul manifestanților ajunsese la circa 3000 - 4000 de persoane. S-a decis deplasarea spre Președinție și Parlament⁶⁰. Deplasarea acestora s-a desfășurat pe partea dreapta a carosabilului spre Parlament, Președinție. Întrunirea a continuat în fața Președinției.

La orele 18.30 în fața Președinției manifestația a continuat. Au luat cuvântul și lideri politici, care au participat la acest miting. Manifestația s-a petrecut fără instalații de sonorizare, cu excepția dispozitivelor de porta-voce. În cadrul întrunirii au fost scandate diferite lozinci privitor la fraudarea alegerilor, împotriva Partidului Comuniștilor. Mitingul s-a desfășurat fără violență în pofida faptului că astfel de chemări se făceau auzite din mulțime.

Ulterior, în jurul orelor 19.00, manifestanții au decis să plece din fața Președinției spre PMAN. Circulația a fost blocată, iar tinerilor li s-au alăturat alte persoane. Tinerii au scandat lozinci: „Unu-doi, unu-doi, comuniștii la gunoi!”, „Trăiască, trăiască, trăiască si-nflorească Moldova, Ardealul si Țara Românească!”, „Lupt, rezist, sunt anticomunist!” etc. Au continuat cu: „Vot fraudat!”, „Nu fraudării alegerilor!”, „Jos dictatura!”. Manifestanții au ajuns în PMAN pe la ora 19.15. În PMAN au venit mulți politicieni, persoane publice. În fața manifestanților au luat cuvânt V. Filat, D. Chirtoacă, Al. Tănase, L. Bujor și V. Pavlicenco.

„Vlad Filat, președintele Partidului Liberal Democrat din Moldova, a declarat presei că „voturile au fost furate și noi vom continua să protestăm împotriva fraudării alegerilor”⁶¹.

Pe la orele 20.00 manifestanții au început parțial să se disperseze. Organizatorii au informat despre încheierea manifestației. Acest miting a durat până la aproximativ orele 19.45 când o parte din organizatori au chemat manifestanții să plece acasă și să se întâlnească a doua zi (7 aprilie 2009) la orele 10.00.

Un grup mai mic de persoane rămăsese în PMAN. Pe la orele 20.45 grupul de manifestanți care a rămas în PMAN, haotic a decis deplasarea înspre Parlament.

A treia întrunire (în jurul orelor 20.30-23.00)

⁵⁸ <http://www.facebook.com/>, <http://www.odnoklassniki.ru/>, <http://twitter.com/>

⁵⁹ Din declarațiile lui Gh. Brega și N. Morari.

⁶⁰ Din declarațiile lui Gh. Brega.

⁶¹ <http://www.timpul.md/articol/ce-ati-facut-cu-votul-nostru-1400.html>

A treia întrunire publică la care a participat un grup de cetățeni în jur de 2 000 persoane s-a desfășurat între orele 21.00-23.00. Locul de desfășurare a fost PMAN, scuarul Parlamentului și intersecția bulevardului Ștefan cel Mare și strada Bănulescu-Bodoni.

Grupul de manifestanți care au rămas în PMAN a decis deplasarea în scuarul Parlamentului în jurul orei 20.45⁶². Manifestanții au ajuns în scuarul Parlamentului. La întrunire au participat V. Filat, M. Godea, D. Chirtoacă. Manifestația a durat ceva timp, vreo 45 de minute⁶³, având în principal subiecte de dezbatere rezultatele alegerilor. Prin intervențiile persoanelor publice menționate s-a ajuns la înțelegerea de a se deplasa acasă și a reveni a doua zi.

Un grup de 800-900 persoane participanți la întrunire s-au deplasat spre Comisia Electorală Centrală (CEC). Grupul de persoane a ajuns pe strada V. Alecsandri și a început dispersarea parțială a manifestanților. Doar un număr limitat de aproximativ 100 de persoane s-a îndreptat de la CEC spre PMAN. Din declarațiile lui V. Filat, grupul care se deplasa spre CEC a fost oprit și convins să se întoarcă în PMAN prin eforturile sale.

În jurul orei 21.30 un grup de 50-80 de protestatari s-au manifestat agresiv, blocând circulația pe str. Bănulescu-Bodoni, deconectând de la curent și forțând dintr-o parte în alta un troleibuz, au oprit pentru ceva timp și au încercat să răstoarne un maxi-taxi⁶⁴.

Poliția care a venit la fața locului a filmat toate acțiunile violente ale protestatarilor, dar nu a intervenit. Au fost la fața locului reprezentanții Procuraturii Generale, Primăriei, MAI. Totodată, nu s-a intervenit pentru a separa persoanele agresive de restul demonstranților și nu s-a intervenit pentru restabilirea ordinii publice.

III.1.3 Acțiunile autorităților

Comisarul General de Poliție (CGP) a fost responsabil de menținerea ordinii publice în seara zilei de 6 aprilie 2009. La fața locului pe 6 aprilie seara, au fost prezenți V. Botnari, Ia. Gumenița, C. Avornic, V. Gurbulea, V. Pascaru (Primăria).

Agresivitățile din ziua de 6 aprilie 2009 vizavi de blocarea bd. Ștefan cel Mare și str. Bănulescu-Bodoni, au fost tolerate de organele de poliție. Persoanele agresive nu au fost separate de restul demonstranților și nu s-a intervenit pentru restabilirea ordinii publice. Din declarațiile lui V. Zubic⁶⁵, în seara zilei de 6 spre 7 aprilie, decizia de a nu reține persoanele agresive, care au încălcat ordinea publică, a fost luată de Comisariatul General de Poliție.

P. Corduneanu a susținut că nu a dat indicații ca respectivele persoane să fie reținute pe motiv că acțiunile aveau loc pe un teritoriu din subordinea unui comisariat de poliție și el, Corduneanu, nu era în drept să se implice pentru restabilirea ordinii de drept.

V. Botnari a declarat că persoanele agresive nu au fost reținute pentru a nu provoca violențe.

La acest capitol este necesar de menționat că diferiți reprezentanți ai MAI, fiind audiați de către Comisia de anchetă, au estimat diferit numărul persoanelor agresive: de la 30 la 300.

⁶² Din declarațiile lui Ia. Gumeniță.

⁶³ Din declarațiile lui C. Avornic.

⁶⁴ Din declarațiile lui Ia. Gumeniță.

⁶⁵ Din declarațiile lui V. Zubic.

În dimineața zilei de 7 aprilie 2009, a fost făcută publică informația precum că este pornită urmărirea penală împotriva organizatorilor manifestației N. Morari, Gh. Brega și O. Brega pentru „uzurparea puterii de stat”, “organizarea dezordinilor în masă”.

V. Filat (liderul PLDM) a fost invitat la Procuratura Generală în dimineața zilei de 7 aprilie unde a avut loc și atenționarea acestuia privind petrecerea pașnică a manifestărilor preconizate. La discuție au participat V. Botnari, V. Pascari, Ia. Gumenița și alții.

III.2 PROTESTELE DIN 7 APRILIE 2009

III.2.1 Declarațiile prealabile

Pentru data de 7 aprilie 2009 au fost depuse 3 declarații prealabile, din care una a fost retrasă încă pe 6 aprilie 2009 și una a fost retrasă pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009⁶⁶.

La orele 9.40, pe 7 aprilie 2009, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) a depus o declarație pentru desfășurarea întrunirii între orele 14.00-23.00, ca miting de protest contra fraudării rezultatelor alegerilor parlamentare (înregistrată 02-115-1882 din 07.04.2009). Se preconizau marșuri de protest la care urmau să participe circa 3000 de persoane. Locul de desfășurare: PMAN, trasee de desfășurare monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Președinția Republicii Moldova. Se indica că A. Agachi și V. Roșca vor fi responsabili de buna desfășurare a întrunirii, se solicita asigurarea instalării aparatajului de sonorizare și a scenei. La ora 15.30, 7 aprilie 2009, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) a depus un demers privind anularea Dispoziției Primăriei mun. Chișinău (nr. 186-d din 20.03.2009) și a declarației prealabile (nr. 02-115-1882 din 07.04.2009) pe motivul de imposibilitate a desfășurării întrunirii sub formă de miting (înregistrat sub nr. 02-115-1882 din 07.04.2009). La 08.04.2009, prin dispoziția Primarului General D. Chirtoacă (nr. 247-d din 08.04.2009) a fost abrogată dispoziția Primarului General interimar din 20.03.2009 nr.186-d. În cadrul audierilor V. Filat a menționat, că:

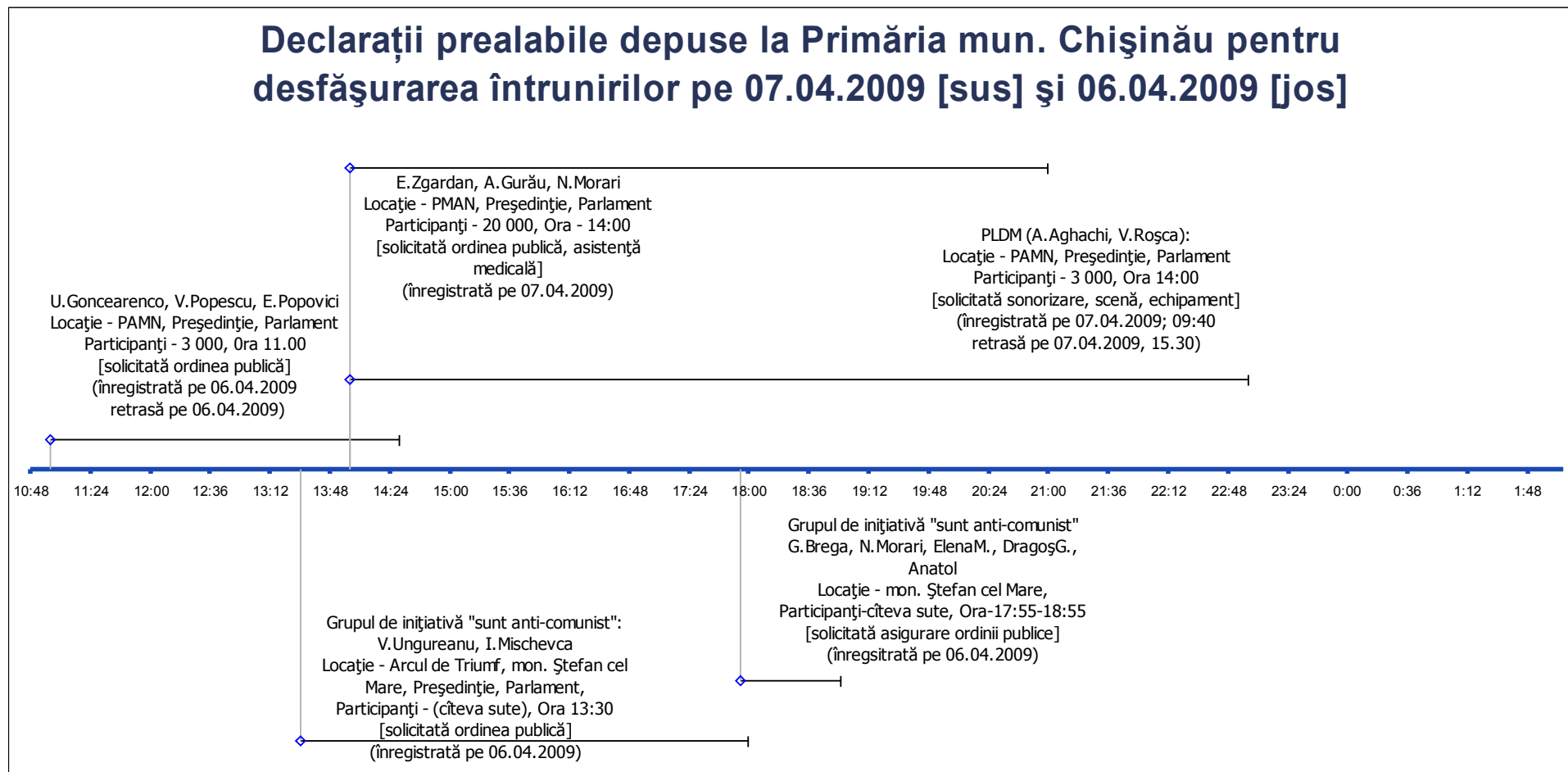
„Declarația din 07.04.2010 a fost depusă urgent, pentru a soluționa problema cu sonorizarea. Știam ce înseamnă în timpul întrunirilor instalațiile de sonorizare. ”.

A doua declarație prealabilă depusă de Ul. Goncareenco, V. Popescu, E. Popovici pentru 7 aprilie 2009, orele 11.00-14.30 prevedea locația pentru manifestație PMAN, Președinție, Parlament cu participarea a circa 3000 de manifestanți. S-a solicitat asistență pentru menținerea ordinii publice. Declarația a fost înregistrată pe 06.04.2009, dar și retrasă pe 06.04.2009, cu câteva ore mai târziu.

A treia declarație a fost depusă de El. Zgardan, A. Gurău, N. Morari pentru locația în PMAN, în fața Președinției, Parlamentului cu participanți de circa 20 000 de persoane, începând cu ora – 14.00 până la ora 18.00. S-a solicitat asistență pentru menținerea ordinii publice, asistență medicală. Declarația a fost înregistrată pe 07.04.2009.

⁶⁶ Primăria mun. Chișinău, nr. 02-107, 6283 din 20.01.2010 (20 file).

Grafic 3.16 Declarațiile prealabile pentru 6 și 7 aprilie 2009

III.2.2 Manifestațiile

Mijloacele de informare în masă au contribuit la chemarea manifestanților în PMAN pentru a doua zi – la 7 aprilie 2009. Mijloacele electronice au anunțat despre aceasta încă în seara zilei de 6 aprilie 2009, când au informat publicul despre evenimentele petrecute în ziua de 6 aprilie 2009, iar mijloacele scrise au publicat aceste chemări în numerele de dimineață.

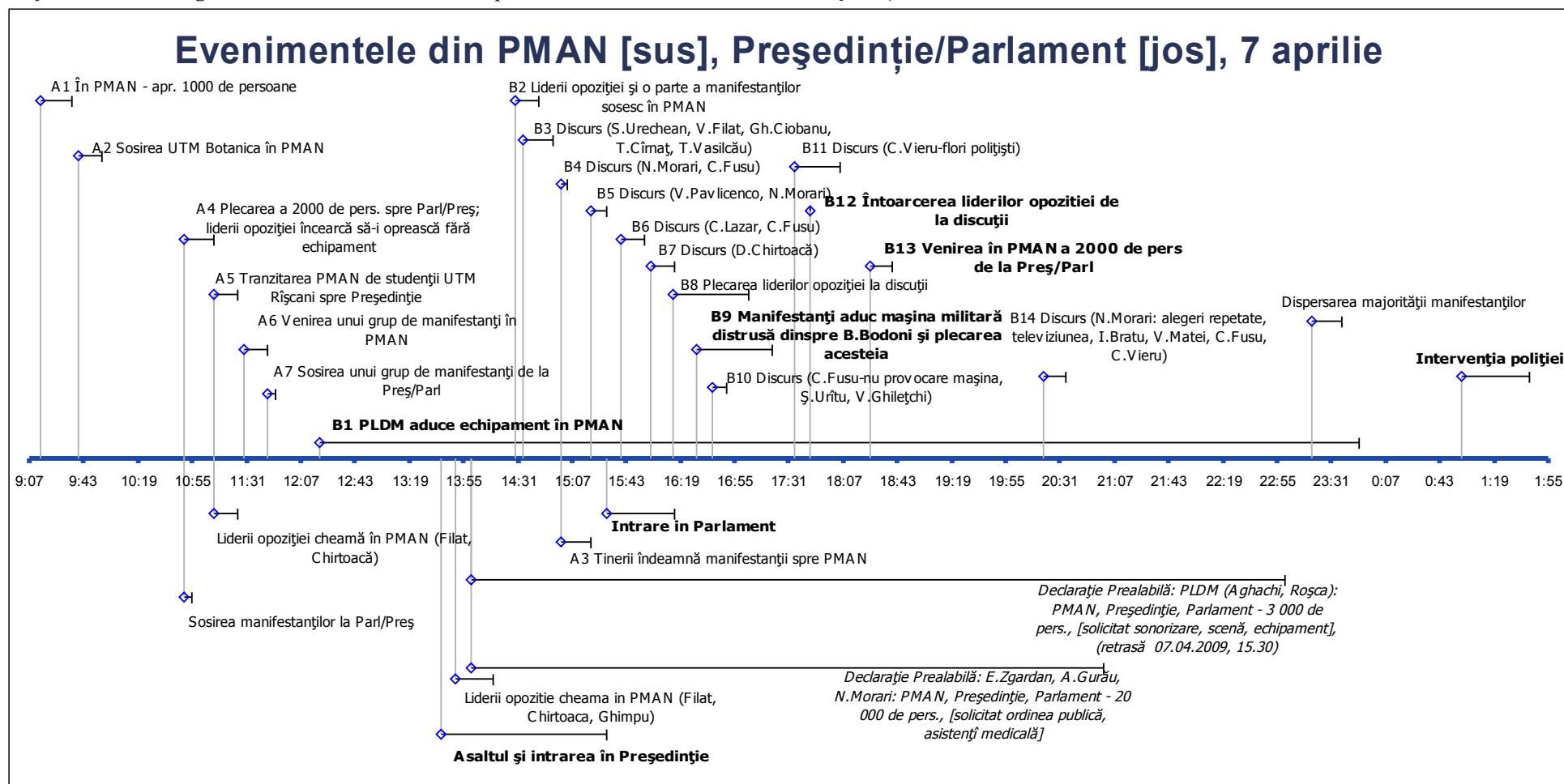
„P.S. La închiderea ediției, protestele în fața președinției continuau. Tinerii au anunțat că azi, la ora 10.00, ele vor fi reluate”.⁶⁷

Pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009, de facto, au fost 2 locuri distincte în care s-au desfășurat întruniri. În continuare vom discuta evoluția și desfășurarea întrunirilor în PMAN și în spațiul dintre Parlament și Președinție.

În PMAN distingem 2 episoade cheie: 1) desfășurarea pașnică a întrunirii pe tot parcursul zilei de 7 aprilie și 2) intervenția poliției în noaptea spre 8 aprilie.

⁶⁷ <http://www.timpul.md/articol/ce-ati-facut-cu-votul-nostru-1400.html>

Grafic 3.17 Cronologia sumară a evenimentelor 7 aprilie 2009: PMAN, Parlament, Președinție

III.2.2.1 Evenimentele în PMAN

Se vor descrie 2 episoade cheie:

- Întrunirea din PMAN, ora 09:10 (07.04.2009) – 00:56 (08.04.2009);
- Intervenția poliției în PMAN, ora 00:56–01:07 (08.04.2009).

Întrunirea din PMAN, ora 09:10 (07.04.2009) – 00:56 (08.04.2009)

Sumar:

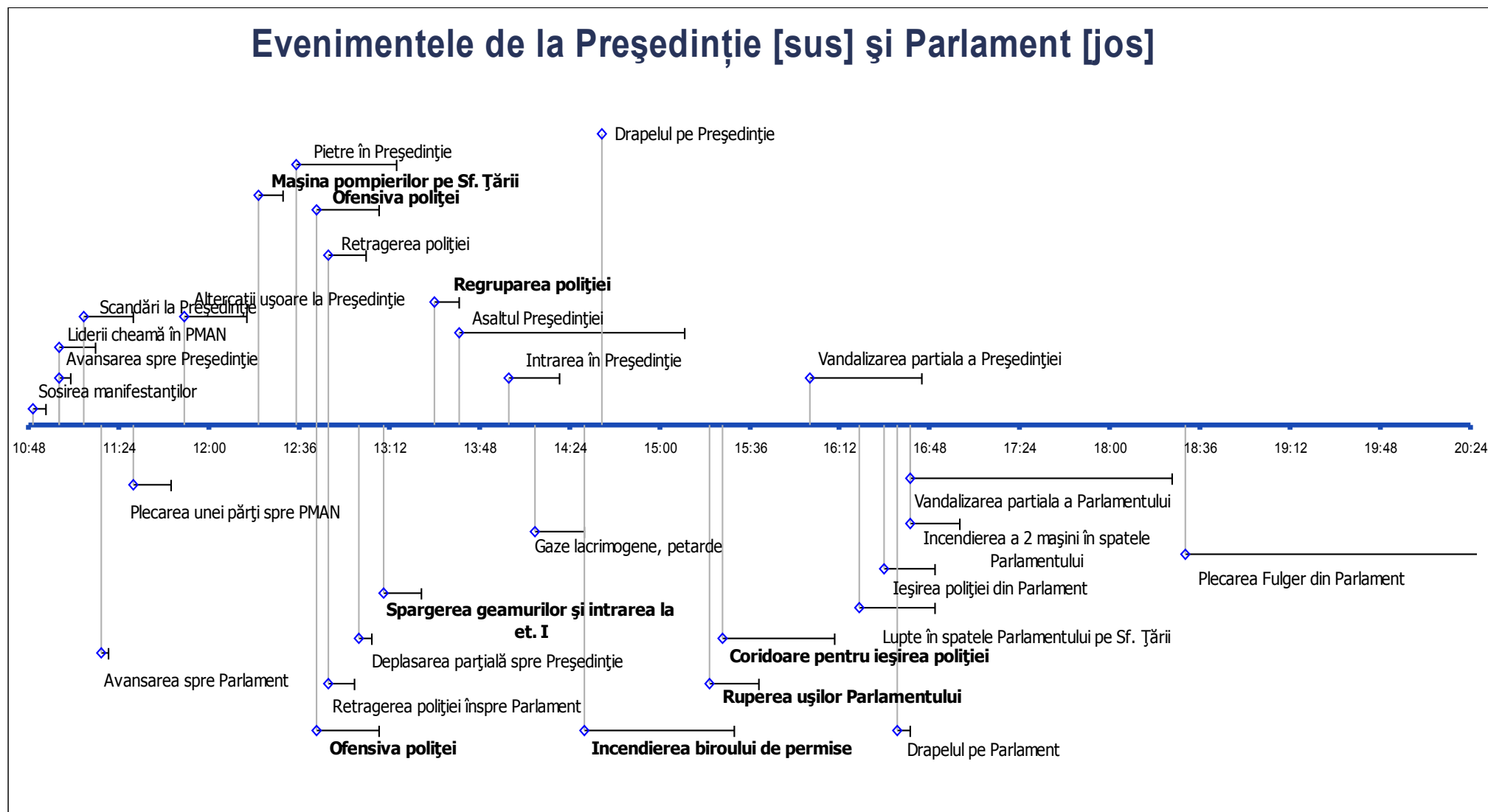
- Protestatari pașnici – 5 000-6 000; Persoane violente – 0; Polițiști – 200-250;
- Manifestație pașnică pe tot parcursul zilei;
- Numărul participanților a fluctuat din cauza deplasării masive de persoane care circulau înspre și dinspre Președinție și Parlament;
- Liderii opoziției și alte persoane au chemat la oprirea violențelor de la Președinție și Parlament;
- În jurul orei 23:30 majoritatea manifestanților s-au dispersat.

Pe data de 07.04.2009 de la ora 09.10 pe Piața Marii Adunări Naționale au început să se adune mai multe sute de persoane. La ora 10.30 în PMAN deja erau adunate aproximativ 3000 de persoane, la această întrunire nu erau folosite echipamente de amplificare a sunetului de către organizatori.

Concomitent cu acest eveniment, mai multe grupuri de persoane au plecat din spațiul PMAN spre Președinție și Parlament (aparent aceste grupuri nu erau conduse de cineva anume), diminuând numărul participanților la întrunire astfel că începând cu ora 11.00 până la ora 14.50 în PMAN au rămas doar aproximativ 1 500 de persoane. Sporadic, numărul persoanelor creștea în PMAN datorită faptului că liderii partidelor de opoziție au chemat de câteva ori persoanele care protestau în fața Președinției și Parlamentului să li se alăture în piață. Acest flux a constituit în medie 2000 persoane. La ora 11.30 a fost adus echipamentul de amplificare a sunetului și în jurul orei 12.30 a început amplificarea sunetelor, totodată, discursurile au fost desfășurate haotic fără organizare.

Pe parcursul zilei, în special după instalarea echipamentului sonor, câteva zeci de persoane au luat cuvântul. Schema de mai jos reproduce secvența principalelor discursuri. Discursurile aveau un caracter sporadic, deseori neplanificat.

Grafic 3.17 Cronologia evenimentelor între Președinție și Parlament pe 7 aprilie 2009

La orele 10.00 în PMAN, în fața clădirii Guvernului au apărut primii reprezentanți ai organizatorilor manifestației. În piață nu erau instalate amplificatoare, din care cauză s-a început un miting improvisat, suportul sonor fiind asigurat cu aparate de porta-voce. Primul discurs a fost rostit în așa mod la 10.15. Din cauza că discursurile oratorilor nu erau auzite în mulțime, aceasta era dezorganizată și la 10.20 circulația în proximitatea PMAN a fost pentru prima dată perturbată, ulterior la 10.25 manifestații au blocat definitiv circulația în proximitatea PMAN. Pe parcurs, mai multe persoane au rostit discursuri cu un aparat de porta-voce.

Din declarațiile lui D. Chirtoacă, instalațiile de sonorizare au fost pregătite pentru a fi transportate în piață, dar poliția nu a permis accesul lor în piață. Din declarațiile lui P. Corduneanu nimeni nu a îngăduit accesul acestor instalații în piață. V. Filat și A. Agachi, în cadrul audierilor, au menționat că instalațiile de sonorizare nu au putut fi aduse cu transportul destinat acestora de la sediul Uniunii Scriitorilor de pe str. 31 august 1989, de unde au fost aduse în mâini de protestatari, din care cauză au ajuns târziu în piață, abia după ora 11.30 și efectiv puse în funcțiune către 12.30.

La 10.45, marea majoritate a protestatarilor, aparent spontan, luând exemplul unui mic grup, care au pornit din PMAN pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt în direcția cinematografului „Patria”, au început a părăsi în masă PMAN, plecând compact spre Președinție. Din imaginile captate de camera de supraveghere de pe clădirea Președinției se vede că primii care au venit din PMAN în perimetrul dintre Parlament și Președinție este un grup de tineri, fără nici un lider politic sau reprezentant al organizatorilor manifestației.

Între orele 15.00 – 18.00, la întrunire au participat în jur de 5 000 de persoane, inclusiv cele 1000 de persoane venite de la Președinție și Parlament. Între orele 18.30 – 19.30 în PMAN erau aproximativ 7 000 persoane. După ora 20.00 numărul de participanți la întrunire a scăzut, astfel că la ora 22.00 în PMAN au rămas în jur de 1000 persoane. După ora 24.00 puținii participanți din PMAN au fost dispersați de poliție, unii fiind reținuți și maltratați de către aceștia.

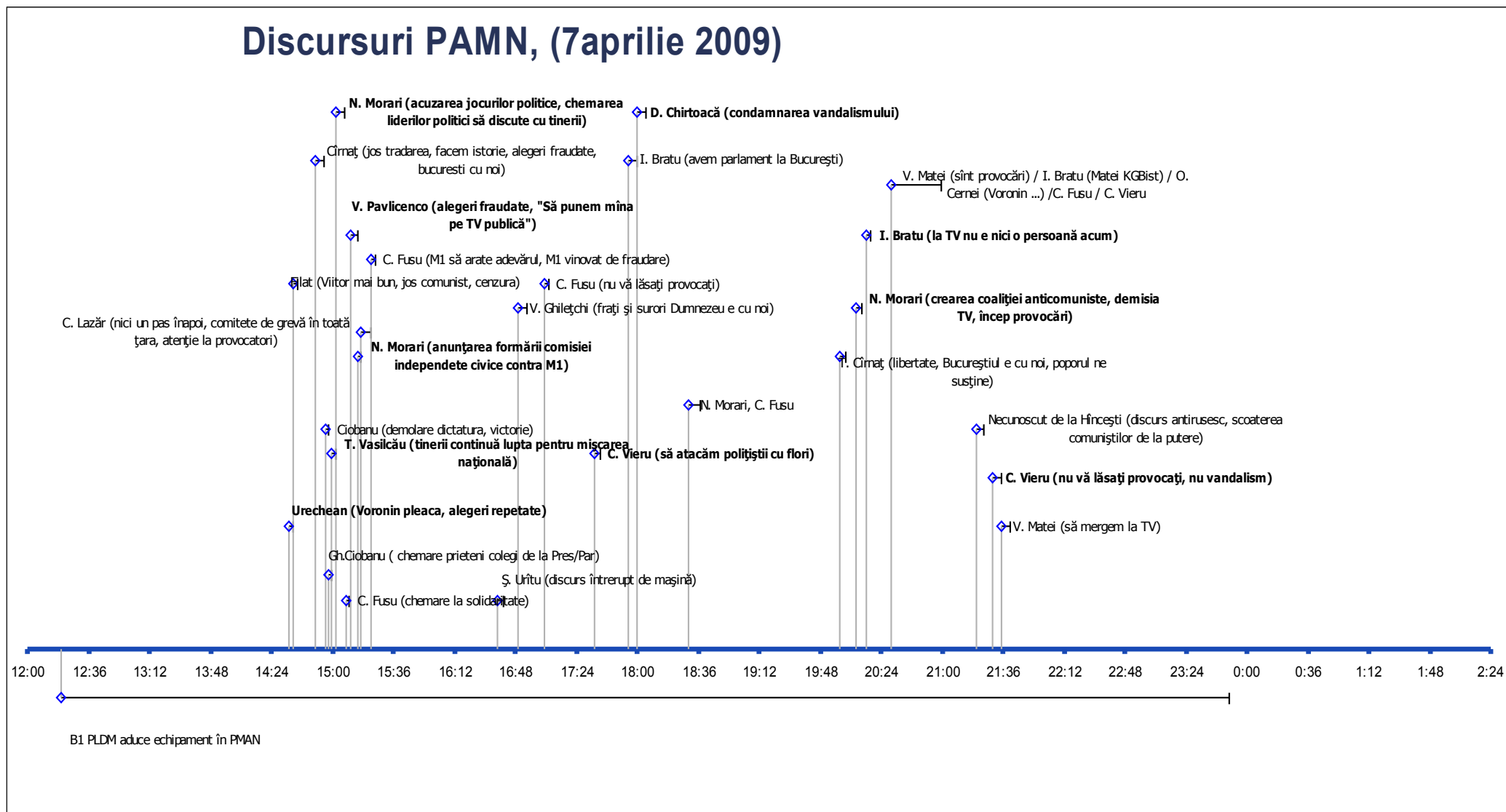
Mai multe persoane publice au luat cuvânt pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009. Un sumar al intervențiilor și discursurilor publice este prezentat mai jos și în schema pe ore:

Tabel. Sumarul discursurilor în PMAN (au cuvântat și alte persoane)

S.Urechean (Voronin pleacă, alegeri repetate)
V.Filat (Viitor mai bun, jos comunist, cenzura)
T.Cîrnaț (jos trădarea, facem istorie, alegeri fraudate, Bucureștiul cu noi)
Ciobanu (demolare, dictatura, victorie)
Gh.Ciobanu (chemare prieteni colegi de la Președinție/Parlament)
T. Vasilcău (tinerii continuă lupta pentru mișcarea națională)
N. Morari (acuzarea jocurilor politice, chemarea liderilor politici să discute cu tinerii)
C. Fusu (chemare la solidaritate)
V. Pavlicenco (alegeri fraudate, "Să punem mâna pe TV publică")
N. Morari (anunțarea formării comisiei independente civice contra M1)
C. Lazăr (nici un pas înapoi, comitete de grevă în toată țara, atenție la provocatori)
C. Fusu (M1 să arate adevărul, M1 vinovat de fraudare)
Ș. Urîtu (discurs întrerupt de mașină)
V. Ghilețchi (frați și surori Dumnezeu e cu noi)
C. Fusu (nu vă lăsați provocați)
C. Vieru (să atacăm polițiștii cu flori)
I. Bratu (avem parlament la București)

D. Chirtoacă (condamnarea vandalismului)
N. Morari, C. Fusu
T. Cîrnaț (libertate, Bucureștiul e cu noi, poporul ne susține)
N. Morari (crearea coaliției anticomuniste, demisia TV, încep provocări)
I. Bratu (la TV nu e nici o persoană acum)
V. Matei (sânt provocări) / I. Bratu (Matei KGBist) / O. Cernei (Voronin pleacă) / C. Fusu / C. Vieru
Necunoscut de la Hîncești (discurs antirusesc, scoaterea comuniștilor de la putere)
C. Vieru (nu vă lăsați provocați, nu vandalism)
V. Matei (să mergem la TV)
C.Fusu, V.Filat (dispersare, plecare acasă)

Grafic 3.18 Cronologia discursurilor în PMAN pe 7 aprilie 2009

Întrunirea din PMAN formal s-a încheiat în jurul orelor 23.00, când liderii politici au îndemnat participanții să plece acasă.

Intervenția poliției în PMAN, ora 00:56–01:07

Sumar:

- Protestatari pașnici – 40-60; Persoane violente – 20-30; Polițiști – 200-300;
- În urma unor încălcări ale ordinii publice și a unor acte de huliganism comise de câteva persoane violente, poliția a intervenit în forță.

În perioada de timp 0.56-1.07 în PMAN se aflau în total vreo 100 de persoane. Din care vreo 30 de persoane acostau taximetriștii care traversau PMAN și un grup care încerca să jefuiască gheretele și bancomatul la intersecția str. Pușkin și bd. Ștefan cel Mare. Din grupul de intervenție al poliției au făcut parte „Fulger”, „Scut” și angajați ai comisariatelor de poliție.

Conform declarațiilor lui Gh. Cojocaru, polițiștii de la „Fulger”, se deplasau dinspre clădirea MAI spre Parlament și Președinție pe jos pe bd. Ștefan cel Mare. La intersecția străzilor Pușkin și Ștefan cel Mare „Fulger” a intervenit în reținerea câtorva persoane care devastau bancomatul în magazinul „Gemeni” și câteva persoane care atacau gheretele la intersecția dată. Intervenția cea mai numeroasă s-a realizat în PMAN asupra persoanelor care se aflau în preajma Arcului de Triumf, în jurul rugului în centrul PMAN și celorlalte persoane dispersate prin piață. Gh. Cojocaru susține că doar 20-30 de persoane au fost reținute de „Fulger” în PMAN și 6-7 la intersecția străzilor Pușkin-Ștefan cel Mare.

Din imaginile filmate de camera de supraveghere de pe clădirea Guvernului se observă foarte clar că acțiunile colaboratorilor de poliție erau foarte violente și disproporționale cu situația ce le-a determinat. Tinerii, care se aflau în PMAN și în proximitate au fost adunați în centrul pieții, culcați la pământ și bătuti cu bestialitate de către polițiști în uniformă, dar și în civil. În pofida faptului că persoanele reținute nu opuneau nici un fel de rezistență, cei care ar fi trebuit să le asigure integritatea și securitatea, aplicau lovituri fără milă.

În pofida calității proaste a imaginilor, unii colaboratori de poliție pot fi identificați. Astfel, se pare că unul din polițiștii în civil, care aplică lovituri cu picioarele tinerilor culcați la pământ, este Ia. Gumeniță, care, fiind audiat de Comisia de anchetă a dat asigurări că nicio persoană reținută nu a fost torturată sau maltrată de către polițiști.

Ulterior tinerii sunt încărcăți în caroseria unei camionete. Din imagini se vede că persoanele reținute și bătute sunt încărcate în caroserie ca niște saci. Văzând că nu încap toți în caroserie, tinerii au fost descărcați și imbarcați într-un microbuz apărut instantaneu. Printre persoanele reținute se distinge o fată, care, de asemenea este bătută de către polițiști.

O singură persoană reținută, care, după aplicarea loviturilor, nu dă semne de viață, este încărcată într-o mașină de marca Niva și dusă într-o direcție necunoscută. Reieșind din toate informațiile de care dispun membrii Comisiei de anchetă, se poate presupune că această persoană este regretatul Boboc.

III.2.2.2 Evenimentele între Președinție și Parlament

Descrierea evenimentelor din spațiul dintre Președinție și Parlament se va prezenta prin intermediul episoadelor cheie, enumerate mai jos:

Episodul 1 – Mulțimea în fața clădirilor Parlamentului și Președinției, ora 9:50–12:24;

Episodul 2 – Mașina de pompieri, ora 12:20–12:40;

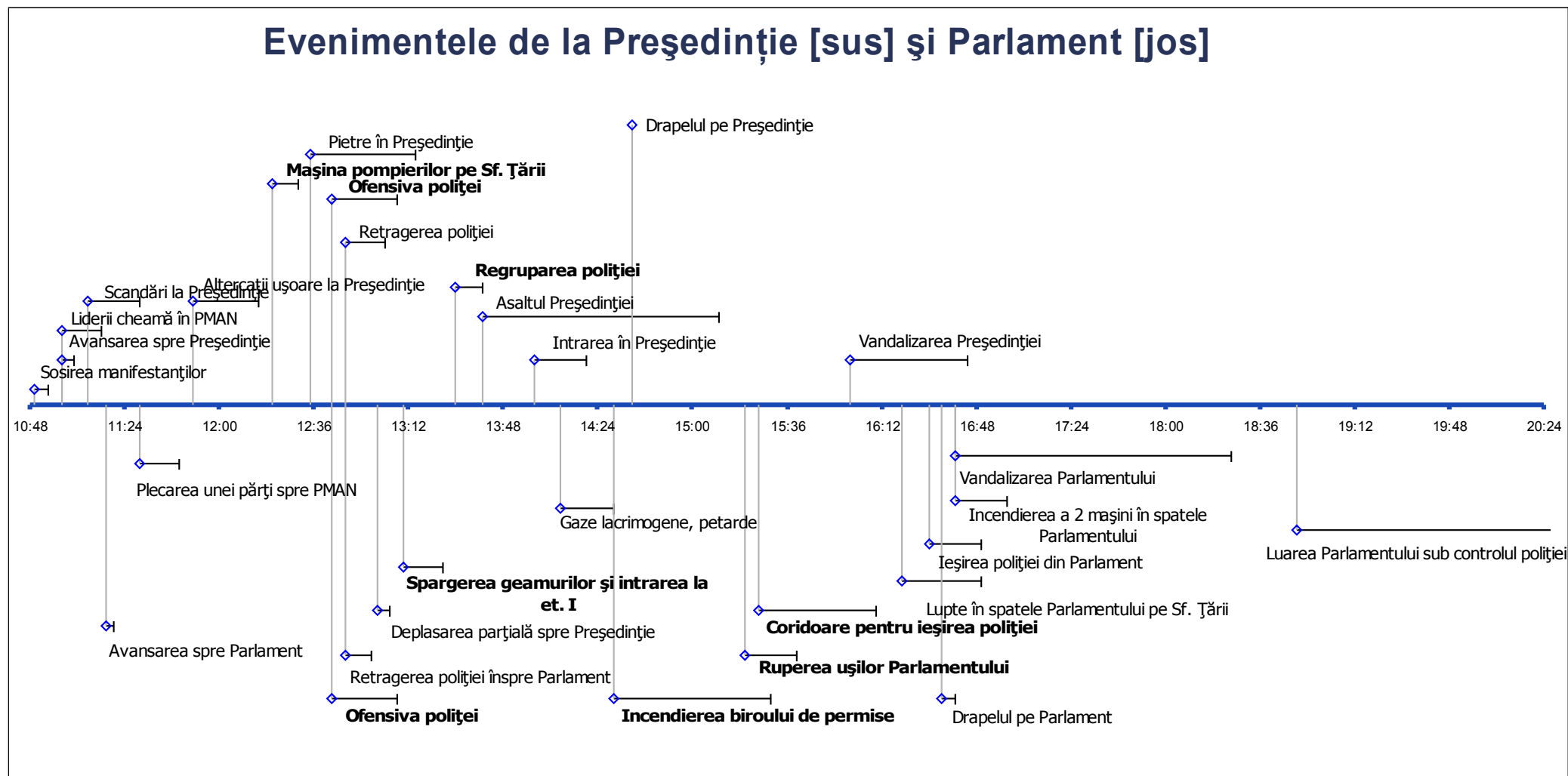
Episodul 3 – Ofensiva și retragerea poliției, ora 12:43–12:53;
 Episodul 4 – Atacuri asupra Președinției, devastarea parțială, ora 13:30–23:00;
 Episodul 5 – Atacuri asupra Parlamentului, ora 13:30–18:30;
 Episodul 6 – Devastarea Parlamentului, starea incertă, ora 18:30–23:00;
 Episodul 7 – Intervenția poliției, ora 23.00 și după.

Se va descrie evoluția evenimentelor prin prisma mișcărilor manifestanților pașnici și manifestanților agresivi, acțiunile diferitor unități de poliție, reacțiile manifestanților în urma acțiunilor poliției.

Tabel. Evoluția numărului de participanți între Parlament și Președinție

Ora întrunirii	Numărul de participanți Președinție și Parlament
09:30	0
11:00	3 000-4000
11:25	6 000
11:50	7 000
12:00	8 000-9 000
12:30	6 000-7 000
12:45	circa 50
13.00	Circa 3 000
13:45	3 000-4 000
14:45	Circa 3 000
18:30	1 000
22:40	50-100

Grafic 3.18 Cronologia evenimentelor pe 7 aprilie 2009

Episodul 1 – Mulțimea în fața clădirilor Parlamentului și Președinției, ora 10:50–12:24

Sumar:

- Protestatari pașnici – 6 000-8 000; Persoane violente – 10-20; Polițiști – 300-400 (în fața clădirilor), 100-150 (în interiorul clădirilor);
- Întrunire predominant pașnică cu unele elemente agresive (în jurul orei 11.50 din mulțime s-a aruncat cu ouă și sticle de plastic goale spre Președinție și poliție);
- S-au produs câteva altercații între poliție și persoanele agresive.

În jurul orei 10.30 în fața acestor clădiri erau adunate mai multe sute de persoane care scandau⁶⁸. Nu s-a stabilit vreun organizator al acestei întruniri, participanții veneau din Piața Marii Adunări Naționale, precum și din alte direcții. Între orele 10.30 - 12.24 mitingul a fost preponderent pașnic cu excepția anumitor persoane care tulburau ordinea publică. Poliția, prezentă la întrunire nu a intervenit, la fel nu s-a făcut vizibil nici reprezentantul autorității publice locale cu solicitări ca persoanele date să fie înlăturate. Din aceste considerente s-a observat o escaladare lentă a violenței din partea unui segment restrâns al manifestanților.

Grupurile de manifestanți inițial se adunase în PMAN, în total vreo 3 000-4 000 de persoane. Ulterior o parte s-a îndreptat spre Președinție, un număr mai mic staționa în fața Guvernului. În jurul orei 10.30 s-a observat o mișcare mai bruscă spre Președinție⁶⁹. Mișcarea spre Președinție a fost cauzată de lipsa de comunicare cu manifestanții în PMAN din lipsa echipamentului sonor și de fluxul de manifestanți care veneau de la Botanica și Rîșcani spre Președinție-Parlament. Inițial în fața Președinției se aflau vreo 30 de polițiști de la „Scut”, drept urmare a consolidării numărului participanților pe la ora 10.50-11.00, polițiștii „Scut” au fost completați până la 100, formând lanțul la scările Președinției (respectiv la Parlament).

Către 11.00 în fața Președinției începe primul miting improvizat. Poliția blochează accesul protestatarilor către clădirea Președinției printr-un lanț rar de colaboratori, din care cauză la 11.00 protestatarii rup acest cordon și urcă scările din fața Președinției. Din imaginile video nu se observă o vădită organizare a manifestanților, însă, în rândurile lor deja se observă persoane agresive, primele altercații între manifestanți și poliție având loc la 11.05, când manifestanții rup un alt cordon al poliției din fața Președinției.

Extras din răspunsul MAI de la data de 25 noiembrie 2009:

„Provocatorii au ocupat primele 5 rânduri ale protestatarilor din fața Președinției și Parlamentului. Aceștia se aflau în grupuri compacte și în mijlocul mulțimii, comunicând prin gesturi specifice, unii având echipament și mijloace speciale de comunicare, prin care se chema la acte de violență”

În jurul orei 11.50 din clădirea Președinției pleacă Președintele Republicii Moldova cu paza sa de corp, de asemenea, în jurul orei 12.30 este evacuat personalul Președinției. Președintele Republicii Moldova pleacă în clădirea Guvernului, unde, în biroul Prim-ministrului, convoacă anumiți factori de decizie. Din declarațiile lui M. Lupu, la sosirea sa în jurul orei 15.30, în biroul Prim-ministrului se aflau cel puțin: V. Voronin, Z. Greceanii, Ig. Dodon, V. Stepaniuc, A. Reșetnicov, V. Baldovici și alții.

La 11.25 un grup de protestatari se întoarce de la Președinție în PMAN unde continuă mitingul.

⁶⁸ Din înregistrările prezentate de SPPS, CReDO și alte surse din arhiva Comisiei de anchetă.

⁶⁹ Din înregistrările prezentate de SPPS, CReDO și alte surse din arhiva Comisiei de anchetă.

Către ora 11.50 în fața Președinției, formând lanțuri de protecție, se aflau polițiștii Regimentului „Scut” (aproximativ 100 de persoane), polițiștii Comisariatului Buiucani (aproximativ 100 de persoane), polițiștii Comisariatului Ciocana (aproximativ 100 de persoane), în mulțime erau infiltrați reprezentanții serviciilor operative⁷⁰. Poliția a făcut 2 lanțuri de protecție format de Regimentul „Scut” și un lanț din angajații comisariatelor de poliție. Din depozițiile lui P. Corduneanu, în acest răstimp, dumnealui a purtat discuții cu liderii politici care se aflau la fața locului privitor la calmarea mulțimii. Conform ordinului lui Gh. Papuc, V. Zubic a fost responsabil de coordonarea activităților poliției până la ora 12.30 – la acea oră V. Zubic a permis indicații să se deplaseze spre Parlament, superiorul rămânând P. Corduneanu⁷¹.

Secvențele din fața Președinției și Parlamentului atestă că la 11.20 primii colaboratori ai „Fulger” în fața Președinției au format un cordon mai puternic. În această perioadă unii manifestanți deja aruncau în clădirea Președinției și în forțele de ordine mai întâi cu bucăți de hârtie, ulterior cu sticle de plastic și alte obiecte, pietricele, ca în final să treacă la pietre mari, rupte din scările și pavajul din jurul Președinției. Forțele de ordine, însă, nu reacționează la aceste provocări. C. Avornic afirmă că o parte din scutieri a rămas fără echipamentul de protecție pentru că mașina cu echipamentul personal a fost blocată în drum spre destinație. Totodată, echipamentul personal nu era adecvat și nu ajungea pentru toți colaboratori.

După 11.30 s-a observat o escaladare treptată a violenței din partea unui segment al manifestanților, care au început mai insistent să arunce cu pietre în clădirea Președinției și în forțele de ordine, forțând cordoanele de poliție și dorind să intre în clădirea Președinției.

Extras din răspunsul MAI de la data de 25 noiembrie 2009:

„În fond, Statul major operativ al MAI (sub dirijarea ex-vice ministrului V. Zubic) și Direcția generală poliție ordine publică (P. Corduneanu), erau obligați să treacă la realizarea măsurilor profilactice și de prevenire a încălcărilor în masă a ordinii publice, să efectueze calculul de forțe, mijloace posibile și recunoștența teritoriului, însă acestea n-au fost realizate pe motivul lacunelor menționate, care au fost admise în complex de conducătorii serviciilor responsabile.”

La 12.00 un nou grup de protestatari din nou pleacă din PMAN spre Președinție. În toată această perioadă pe str. B.Bodoni se mai circula și numai la 12.15 un grup de protestatari a blocat trecerea transportului. Posibil, cu acest grup de manifestanți în fața Președinției vin primii lideri politici, la 12.05 fiind observat V. Filat, V. Nagacevski, C. Vieru care au luat cuvântul în fața manifestanților. O parte din manifestanți demonstra semne de agresivitate.

Între timp în câteva rânduri mai mulți lideri ai partidelor de opoziție (V. Filat, D. Chirtoacă) au chemat ca manifestanții să revină în PMAN cu scopul de a desfășura acolo întrunirea publică. În jur de 1 000 de persoane au plecat în PMAN. La ora 12.25 un grup de circa 20 de persoane devine tot mai agresiv atacând verbal și aruncând cu diverse obiecte (în special sticle de plastic) în cordonul de polițiști.

La această perioadă tot spațiul între Parlament și Președinție deja era plin de manifestanți care scandau. Liderii politici prezenți încercau să-i liniștească și să-i determine să plece în PMAN, însă din lipsa unor mijloace de amplificare sonoră mesajul acestora nu era auzit. Liderii politici menționați, în mesajele lor făceau apel la mulțime să plece din fața Președinției în PMAN, explicând că aceasta este o provocare.

În cadrul audierilor V. Filat a confirmat faptul că:

⁷⁰ Din declarațiile lui V. Zubic și P. Corduneanu.

⁷¹ Din declarațiile lui V. Zubic.

„...În dimineața zilei de 7 aprilie, eu am fost chemat de Ia. Gumeniță la Procuratura Generală, pentru a discuta în prezența viceprocurorului general V. Pascari referitor la acțiunile protestatarilor. De acolo am plecat când deja mi-au telefonat că în clădirea Președinției se aruncă cu pietre. Eu apreciez că aceste acțiuni au fost întreprinse pentru a nu-mi permite să coordonez acțiunile protestatarilor... .”

În mesajele sale V. Filat, D. Chirtoacă insistau ca toți să plece în PMAN, dar numai o parte din manifestanți au dat curs solicitării. Astfel, la 12.20, un grup de protestatari (circa până la 1 000 de persoane) s-a întors de la Președinție în PMAN, fapt observat din camera de luat vederi de pe clădirea Guvernului.

În continuare situația în fața Președinției a început ușor să degradeze. După primele hârtii, sticle de plastic aruncate peste lanțurile polițiștilor au urmat ouăle aruncate în clădirea Președinției. După orele 12.00 au fost aruncate și câteva pietre în geamurile clădirii. În perioada această, poliția se afla în câteva lanțuri nemijlocit la intrare în Președinție, rezistând pașnic la presiunea din partea manifestanților. Unii reprezentanți ai poliției (M. Ciobanu) au încercat comunicarea cu protestarii, însă din lipsa de mijloace de sonorizare adecvată eforturile date au eșuat. Coordonarea acțiunilor poliției era asigurată de P. Corduneanu, Ia. Gumeniță. Din declarațiile lui Ia. Gumeniță reiese că efectivul în acea situație se simțea înfricoșat.

Episodul 2 – Mașina de pompieri, ora 12:20–12:40

Sumar:

- Protestatari pașnici – 5 000-6 000; Persoane violente – 50-150; Polițiști – 400-500;
- Până la eveniment violențele au avut un caracter sporadic și izolat;
- Caracterul pașnic al întrunirii a prevalat considerabil asupra elementelor violente;
- Mașina de pompieri și acțiunile poliției au încurajat consolidarea elementelor violente, manifestarea agresivității, atragerea unui grup mai mare de manifestanți în acțiuni violente de la un grup de 20-30 de persoane spre un grup mai mare de 200 de persoane; elementele și comportamentul violent capătă amploare;
- Forțele poliției permanente (mai mult de 400 de persoane) depășesc numeric persoanele agresive;
- Evenimentul este foarte aproape de punctul după care revenirea manifestației la un caracter pașnic este imposibilă;

Autospecială de pompieri își face apariția în fața Președinției în jurul orelor 12.20. Mașină de pompieri a fost adusă fără coordonarea cu colaboratorii de poliție. Autospeciala era dotată cu turn de apă, ceea ce a dat aparența încercării dispersării manifestanților cu jeturi de apă, fapt ce a incitat masele de protestatari, care în timp de 5-10 min au devastat-o cu pietre, pompierii fiind nevoiți să fugă. Autospeciala nu era pregătită să acționeze cu un jet de apă autonom (era necesară conectarea la hidrant) și nu este clar până în prezent, care a fost scopul aducerii acestei în fața protestatarilor.

Instalarea autospecialei în fața Președinției a fost efectuată la indicația lui M. Harabagiu în vederea realizării planului de prevenire a incendiilor. Gh. Papuc a declarat că aducerea autospecialei a fost decizia doar a șefului Departamentului Situațiilor Excepționale⁷². Mașina a fost adusă sub protecția polițiștilor de la „Scut” la locul de conectare la hidrantul exterior⁷³. În jurul Președinției se aflau 4 puncte de conectare externă la hidrant, însă doar acel hidrant, lângă care a fost amplasată autospeciala, a fost disponibil deoarece în proximitatea imediată nu se aflau manifestanții. În perioada escaladării tensiunilor Gh. Papuc a ordonat lui V. Zubic să plece la

⁷² Confirmat prin declarațiile lui C. Avornic.

⁷³ Din declarațiile lui M. Harabagiu.

clădirea Parlamentului. Din declarațiile acestuia, superiorul pentru apărarea Președinției a devenit P. Corduneanu. În aceeași perioadă, la indicația conducerii, Ia. Gumenița acorda sprijin lui P. Corduneanu.

Din imaginile și fotografiile realizate la momentul aducerii autospecialei nu exista nici un incendiu și manifestarea avea doar un ușor caracter de agresiune.

După ce mașina a fost adusă în fața mulțimii, aceasta a fost asaltată de grupul violent, care a spart geamurile autospecialei. Mașina de pompieri și acțiunile poliției au încurajat consolidarea elementelor violente, manifestarea agresivității, atragerea unui grup mai mare de manifestanți (în jur de 200 de persoane) în acțiuni violente. După acest eveniment se observă o atmosferă negativă în întregul grup de manifestanți. La ora 12.50 demonstrația se transformă într-o acțiune violentă, în special în fața Președinției. Unele persoane încep a arunca cu pietre în geamurile Președinției, ulterior aceleași acțiuni se produc și în fața Parlamentului.

Mașina de pompieri a fost în final practic distrusă de către protestatarii violenți care au folosit pietre pentru a strica sticlele, au urcat pe mașina și au împins-o spre str. Sf. Țării. Numărul protestatarilor care a fost implicat în devastarea autospecialei era în jur de 30 de persoane, atunci când forțele „Scutului” era de 30 de polițiști care doar s-au apărat formând carapacea cu scuturile și ulterior s-au retras în spatele mașinii.

Celelalte forțe ale poliției se aflau în preajma Președinției și pe strada Sf. Țării fără a oferi careva ajutor.

În rezultatul acțiunii, în acțiunile violente a fost atras un număr mai mare de persoane pașnice. Și declarațiile lui M. Harabagiu, și ale lui A. Șumleanski au confirmat că aducerea autospecialei în fața Președinției a avut un efect de provocare și un impuls al acțiunilor agresive din partea unor protestatari⁷⁴.

Totodată, cea mai mare parte a protestatarilor a rămas pașnică, aceștia fiind doar prezenți la respectivul episod. Un număr de aproximativ 200 de protestatari au susținut moral persoanele agresive prin voce. Întrunirea în general se afla în limitele unei situații controlabile și pașnice și încă nu ajungea la punctul de neîntoarcere la o întrunire pașnică.

În această perioadă de timp majoritatea manifestanților se concentrează în scuarul Președinției. Spațiul în scuarul Parlamentului practic a devenit liber.

Episodul 3 – Ofensiva și retragerea poliției, ora 12:43–12:53

Sumar:

- Protestatari pașnici – 3 000-5 000; Persoane violente – 200-250; Polițiști – 500;
- În urma ofensivei, poliția a degajat spațiul dintre Parlament și Președinție și îl controla;
- După ofensivă, poliția cedează controlul asupra spațiului dintre Parlament și Președinție, retrăgându-se spre clădirile Parlamentului și Președinției, lăsând trupe nesemnificative în fața manifestanților (câte 50 de persoane) de fiecare parte;
- Retragerea poliției a catalizat escaladarea violențelor, atrăgând peste 200 de persoane, care s-au implicat în aruncarea pietrelor;

⁷⁴ Din declarațiile lui M. Harabagiu și A. Șumleanski.

- Retragerea poliției a creat o senzație de victorie a manifestanților asupra poliției și a încurajat violențele și dominația de către elementele agresive asupra manifestației;
- Forțele poliției (peste 400 de persoane) depășesc permanent numeric numărul elementelor agresive și violente (maxim 200-250 de persoane).

La ora 12.43, toate forțele poliției desfășoară o acțiune tactică de dispersare a manifestanților spre perimetrul străzilor M. Cibotari și str.Sf. Țării. În urma ofensivei, în care au fost antrenate aparent toate forțele poliției aflate în fața Parlamentului și Președinției, poliția a dispersat spațiul dintre Parlament și Președinție și a controlat acest spațiu pentru ceva timp.

Ofensiva poliției

Mișcarea tactică s-a desfășurat în timp de câteva minute cu mare ușurință, forțele poliției folosind zgomotul de lovituri asupra scutului, din care cauză protestatarii au început a fugi. Cea mai mare parte de manifestanți a fugit pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt spre PMAN, iar o altă parte pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt spre Muzeul de Artă. Intervenția a fost susținută și de „Fulger” din fața Președinției și de detașamentul de carabinieri din fața Parlamentului, toate forțele de ordine urmărind protestatarii până la intersecția bd. Ștefan cel Mare și Sfânt cu str. Sfatul Țării unde s-au oprit. La ofensivă au participat și cursanții de la Academia de poliție. Ofensiva poliției a fost susținută de către aproximativ 450-500 de polițiști⁷⁵, în total pentru ambele direcții.

Ofensivă a fost realizată la ordinul lui Gh. Papuc⁷⁶. Ofensiva desfășurată fără vreo dificultate a avut un succes. Din declarațiile lui V. Țurcan, Gh. Pimenov, dispersarea protestatarilor s-a realizat fără dificultăți și a rezultat de la început cu un avantaj tactic important care urma să fie consolidat prin acțiuni ulterioare.

După dispersarea manifestanților pe perimetrul străzilor Sf. Țării și M. Cibotari, după cum se vede din secvențele video de la SPPS și altele, poliția s-a oprit pentru ceva timp. Cu excepția a două grupuri de cursanți de la Academia de poliție (până la 50 de cursanți din fiecare parte), care au rămas în fața mulțimii, forțele au fost retrase în fața clădirilor Președinției și a Parlamentului. Drept rezultat al acestor acțiuni tactice aparent negândite, numărul mic de cursanți a rămas în fața a două mulțimi, fiecare având câte aproximativ 2 000 persoane⁷⁷.

Din declarația lui Șumleanski, retragerea în modalitatea efectuată a fost o mișcare greșită⁷⁸. În rezultatul regrupării manifestației, în special câte 30-40 din fiecare parte, au devenit mai agresivi, captați de sentimentul de răzbunare asupra unui grup mic de polițiști în fața lor. Ezitarea și staționarea polițiștilor, reducerea numărului acestora a facilitat escaladarea spiritului agresiv.

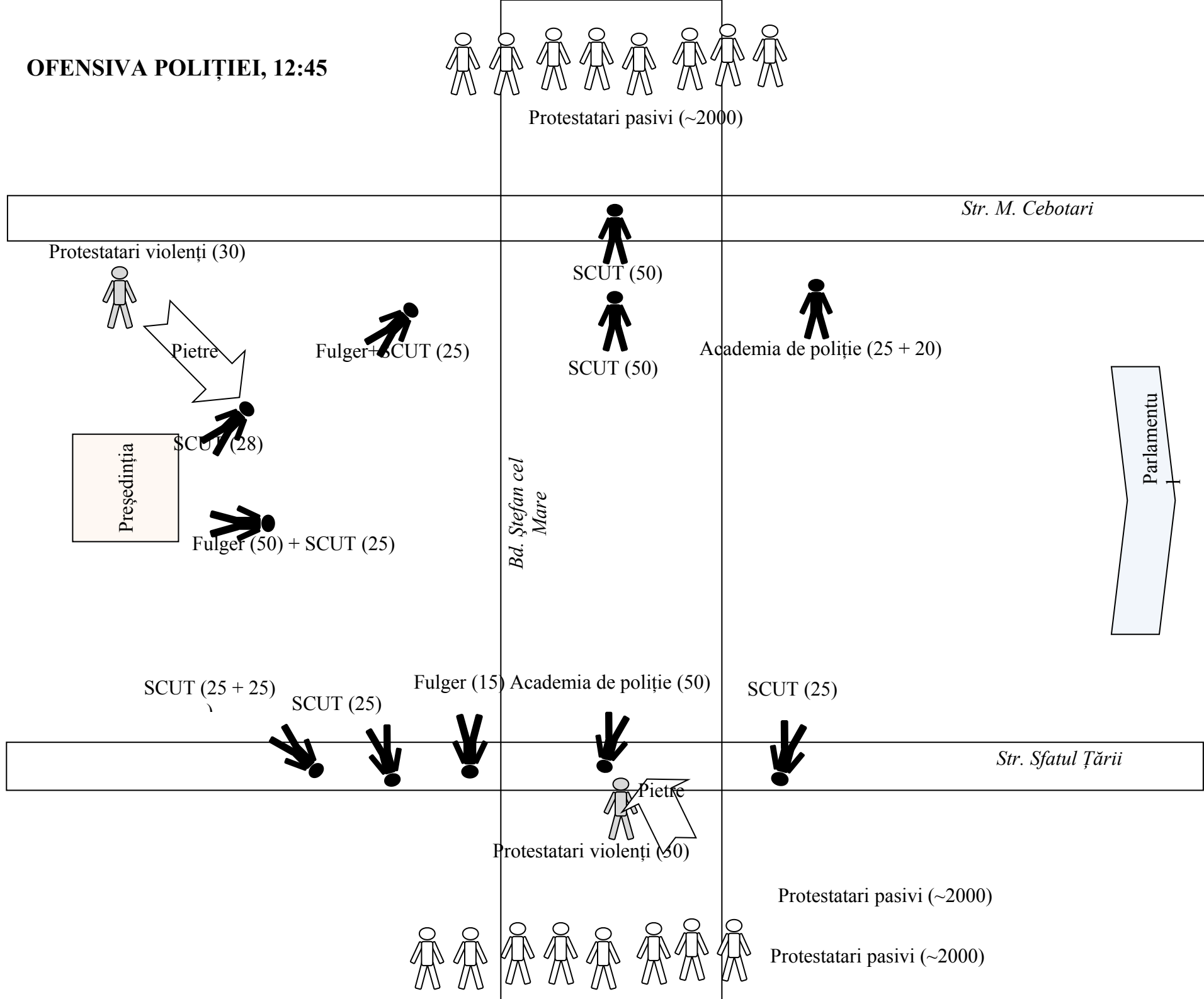
⁷⁵ Din înregistrările prezentate de SPPS, CReDO și alte surse din arhiva Comisiei de anchetă.

⁷⁶ Din declarațiile lui Gh. Papuc.

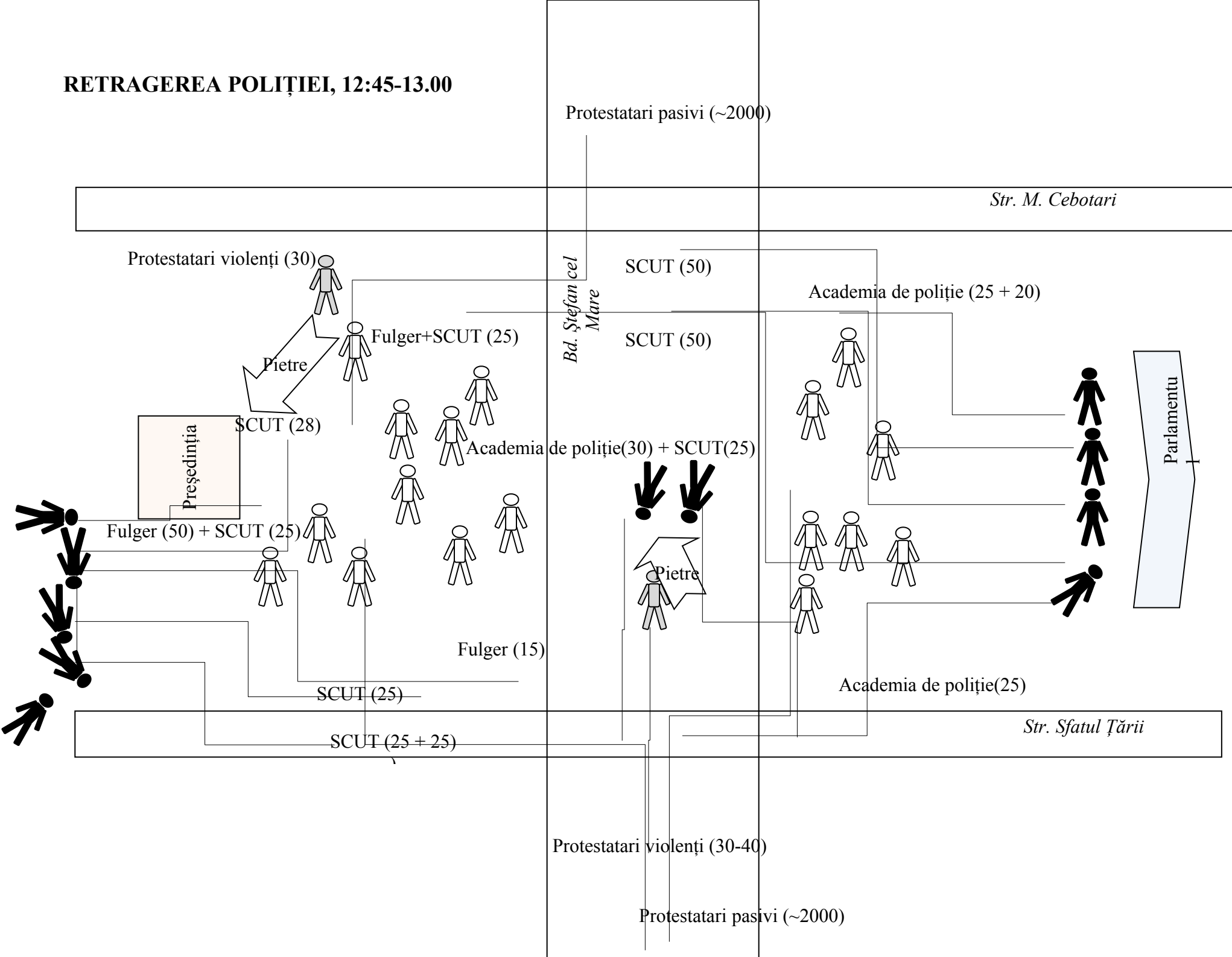
⁷⁷ Imaginile video despre evenimente www.publictv.md

⁷⁸ Din declarațiile lui A. Șumleanski.

OFENSIVA POLIȚIEI, 12:45

RETRAGEREA POLIȚIEI, 12:45-13.00

Retragerea poliției

Ca urmare a inacțiunii și staționării polițiștilor în fața protestatarilor, ultimii au început a arunca masiv cu pietre. Cea mai mare parte a poliției se regroupează prin deplasare spre clădirile Parlamentului și în spatele Președinției. Doar un număr mic de polițiști, care au rămas în fața protestatarilor, sunt nevoiți să se retragă treptat pe bd. Ștefan cel Mare spre scuarul dintre clădirile Președinției și a Parlamentului și ulterior, fiind atacați chiar și din părțile laterale (celelalte forțe nu i-au susținut, fiind deja în fața clădirilor Parlamentului și a Președinției și în părțile laterale ale acestora)⁷⁹. Respectiva mișcare a produs un număr mare de răniți în urma loviturilor cu pietre aruncate de protestatari agresivi, care a devenit mai mare. Din declarațiile lui M. Lupu, care se afla în clădirea Parlamentului, la primul etaj al legislativului, erau mulți polițiști răniți și însângerați.

Pietrele aruncate în forțele de ordine, conform declarațiile unor protestatari, erau smulse din trotuarele adiacente (în special pavajul pe Sf.Țării în drept cu Parlamentul). Unele mijloace de informare în masă au publicat informații conform cărora pietrele pentru acești protestatari au fost aduse special, cu transport, din altă parte (această informație nu a fost probată). Totodată, din declarația dlui M. Lupu de la 26 martie 2010, la 8 aprilie 2009, dumnealui personal a mers pe trotuarul din fața Muzeului de Arte, unde a observat că caldarâmul din acest trotuar era aproape intact, prin urmare nu era clar de unde s-au luat pietrele respective.

Retragerea poliției a instigat escaladarea violenței, încurajând în jur de 200-250 de persoane, care s-au implicat în aruncarea pietrelor în grupul de polițiști. Trebuie de subliniat faptul că colaboratorii de poliție și conducătorii acestora, prezenți la fața locului, nu au intervenit pentru a lua situația sub control. Forțele de ordine au ratat oportunitățile de a interveni pentru a calma acțiunile unor persoane agresive.

Importanța acestui episod constă în faptul că numărul de persoane agresive și violente a crescut semnificativ, față de episodul precedent (mașina de pompieri). Cel mai probabil, că în urma acțiunilor date, violențele au depășit punctul de la care revenirea la o manifestație pașnică nu mai era posibilă. Violențele nu au fost izolate și constrânse în cadrul unui număr mic de protestatari. În rezultat un număr mai mare de manifestanți, anterior pașnici, s-a lansat în acțiuni violente. Totodată, pe parcursul întregului episod, numărul polițiștilor era numeric superior numărului persoanelor agresive.

Referitor la episodul când un grup de polițiști de pe terenul sportiv al Liceului „Spiru Haret” distrug un perete de piatră, chipurile pentru a asigura protestatarii cu pietre, Ig. Bodorin și C. Avornic au dat explicații similare. Conform acestor declarații din 23.02.2010, pe terenul sportiv în cauză se aflau 2 automobile ale poliției care trebuiau să plece. Dacă încercau să iasă pe poarta liceului, trebuiau să treacă printre protestatarii aflați pe str. M.Cibotari, riscând să fie distruse, din care cauză, pentru a evita această întâlnire, polițiștii au decis să demoleze un mic gard de piatră al liceului pentru a ieși prin altă parte.

Episodul 4 – Atacuri asupra Președinției, devastarea parțială, ora 13:00–23:00;

Sumar:

- Protestatari pașnici – 3 000-4 000; Persoane violente – 200; Polițiști – 100 (exterior), 100 Carabineri (interior), 50 SPPS (interior);
- Poliția opune rezistență nesemnificativă protestatarilor violenți, iar în cele din urmă cedează primele etaje ale Președinției;

⁷⁹ Din înregistrările prezentate de SPPS, CReDO și alte surse din arhiva Comisiei de anchetă.

- Poliția părăsește și permite intrarea parțială în clădirea Președinției (etajul 1, cantina, holul clădirii);
- În holul clădirii se poartă negocieri intense de către reprezentanții forțelor de ordine și manifestanți;
- Încăperile de la primele etaje ale Președinției, cantina și holul sunt devastate.

Retragerea forțelor de ordine spre clădirile Președinției și a Parlamentului, în părțile laterale ale acestor clădiri și amplasarea numărului mic al poliției în fața clădirilor a stimulat revenirea protestatarilor în fața intrărilor în clădirile Parlamentului și Președinției. La intrare în Președinție se aflau în jur de 4 000 de protestatari. Situația devine foarte tensionată. Lanțul poliției acoperea doar intrarea în Președinție, numărul polițiștilor era de aproximativ 50 de persoane. Restul polițiștilor s-au retras pe părțile laterale și în spatele clădirii. Din înregistrările video de pe clădirea Parlamentului se observă o situație stranie când scutierii și polițiștii din fața clădirii Președinției nu se retrag în clădire pentru a o apăra, ci fug prin fața protestatarilor în spatele clădirii pe str. Sfatul Țării. Astfel, la 13.00 toate forțele de ordine din fața Președinției și Parlamentului au fost retrase, locul lor fiind ocupat de protestatari. Conducerea forțelor de ordine implicate în apărarea Președinției era exercitată de P. Corduneanu, Ia. Gumeniță și Ig. Bodorin (interior).

Protestatarii, totuși, nu s-au apropiat de intrarea în clădirea Președinției timp de o oră, deoarece din interiorul acesteia stropeau jeturi de apă cu care grupul restrâns de colaboratori au găsit o modalitate de a ține protestatarii mai departe de scările Președinției.

Doar după ce jetul cu apă a secat, protestatarii încep aruncarea intensă a pietrelor în clădirea Președinției și se apropie tot mai mult de aceasta. Treptat sunt distruse geamurile de la etajul 1 și 2, pietrele se aruncă și mai sus. În respectiva situație, un grup de protestatari pătrunde prin geamurile sparte de la primul etaj în clădirea Președinției, care era apărată de un grup restrâns de persoane din rândul polițiștilor și al SPPS care nu dispuneau de mijloace speciale de protecție, necesare pentru atare situație. Acești reprezentanți ai forțelor de ordine se apărau de grupul mare de protestatari cu jeturile slabe de apă din sistemul anti-incendiar al clădirii și cu aruncarea înapoi a pietrelor venite de la protestatari.

Doar pe la 14.00 protestatarii din nou au invadat masiv scările din fața Președinției și au început a forța intrarea în clădire. Ei au fost lăsați parțial să între la primele etaje pentru a liniști spiritele. O parte din ei au început a devasta birourile și a le jefui, o altă parte era curioasă să vadă ce e înăuntru și să facă poze.

În această perioadă tensionată pe scările Președinției au fost văzuți din nou liderii opoziției: V. Filat, D. Chirtoacă, S. Urechean și alții care au îndemnat protestatarii să revină în PMAN. Aceștia au folosit porta-voce care era insuficientă pentru a transmite mesajul tuturor protestatarilor, doar un număr restrâns de protestatari de 50-60 de persoane în jur putea auzi chemările liderilor de partide. În câteva rânduri, totuși chemările liderilor opoziției aveau efecte scontate și grupuri de sute de protestatari urmau calea spre PMAN.

În perioadă de timp de la 14.00 până la 15.30, protestatarii agresivi au pătruns, vandalizat și incendiat cantina Președinției. În această perioadă, din grupul protestatarilor s-au autoavansat persoane care au început negocierile privind retragerea poliției din clădirea Președinției. În aceste discuții au fost implicate mai multe persoane cunoscute.

Grupuri de protestatari pătrundeau prin părțile laterale ale clădirii și vandalizau primul etaj al acesteia. Forțele SPPS și un număr redus de carabinieri nu puteau face față situației. Comunicarea dintre conducerea SPPS în clădirea Președinției și conducerea MAI (Gh. Papuc, V. Zubic etc.) și a forțelor din afară clădirii era lipsă pentru o perioadă importantă de timp. În interiorul clădirii se aflau aproximativ 150-200 de colaboratori ai forțelor de ordine. Unele grupuri de protestatari reușeau să pătrundă în clădirea Președinției și să urce la etajele superioare. În general, totuși, poliția și SPPS a oprit vandalia la primele etaje ale clădirii.

Situația cu nefuncționarea telefoniei mobile

Conform declarațiilor consilierului Președintelui Republicii Moldova V. Diozu, la 12.00, în baza indicațiilor conducerii Republicii Moldova, dumnealui a solicitat operatorilor de telefonie mobilă să-și suspende serviciile în perimetrul clădirilor Parlamentului și Președinției. Această măsură a fost întreprinsă, după declarațiile lui V. Diozu, pentru a împiedica coordonarea acțiunilor între manifestanți. Aceasta, însă, a perturbat și comunicarea între reprezentanții forțelor de ordine, care aveau legătură prin intermediul telefoanelor corporative. Telefonie mobilă în perimetrul clădirilor Președinției și Parlamentului a fost restabilită numai după orele 23.00 la 7 aprilie 2009. Din punct de vedere legal întreruperea serviciilor telefoniei mobile a fost argumentată de către V. Diozu în baza articolului 4 din Legea telecomunicațiilor.

În operațiunea de întrerupere a legăturii telefonice a participat și N. Sîtnic, directorul Agenției Naționale pentru Reglementare în Telecomunicații și Informatică, care a determinat operatorii să acționeze contrar legii. Aceasta pentru că Legea telecomunicațiilor în art. 4 nu admite deconectarea rețelelor, ci interceptarea convorbirilor în anumite situații.

Extras din art.4 al Legii telecomunicațiilor:

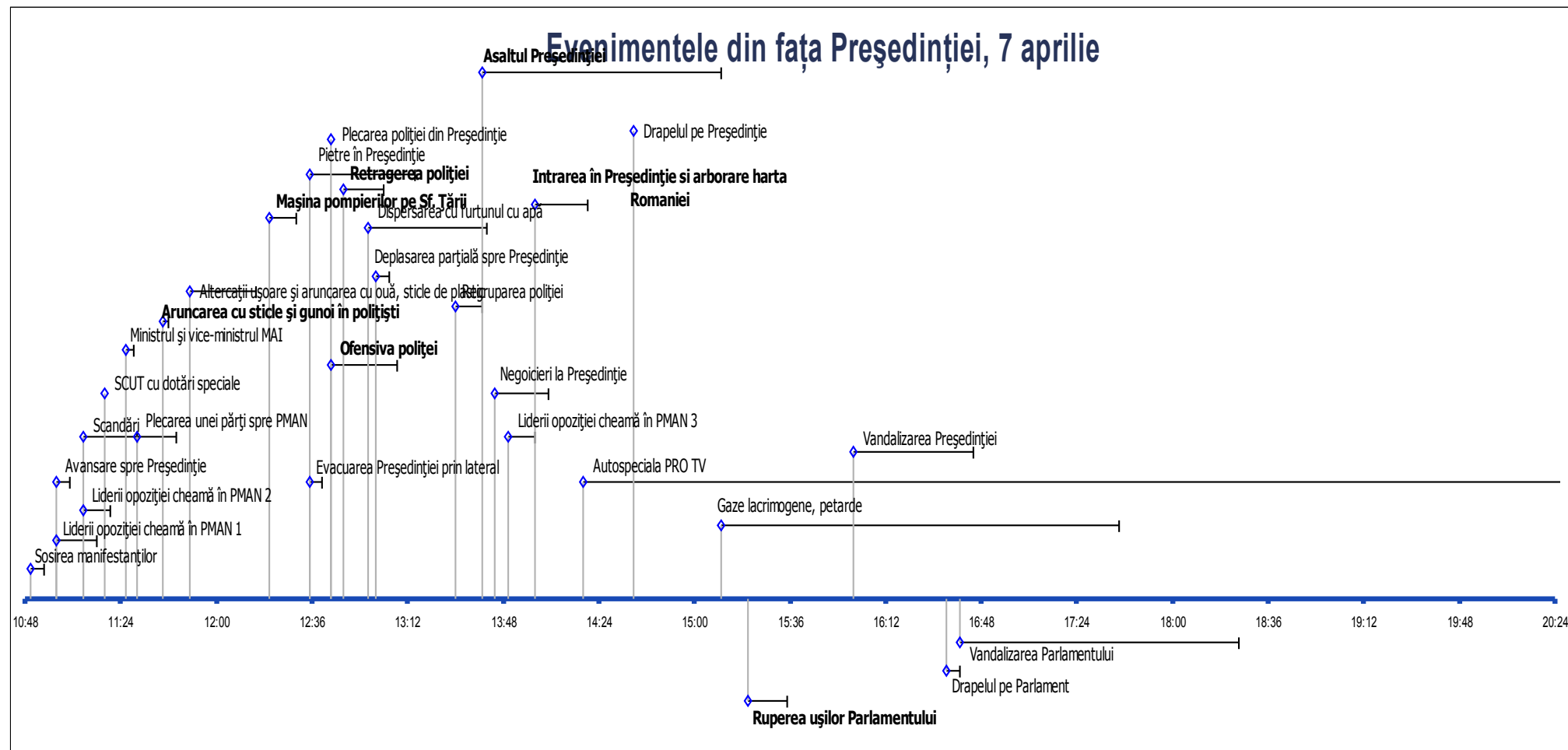
*„În scopul asigurării securității naționale, siguranței publice, bunăstării economice a țării, menținerii ordinii și prevenirii infracțiunilor, ocrotirii sănătății și a moralei ori protejării drepturilor și libertăților altor persoane, **comunicațiile pot fi interceptate, în condițiile legii, de organele autorizate prin lege.**”*

Unul din operatorii de telefonie mobilă și anume ÎM „Moldcell” a sfidat prevederile legale și a încercat să ducă în eroare Comisia de anchetă – acesta a susținut că nu a suspendat serviciile sale și că întreruperea legăturii telefonice a fost cauzată de suprasolicitare.

Extras din răspunsul ÎM „Moldcell” de la data de 11martie 2010:

„De către ÎM „Moldcell” nu a fost recepționată și/sau înregistrată careva corespondență oficială din partea autorităților cu privire la sistarea legăturii telefonice în data de 7 aprilie 2009.”

Tot în această perioadă, din spusele lui Ig. Bodorin și ale lui P. Corduneanu, a fost perturbată, uneori fiind lipsă și legătura radio între forțele de ordine. În contradicție cu aceste declarații V. Zubic a declarat că exista legătură radio, ea fiind permanentă.

Arborarea drapelurilor pe Președinție și Parlament

După ce au intrat în clădirea Președinției, un grup de protestatari în frunte cu I. Galațchi, la un anumit moment se propune în calitate de parlamentar între protestatari și forțele de ordine din clădirea Președinției. El propune, arborarea drapelului Uniunii Europene pe clădire pentru a liniști masele. Șeful SPPS Ig. Bodorin a căzut de acord cu această propunere și a permis la trei protestatari, împreună cu intendentul clădirii, să urce sus și să arboreze drapelul. Din imaginile video se observă cum acest grup s-a ridicat pe edificiu și a arborat drapelul UE la 13.45. Tot din imaginile video se observă cum mai târziu este arborat și drapelul României.

Din declarațiile lui I. Galațchi, Ig. Bodorin, drapelul României a fost arborat de un alt grup care a pătruns aproape îndată după primul grup pe clădire și a arborat și acest drapel. S-a susținut că acest grup a forțat administratorul clădirii Președinției, care cobora singur pe scările Președinției după arborarea steagului UE, să se ridice din nou și să deschidă ușa spre acoperișul clădirii. Respectivul grup de 3-4 persoane a fost unul agresiv, administratorul fiind de unul singur, s-a conformat. Reieșind din declarațiile lui Ig. Bodorin, o atare situație a fost posibilă deoarece etajele de sus nu erau ținute sub controlul organelor de ordine, ceea ce ar fi permis intrarea unor mici grupuri răzlețe de infractori la etajele de sus, care au vandalizat unele birouri și, posibil, unul din aceste grupuri a arborat al doilea drapel pe clădire.

Din declarațiile lui Ig. Bodorin reiese că forțele restrânse ale SPPS totuși au reușit să constrângă mulțimea să nu se ridice la etajele superioare. Doar unele grupuri mici au reușit să pătrundă la unele etaje superioare, dar acestea, după scurt timp, erau reperate și forțate să plece din clădire.

Drept excepțional reușită poate fi catalogată apărarea biroului Președintelui Republicii Moldova, care a fost posibil de a fi protejat, conform declarațiilor lui V. Voronin în mijloacele de informare în masă, „de către doi polițiști înarmați”, pentru restul clădirii nefiind posibilă aplicarea unei astfel de tactici.

În contradicție cu aceste declarații toate persoanele audiate au susținut că nici un reprezentant al structurilor de forță implicate în apărarea Președinției nu era înarmat.

După orele 15.30, când s-a început devastarea clădirii Parlamentului, protestatarii din clădirea Președinției, fiind presați de colaboratorii serviciului SPPS, au părăsit edificiul, acesta fiind luat deplin sub control, operațiunea fiind condusă de Ig. Bodorin.

Episodul 5 – Atacuri asupra Parlamentului, ora 13:00–18:30; Episodul 6 – devastarea Parlamentului, starea incertă, ora 18:30–23:00;

Sumar:

- Protestatari pașnici – 3 000-4 000; Persoane violente – 200-300; Polițiști – 100-150 (în exterior), 200-300 (în interior);
- La prima etapa este incendiat biroul de permise, cantina și câteva încăperi din aripa dreaptă de la intrare la etajul întâi al Parlamentului;
- Ulterior se aprind câteva birouri la etajul 2 și 3, autospecialele sunt blocate și unele chiar distruse;
- Poliția opune rezistență protestatarilor violenți, pe la 18.00 părăsește clădirea, unii protestatari agresivi pătrund în clădire, inclusiv la etajele superioare;

- Către 20.00 clădirea este definitiv abandonată de „Fulger” și SPPS și rămâne la îndemâna protestatarilor; etajele superioare sunt parțial devastate; la 22.00 izbucnește un incendiu la etajul 5 al Parlamentului; la ora 02.00 izbucnește un alt incendiu.
- Clădirea este preluată sub controlul poliției către ora 23.00.

O parte din protestatari deja către ora 12.00 se îndreptau spre intrarea în clădirea Parlamentului. Colaboratorii „Fulger” își fac apariția în fața Parlamentului numai la 12.00, respingând fără efort protestatarii de pe scările Parlamentului. Până la intervenția în forță a organelor de poliție de la 12.40 situația de la clădirea Parlamentului era calmă, protestatarii manifestând în fața ei pașnic.

După intervenția în cauză, o parte de colaboratori s-au retras în clădirea Parlamentului, iar alții s-au acoperit cu scuturi pe scările de la intrare, fiind loviți din plin cu pietre și umiliți de protestatari. Concomitent, protestatarii, devenind violenți, au distrus cu pietre ferestrele Parlamentului de la primele etaje, intrând în birouri pe ferestre și începând a le jefui, folosindu-se de pasivitatea colaboratorilor de poliție, care stăteau grupați și acoperiți cu scuturi.

Deși unii lideri din opoziția politică au solicitat revenirea în PMAN și încetarea acțiunilor violente, elementele agresive au continuat distrugerea clădirilor guvernamentale.

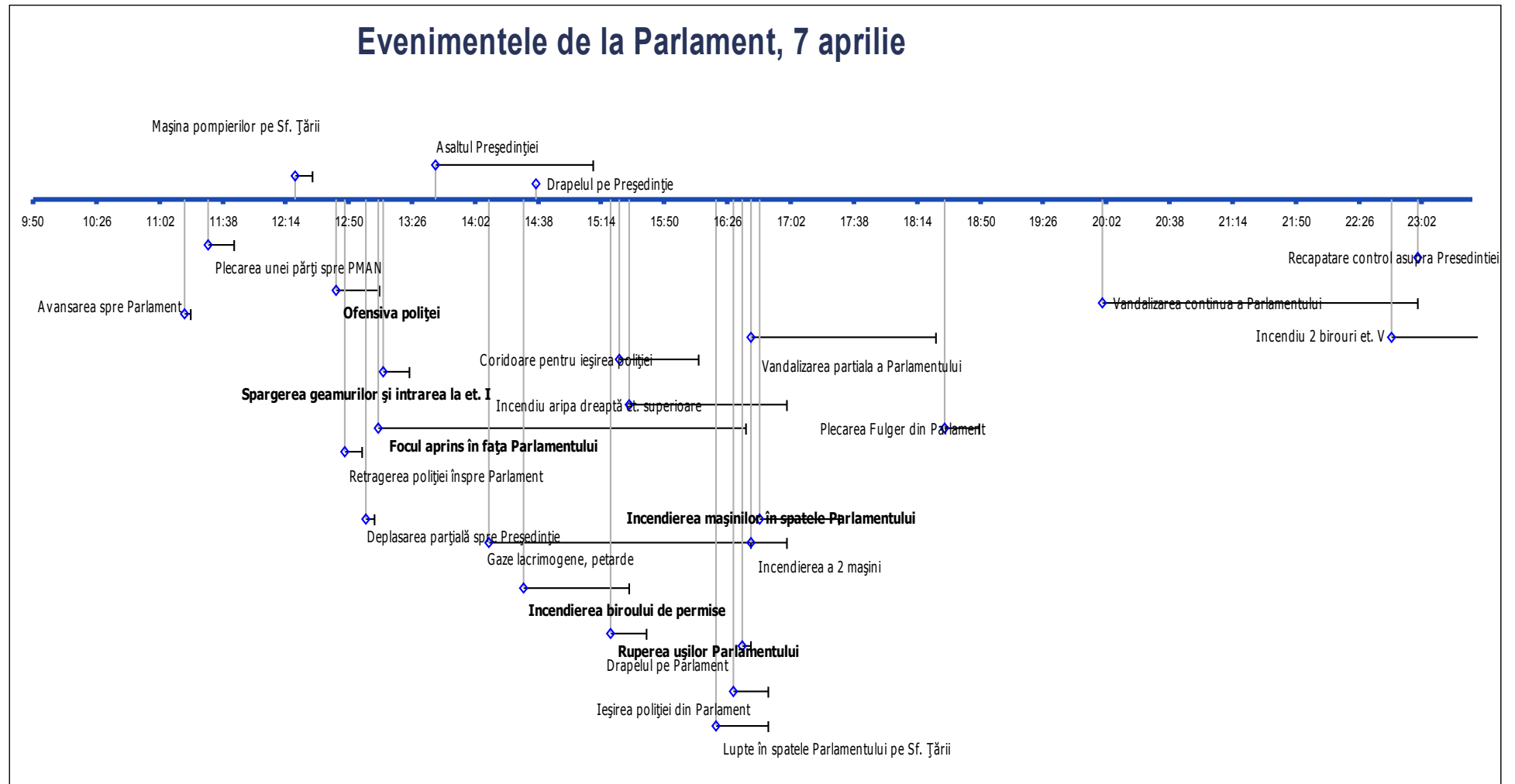
La ora 14.20, câteva persoane deja erau în interiorul Parlamentului și au dat foc la biroul de permise. Colaboratorii de poliție s-au refugiat între timp în spatele Parlamentului, lăsând loc astfel manifestanților să se apropie de geamurile de la parter pe unde unele persoane au pătruns în interiorul Parlamentului. M. Harabagiu a ordonat stingerea incendiului.

Responsabilitatea pentru clădirea Parlamentului o avea A. Șumleanski (comandantul trupelor de carabinieri) asistat de V. Botnari (comisarul mun. Chișinău) și Gr. Cojocar (comandatul BPDS „Fulger”). În interiorul clădirii, Gr. Pimenov era responsabil de forțele SPPS.

La 13.20 au fost retrași din fața Parlamentului ultimii scutieri, protestatarii încercând să intre violent pe ferestrele și ușile devastate ale clădirii. Colaboratorii de poliție s-au refugiat între timp în spatele Parlamentului, lăsând loc astfel manifestanților să se apropie de geamurile de la parter pe unde unele persoane au pătruns în interiorul Parlamentului.

La 13.25 un grup din trei protestatari forțează ușa biroului de permise a Parlamentului. Roletele, care acopereau ușa la intrare au fost deteriorate de către doi protestatari violenți cu fețele acoperite. Pătrunzând înăuntru aceștia se pare că au dat foc localului de la demisol din aripa stângă a clădirii. Scutierii din spatele Parlamentului formează un cordon în fața acestui birou numai la 13.40, când el ardea din plin.

Până la 15.20 protestatarii sub privirile colaboratorilor poliției, folosindu-se de inacțiunea lor, au vandalizat primul etaj al clădirii. În acest proces au jefuit și au aruncat pe ferestre lucrurile din birouri, din filiala Băncii de economii, au incendiat nu numai biroul de permise, dar și ospătăria Parlamentului.

După ora 15.00, grupul agresiv de participanți atacă cordonul de polițiști care era amplasat în spatele Parlamentului. La 15.20 sunt distruse mai multe automobile speciale, dintre care unuia i se dă foc, iar altul este răsturnat. Mai multe persoane sunt duse la Spitalul de Urgență unde li se acordă ajutor medical.

Aceleași persoane, I. Galațchi și D. Musteașă, în baza aceluiași scenariu care a avut loc la Președinție, au solicitat arborarea drapelului UE pe clădirea Parlamentului. Respectiva acțiune a fost discutată cu V. Țurcan, care a dus tratativele cu aceste persoane. Protestatarii susțineau că arborarea drapelului va avea un efect de liniștire asupra participanților. Drapelul UE a fost arborat pe clădirea Parlamentului, protestatarii fiind însoțiți pe acoperiș de administratorul clădirii⁸⁰. Acțiunea dată nu a dus la rezultatul scontat, protestatarii insistând să intre în clădirea Parlamentului⁸¹.

La 15.30, după ce au părăsit clădirea Președinției, un grup și mai mare de protestatarii violenți s-a concentrat eforturile asupra clădirii Parlamentului. Una din cerințele acestora era ca poliția să părăsească clădirea. Această solicitare, pe la ora 16.00 a fost parțial satisfăcută. O parte din polițiști a plecat din clădire, protestatarii formând un coridor, polițiștii fiind huiduiți și loviți de protestatari. Respectiva acțiune doar parțial a degajat situația. În interiorul clădirii se mai aflau polițiști și SPPS.

Conform declarațiilor lui M. Lupu, între orele 15.00-15.30 geamurile la primele 2-3 etaje erau sparte, pietre zburau în birou, din cauza fumului de la incendii era greu de respirat. În jurul orei 15.30 M. Lupu părăsește clădirea Parlamentului, fiind solicitat la o ședință cu conducerea țării în clădirea Guvernului. M. Lupu a declarat că a ieșit prin spatele Parlamentului, la ieșire a văzut polițiștii debusolați, pierduți, care nu semănau a fi forțe de elită.⁸²

Către ora 18.00 A. Șumleanski este solicitat să se prezintă la Guvern la o întâlnire cu Gh. Papuc și V. Zubic pentru a raporta situația din Parlament. Dumnealui a plecat, lăsându-l pe V. Botnari responsabil pentru clădirea Parlamentului. La plecarea lui A. Șumleanski (ora 18.00) a venit și un număr de reprezentanți ai combatanților (condus de V. Alerguș)⁸³.

După orele 17.40 organele de forță aflate în clădirea Parlamentului au primit ordin să părăsească clădirea, ceea ce au și făcut. La această oră plecarea carabinierilor, „Scutului”, polițiștilor din comisariatele de poliție se pare că a fost posibilă datorită ordinului lui Gh. Papuc pe motiv că clădirea nu mai poate fi apărată și că mulți polițiști, care se aflau în clădire, nu mai suportau fumul produs de la incendii. V. Țurcan a confirmat că din discuția cu V. Botnari a fost clar că poliția nu are forțe pentru a proteja clădirea.

⁸⁰ Din declarațiile lui N. Capsamun.

⁸¹ Din declarațiile lui V. Țurcan.

⁸² Din declarațiile lui M. Lupu.

⁸³ **Din declarațiile lui A. Șumleanski. Dumnealui mai declară că a controlat personal clădirea pe la 17.30 de sus până jos și în imobil nu era nici un protestatar la ora respectivă. De asemenea el a declarat că avut acces în Parlament pe la 20.30 și acolo nu erau protestatari.**

Totodată, nici A. Șumleanschi și nici V. Botnari nu au putut răspunde de ce nu au fost mobilizate forțele polițienești din raioane⁸⁴. Din afirmațiile lui A. Șumleanschi și ale lui Gr. Cojocaru, o parte din carabinieri și colaboratori ai BPDS „Fulger” urmau să fie implicați în apărarea clădirii Guvernului pentru că se anunțase pe cale operativă un posibil atac asupra Guvernului⁸⁵. În plus polițiștii nu aveau măști antigaz, din care cauză riscau să se intoxice cu fumul de la incendii și, prin urmare, s-a decis plecarea din clădirea Parlamentului. O parte din protestatari, folosindu-se de respectiva situație, a pătruns în clădire și a început vandalizarea etajelor superioare.

Polițiștii SPPS au plecat din clădire pe la 17.50⁸⁶. Totodată și V. Țurcan a plecat din clădirea Parlamentului pe la 17.50⁸⁷. Pe la orele 19.00 clădirea Parlamentul este vizitată de câteva echipe de filmare, aceștia constată că la etajele superioare cele mai multe birouri sunt intacte, unele din birouri, totuși, fiind vandalizate. Totodată, cantina, arhiva, birourile de la etajul 2 și unele de la etajul 3 sunt vandalizate⁸⁸.

După retragerea forțelor de ordine o parte din polițiști totuși a rămas în clădire. Aceștia reușesc să apere obiectul până aproximativ la ora 20.00. Fiind în număr aproximativ de 70-80 de persoane, reușesc să blocheze intrarea în imobil a persoanelor agresive⁸⁹. Conform declarațiilor lui A. Șumleanschi, care la acel moment nu era în Parlament, între 19.30-20.00 a avut loc al doilea val de atacuri violente din partea protestatarilor, în această perioadă fiind distruse multe birouri. Totodată Gr. Cojocaru a declarat că în jurul orei 20.00 poliția a luat sub control total clădirea Parlamentului. La 20.00, la ordinul lui Gh. Papuc, colaboratorii BPDS „Fulger” s-au retras din imobil.

Pe la ora 20.00, au fost incendiate 2 birouri de la etajul 5, incendiile fiind lichidate.⁹⁰ Pe la 20.30 din partea str. M. Cibotari, la etajul 5, au fost incendiate 2 birouri. Conform declarațiilor lui M. Harabagiu, încercarea de a stinge focul a fost zădărnicită de protestatarii violenți. În contradicție cu aceste afirmații postul de televiziune PRO TV a transmis în direct imaginile respectivului incendiu, demonstrând, totodată că în proximitatea Parlamentului nu erau grupuri compacte de manifestanți violenți, care ar fi putut împiedica lucrul pompierilor.

Fiind audiat de Comisia de anchetă, M. Harabagiu a declarat că aproximativ pe la orele 02.00 (08 aprilie 2009) în clădirea Parlamentului a mai apărut un incendiu, care a fost lichidat.

Analizând materialele video și comparând în timp evenimentele, se creează impresia că atât la ocuparea și ulterior vandalizarea clădirii Președinției, cât și la cea a Parlamentului, a participat unul și același grup de persoane.

⁸⁴ Din declarațiile lui V. Țurcan.

⁸⁵ Din declarațiile lui A. Șumleanschi și Gr. Cojocaru.

⁸⁶ Din declarațiile lui N. Capsamun și Gr. Pimenov.

⁸⁷ Din declarațiile lui V. Țurcan.

⁸⁸ www.publictv.md

⁸⁹ Din declarațiile lui Gr. Cojocaru.

⁹⁰ Declarațiile lui M. Harabagiu.

Se pare că există o poziție unică conform căreia după ora 23.00 controlul asupra clădirii Parlamentului a fost preluat în totalitate de către forțele de ordine. În același timp M. Harabaiiu, în cadrul audierilor, a declarat că în jurul orei 02.00 pe 08 aprilie 2009 a mai apărut un incendiu violent. În asemenea circumstanțe apare întrebarea logică – cine a pus focul?

Episodul 7 – Intervenția poliției, ora 23.00 și după.

În jurul orei 23.00 polițiștii au intervenit pentru ai scoate pe manifestanți din Parlament. Majoritatea protestatarilor, care se aflau în clădirea Parlamentului erau tineri⁹¹. Din declarațiile lui Gh. Papuc, aproximativ după ora 23.00 poliția a preluat controlul asupra Parlamentului.

III.3 CONCLUZII

Numărul participanților la manifestațiile din 6 și 7 aprilie 2009 a depășit cu mult așteptările organizatorilor, din care cauză organizatorii nu întotdeauna au putut gestiona mulțimea. Situația a devenit și mai gravă pe motivul lipsei sonorizării, fapt care împiedica controlul maselor. În asemenea circumstanțe era obligatoriu ca poliția și autoritatea publică locală să acorde tot sprijinul necesar organizatorilor pentru a nu permite degenerarea situației. În contradicție cu atare normalitate se pare că autoritățile din contra au împiedicat aducerea la timp și instalarea sonorizării, l-au reținut pe Vlad Filat de dimineață pe 07 aprilie 2009 la procuratură pentru a-l împiedica să gestioneze situația;

Pe 06 aprilie 2009 seara colaboratorii poliției, fiind în număr mare în PMAN (acolo aflându-se și conducerea MAI și a subdiviziunilor acestuia), nu a întreprins acțiuni ferme în privința persoanelor agresive, care blocau circulația pe bd. Ștefan cel Mare și pe str. Bănulescu-Bodoni și comiteau alte acte ilegale, întru restabilirea ordinii publice și atragerea acestora la răspundere, ci i-a lăsat în pace, astfel „încurajând” aceste persoane să participe a doua zi (7 aprilie 2009) la manifestații și, eventual, să-și aducă aportul întru deturnarea caracterului pașnic al protestelor;

În pofida faptului că cel puțin pe 06 aprilie 2009 era evident că la manifestațiile din 07 aprilie 2009 va participa un număr mare de manifestanți, se pare că poliția nu era pregătită adecvat pentru o atare evoluție: o parte din polițiști nu dispuneau de echipamentul necesar, nu era stabilită modalitatea coordonării acțiunilor dintre diferite subdiviziuni ale poliției între ele, dar și cu alte autorități (SPPS, SIS, Primăria etc.), nu a fost asigurată comunicarea permanentă în interiorul forțelor de ordine etc.;

Lipsa coordonării adecvate a acțiunilor forțelor de ordine și neelaborarea unei tactici de apărare a edificiilor statului a dus la aceea că în unele cazuri acțiunile autorităților, în loc să calmeze spiritele, au provocat agresiunea mulțimii. De exemplu, scoaterea autospecialei pompierilor în fața protestatarilor lângă

⁹¹ Din depozițiile lui N.Capsamun și Gr. Pimenov.

Președinție a provocat o explozie de violență din partea unei părți a manifestanților; atacul de dispersare a manifestanților, care din start părea unul de succes, din cauza unor acțiuni ulterioare aparent agramate, a dus la escaladarea evidentă a violențelor;

Numărul colaboratorilor structurilor de forță, implicați în apărarea edificiilor statului pe 07 aprilie 2009, era evident mai mare decât numărul manifestanților agresivi. În pofida acestui fapt autoritățile nu au putut gestiona situația;

Serviciile operative ale MAI și SIS nu și-au îndeplinit obligațiile de serviciu: fiind infiltrați între manifestanți colaboratorii acestor servicii nu au făcut nimic pentru a identifica și îndepărta dintre manifestanți persoanele agresive și provocatorii (practic toate persoanele audiate au susținut că între manifestanți erau provocatori care deturnau caracterul pașnic al manifestației). De altfel, nici după manifestații persoanele agresive și provocatorii așa și nu au mai fost identificați și trași la răspundere;

Nu este clar în baza cărei norme legale consilierul prezidențial a dat ordin operatorilor de telefonie mobilă să-și sisteze serviciile în locul unde aveau loc manifestațiile;

Președintele RM din acea perioadă Vladimir Voronin a dat ordine directe colaboratorilor MAI prin ce evident și-a depășit atribuțiile constituționale;

Nu este clar când poliția a preluat controlul asupra clădirii Parlamentului. În orice caz, după ora 23.00 pe 07 aprilie 2009 controlul a fost preluat în totalitate, însă aproximativ la ora 02.00 pe 08 aprilie 2009 a mai apărut un incendiu în Parlament, focul fiind adus din afara încăperii;

Nu este clar rolul combatanților în păzirea clădirii Parlamentului după preluarea controlului de către autorități asupra imobilului;

Nu este clar de ce, aproximativ la ora 20.00 pe 07 aprilie 2009, poliția a primit ordin de a părăsi clădirea Parlamentului;

Nu este clară pretinsa inacțiune a pompierilor vizavi de incendiul din legislativ de la ora aproximativă 20.00 pe 07 aprilie 2009 în pofida faptului că la acel moment în preajma Parlamentului nu mai erau grupuri de persoane agresive, care ar fi putut să împiedice acțiunile de stingere a incendiului (conform imaginilor postului de televiziune PRO TV).

III.4 RECOMANDĂRI

Ministerul Afacerilor Interne, SIS și SPPS ar trebui să studieze amănunțit evenimentele din 6 și 7 aprilie 2009, să stabilească unde au fost comise greșeli în gestionarea situației de criză și să elaboreze strategii privind acțiunile comune în cazul unor eventuale situații critice similare. Între altele ar fi fost necesar de a

verifica cauza nefuncționalității sau a funcționalității proaste a legăturii radio, de a prevedea mijloace alternative de comunicare, modalitatea înregistrării comunicărilor în situații de criză pentru a facilita analiza ulterioară a corectitudinii acțiunilor întreprinse, de a prevedea modalitatea organizării unui centru de comandă unic, modalitatea coordonării acțiunilor între diferite subdiviziuni etc. De asemenea ar fi fost necesară pregătirea specială a unor subdiviziuni ale organelor de forță în domeniul gestionării manifestațiilor în masă, de a echipa corespunzător aceste subdiviziuni etc.;

Guvernul Republicii Moldova ar trebui să finanțeze procurarea mijloacelor speciale pentru dotarea adecvată a organelor de forță, care sunt implicate în gestionarea situațiilor de criză similare celei din aprilie 2009;

Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală ar trebui să facă totul pentru a identifica provocatorii, dar și persoanele care au cauzat leziuni corporale polițiștilor și au participat activ la distrugerea clădirilor Parlamentului și Președinției (mai ales acelea, care au pus focul) și să le atragă la răspundere;

Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală ar trebui să întreprindă măsuri pentru identificarea persoanelor, care au arborat drapelul României pe Președinție;

Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală ar trebui să stabilească cu certitudine momentul când clădirea Parlamentului a fost preluată în totalitate sub control de către organele de menținere a ordinii și să stabilească cine a provocat incendiile nocturne în clădirea Parlamentului și cine a devastat birourile din Parlament în orele nocturne;

Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală ar trebui să verifice cauzele pretensei trăgănări a stingerii incendiului de la ora 20.00 din 07 aprilie 2009 din Parlament.

IV. CONSECINȚELE PROTESTELOR DIN 7 APRILIE 2009

În cadrul acestui capitol al raportului sânt prezentate principalele constatări ale Comisiei de anchetă referitor la:

- acțiunile organelor de drept și menținere a ordinii publice în seara, noaptea de 7 aprilie 2009 și zilele ulterioare (8, 9 și 10) din aprilie;
- analiza mesajelor și discursurilor publice ale reprezentanților principalelor autorități publice la acea etapă – Președintele Republicii Moldova și Prim-ministrul Republicii Moldova, făcute în ziua de 7 aprilie 2009 și în zilele următoare;
- analiza ipotezelor de implicare a factorului extern în procesul de organizare și desfășurare a manifestațiilor de protest;
- evaluarea rolului și aprecierilor formulate de către reprezentanții partidelor politice a evenimentelor din 7 aprilie 2009 și zilele care au urmat;
- analiza acțiunilor organelor de drept, avocaților și instanțelor judecătorești după protestele din 7, 8 și 9 aprilie 2009;
- victimele protestelor din aprilie 2009: colaboratorii organelor de drept și persoane civile.

IV.1 EVENIMENTELE CARE AU URMAT DUPĂ PROTESTELE DIN 6-7 APRILIE 2009

Manifestațiile de protest de contestare a rezultatelor alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009 au fost inițiate la 6 aprilie 2009 de către câteva grupuri de inițiativă ale societății civile, constituite preponderent din persoane tinere, la care au aderat ulterior și liderii unor partide politice.

La 7 aprilie 2009 manifestațiile de protest au degenerat în acțiuni violente soldate cu:

- un număr considerabil de persoane rănite în rândul colaboratorilor organelor de drept și manifestați;
- vandalizarea, devastarea și incendierea clădirilor Președinției și Parlamentului Republicii Moldova;
- cauzarea unor pagube importante celor două edificii publice (potrivit primelor estimări din data de 9 aprilie 2009, reparația/reconstrucția clădirilor Președinției și Parlamentului au fost evaluate la suma de peste 300 mln. lei⁹²);
- dispariția/distrugerea Declarației de independență a Republicii Moldova;
- distrugerea/incendierea arhivelor principalelor instituții ale statului;
- decesul a cel puțin unei persoane.⁹³

Consecințele reflectate mai sus sânt consecințe materiale și palpabile, care pot fi probate prin mai multe mijloace, însă e mult mai greu de a defini consecințele de ordin moral ale

⁹² Ministrul Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului în acea perioadă, Vladimir Baldovici, în cadrul unei ședințe convocată de șeful statului a menționat că *“După deducerea prealabilă a costurilor, lucrările de reparație a edificiilor Președinției și Parlamentului, devastate la 7 aprilie, se estimează la peste 300 de milioane lei (27.2 mln SUA) ... această sumă nu include însă mobilierul și echipamentul deteriorat din cadrul celor două instituții de stat. A se vedea: http://www.pcrm.md/main/index_md.php?action=news&id=795. Această sumă, însă, a fost doar o estimare prealabilă, deoarece, ulterior, în cadrul emisiunii „Rezonans” din data de2009, Vladimir Voronin a anunțat o altă sumă: de **700 mln. lei**, care ar fi fost necesară pentru reconstrucția edificiilor devastate.*

⁹³ Este vorba de cazul decesului lui Valeriu Boboc, investigat în prezent de către Procuratura Generală și cazul lui Ion Țibuleac, redeschis recent de către Procuratura Generală.

evenimentelor din aprilie 2009, care și după expirarea unui an sânt apreciate la fel de diferit de către societate în general și reprezentanții forțelor politice, în particular.

Totuși, este necesar de a evidenția o viziune exprimată public în repetate rânduri: toate acțiunile de violență din data de 7 aprilie 2009 au fost dur criticate și condamnate de către toți actorii de pe scena politică a Republicii Moldova, indiferent de cromatica politică a acestora.

IV.1.1. Acțiunile organelor de drept și menținerea ordinii publice în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009

Deși s-au desfășurat pe parcursul a câteva zile și au finisat cu ampla acțiune de protest din 12 aprilie 2009 organizată de formațiunile politice care au accedat în Parlament: PL, PLDM și AMN, cele mai controversate evenimente, apreciate în mod diferit de către guvernare și reprezentanții opoziției parlamentare de atunci, evenimente care au bulversat nu doar Republica Moldova, dar și o lume întreagă, s-au derulat la data de 7 aprilie 2009, când acțiunile de protest, inițial pașnice, au degenerat în acțiuni violente.

Comisia de anchetă a examinat minuțios cronologia evenimentelor produse în această zi și acțiunile întreprinse de către organele de drept pentru stoparea violențelor și restabilirea ordinii publice (a se vedea capitolul III de mai sus)⁹⁴.

În procesul de examinare a evenimentelor care s-au produs în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, Comisia de anchetă a încercat să răspundă la următoarele întrebări:

- ora și condițiile preluării sub control a edificiului Parlamentului de către forțele de ordine, inclusiv condițiile izbucnirii incendiilor nocturne în clădirea Parlamentului, ultimul fiind înregistrat în noaptea de 8 aprilie 2009, ora 2.30⁹⁵;
- modul și condițiile de intervenție în forță a poliției în PMAN și adiacentul acesteia pentru „preluarea situației sub control”.

Deși pe parcursul activității comisiei de anchetă au fost studiate numeroase rapoarte, scrisori, răspunsuri de la autoritățile publice, a fost audiat un număr considerabil de persoane care au avut tangență cu evenimentele din 7 aprilie 2009, totuși nu a fost posibilă deducerea cu exactitate a momentului când organele de drept au preluat controlul asupra edificiului Parlamentului sau când acest control putea fi preluat.

Potrivit unor imagini video puse la dispoziția Comisiei de către ONG „CREDO”, în jurul orelor 18.30-18.45, clădirea Parlamentului era deja sub controlul organelor de drept (în imagini apar colaboratori în uniformă), cele mai devastate fiind primele 2 etaje, la etajele superioare unele birouri erau parțial devastate, iar restul birourilor erau încuiate. De

⁹⁴ Principalele surse utilizate pentru restabilirea cronologiei evenimentelor au fost: înregistrările foto și video expediate în adresa Comisiei de anchetă din diferite surse: autorități publice și instituții media, persoane private, precum și cronologia evenimentelor relatată în scrisorile oficiale ale autorităților publice, de către persoanele audiate de comisie și constatările studiilor realizate de către societatea civilă.

⁹⁵ Potrivit audierilor dlul M. Harabagiu, director al Serviciului Situații Excepționale

asemenea nu au fost observate careva incendii la etajele superioare. Conform imaginilor se observă că nu doar în edificiul Parlamentului, dar și în adiacentul acestuia, grupuri de persoane agresive nu sânt.

Urmărind imaginile video realizate de către MAI a fost stabilit că acest interval de timp nu este documentat și nu este înregistrat de către serviciile operative, fie MAI a prezentat selectiv înregistrările video.

Ținând cont de faptul că imaginile video menționate mai sus provoacă un șir de dubii referitor la condițiile în care a fost devastată clădirea Parlamentului, iar participanții la audieri au oferit informații extrem de controversate privitor la părăsirea clădirii Parlamentului de către forțele de ordine, în lipsa unor pericole iminente și preluarea ulterioară a acesteia sub control, Comisia de anchetă consideră necesar ca Procuratura Generală să verifice minuțios:

- **legalitatea abandonării edificiului Parlamentului de către forțele de menținere a ordinii;**
- **legalitatea acțiunilor colaboratorilor SPPS, una din funcțiile de bază a cărora este “să întreprindă măsurile de protecție și pază necesare asigurării securității persoanelor beneficiare de protecție de stat și pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestor persoane și să mențină, în limitele competenței, ordinea publică în locurile de aflare permanentă sau temporară a persoanelor beneficiare de protecție de stat și să excludă cauzele ce împiedică asigurarea acestei ordini”;**
- **condițiile de izbucnire a incendiului de la etajul cinci al clădirii Parlamentului la ora 2.00 din noaptea de 8 aprilie 2009, când clădirea deja era sub controlul organelor de drept, iar șeful Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale afirmă că sursa de incendiere a fost adusă din exterior;**
- **legalitatea prezenței în edificiul Parlamentului a reprezentanților organizațiilor de combatanți, care “și-au asumat rolul de pacificatori și negociatori” dintre colaboratorii forțelor de ordine și protestatari, încă din ziua de 7 aprilie 2009 și au fost prezenți în edificiul Parlamentului câteva zile .**

Inacțiunea organelor de drept pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009 este justificată și prin faptul că, „*întru evitarea vărsărilor de sânge*”, autoritățile publice⁹⁶, au decis să adopte un comportament expectativ și au interzis aplicarea forței pentru dispersarea manifestanților violenți sau a „provocatorilor” care se evidențiau foarte bine în masa de protestatari.⁹⁷ Faptul că „inacțiunea” organelor de forță pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009 a fost admisă la indicația șefului statului este confirmată și de către dl Voronin personal.

Citat din interviul dlui Vladimir Voronin, acordat în exclusivitate pentru AȘ „NOVOSTI-MOLDOVA” la data de 8 aprilie 2009⁹⁸: ...Ieri noi am putut deschide tir distrugător! Folosind toate prevederile legale, stipulate în Legea poliției. Articolul 17 al acestei legi afirmă univoc că armele se folosesc în particular pentru respingerea atacurilor masive asupra clădirilor instituțiilor de stat, în cazul atacului asupra polițiștilor și altor reprezentanți ai organelor de ordine și drept. Legea privind Paza de

⁹⁶ Se pare că toate acțiunile/inacțiunile organelor de drept s-au făcut la ordinul Președintelui țării în exercițiu

⁹⁷ Prezența unor grupuri bine organizate, *alias provocatori*, în rîndurile protestatarilor pașnici a fost confirmată de către majoritatea persoanelor audiate de către Comisia de anchetă: reponsabilii de gestionarea situației, reprezentanții autorităților publice prezenți în adiacentul Președinției și Parlamentului, liderii politici, precum și de către martorii și participanții nemijlociți la acțiunile protest.

⁹⁸ Declarații similare au fost făcute de către Vladimir Voronin și în filmul “Atac asupra Moldovei”.

Stat stipulează că angajații ei au dreptul să facă uz de armă pentru protecția reședințelor și a persoanelor păzite!... **De aceea noi am decis să le cedăm pentru o zi tot ceea ce era atât de râvnit de ei - birourile Președintelui, speakerului Parlamentului, Sala de ședințe a Legislativului, telefoanele noastre și birotica. Am hotărât să le cedăm tot cu ce se termină în imaginația lor puterea de stat!**

Reieșind din cele menționate, Comisia poate doar presupune că abandonarea clădirii Parlamentului s-a făcut la indicația expresă a Președintelui Vladimir Voronin. Alte probe, afară de declarațiile contradictorii și inexacte comunicate de către participanții la audieri, Comisia nu deține.

Comisia de anchetă a examinat un alt eveniment controversat, comentat în mod diferit de către participanții la audieri, care a avut loc în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 și anume – intervenția în forță a organelor de drept pentru „restabilirea ordinii publice”.

În acest context, este relevantă declarația ex-Președintelui Parlamentului, dl Marian Lupu, care în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 se afla în sediul Guvernului cu alți conducători de vârf ai Republicii Moldova:

„nu se lucra în regim de Stat major, era mai mult o ședere pasivă,... în izolare... șeful statului nu avea nici o inițiativă..., **era o stare de prostrăție... era un vid informațional... hăt noaptea târziu mai aproape de 12, a fost o indicație dată de șeful statului președintele Voronin a spus că în asemenea condiții noaptea ar putea începe o debandadă și mai mare cu atacuri și devastări a unităților economice și dacă încep asemenea lucruri ele trebuie curmate cu orice preț** formulat într-o manieră „soft”, adică mai mult ca o constatare, necesitatea de a interveni pentru a restabili ordinea publică... aceasta nu a sunat.. nu a fost formulată ca o indicație, dar, presupun că a fost transmisă celor vizați, cum nu știu... **eu nu vedeam să vină cineva cu informații în birou**”.

Potrivit informației MAI prezentată în adresa CA la 25 noiembrie 2009, *.... la 22.30 ex-ministrul afacerilor interne, Gh. Papuc a ordonat mobilizarea și echiparea efectivului BPDS „Fulger”, care sub dirijarea comandantului, colonel de poliție Gr. Cojocar, în intervalul de timp 00.30-03.30, a declanșat o campanie violentă și arbitrară, sau așa-zisa operațiune de „restabilire a ordinii de drept”, cu reținerea și arestarea demonstranților pașnici și a unor persoane care se aflau în adiacentul PMAN doar din curiozitate în calitate de spectatori”.*

În contrast cu răspunsul MAI din 25 noiembrie 2009, sună declarația dlui V. Zubic, ex-viceministru de interne și șef al Statului major al MAI la acea dată care a afirmat în fața Comisiei de anchetă: *„...a fost ședință la ora 23.00 la Ministru unde s-a indicat ca cei de la BDPS Fulger care erau obosiți să fie schimbați cu alții. Nimeni nu a dat indicația ca Fulger să iasă special. Ei puteau ieși doar la ordinul ministrului. Ei se retrăgeau spre bază , după ce tot se liniștise, se făcea recalculul de forțe, cei obosiți plecau spre bază. Ei plecau spre Brigadă si au intervenit la str. Pușkin, când au început devastările bunurilor...”*

Restabilirea tabloului cronologic cât de posibil veridic al evenimentelor din noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 din PMAN, a fost posibilă grație înregistrărilor video ale camerelor de supraveghere ale SPPS plasate pe clădirea Guvernului Republicii Moldova⁹⁹. Potrivit acestor imagini video, Comisia de anchetă poate deduce că intervenția în forță a

⁹⁹ Imagini care au fost difuzate și larg mediatizate în data de 1 aprilie 2010.

organelor de poliție pentru „restabilirea ordinii de drept” în PMAN s-a produs în intervalul de timp de la 12.55 și a durat până la ora 1.10.

Potrivit imaginilor video poate fi observat faptul că organele de drept își fac apariția în PMAN din direcția str. A. Pușkin la ora 12.55 și toate persoanele care se aflau în acel moment în fața PMAN sânt încercuite și silite să se culce cu fața la pământ. Înregistrările video arată că subdiviziunile de poliție au aplicat forța în mod excesiv, persoanele fiind agresate chiar când erau deja imobilizate la pământ. În imagini apare și o persoană care pare a fi unul din conducătorii CGP al mun. Chișinău și care lovește de câteva ori în persoanele imobilizate în centrul PMAN. În același timp, atunci când a fost audiat în fața Comisiei, persoana a negat orice participare a sa la intervențiile și reținerea persoanelor în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009

Potrivit explicațiilor reprezentanților conducerii de vârf a MAI audiați în cadrul Comisiei de anchetă, intervenția în forță a poliției în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 a fost necesară, deoarece persoanele prezente în PMAN și adiacentul acestuia au început să comită acțiuni de jaf și tâlhărie¹⁰⁰. Astfel, fiind întrebat de ce a fost necesară intervenția atât de „dură și vizibil disproporțională” a poliției în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, ex-ministrul de interne a afirmat că „Nu era să fie aplicată nici o forță, dar când persoanele au trecut la alte încălcări grave, jafuri tâlhării, maltratarea cetățenilor, intervenția dură a fost necesară. Aceste persoane erau extrem de agresive și în stare de ebrietate, inclusiv narcotică („drogații”), care nu puteau fi opriți prin acțiuni de convingere... dacă nu era implicată poliția noaptea erau să fie cu mult mai multe cadavre, inclusiv din rândul copiilor...”.

În același timp, în scrisoarea adresată Comisiei de stat (sub președinția dlui V. Țurcan)¹⁰¹, ex-ministrul de interne menționează:

Deja noaptea, când manifestările în masă au trecut în devastarea edificiilor statului, distrugerea și jefuirea imobilelor private amplasate în adiacentul PMAN, poliția a aplicat mijloacele speciale și forța fizică conform prevederilor legislației în vigoare (art. 14, 15, 16 ale Legii cu privire la poliție), pentru dispersarea, imobilizarea și reținerea persoanelor agresive ce nu-și puteau controla acțiunile, și vandalilor ce devastau edificiile de stat și alte proprietăți ale cetățenilor.

Evident că în caz de intervenție în forță a detașamentelor specializate ale poliției și în urma opunerii de rezistenței organelor de forță, au fost cauzate careva leziuni corporale, au putut să fie și victime.

Reieșind din cele expuse, Comisia reține faptul că **ex-conducerea MAI a recunoscut că intervenția în forță a poliției putea să provoace victime, însă justificarea acțiunilor violente ale forțelor speciale în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, invocată de către ex-ministru¹⁰², în opinia membrilor comisiei este incalificabilă:**

...polițiștii au intervenit în forță deja după ce o zi întreagă au stat sub pietre, în fum și foc, au fost huiduiți și agresați, iar unii din colegii lor au nimerit în spitale cu leziuni grave. În asemenea condiții, sânt conștient că în momentul intervenției au putut fi cauzate unele leziuni ce depășesc limitele admise în cazul intervenției în forță. În noaptea respectivă a fost reținut un număr major de cetățeni, atât în PMAN cât și în sediul Parlamentului, copiii și tinerii fiind dispersați cerându-se să plece la casele lor.

¹⁰⁰ Ex-comandantul BDPS “Fulger” a menționat că pe la orele 12 noaptea în MAI a parvenit informația operativă, potrivit căreia un grup de persoane demontau bancomatul de lângă un magazin din adiacentul PMAN și la indicați ministrului s-au deplasat urgent spre PMAN.

¹⁰¹ Scrisoarea MAI nr.14/435 din 08.05.2009, p.4

¹⁰² Ibidem, p.4

Comisia de anchetă consideră că acțiunile poliției în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 au fost disproporționale și au fost interpretate de către colaboratorii de poliție ca un semnal pentru începerea acțiunilor arbitrare și violente de reținere a persoanelor care au durat practic până în data de 12 aprilie 2009.

Se pare că eșecul colaboratorilor de poliție de a menține ordinea publică pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009 sau mai bine zis lăsarea acestora „sub pietre, în fum și foc...”¹⁰³ fără posibilitatea de a riposta, a fost „recompensată” prin oferirea posibilității de a reține arbitrar și a maltrata orice persoane „suspectate de participare în dezordini”.

Comisia de anchetă condamnă acțiunile poliției din noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 și recomandă Ministerului Afacerilor Interne și Procuraturii Generale să examineze acțiunile colaboratorilor de poliție din acea noapte și să asigure sancționarea persoanelor culpabile, inclusiv a factorilor de decizie ai Ministerului Afacerilor Interne care au ordonat, dar „nu au știut” despre condițiile în care a fost restabilită „ordinea de drept”.

Totodată, ar trebui să fie sancționați nu numai acei polițiști, care au aplicat lovituri, dar și cei, care au asistat la comiterea infracțiunilor și nu au intervenit întru curmarea acestora.

Procuratura ar trebui să prezinte publicului rezultatele urmăririi penale pe fiecare caz, fie că este transmis în judecată, fie că este clasat pe diferite motive. În cazul dosarelor transmise în judecată este indicat de a aduce rezultatul examinării acestora în instanța de fond, instanța de apel și de recurs.

Neatragerea polițiștilor la evenimentele din noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 la răspundere penală nu înseamnă că în caz de abatere aceștia nu pot fi atrași la răspundere disciplinară. În acest sens ar fi fost recomandat ca toate materialele privind ancheta internă a comportamentului polițiștilor să fie făcute publice.

IV.1.2. Discursurile, mesajele publice ale Președintelui și ale Prim-ministrului Republicii Moldova

Primele aprecieri a caracterului manifestațiilor din 7 aprilie 2009 de către reprezentanții autorităților publice centrale în exercițiu a fost făcută în cadrul unei întrevederi (calificată de presă ca „negocieri”) cu liderii celor 3 partide parlamentare care au acces în Parlament în rezultatul alegerilor din 5 aprilie 2009 (potrivit datelor CEC): Dorin Chirtoacă (vicepreședinte PL), Vlad Filat (președinte al PLDM) și Serafim Urechean (președinte al AMN).

Întrevederea a fost solicitată de către Președintele RM în exercițiu la acea dată, Vladimir Voronin, reuniune la care au participat: Marian Lupu, Zinaida Grecianîi, Vitalie Pîrlog și Igor Dodon¹⁰⁴. Întrevederea s-a desfășurat în sediul Guvernului aproximativ la ora 17.00, a durat circa 40 de minute fiind urmată de o conferință de presă cu participarea liderilor

¹⁰³ Crisoarea MAI nr.14/435 din 08.05.2009, p.4.

¹⁰⁴ Potrivit secvențelor video difuzate la www.jurnaltv.md

partidelor parlamentare de opoziție vizați mai sus și a ex-Președintelui Parlamentului, dlui Marian Lupu.

În cadrul întrevederii, Vladimir Voronin a declarat că alegerile din 5 aprilie au fost libere și corecte, iar protestele tinerilor care contestă valabilitatea scrutinului sînt organizate de anumite forțe politice: „*Acest protest este bine gîndit, organizat și bine plătit*”. De asemenea, ex-Președintele a lansat primele acuzații în adresa celor trei lideri politici de organizare a protestelor în centrul Chișinăului pe motivul fraudării alegerilor, deși Comisia Electorală Centrală nu anunțase încă la acel moment rezultatele finale ale scrutinului. La rîndul său, Marian Lupu a menționat că acțiunile protestatarilor au caracter antistatal, specificand ca „arborarea unui steag strain pune in pericol suveranitatea Republicii Moldova”¹⁰⁵.

Ex-Președintele nu a participat la conferința de presă organizată după negocieri, **dar fiind solicitat de presă a declarat că discuțiile nu au avut nici un rezultat**, deoarece liderii celor trei partide își declină responsabilitatea pentru tot ce s-a întîmplat.

În seara zilei de 7 aprilie 2009, Vladimir Voronin s-a adresat cu un mesaj către cetățenii Republicii Moldova la postul de televiziune publică Moldova 1. În cadrul acestui mesaj televizat Voronin a calificat protestele din centrul capitalei *drept o tentativă de lovitură de stat* și i-a acuzat de organizarea acesteia pe liderii Partidului Liberal Democrat (PLDM), Partidului Liberal (PL) și Alianței „Moldova Noastră” (AMN): „*În această dimineață, Vlad Filat, Mihai Ghimpu și Serafim Urecheanu practic au devenit capii ștabului care au trecut la lovitura de stat anticonstituțională în Republica Moldova. Tot ce au întreprins ei în decursul ultimelor zile, acapararea clădirii administrației prezidențiale, asaltul Parlamentului, profanarea drapelului moldovenesc nu pot fi calificate decât drept un puci propriu-zis... organizatorii acestui puci și-au format un scut viu alcătuit din studenți, liceeni și elevi pe care i-au instigat să vină în piață...În scopurile puciștilor sunt evidente: desființarea statului moldovenesc, lichidarea democrației*”¹⁰⁶.

Urmărind evoluția mesajelor și declarațiilor publice pe parcursul zilelor ulterioare protestelor din 7 aprilie 2009, Comisia de anchetă consideră necesar să prezinte mai jos unele extrase din declarațiile făcute de către Președintele și Prim-ministrul Republicii Moldova.

A. În cadrul ședinței cu factorii de decizie și conducătorii instituțiilor de învățămînt din 8 aprilie 2009, VLADIMIR VORONIN a menționat:

“Principala reușită a guvernării în ciocnirile de ieri, din centrul Chișinăului dintre forțele de ordine și protestatarii care s-au dedat la vandalism, este evitarea vărsării de sîngeactualei guvernări i-a reușit în confruntările de ieri să apere principiile și valorile democratice ale societății noastre, cursul spre integrarea europeană. Șeful statului a menționat că politicienii responsabili de ciocniri, liderii noii opoziții parlamentare au atras în manifestațiile de stradă școlari și liceeni, minori, punîndu-le viața în pericol.

¹⁰⁵ Această poziție a fost reconfirmată de către dl Marian Lupu și în procesul de audiere în fața Comisiei de anchetă la data de 26 martie 2010.

¹⁰⁶ Info-Prim Neo, 8 aprilie 2009, 08:13

.....a fost destul de anevoios să evite vărsările de sânge, în timp ce reprezentanții forțelor de ordine au fost supuși unor atacuri violente, care au rezultat cu răniți spitalizați. Șeful statului a atenționat asistența asupra faptului că poliția are dreptul, conform legii, să aplice arma de foc în cazurile în care este atacată, sau sînt atacate instituțiile guvernamentale.

Există probe că contestarea rezultatelor alegerilor este doar un pretext pentru organizarea unei lovituri de stat, în care sînt implicate servicii speciale din străinătate. Ca rezultat va fi introdus regimul de vize cu România, iar ambasadorul acestei țări la Chișinău este declarat persona non grata, a conchis șeful statului.

B. În discursul adresat concetățenilor și părinților din 8 aprilie 2009, ex-Prim-ministrul Republicii Moldova, Zinaida Grecianîi a menționat:

În ultimele zile în Republica Moldova se întîmplă niște lucruri oribile, strașnice, în care din păcate sunt atrași copii noștri, care sunt viitorul și sensul vieții fiecăruia dintre părinți. ... Spre marele nostru regret, zilele acestea s-a văzut clar, că pentru unii oameni, dacă poți să-i numești așa, viața copiilor nu prezintă nimic, sunt gata să-i sacrifice în interesele lor murdare și antiumane. Mulțumesc Domnului că ne-a păzit în ziua de marți și n-am pierdut viața nici unui din copii aruncați să devasteze clădirile Președenției și Parlamentului Republicii Moldova, pe care le apărau tot copii noștri, polițiști care mai mult de o sută stau și astăzi în spitale. ... trebuie să Vă comunic că intențiile criminale de a pune din nou sub gloanțe viețile tinerilor noștri nu s-au terminat. Organizatorii celei mai mare crime din istoria Republicii Moldova planifică pentru mîine și duminică să folosească din nou copii pentru a devasta clădirea guvernului, de data aceasta. Dacă acest lucru va fi admis de noi toți, jertfele umane va fi foarte greu de evitat. Poliția va folosi toate mijloacele necesare pentru apărarea constituționalității Republicii Moldova, inclusiv armele. Mă adresez către Dvs. ca prim-ministru, ca mamă, vorbiți cu scumpii voștri copii, convingeți-i că viața este cel mai sfînt lucru pe care ni l-a dat Dumnezeu. Nu trebuie să și-o închine intereselor unor persoane care nu au nimic sfînt pe lumea aceasta. Vă rog să mă credeți, că copilul nici unuia dintre acei care au organizat acest măcel nu se află în stradă, toți îi țin în siguranță. Îi folosesc doar pe ai dumneavoastră. Mă adresez mamelor profesoare. Vă rog să aveți grijă de copii Dvs. și de ai noștri pe care vi i-am încredințat să ni-i educați, să ni-i faceți mari, să ne putem bucura de ei. Cea mai mare durere a mea a fost cînd am văzut în piață profesoare care duceau de mînuțe copii să participe acolo unde nici maturii nu trebuie să fie. Vă implor, nu există nimic mai scump decît viața copilului. Fie-vă frică de Dumnezeu.

C. La 10 aprilie 2009, în cadrul unui briefing, organizat pentru mass-media locală și internațională la parterul clădirii Administrației Prezidențiale devastate, Vladimir Voronin, a declarat, ca acțiunile stradale din Chișinău "au fost conduse de liderii și activiștii a patru partide de opoziție - Filat, Urechian, Chirtoacă, Ghimpu, Lucinschi.... în prezența și în aplauzele acestor persoaneîn piața din Chișinău a fost arborat drapelul RomânieiA doua zi, pe 7 aprilie, "prin mobilizarea directă și deschisă de către liderii și activiștii PLDM, PL și AMN, în piață au fost adunați elevii și studenții; în cazul asaltului Președinției și Parlamentului inițiativa aparținea unor persoane bine pregătite"; scopul la acestea a fost de a provoca organele de ordine la o ripostă dură, care sa ajungă la nenumărate victime, în primul rînd, printre minori;..."În consecință, conducerea în cel mai bun caz ar fi compromisă prin aplicarea forței și prin victime, iar în cel mai rău caz - pur și simplu prin capitulare", a spus Voronin.

El a mai repetat ca, în calitate de președinte, a dat indicații să nu fie aplicată forța. "Doar acest lucru a permis evitarea vărsărilor de sânge în masă", consideră președintele.

D. Potrivit comunicatului de presă a Președinției¹⁰⁷, la 11 aprilie 2009 Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a prezidat ședința Consiliului Suprem de Securitate, în cursul căreia a fost examinată o singură chestiune - cea cu privire la tentativa loviturii de stat în Republica Moldova. "Șeful statului a subliniat că în atacul cinic asupra democrației și statalității moldovenești, care a fost întreprins în 6 și 7 aprilie este evident că trebuie să fie văzute forțele care doresc să lipsească țara de perspectiva europeană, să o deturneze de pe calea dezvoltării civilizate și democratice, să o facă ostatică a situației geopolitice deloc simple și să o priveze de independență... Noi trebuie să fim superiori celorra, care, organizînd mulțimea, și-au declinat ulterior orice răspundere pentru așa-zisele

¹⁰⁷ www.prm.md

acțiuni necontrolate, a declarat Președintele. Trebuie să fim mai presus decât acei, care inițial au dus minorii în piață, iar acum sînt indignați - fie de faptul că aceștia au nimerit sub bîta polițiștilor, fie că autoritățile au făcut tot posibilul ca minorii să nu mai fie prezenți la acțiunile stradale... Noi, în calitate de autorități responsabile, sîntem obligați să găsim ieșire din această situație doar în baza supremației legii, Constituției și standardelor democratice. În toate acțiunile legate de anchetarea evenimentelor în cauză și în cele de preîntîmpinare a repetării lor noi trebuie să acționăm cu multă competență și în spirit de transparență în strînsă conlucrare cu societatea, a spus Vladimir Voronin.

Analizînd reacțiile conducerii de vîrf a Republicii Moldova în perioada post-electorală, Comisia de anchetă constată caracterul preponderent *acuzator și ireconciliabil* al mesajelor publice lansate de oficialii de cel mai înalt rang, învinuirile principale fiind:

- tentativa loviturii de stat;
- organizarea tentativei loviturii de stat de către partidele de opoziție;
- implicarea minorilor în dezordinile în masă;
- implicarea statelor/serviciilor speciale străine în organizarea și desfășurarea loviturii de stat.

Doar la 15 aprilie 2009, Vladimir Voronin a adresat prin intermediul Televiziunii naționale un mesaj reconciliant cetățenilor Republicii Moldova și liderilor politici, acest mesaj reprezentînd, în primul rînd, o reacție a autorităților Republicii Moldova la discursul Președintelui României făcut public anterior în plenul Parlamentului român și, în al doilea rînd, a fost o reacție la cazurile de tortură și tratamente inumane și degradante comise de către organele de drept față de persoanele reținute, în urma protestelor din aprilie 2009, acțiuni condamnate vehement de către forurile internaționale și europene.

Astfel, în discursul tirajat de către toate instituțiile media din Republica Moldova, Vladimir Voronin a menționat: *„În calitate de lider al partidului învingător, eu știu că anume acestui partid îi revine și în continuare responsabilitatea nu numai pentru avansarea țării pe calea modernizării europene, pentru prevenirea crizei economice, pentru asigurarea unei noi calități a vieții. Partidul nostru este răspunzător și pentru faptul ca, indiferent de convingerile sale politice, indiferent de acțiunile diverșilor provocatori, fiecare cetățean al Moldovei să fie sigur că Patria sa este un stat liber, modern.*

Anume de aceasta, precum și profitînd de apropierea celei mai luminoase sărbători a tuturor creștinilor ortodocși, îi îndemn pe toți participanții la procesul politic din Republica Moldova să revină pe făgașul dialogului civilizat. Reprezentanții lumii interlope și recidiviștii care au profitat de situația politică complicată vor rămîne în locurile de detenție. Pentru toți ceilalți participanți la evenimentele din 7 aprilie, cer organelor abilitate inițierea amnistiei totale și solicit sistarea tuturor formelor de urmărire a participanților la acțiunile de protest stradal”.

Comisia de anchetă a examinat acuzațiile ex-reprezentanților principalelor autorităților publice, prin care aceștia au calificat acțiunile din 7 aprilie 2009 drept **o tentativă de lovitură de stat sau puci**. Noțiunea „**lovitură de stat sau puci**” utilizată în doctrină semnifică o răsturnare bruscă și neconstituțională a puterii legitime a unui stat, impusă prin surpriză de o minoritate, de obicei militară.

folosind forța. Se deosebește de revoluție, prin aceea că la revoluție există o participare masivă a populației¹⁰⁸.

Codul penal al Republicii Moldova nu conține o așa componentă de infracțiune precum „lovitură de stat sau puci”. Acțiunile de „lovitură de stat sau puci” pot fi incluse în componentele de infracțiune prevăzută la art.339 „Uzurparea puterii de stat” sau art.341 „Chemările la schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova”. În acțiunile din 7 aprilie 2009 nici un lider politic, nici o altă persoană sau formațiune social-politică nu și-a asumat rolul de conducător și nici de pretendent la puterea de stat. Calificarea acțiunilor din 7 aprilie 2009 și încadrarea juridică a acestora potrivit legislației penale a Republicii Moldova, revine în exclusivitate Procuraturii Generale.

IV.1.3. Ipotezele și argumentarea prezenței factorului extern în organizarea și desfășurarea evenimentelor din aprilie 2009

În cadrul ședinței Guvernului din 8 aprilie 2009, la lucrările căreia a participat și ex-Președintele Republicii Moldova au fost lansate public acuzațiile de implicare a României în organizarea și desfășurarea manifestațiilor de protest din centrul Chișinăului.

Implicarea reprezentanților unor state străine a fost confirmată la acea etapă și de către Serviciul de Informații și Securitate¹⁰⁹, în sprijinul acestor acuzații fiind invocate următoarele argumente:

- informațiile operative ale SIS privind unele tentative de destabilizare a situației din partea unor cetățeni români, care urmau să intre pe teritoriul Republicii Moldova cu începere din luna martie 2009 și să rămână pe teritoriul acesteia până după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009¹¹⁰;
- atacul cibernetic asupra serverelor Președinției Republicii Moldova lansate la 7 și 8 aprilie 2009;
- arborarea drapelelor pe clădirile Președinției și Parlamentului Republicii Moldova și a hărții „României mari”;
- participarea la manifestațiile de protest a reprezentanților unor organizații „neofasciste” și „extremiste”, filiale ale organizațiilor respective din România.

IV.1.3.1 Tentativele de destabilizare a situației de către cetățenii altor state

În procesul de audiere ex-directorul SIS al RM, dl Artur Reșetnicov, a menționat că:

„SIS cu o lună și ceva până la evenimentele din aprilie 2009 dispunea de informații că se va încerca destabilizarea situației politice în țară. ... Era preconizată sosirea unui număr impunător de circa 2000 de activiști ai organizațiilor de legionari...Datorită eforturilor depuse de SIS, intrarea acestor persoane a fost interzisă și doar în jur 12-14 persoane au reușit să pătrundă pe teritoriul RM în martie 2009, o parte din ei aveau simbolurile organizațiilor pe care le reprezentau: drapele, hărți cu inscripții „Basarabia – pământ românesc” etc. Primul instructaj dat de persoanele respective

¹⁰⁸ http://ro.wikipedia.org/wiki/Lovitura_de_stat

¹⁰⁹ Potrivit informațiilor comunicate de către ex-directorul SIS în filmul “Atac asupra Moldovei”. Alte date care să confirme sau să infirme atacul “electronic” nu au fost prezentate nici Comisiei de anchetă sub conducerea lui Vladimir Țurcan, constituită imediat după evenimentele din aprilie 2009 (informație care, de fapt nici nu a fost solicitată) și nici Comisiei de anchetă constituită la 20 octombrie 2009.

¹¹⁰ Ipoteză confirmată și în procesul de audiere la 17.03.2009 a dlui Artur Reșetnicov, ex-director al SIS și a dlui Igor Colenov ex-director al Serviciului Grăniceri.

colegilor lor din România, care urmau să vină ulterior, a fost să nu intre în Moldova cu simbolică respectivă. Ulterior persoanele respective au fost nevoiți să plece înapoi, fiind însoțiți de către reprezentanții unui concurent electoral”.

În vederea verificării ipotezei implicației factorului extern / serviciilor speciale străine în organizarea și desfășurarea evenimentelor din 7 aprilie 2009, Comisia de anchetă a solicitat SIS prezentarea unor probe sau confirmarea existenței unor probe (în cazul dacă acestea au un caracter secret) despre implicarea unor state străine sau ale serviciilor speciale ale acestora în evenimentele din 7 aprilie 2009. Reproducem mai jos un extras din răspunsul SIS din 12 decembrie 2009:

Extras din răspunsul SIS:

*„În scopul elaborării sintezei despre **eventuala implicare a serviciilor speciale și a cetățenilor străini** în faza de organizare a evenimentelor din aprilie 2009 **s-au analizat materialele din gestiune și s-a constatat că dosarele și informațiile care ar fi avut tangență la subiect au fost nimicite la indicația fostei conduceri a SIS al RM.***

Totodată s-a stabilit că implicarea serviciilor speciale și a cetățenilor străini în evenimentele din aprilie 2009 au fost concluzionate, la acea etapă, doar din acțiunile desfășurate de către SIS al RM pe linia occidentală. S-a constatat că investigațiile s-au inițiat de la postulatul precum că România, principalul aliat al SUA, a întreprins măsuri dure de compromitere a statalității Republicii Moldova. În acest scenariu se invocă rolul coordonator al serviciilor secrete românești cu antrenarea ambasadei, mass-media din RM și România, ONG, cultelor religioase, tineretului studios etc. S-au mediatizat concluziile de moment ale SIS, precum că ambasada României de la Chișinău, avanpostul serviciilor secrete românești s-a transformat într-un staff electoral pentru partidele de opoziție de la Chișinău. Investigațiile au culminat cu expulzarea ambasadorului Filip Teodorescu¹¹¹, urmată de atenționări în adresa statului român ca să-și înceteze atentatele la statalitatea Republicii Moldova prin finanțarea instituțiilor media și manipularea tineretului studios.

*SIS a informat conducerea țării precum că deține date despre coagularea tinerilor moldoveni din cele mai mari centre universitare Timișoara, Cluj- Napoca, București, Brașov, Iași, Alba Iulia, Galați în grupuri care urmau să servească drept scut pentru sosirea la Chișinău a cetățenilor străini, antrenați în organizarea evenimentelor. Conform indicațiilor operative vehiculate, pe perimetrul hotarului cu România în special în orașele Iași și Galați s-au dislocat în tabere circa 2000 cetățeni străini, cu o pregătire specială de participare la acțiuni de protest. S-a raportat că măsurile prompte ale SIS au diminuat deplasările la Chișinău și inspiratorii de la București au renunțat la utilizarea grupurilor speciale. **După cum s-a stabilit „măsurile prompte” au constatat în stoparea la frontieră a autobuzelor de rută și identificarea a 14 studenți în transport, cărora le-a fost condiționată intrarea în țară cu preluarea de către părinți sub responsabilitate personală. Toate aceste calificative au fost atribuite capacității SIS de a apăra statalitatea și demnitatea RM.***

Ținând cont de faptul că acuzațiile de distrugere a unor acte oficiale au un caracter grav, membrii Comisiei de anchetă au solicitat în cadrul audierilor ex-directorului SIS confirmarea sau infirmarea informației relatate în scrisoarea SIS din 12 decembrie 2009. Dl A. Reșetnicov a respins aceste acuzații, insistând asupra faptului că directorul SIS nu are competența pentru a ordona distrugerea unor documente din arhiva SIS, iar la plecarea sa din funcție a transmis toate actele conform unui act de predare-primire noului director. Totodată, ex-directorul SIS a menționat că informațiile respective au fost expediate în adresa Procuraturii Generale în gestiunea căreia se afla dosarul de urmărire penală pe faptul „uzurpării puterii de stat”, iar faptul expedierii acestor materiale urma să

¹¹¹ Fiind întrebat dacă SIS a avut careva implicații în expulzarea ambasadorului român, ex-directorul SIS în procesul audierilor a informat că aceasta a fost decizia exclusivă a Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.

fie consemnat într-un Registru de evidență a corespondenței SIS și care ar putea fi verificat.

În cadrul audierilor ex-directorul Serviciului Grăniceri al Republicii Moldova, dl Igor Colenov, la fel a confirmat că:

„...La sfârșitul lunii martie Serviciul de Grăniceri deținea informații operative că în jurul datei de 27 martie 2009 se intenționa trecerea hotarului cu Republica Moldova a unui număr de la 1000 până la 10 000 de persoane agresive cu intenții de desabilizare a situației... în perioada de referință se simțea o tendință de tensionare a situației, acest fapt confirmându-se și prin faptul că la unul din punctele de trecere a frontierei, pe teritoriul României, înainte de evenimentele din aprilie pe malul românesc au apărut turiști, care s-au amplasat în corturi, dar care nu prea semănau a turiști deoarece aveau aparatură foto performantă („cu precizie sporită”), unde au stat în jur de 2 zileLa alte puncte de trecere a frontierei a venit TV română de dimineață, deși traficul nu era atât de intens și era liniște, ei pregăteau filmări, luau interviuri..... A fost surprinzător faptul că vacanța de Paște pentru studenții originari din Moldova a fost acordată cu o săptămână sau două înainte de sărbătorile de Paști....”

Comisia de anchetă a solicitat în luna martie 2010, Serviciului de Grăniceri al Republicii Moldova să confirme faptul dacă informațiile operative, relatate de către dl Igor Colenov au fost înregistrate. Potrivit răspunsul Serviciului Grăniceri din 15 martie 2010 au fost comunicate următoarele:

Extras din răspunsul Serviciului Grăniceri de la data de 15 martie 2010:

„... Vă aducem la cunoștință că careva informații operative privitor la anumite persoane ce ar urma să traverseze frontiera Republicii Moldoova din partea României cu scop de a destabiliza situația social politică din țară, nu au fost înregistrate în subdiviziunile Serviciului Grăniceri..”

În cadrul audierilor ex-directorul general al Serviciului Grăniceri a mai menționat că pentru prevenirea traversării hotarului Republicii Moldova a persoanelor „agresive” la punctele de trecere a frontierei a fost instituit regimul de control „intensiv”, fapt confirmat și în răspunsul Serviciului Grăniceri:

Extras din răspunsul Serviciului Grăniceri de la data de 15 martie 2010:

Astfel prin Dispozițiile ex-Directorului General al Serviciului Grăniceri, generalului de brigadă Igor Colenov, subdiviziunile Serviciului Grăniceri au fost trecute la supravegherea și controlul frontierei în mod intensiv după cum urmează:

Dispoziție orală

- din data de 20.03.2009 până la data de 29.03.2009;

Dispoziție scrisă:

- din data de 07.04.2009 orele 12.00, până la data de 10.04.2009 orele 20.00

- din data de 27.06.2009 orele 11.00 până în data de 31.07.2009 orele 20.00”

Fiind solicitat să explice ce presupune exercitarea controlului intensiv la trecerea frontierei și care au fost acțiunile concrete întreprinse de către Serviciul Grăniceri pentru împiedicarea intrării în țară a persoanelor agresive și cu „intenții de destabilizare a situației sociale-politice din țară”, ex-directorul Serviciului Grăniceri a informat:

Din audierile dlui Igor Colenov din data 2 martie 2010:

„...pentru a evita anumite consecințe negative se purtau convorbiri cu studenții și cu părinții acestora, care erau sunați și erau informați că în Chișinău sînt asemenea manifestații care pot fi periculoase pentru copii. Părinții erau îndemnați să vină să preia copiii de la punctele de trecere sub proprie răspundere.”

Spre exemplu la un autobuz au fost depistate anumite defecțiuni tehnice și pasagerilor li s-a propus să se îmbarce în alt autobuz și în acest moment circa 10 persoane au revenit pe jos pe teritoriul României

– tineri, cu o condiție fizică foarte bună. Nu știu dacă erau cetățeni români sau ai Republicii Moldova, nu pot spune...”.

În vederea verificării afirmațiilor potrivit cărora în perioada martie și începutul lunii aprilie 2009, a fost atestată o creștere bruscă a numărului de cetățeni care intrau pe teritoriul Republicii Moldova prin punctele de trecere la frontiera moldo-română, Comisia de anchetă a solicitat Serviciului Grăniceri prezentarea unor informații comparate privitor la fluxul persoanelor prin punctele de trecere la hotarul moldo-român și hotarul moldo-ucrainean pentru perioada martie-aprilie 2008 și perioada martie-aprilie 2009, precum și informații privitor la numărul de persoane cărora le-a fost restricționat accesul pe teritoriul RM în aceeași perioadă.

Statistica oferită de către Serviciul Grăniceri arată că, de fapt, la punctele de trecere a hotarului moldo-ucrainean traficul de călători are un caracter mult mai intens (practic dublu, față de hotarul moldo-român).

Informațiile potrivit cărora, numărul persoanelor care traversau hotarul moldo-român la finele lunii martie 2009 s-a majorat, de asemenea nu s-au confirmat prin statistica oferită de către Serviciul Grăniceri, în realitate fiind atestată o diminuare a numărului de persoane în comparație cu perioada de referință a anului 2008 care au intrat în Republica Moldova prin punctele de trecere a frontierei cu România. Dimpotrivă, poate fi atestată o creștere a numărului de persoane care au traversat frontiera moldo-ucraineană (spre exemplu în aprilie 2008 frontiera cu Ucraina a fost traversată de 372.906 persoane, pe când în aprilie 2009 – de 416.431 persoane, adică cu 43 525 persoane mai mult). Pentru mai multe detalii a se vedea tabelul de mai jos.

Tabel 1. Numărul persoanelor care au intrat pe teritoriul Republicii Moldova

	ANUL 2008		ANUL 2009	
	MARTIE	APRILIE	MARTIE	APRILIE
Frontiera moldo-română	155.313	176.723	104.331	95.055
Frontiera moldo-ucraineană	296.330	372.906	354.054	416.431

În ipoteza că acțiunile „de profilaxie” întreprinse de către SIS și „discuțiile profilactice”¹¹² purtate de către colaboratorii Serviciului Grăniceri au avut efectul scontat și că un număr impunător de persoane „agresive” și cu „intenții de destabilizare a situației social-politice din Republica Moldova” au fost descurajate fie au renunțat să intre pe teritoriul Republicii Moldova, Comisia de anchetă a solicitat Serviciului Grăniceri să

¹¹² Faptul că asemenea acțiuni au fost întreprinse a fost confirmat în procesul de audiere a ex-directorilor SIS și Serviciului Grăniceri.

prezintă și o informație comparată privitor la persoanele cărora le-a fost restricționată intrarea pe teritoriul Republicii Moldova pentru intervalele de timp specificate mai sus.

Tabel 2. Numărul persoanelor cărora le-a fost interzisă traversarea frontierei

	ANUL 2008		ANUL 2009	
	MARTIE	APRILIE	MARTIE	APRILIE
Frontiera moldo-română	48	116	120	201
Frontiera moldo-ucraineană	135	223	145	129

Din tabelul de mai sus se vede că numărul persoanelor cărora le-a fost restricționată intrarea pe teritoriul Republicii Moldova a fost în creștere și este mai vizibilă în cazul interdicțiilor la punctele de frontieră cu România, chiar dacă fluxul de persoane este de două ori mai mic în comparație cu frontiera moldo-ucraineană (a se vedea Tabelul 1 de mai sus), numărul de neautorizări a trecerii persoanelor din România în Republica Moldova în luna aprilie 2009 a crescut semnificativ.

În scrisoarea Procuraturii Generale¹¹³ a fost menționat: „În procesul exercitării urmăririi penale pe cauza peanlă privind dezordinile în masă din 06-07.04.2009, **Procuratura Generală nu a fost informată și nici nu a constata implicarea în evenimente a serviciilor speciale ale statelor străine. Concomitent, SIS-ul autohton a prezentat informația referitoare la grupurile de persoane care au întreprins tentative de a trece din România în RM, nefiind în stare să motiveze scopul intrării în țara noastră, organizarea de către o persoană cu cetățenie dublă a RM și a României a ieșirii în stradă în or. Brașov, pentru a se solidariza cu protestele din Chișinău din 7.04.2009 a circa 200 studenți din RM, precum și a deplasării din România în RM a 14 persoane, pentru a participa la pichetarea companiei Teleradio-Moldova, preconizată pentru data de 10.04.2009...**”.

Faptul neimplicării României ca stat în organizarea protestelor din 7 aprilie 2009 a fost confirmat de către ex-Procurorul General, Valeriu Gurbulea în cadrul unei conferințe de presă încă la 22 iulie 2009 și reconfirmată în procesul de audieri în fața Comisiei de anchetă¹¹⁴.

¹¹³ Scrisoarea nr. 11-14d/09-6227 din 26 noiembrie 2009

¹¹⁴ <http://www.interlic.md/2009-07-22/valeriu-gurbulea-protestele-din-7-aprilie-au-fost-organizate-dar-nu-de-rom-nia-11161.html>

În pofida acestor concluzii ale Procuraturii Generale, regimul de vize pentru cetățenii români, instituit prn hotărîrea Guvernului nr.269 din 08.04.2009 *“în legătură cu evenimentele care au avut loc în țară pe parcursul ultimelor zile, ce pun în pericol ordinea constituțională a Republicii Moldova, acțiuni condamnate de ONU, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE, precum și de o serie de state, în scopul apărării statului de drept, restabilirii și menținerii stării de legalitate...”*, a fost menținut în continuare, fiind abrogat abia la 29 septembrie 2009, după instalarea unui nou Guvern.

Mai mult ca atât, ex-oficialii de rang înalt¹¹⁵, își mențin acuzațiile în continuare, deși nu au invocat și nu au prezentat Comisiei de anchetă nici o probă care să demonstreze în mod incontestabil implicarea României sau a serviciilor speciale ale acesteia în organizarea și desfășurarea evenimentelor din aprilie 2009.

Comisia de anchetă a examinat ipoteza implicării unor cetățeni străini în organizarea și desfășurarea evenimentelor din aprilie 2009, însă în lipsa oricăror probe concrete, care, potrivit răspunsului oficial al SIS în adresa Comisiei de anchetă, au fost distruse la indicația ex-directorului SIS, iar Serviciul Grăniceri nu are înregistrate informații operative privind tentativele de trecere a frontierei de stat de către persoane „agresive, cu intenții de destabilizare a situației social-politice din RM”, nu poate să confirme prezența factorului extern în organizarea evenimentelor din aprilie 2009.

Totodată, ținînd cont de faptul că informațiile respective, potrivit ex-directorului SIS au fost expediate Procuraturii Generale încă în aprilie 2009, Comisia de anchetă consideră necesar ca:

- Procuratura Generală să se autosesizeze și să verifice suplimentar expedierea, înregistrarea și examinarea acestor probe de către subdiviziunile responsabile ale Procuraturii Generale;
- Procuratura Generală să verifice dacă informația comunicată oficial de către SIS privind distrugerea documentelor și probelor SIS corespunde adevărului și să inițieze investigațiile necesare pentru identificarea persoanelor responsabile și tragerea acestora la răspundere;
- Procuratura Generală să facă publice rezultatele examinării situației respective.

IV.1.3.2 Atacul cibernetic asupra serverelor Președinției Republicii Moldova lansate la 7 și 8 aprilie 2009

În cadrul audierilor în fața Comisiei de anchetă, ex-Președintele Republicii Moldova a solicitat ca membrii Comisiei de anchetă să răspundă la un șir de întrebări, inclusiv privitor la atacul cibernetic asupra serverului Președinției.

Extras din alocuțiunea dlui Vladimir Voronin în fața Comisiei de anchetă la 23 martie 2009:

A cincea întrebare. Eu de nenumărate ori am spus și despre aceasta spuneam nu doar eu, că în ziua de 7 aprilie a avut loc un atac cibernetic asupra serverului Administrației Prezidențiale de pe 12 mii de adrese, care a dus la scoaterea din funcțiune a acestuia. Toate materialele pe această chestiune sînt la Serviciul de Informații și Securitate, inclusiv și lista adreselor de pe care au fost efectuate aceste operațiuni.

Atacul cibernetic a avut loc și pe data de 8 aprilie. Profesioniștii în domeniu afirmă univoc că asemenea atacuri cibernetice sînt pregătite cu mult timp înainte de săvîrșirea propriu zis a acestora.

¹¹⁵ Vladimir Voronin, Artur Reșetnicov

Scopul acestora este – paralizarea rețelelor de comunicare, a poștei electronice, excluderea accesului la rețeaua globală a autorităților publice. Și asemenea atacuri cibernetice cu certitudine nu se aseamănă cu niște acțiuni de protest spontane în piață. Întrebarea mea este – de ce este exclusă cu totul în cadrul procesului de examinare și apreciere a evenimentelor din 6-7 aprilie această dovadă incriminatoare care demonstrează caracterul organizat al evenimentelor de anul trecut? Nu este pe placul cuiva? Nu se încadrează în sarcinile de eroizare și mitologizare a Mării Revoluții Democratice din Aprilie? Îi transformă pe liderii actuali în niște mercenari patetici, în complici ai unor comandatari mult mai serioși?

Ținând cont de faptul că în răspunsul SIS nu a fost prezentată informația despre „atacul cibernetic asupra serverului Administrației Prezidențiale” care ar confirma la fel caracterul organizat și planificat al protestelor din aprilie 2009, Comisia de anchetă a abordat acest subiect în procesul de audiere a persoanelor care puteau oferi informații privitor la existența atacului, autorii acestuia și consecințele unui asemenea atac.

Faptul existenței unui atac cibernetic masiv asupra serverului Președinției în data de 7 aprilie 2009 și a unui alt atac de o intensitate mai mică la 8 aprilie 2009 a fost confirmat în procesul audierii ex-directorului SIS, dl Artur Reșetnicov, și ex-consilierul Președintelui Republicii Moldova în problemele dezvoltării informaționale, dl V. Diozu. Referințe similare despre atacul cibernetic au fost făcute de către ex-Procurorul General Valeriu Gurbulea¹¹⁶, precum și în filmul “Atac asupra Moldovei”.

În filmul „Atac asupra Moldovei” (min. 41.19) se menționează că: „În ziua de 7 aprilie 2009 a avut loc un atac fără precedent asupra resurselor informaționale ale statului. Un număr gigantic de mesaje spam a fost expediat într-un termen restrâns pe paginile web guvernamentale, practic toate fiind expediate de pe adrese IP din România. De fapt, această acțiune avea drept scop de a face țara incontrollabilă, ceea ce pentru specialiști se prezintă drept o dovadă incontestabilă a unei lovituri de stat. Acest atac a provocat inaccesibilitatea serverului Președinției timp de 20 de minute. Toate atacurile ulterioare au fost respinse cu succes”

În cadrul audierilor ex-consilierului Președintelui Republicii Moldova în problemele dezvoltării informaționale V. Diozu, membrii comisiei au solicitat răspunsuri la următoarele întrebări:

- a) Ce semnifică un atac cibernetic?
- b) Cine poate organiza un asemenea atac și dacă e nevoie de cunoștințe speciale pentru această acțiune?
- c) Pagina web a Președinției “supusă unui atac fără precedent”, conținea careva informații, accesarea sau inaccesibilitatea cărora ar fi afectat considerabil securitatea Republicii Moldova?
- d) Care au fost țările din care a fost efectuat acest atac electronic?

Din audierile dlui V. Diozu la 26 martie 2010:

a) „Un atac cibernetic se produce atunci când se expediază intenționat mai multor persoane un mic mesaj (spam) cu indicarea adresei serverului pe care vrei să-l ataci (adresa serverului Președinției era accesibilă în Internet). După ce adresa este comunicată, la o anumită perioadă începe să transmită o info de 1 bit, canalul se blochează

¹¹⁶ În procesul audierii, ex-procurorul general a afirmat că asemenea atacuri cibernetice s-ar fi produs și asupra serverului Ministerului Afacerilor Interne.

b) *Atacul asupra serverului Președinției a fost organizat cu mai mult timp în urmă și necesită a fi pregătit din timp. Pentru organizarea unui asemenea atac nu este necesar de a dispune de cunoștințe speciale. Se poate face și la nivel de amator.*

c) *Pagina web a Președinției este o platformă informațională. Comunicarea electronică (poșta electronică) a Administrației Președintelui cu alte instituții se face prin intermediul acestui server, alte mijloace de comunicații nu erau conectate la acest server.*

d) *Nu pot să enunț lista țărilor din care a fost efectuat atacul electronic. Unicul lucru care pot să-l spun este faptul că atacul cibernetic a fost realizat de pe 12 500 adrese electronice¹¹⁷. Faptul atacului a fost documentat, iar procesele verbale respective au fost expediate instituției responsabile de asigurarea securității statului.*

În lipsa unor probe concrete privitor la realizarea atacului cibernetic, Comisia de anchetă nu se poate pronunța asupra faptului dacă acest atac constituie o dovadă incontestabilă a implicării unor servicii speciale sau state străine în „tentativa loviturii de stat”.

Comisia de anchetă reține de asemenea faptul că, potrivit explicațiilor ex-consilierului prezidențial V. Diozu, pagina web a Președintelui Republicii Moldova reprezintă o „platformă informațională” și asigură legătura electronică a aparatului Președintelui cu alte instituții. Prin urmare, nu este clar, în ce măsură atacul cibernetic ar fi afectat „securitatea statului Republica Moldova”.

Ținând cont de faptul că probele privitor la atacul cibernetic nu au fost prezentate Comisiei de anchetă și SIS afirmă că o parte din documentele privitor la evenimentele din aprilie 2009, au fost distruse, iar ex-directorul SIS, la rândul său afirmă că toate probele privind „tentativa loviturii de stat au fost expediate Procuraturii Generale încă în aprilie 2009”, Comisia de anchetă consideră necesar ca:

- **Procuratura Generală să se autosesizeze și să verifice expedierea, înregistrarea și examinarea proceselor verbale, întocmite de către SIS referitor la atacurile cibernetic din 7 și 8 aprilie 2009;**
- **În cazul existenței probelor confirmatorii ale atacului cibernetic, Procuratura Generală, cu implicarea unor experți / specialiști în domeniu, urmează să examineze originea, caracterul și gradul de pericol al atacului cibernetic, precum și în ce măsură acest atac cibernetic, „planificat cu mult timp până la evenimentele din aprilie 2009” poate servi ca dovadă incontestabilă pentru calificarea evenimentelor ca „tentativă de lovitură de stat”.**

IV.1.3.3 Arborarea drapelului României pe clădirile Președinției și Parlamentului Republicii Moldova, harta „României mari”

Încă în seara de 6 aprilie 2009 pe parcursul primelor acțiuni de protest din Piața Marii Adunări Naționale în mulțime au apărut persoane cu drapelul României, unul din drapeluri fiind arborat chiar pe un pilon din Piața Marii Adunări Naționale¹¹⁸.

¹¹⁷ Unii din membrii Comisiei de anchetă care au reușit să facă cunoștință cu informațiile respective au afirmat că aceste IP erau preponderent din România, **precum și din Transnistria.**

¹¹⁸ Arborarea acestui drapel poate fi vizualizată în imaginile video realizate în PMAN în seara de 6 aprilie 2009 și a fost pe larg comentată în filmul „Atac asupra Moldovei”, arborarea drapelului României fiind calificată ca un indicator sigur privitor la tentativa loviturii de stat și acceptarea tacită de către liderii politici prezenți în PMAN a arborării drapelului

A doua zi pe 7 aprilie 2009, în mulțimea de protestari a fost atestată prezența a mai multor drapele ale României, precum și a hărții „României mari”. Simpla prezență a acestor drapele în mulțime nu a fost elementul definitoriu, în baza căruia au fost lansate acuzațiile de implicare a României în evenimentele din aprilie 2009.

În cadrul audierilor în fața Comisiei de anchetă, ex-președintele Vladimir Voronin a menționat *„Și nouă tuturor ne este interesant de ce nu este efectuată cercetarea prealabilă deschisă față de toate acele persoane care sînt bine cunoscuți tuturor ca fiind participanți activi în evenimentele din 7 aprilie? Eu vorbesc și despre așa numiții stegari care au pus steagurile Uniunii Europene și a României pe clădirile Parlamentului și a Administrației Președintelui, despre acei care în baza multiplelor date ale cronicilor video comanda cu ei. ...Eu nu înțeleg de ce nu este efectuată ancheta prealabilă a persoanelor care au purtat negocieri în numele protestatarilor cu deputații din Parlament....”*¹¹⁹.

În vederea stabilirii circumstanțelor arborării pe clădirile Parlamentului și Președinției a drapelelor Uniunii Europene și României, Comisia de anchetă:

- a solicitat informații de la Serviciul Protecție și Pază de Stat - instituția responsabilă de asigurarea pazei clădirilor Parlamentului și Președinției;
- a audiat „negociatorii din partea protestatarilor”- Ion Galațchi și Dragoș Musteață;
- l-a audiat pe dl Vladimir Țurcan, ex-președintele Comisiei juridice pentru numiri și imunități, care la acea etapă și-a asumat rolul de a negocia cu delegația protestatarilor;
- a audiat și alte persoane care au fost martori la negocierile respective și care puteau oferi Comisiei de anchetă informații la acest subiect.

Potrivit scrisorii Serviciului Protecție și Pază de Stat din 20 mai 2009, semnată de către dl I. Bodorin, privitor la arborarea drapelului Uniunii Europene se menționează că:

„...negocierile au fost lansate de către Aurel Matei un fost colaborator al BDPS „Fulger” al MAI, participant la acțiunile de luptă din 1992, pe care îl cunoșteam personal, care a informat că el, împreună cu încă un grup de combatanți încearcă să liniștească spiritele, să stopeze acțiunile violente, să treacă la acțiuni pașnice de protest pentru ce ar fi necesar de a îndeplini solicitarea celor din strață – inaugurarea pe Președinție a drapelului Uniunii Europene....eu, în calitate de superior al măsurilor de pază a Președinției am primit decizia de a accepta această condiție a protestatarilor ... Urmare a negocierilor și ținînd cont de situația creată s-a mers la compromisul de a arbora pe edificiul Președinției drapelul Uniunii Europene, în scopul calmării spiritelor mulțimii”.

„Reprezentanții protestatarilor” Galațchi Ion și Musteață Dragoș au declarat în fața Comisiei că *„au decis la proprie inițiativă arborarea drapelelor Uniunii Europene pe sediile clădirilor oficiale, nefiind mandatați în mod expres de nimeni”.*

Extras din audierile lui Musteață Dragoș:

- În numele cui ați acționat, v-a mandatat cineva?
- Foarte simplu, nu am văzut inițiativă din partea liderilor partidelor politice care conduceau manifestația, polițiștii nu puteau face ordine. Atunci am luat inițiativa, de ce nu eu? ...Pe Președinție am arborat doar drapelul Uniunii Europene. Drapelul l-am luat din mase și am mers și l-am arborat... Consider că a avut efect, arborarea drapelului pe Președinție. După ce am arborat drapelul toți au început a merge spre Parlament.

¹¹⁹ Din alocuțiunea dlui Vladimir Voronin în fața Comisiei de anchetă la 23 martie 2009

- Nu știți cum a apărut drapelul României?
- Când am coborât jos și m-am întors să văd cum stă pe acoperiș (drapelul UE), pe Președinție deja era arborat și drapelul României.

Referitor la arborarea drapelului României pe sediul Președinției în scrisoarea Serviciului Protecție și Pază de Stat din 20 mai 2009 a fost menționat:

„la indicația mea comandantul Președinției a invitat reprezentantul Direcției pentru administrarea clădirii (inginerul șef Nicolae Potcova.). Grupul de protestanți și inginerul șef au fost însoțiți sus pe acoperiș de către locotenentul major Catrinici C. ...Peste o scurtă perioadă de timp, aproximativ 10-15 min., protestatarii, încălcând înțelegerile prealabile au înfăptuit o pătrundere masivă în sediul Președinției, devastând Sala de decorații și încăperile adiacente. Personalul Serviciului a reușit să elibereze holul Președinției, dar un grup de circa 30-40 persoane, au rupt cordonul și s-au urcat la etajele de sus ale Președinției... Ulterior din cuvintele Nicolae Potcova am aflat că el, după ce încuiase ușa ce duce pe acoperișul Președinției și coborîse deja pînă la etajul 10, a fost oprit de un grup de persoane dintre care unul vizual cunoscut... și impus să se întoarcă și să deschidă trecerea pe acoperiș, unde ultimii au arborat drapelul României ”

În februarie 2010 Comisia de anchetă a solicitat SPPS să comunice dacă au fost identificate persoanele care au silit arborarea drapelului României. În răspunsul din 18.02.2010 a fost menționat:

„Ținînd cont de obligațiile funcționale, Serviciul de Protecție și Pază de Stat nu a efectuat careva cercetări în vederea stabilirii persoanelor care au silit arborarea drapelului României pe Președinție.... toate informațiile privind problema în cauză au fost transmise Procuraturii Generale.

Analizînd critic informațiile din gestiune, precum și rezultatele audierilor, Comisia de anchetă nu a reușit să identifice persoanele care au participat la arborarea drapelului României pe sediul Președinției.

Totodată, anumite informații în care au fost enunțate nume ale persoanelor care au arborat pe clădirea Președinției drapelul României au fost furnizate anterior de către Serviciul Protecție și Pază de Stat comisiei de stat sub președinția dlui V. Țurcan, ulterior, reprezentanții acestui serviciu evitînd să numească în fața Comisiei de anchetă numele persoanelor „vizual cunoscute”.

Ținînd cont de faptul că în procesul de audieri în fața Comisiei persoanele audiate se pot eschiva de la răspuns sau pot furniza anumite informații eronate, nefiind pasibile de careva răspundere, Comisia de anchetă:

- **recomandă Procuraturii Generale să investigheze suplimentar subiectul arborării drapelului României, inclusiv în baza materialelor de care dispune Comisia;**
- **insistă asupra necesității clarificării condițiilor și persoanelor care au arborat drapelul României, deoarece aceasta a fost și este calificată drept o probă incontestabilă a loviturii de stat și implicării României în evenimentele din aprilie 2009.**

IV.1. 4. Rolul și aprecierile liderilor partidelor parlamentare

Pentru a reflecta cât mai obiectiv rolul și aprecierile liderilor partidelor politice privitor la evenimentele din aprilie 2009, Comisia de anchetă a considerat necesar să facă o analiză a declarațiilor liderilor formațiunilor politice în perioada preelectorală¹²⁰.

Prezenta secțiune analizează declarațiile liderilor politici făcute pe parcursul zilei de 7 aprilie 2009 și în zilele următoare.

O primă declarație a partidelor politice, care au accedat în Parlament după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 a fost făcută în „toiul evenimentelor” din 7 aprilie 2009 și difuzată în jurul orei 17.00. Potrivit acestei Declarații:

„cei trei lideri¹²¹, reprezentanții și candidații în deputați ai celor trei partide democratice, care au trecut pragul electoral conform rezultatelor preliminare ale scrutinului din 5 aprilie, 2009, Având în vedere numărul mare de semnale despre modul în care gruparea aflată la guvernare a falsificat rezultatele votării și situația generală, pre-electorală și electorală, dominată de minciună, presiuni, șantaj și corupere din partea Puterii pentru a impune alegătorilor o singură opțiune - în favoarea PCRM,

Constatând că cetățenii Republicii Moldova au fost împiedicați să se informeze corect și să voteze liber, anunțăm următoarele:

1. *Votul de pe 5 aprilie 2009 a fost viciat în campania electorală și fraudat în ziua alegerilor, de aceea considerăm drept falsificate rezultatele preliminare ale scrutinului parlamentar. Opinia publică a fost indusă în eroare în ultimele zile cu anunțarea unor cifre ce nu reflectă opțiunile poporului. Confirmarea acestor circumstanțe poate scoate la iveală una dintre cele mai grave infracțiuni – tentativa de uzurpare a puterii în stat și atentat la suveranitatea poporului Republicii Moldova!*

2. *Cerem Comisiei Electorale Centrale să suspendeze anunțarea rezultatelor intermediare și finale ale alegerilor parlamentare până când va examina și va lua decizii pe marginea tuturor contestațiilor legate de încălcările și falsificările din ziua votării!*

3. *Insistăm în modul cel mai hotărât să fie anulate rezultatele în toate birourile, secțiile și circumscripțiile electorale, la scara cărora s-au atestat încălcări și există indicii ale falsificării voturilor!*

4. *Cerem controlul repetat al listelor de alegători, în mod special - al listelor suplimentare, pentru a scoate în evidență numărul total al celor incluși în poftida faptului că sunt decedați, plecați din țară, scoși de la evidența de reședință, dar pentru care s-a votat prin fraudă, în special prin metoda votului multiplu!*

5. *Reluăm, de asemenea demersul ca autoritățile responsabile – CEC și consiliile electorale inferioare, CCA și Consiliul de Observatori al „Teleradio-Moldova” să ducă la capăt examinarea tuturor contestațiilor depuse de concurenții electorali în timpul campaniei și să aplice sancțiunile legale adecvate, oricât de dure ar fi ele, pentru încălcarea normelor de alegeri libere și corecte!*

Partidele democratice, calificate de alegători pentru noul Parlament al Republicii Moldova, accentuează că votul poporului din 5 aprilie 2009 a fost furat pentru a distruge viitorul țării și al noilor ei generații, pentru a menține la putere un regim corupt, bandătesc și dictatorial! Chemăm toată societatea cu viziuni progresiste să-și manifeste pozițiile în apărarea legii, a adevărului și a viitorului european al poporului nostru!

Declarația menționată mai sus a fost lansată pînă la întrevvedere cu oficialii de cel mai înalt rang ai Republicii Moldova în sediul Guvernului, iar ulterior în cadrul Conferinței de presă, liderii celor 3 partide politice au declarat următoarele¹²²:

Dorin Chirtoaca a declarat că asteaptă ca autoritățile să nu implice deloc opoziția în aceste violențe, care, potrivit lui, au fost instrumentate de provocatori. Chirtoacă a solicitat autorităților să facă o

¹²⁰ Această analiză este prezentată în capitolul II al raportului.

¹²¹ Mihai Ghimpu, Vladimir Filat și Serafim Urechean

¹²² www.jurnal.md

dezmințire publică în acest sens. El a mai cerut să fie asigurat dreptul cetățenilor să-și expună punctul de vedere vizavi de alegeri și ca CEC să ia o atitudine față de probele administrate de opoziție.

Vladimir Filat a precizat că autoritățile comuniste au garantat că vor pune la dispoziția partidelor de opoziție toate procesele verbale de la secțiile de votare. Filat s-a arătat încrezător că în acestea se vor depista fraude electorale, în baza cărora opoziția va cere alegeri repetate.

Serafim Urecheanu a cerut să se plece de la o premiză neutră și să nu fie acuzat nimeni de lovitură de stat; să nu fie transmis niciun mesaj în vederea obstrucționării în vreun fel a dreptului de a-și exprima liber punctul de vedere, dreptul de a protesta a cetățenilor care sunt în piață, ca ei să știe că pot liber să-și expună punctul de vedere vizavi de rezultatul alegerilor, să fie asigurat accesul la TV publică în mod egal atât Partidului Comunistilor cât și partidelor de opoziție - PL, PLDM, AMN pentru a explica obiectiv situația creată.

Cei trei lideri au îndemnat mulțimea din fața Guvernului să manifeste pașnic și s-au îndreptat spre Parlament și Președinție pentru a-i aduce pe protestatarii de acolo în Piața Marii Adunări Naționale.

După primele declarații făcute în ziua de 7 aprilie 2009, cele 3 partide politice care au fost acuzate de către guvernare de organizarea „tentativei loviturii de stat”, în zilele ulterioare au formulat o serie de declarații, prin care s-au disociat de acțiunile violente și actele de vandalism comise în ziua de 7 aprilie 2009.

Declarația PLDM din 08.04.2009 cu privire la evenimentele din 6-7 aprilie 2009¹²³: *Partidul Liberal Democrat din Moldova constată că acțiunile de protest din zilele de 6-7 aprilie curent, au avut un caracter spontan și au reprezentat o reacție a tineretului față de fraudarea alegerilor parlamentare din partea guvernării comuniste...Maniera în care au fost dirijate aceste acțiuni și comportamentul structurilor de forță demonstrează clar că în spatele acestor manifestări violente stau servicii speciale, iar acțiunile s-au produs în baza scenariilor pregătite din timp de regimul comunist. PLDM consideră că aceste acțiuni au avut scopul de a găsi pretexte pentru a refuza partidelor de opoziție efectuarea verificării listelor electorale prin care să demonstreze fraudarea alegerilor. Concomitent, guvernarea dorește să culpabilizeze partidele de opoziție pentru degradarea climatului social politic, să discrediteze oponenții politici în fața cetățenilor și să izoleze definitiv Republica Moldova de țările Uniunii Europene. PLDM a condamnat din start manifestările violente și s-a desolidarizat de autorii atacurilor asupra instituțiilor statului. Toate acțiunile organizate de PLDM au avut un caracter legal și pașnic.*

Declarația Biroului politic al AMN din 08.04.2009¹²⁴: *Alianța „Moldova Noastră” anunță opiniei publice și comunității internaționale convingerea sa fermă, că destabilizarea protestelor studențești este opera grupării comuniste și a acoliților sai. Scopul constă în a obține motive pentru aplicarea forței, a bloca verificarea și contestarea fraudelor electorale și a instaura definitiv ductatura în Republica Moldova. Iată de ce autoritățile au cedat în fața mulțimii, s-au eschivat de la orice măsuri de prevenire a violenței, au provocat ciocnirile cu tinerii și au abandonat, apoi, edificiile Președinției și Parlamentului. ...declarăm drept false și făcute cu rea intenție toate acuzațiile aduse de comuniști în adresa AMN, PLDM și PL... Alianța „Moldova Noastră” cere în mod repetat și insistent: să ni se pună la dispoziție listele electorale de la scrutinul din 5 aprilie 2009; să fie formată o comisie de anchetă pentru a cerceta derularea evenimentelor de la 7 aprilie și a depista organizatorii și instigatorii lor adevărați; să fie eliberate, cu cercetarea lor în stare de libertate toate persoanele arestate până la ora actuală, să se înceteze imediat aplicarea torturii și alte acțiuni violente împotriva tinerilor, să fie stopată intimidarea și denigrarea opoziției...*

¹²³ www.pldm.md

¹²⁴ www.amn.md

Declarația Partidului Liberal din 09.04.2009 de condamnare a acțiunilor guvernării comuniste din zilele de 7 și 8 aprilie 2009¹²⁵: Partidul Liberal condamnă acțiunile întreprinse de guvernarea comunistă în zilele de 7 și 8 aprilie 2009 și declară că întreaga răspundere pentru tulburările sociale, soldate cu violențe, pentru devastarea Parlamentului și Președinției revin în totalitate pe seama autorităților...

Partidul Liberal consideră că guvernarea comunistă, pentru a acoperi crima de fraudare a alegerilor din 5 aprilie și a abate atenția opiniei publice de la aceasta, folosindu-se de protestele pașnice ale cetățenilor, a înscenat o presupusă tentativă de lovitură de stat, de care să acuze partidele de opoziție, în interior, și România, ca dușman extern al statalității Republicii Moldova. ... PL consideră că acțiunile guvernării comuniste urmăresc scopul de a compromite partidele democratice de opoziție. ... Partidul Liberal solicită Uniunii Europene, Consiliului Europei să trimită în Republica Moldova o misiune de investigare a acțiunilor întreprinse de autoritățile comuniste în zilele de după alegerile de la 5 aprilie 2009. De asemenea, PL cere acces la canalele mass-media publice, inclusiv la postul TV Moldova 1...PL cere autorităților de stat să elibereze persoanele arestate în aceste zile și să se efectueze cercetarea lor în libertate. Partidul Liberal respinge cu fermitate acțiunile destabilizatoare ale guvernării comuniste și declară că va acționa în continuare, în cadrul constituțional al Republicii Moldova, pentru restabilirea calmului în societate și a echilibrului social.

La 11 aprilie 2009 cele trei partide PL, PLDM și AMN au difuzat o declarație comună „cu privire la acțiunile criminale ale guvernării comuniste împotriva copiilor, tinerilor, cetățenilor Republicii Moldova” în care a fost menționat: Alegerile parlamentare de la 5 aprilie 2009 și evenimentele ce au urmat au arătat caracterul profund antipopular și dictatorial al regimului comunist instaurat de Vladimir Voronin în Republica Moldova. Fraudarea rezultatelor votului, înscenarea unei presupuse tentative de lovitură de stat prin devastarea Parlamentului și Președinției, incriminarea PL, PLDM și AMN, acuzarea României de implicare în scenariul primitiv al presupusei tentative de lovitură de stat, acțiunile represive, de o cruzime fără precedent, întreprinse de structurile de forță și de sistemul judiciar împotriva copiilor, tinerilor, a tuturor cetățenilor și la scara întregii republici au pus în evidență scopurile urmărite de regimul comunist. Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat din Moldova, Alianța „Moldova Noastră” declară că guvernarea comunistă se face vinovată de crimă împotriva statului și a cetățenilor și urmează să poarte întreaga răspundere.

Urmărind în dinamică discursurile liderilor politici ale partidelor parlamentare de opoziție la acea etapă, Comisia de anchetă constată că prin aceste declarații liderii politici au:

- abordat în aprilie 2009 și în perioada ulterioară o poziție/retorică combativă și neconciliantă, acuzând PCRM de organizarea „provocărilor” care au dus la degenerarea protestelor pașnice în acțiuni violente;
- respins acuzațiile de organizare și participare la „tentativa loviturii de stat”;
- revendicat constant accesul la postul public de televiziune „Moldova 1”, pentru a disemina la scara întregii țări poziția lor față de evenimentele produse în aprilie 2009;

¹²⁵ www.pl.md

- condamnat acțiunile de violență săvârșite în ziua de 7 aprilie 2009 împotriva colaboratorilor de poliției și acțiunile de devastare și vandalizare a clădirilor Președinției și Parlamentului;
- condamnat vehement acțiunile de „tortură” și starea de „teroare” instituită de către autorități imediat după evenimentele din aprilie 2009 și lipsa oricărei reacții a guvernării la revendicările înaintate de către opoziție.¹²⁶

IV.2. ANALIZA ACȚIUNILOR ORGANELOR DE DREPT ȘI INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI ULTERIOARE PROTESTELOR DIN 7, 8, 9 APRILIE 2009

IV. 2. 1. Acțiunile organelor de poliție ulterioare protestelor din aprilie 2009

„Luarea sub control a situației din mun. Chișinău” și „restabilirea ordinii de drept” au început în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, prin reținerea masivă a persoanelor din Piața Marii Adunări Naționale și a teritoriului adiacent¹²⁷.

În procesul de audiere a factorilor de decizie din cadrul MAI și al CGP al mun. Chișinău, membrii Comisiei au solicitat răspunsuri privitor la:

- numărul persoanelor reținute și profilul acestora;
- forțele / subdiviziunile MAI implicate în reținerea persoanelor și aducerea lor în comisariate;
- temeiurile reținerii;
- asigurarea drepturilor bănușilor/învinușilor/inculpașilor;
- condițiile de detenție provizorie.

IV.2.1.1. Numărul și profilul persoanelor reținute

În scopul conturării unui tablou obiectiv privitor la acțiunile organelor de poliție în perioada de după 7 aprilie 2009, Comisia de anchetă a solicitat sprijin extern¹²⁸ în vederea colectării, sistematizării și generalizării informațiilor din prima sursă referitor la acțiunile poliției după 7 aprilie 2009. Cei doi experți au vizitat toate comisariatele de poliție din mun. Chișinău, inclusiv CGP, au fotografiat registrele de evidență în care au fost transpuse/documentate acțiunile organelor de poliție orientate spre identificarea, reținerea

¹²⁶ Cum am menționat mai sus, au existat doar câteva reacții conciliante ale guvernării de atunci: mesajul Președintelui din 15 aprilie 2009 prin care acesta a solicitat organelor de drept „amnistierea” persoanelor reținute după evenimentele din aprilie 2009 (acceptată, practic necondiționat, de către organele de procuratură și instanțele judecătorești) în lipsa oricărui suport legal și solicitarea la CEC (acceptată, de altfel) de renumărare a voturilor, deși opoziția solicitase atunci accesul la listele electorale, însă nu renumărarea voturilor.

¹²⁷ În comunicatul de presă al Procuraturii Generale din data de 8 aprilie 2009 s-a menționat că „Forțele de ordine au luat sub control situația din Chișinău, unde au avut loc proteste ale opoziției politice îndreptate împotriva rezultatelor alegerilor parlamentare, care s-au transformat în acțiuni de devastare și vandalizare.... Noaptea au fost reținuți prădători, care jefuiau sediul Parlamentului și al Președinției, a declarat Gurbulea, fără a numi un număr concret al celor reținuți. În centrul Chișinăului au fost aduse forțe suplimentare, care au luat poziție în sediile devastate. De asemenea, sunt luate sub pază sporită sediul Guvernului și a televiziunii publice. Împotriva vandalilor au fost intentate dosare penale”; www.procuratura.md

¹²⁸ A se vedea secțiunea I.1 a prezentului raport.

și întocmirea proceselor verbale persoanelor care au participat la acțiunile de protest din aprilie 2009.

Atragerea experților din exterior a fost necesară, deoarece datele oficiale, furnizate de MAI și Procuratura Generală versus datele colectate de către Primăria mun. Chișinău și datele colectate de către mai multe ONG, conțin discrepanțe majore: sursele oficiale au menționat un număr de circa 323 persoane reținute, iar sursele din mediul ONG vehiculează cu cifra maximă de peste 700 de persoane.

Astfel, în procesul de anchetă, Comisia a avut în gestiune următoarele informații comunicate de:

A. Ministerul Afacerilor Interne:

1. „Un **număr major** de persoane” (Scrisoarea MAI nr. 14/435 din 08.05.2009, adresată dlui Vladimir Țurcan, președintele „Comisiei de stat”, semnată de ex-ministrul Gh.Papuc));

2. „Au fost **reținute administrativ și documentate oficial 206** persoane: 29 amendate și 91 arestate administrativ; **...în aspect penal au fost arestate 117 persoane...**¹²⁹” (Scrisoarea MAI nr. 6/2977 din 25 noiembrie 2009, semnată de ministrul de interne V. Catan);

B. Procuratura Generală:

1. **120** persoane reținute pe cauze penale și **128** persoane în ordine administrativă (Scrisoarea Procuraturii Generale nr. 18-30/09-858 din 16.06.2009 adresată dlui Vladimir Țurcan, președintele „Comisiei de stat”, semnată de ex-prim-adjunctul Procurorului General Vasile Pascari);

2. **182** persoane reținute în cauzele penale – pentru participare la tulburările în masă din 07.04.2009 (Scrisoarea Procuraturii Generale nr. 11-14d/09-6227 din 26 noiembrie 2009, semnată de Procurorul General V. Zubco)¹³⁰

C. Primăria mun. Chișinău a prezentat Comisiei de anchetă o bază de date privitor la:

328 de persoane

D. Studiul Fundației SOROS „Sub acoperirea impunității”¹³¹ invocă un număr de peste:

674 de persoane

E. ONG „Institutul pentru Drepturile Omului”¹³² a prezentat Comisiei de anchetă o bază de date privitor la:

467 de persoane.

¹²⁹ În scrisoarea MAI se menționează că “*realitatea este cu totul alta, fiindcă numai raporturile instituțiilor internaționale care au monitorizat situația indică la peste 674 cazuri de reținere, inclusiv minori și de gen feminin...*”.

¹³⁰ Referitor la numărul persoanelor reținute contravențional, Procuratura Generală a menționat că informația respectivă nu a fost prezentată de MAI, fiind prezentată doar lista persoanelor “**documentate administrativ**”.

¹³¹ Studiu lansat în octombrie 2009

¹³² Scrisoarea IDOM nr. 0256 din 19.03.2010

Reieșind din datele controversate menționate mai sus, Comisia de anchetă conchide că stabilirea cu exactitate a numărului de persoane care au fost reținute de către poliție în urma protestelor din 7 aprilie 2009, este extrem de dificilă, ținând cont de un șir de circumstanțe obiective și subiective, care vor fi examinate mai jos, în baza datelor colectate din prima sursă.

Astfel, potrivit informațiilor colectate în perioada 7-12 aprilie 2009, conform registrelor de evidență a persoanelor aduse în organele afacerilor interne, la comisariatele de poliție din orașul Chișinău au fost aduse **571** persoane (cu excepția persoanelor aduse în mod repetat).

Tabel. Distribuția persoanelor aduse în comisariatele din Chișinău

Nr.	Comisariat	Nr. total de persoane aduse în perioada 7-12 aprilie 2009
1	CPS Centru	135
2	CPS Buiucani	126
3	CPS Rîșcani	110
4	CPS Botanica	84
5	CPS Ciocana	37
6	CGP Chișinău	79
TOTAL		571

În urma analizei numărului de persoane aduse în fiecare din zilele 7-12 aprilie, s-a atestat că cele mai multe persoane au fost aduse în zilele de 8, 9 și 7 aprilie 2009.

Comisariate →	CPS Centru	CPS Buiucani	CPS Rîșcani	CPS Botanica	CPS Ciocana	CGP Chișinău	TOTAL
7 aprilie 2009	17	31	25	9	3	2	87
8 aprilie 2009	61	53	11	9	6	63	203
9 aprilie 2009	24	16	37	24	13	6	120
10 aprilie 2009	14	9	10	10	10	2	55
11 aprilie 2009	12	10	17	14	3	4	60
12 aprilie 2009	7	7	10	18	2	2	46
TOTAL	135	126	110	84	37	79	571

În același timp, confruntând datele fixate în registrele poliției cu alte date prezentate în mod oficial, a fost identificat un număr impunător de persoane reținute de organele de poliție din mun. Chișinău care nu au fost incluse în registrele acestora. Astfel, au fost depistate încă:

- **21** de persoane, cărora avocați din cadrul Oficiul Teritorial Chișinău al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat le-au acordat asistență juridică, dar care nu apar înregistrate în comisariate;
- **47** de persoane care au fost reținute de comisariatele din capitală și transferate ulterior la Izolatorul de Detenție Preventivă (IDP) a CGP Chișinău, dar care nu apar înre-

gistrate în nici unul dintre registrele polițienești din capitală ce au fost examinate, dintre care:

- 5 persoane reținute și aduse direct la CGP Chișinău¹³³;
- 9 persoane reținute în IDP a CGP Chișinău, transferate ulterior la CPR Taraclia;
- 14 persoane reținute în IDP a CGP Chișinău, transferate ulterior la CPR Drochia (din ele 7 femei);
- 19 persoane reținute în IDP a CGP Chișinău, transferate ulterior la CPR Vulcănești.

Evidența în comisariatele din Chișinău a persoanelor care au fost reținute și ulterior transferate în comisariatele din raioanele Taraclia, Drochia și Vulcănești este prezentată în tabelul de mai jos.

Tabel 4. Situația persoanelor transferate pentru ispășirea pedepselor administrative

CPR în care au fost transferate	Persoane reținute menționate în registre	Persoane reținute care nu sunt menționate în registre	Total
CPR Taraclia	12	9	21
CPR Drochia	1	19	20
CPR Vulcănești	9	14	23
Total	22	42	64

De notat că transferul unor persoane în comisariatele din nordul și sudul țării s-a făcut intenționat abuziv și chiar cu anumită doză de cinism: persoane ce domiciliază în sudul țării (Cahul, Cantemir) au fost transferate la CPR Drochia, iar persoane cu domiciliu în nordul țării (Șoldănești, Sîngerei) au fost transferate la sud - în CPR Taraclia și CPR Vulcănești. Aceste proceduri au majorat *de facto* termenul reținerii și de limitare a libertății persoanei (deplasarea unei persoane eliberate din CPR Drochia până la Cahul sau din CPR Vulcănești la Șoldănești durează câteva ore și necesită resurse financiare, pe care organele de interne nu le-au asigurat celor reținuți¹³⁴).

În scopul identificării cauzelor și criteriilor de transfer a persoanelor sancționate administrativ pentru ispășirea pedepsei în IDP din Drochia, Taraclia și Vulcănești membrii comisiei au solicitat precizările de rigoare ex-viceministrului de interne, V. Zubic, care a afirmat că „la nivelul CGP a fost instituită o comisie specială, care a decis care persoane și unde își vor ispăși pedeapsa”. În temeiul acestor informații, Comisia de anchetă a solicitat MAI prezentarea copiilor de pe ordinul de constituire a comisiei sau a grupului de lucru și a deciziilor adoptate de către comisia respectivă. Surprinzător a fost faptul că o asemenea comisie nu a fost creată la MAI și nici la CGP Chișinău. Potrivit materialelor expediate de către MAI¹³⁵ s-a atestat că necesitatea „redislocării” persoanelor

¹³³ Procesele verbale de reținere a acestora apar în dosarele de eliberare a mandatelor de arest din judecătoriile de sector din Chișinău.

¹³⁴ Fiind audiat, ex-comisarul r. Drochia a menționat că la sugestia directorului CpDOM, A. Munteanu, reprezentanții comisiariatului au depus diligența necesară pentru a asigura transportarea persoanelor din Drochia în mun. Chișinău (“le-am asigurat cu transport, nu le-am dat bani, dar i-am urcat în microbuzele care mergeau spre Chișinău”).

¹³⁵ Scrisoarea MAI nr. 14/244 din 11 martie 2010

sanctionate contravențional din IDP a CGP a fost ”inițiată în baza demersului ex-șefului secției instituții speciale a CGP mun. Chișinău, locotent-colonel de poliție Anatol Paraschiv, către ex-șeful Direcției poliției judecătorești Oleg Ispravnic și ca urmare, a raportului acestuia către ex-vice ministrul afacerilor interne, Valentin Zubic. În fond, au fost expuse unele argumentări privind condițiile insuficiente de detenție și deteriorarea sistemului de aprovizionare cu apă. Drept urmare, 23 persoane au fost plasate în IDP al CPR Drochia, 21 în CPR Taraclia și 20 în CPR Vulcănești ”.

Comisia de anchetă constată faptul că „distribuirea” persoanelor, sanctionate administrativ, pentru ispășirea pedepsei în izolatoarele comisariatelor de poliție din R. Moldova, s-a făcut aleatoriu de către colaboratorii direcției poliției judecătorești a MAI la indicația viceministrului V. Zubic.

Criteriile de selectare a persoanelor și a comisariatelor în care acestea și-au ispășit pedepsele administrative nu au fost detaliate în răspunsul MAI.

Comisia de anchetă consideră necesar ca Procuratura Generală să verifice legalitatea acțiunilor colaboratorilor direcției poliției judecătorești a MAI și legalitatea indicațiilor ex-vice ministrului de interne V. Zubic privind transferarea persoanelor sanctionate administrativ în IDP ale comisariatelor raionale.

O altă problemă identificată în procesul de verificare a registrelor comisariatelor de poliție și care poate fi și o cauză probabilă a divergențelor dintre numărul persoanelor reținute raportat oficial și numărul persoanelor reținute invocat de mediul neguvernamental este neglijența întocmirii acestor registre, „criza de timp” în care erau completate registrele în perioada de referință și numărul extrem de mare al persoanelor aduse în comisariate .

Comisia de anchetă reține faptul că anumite discrepante vădite apar în registrele CGP Chișinău, în care numărul de ordine a persoanelor aduse la comisariat este rectificat pe 6 pagini, în sensul micșorării acestuia cu aproximativ 300 de persoane.

Analizând informațiile despre persoanele aduse la comisariatele de poliție din Chișinău în perioada 7-12 aprilie 2009 (potrivit registrelor), profilul acestora poate fi examinat după următoarele criterii: sexul, vîrsta, domiciliu și ocupația.

Astfel, majoritatea celor reținuți erau bărbați (95%), și doar aproximativ 5% erau femei. Vîrsta medie a celor reținuți era de 25 de ani, **9% fiind minori, 78% avînd vîrsta cuprinsă între 18 și 30 de ani**, și doar 13% aveau peste 30 de ani. 72% din toate persoanele domiciliau în Chișinău, 28% - în alte localități și un procent infim la momentul reținerii aveau domiciliul peste hotare. Cît privește ocupația persoanelor reținute, considerăm că aceste date nu au fost fixate foarte coerent, marea majoritate (78%) fiind atribuită celor care nu au un loc de muncă, probabil din lipsă de timp și supraaglomerare a comisariatelor în perioada respectivă. Spre exemplu, la categoria elevilor au fost atribuite doar 6% din persoanele reținute, pe cînd ponderea totală a minorilor este de 9%, iar dacă ținem seama de faptul că elevii absolvesc instituțiile de

învățămint preuniversitar avînd 18, 19 sau chiar 20 de ani, rezultă că la această categorie ar fi putut să fie încadrați nu mai puțin de 10% din toate persoanele reținute.

Situația mai detaliată conform fiecărui comisariat de poliție este redată în tabelul de mai jos.

Tabel 5. Profilul persoanelor reținute

Comisariate →	CPS Centru		CPS Buiucani		CPS Rîșcani		CPS Botanica		CPS Ciocana		CGP Chișinău	
Criterii ↓	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Sex:												
- Femei	8	6%	7	6%	7	6%	4	8%	-	-	-	-
- Bărbați	127	94%	119	94%	103	94%	80	92%	37	100%	79	100%
Vîrsta												
- pînă la 18 ani	23	17%	11	9%	5	4%	5	6%	3	8%	2	2%
- 18-30 ani	80	59%	94	75%	83	66%	60	71%	28	76%	56	71%
- peste 30 ani	32	24%	21	17%	22	30%	19	23%	6	16%	21	27%
Vîrsta medie	25,9 ani		25,3 ani		26,5 ani		26,2 ani		23,8 ani		27,6 ani	
Domiciliu												
- mun.Chișinău	86	64%	77	61%	85	67%	68	80%	33	89%	22	28%
- alte localități	47	35%	49	39%	24	33%	16	20%	4	11%	57	82%
- peste hotare	2	1%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ocupația												
- angajați	7	5%	9	7%	17	15%	14	17%	6	16%	1	1%
- neangajați	115	85%	101	80%	58	53%	51	61%	13	35%	74	94%
- elevi	5	4%	13	10%	4	4%	3	3%	4	11%	2	2,5%
- studenți	8	6%	3	3%	26	24%	15	18%	14	38%	2	2,5%
- detinuti	-	-	-	-	4	4%	1	1%	-	-	-	-

Un alt aspect important al profilului persoanelor aduse în comisariatele de poliție în perioada 7-12 aprilie 2009 este prezența antecedentelor penale. Deoarece antecedentele penale ale persoanelor aduse sînt fixate doar în registrul CGP Chișinău, dar nu și în registrele comisariatelor de sector, existența antecedentelor penale poate fi atestată doar în privința persoanelor aduse direct la CGP Chișinău, deținute în IDP sau a persoanelor aduse la comisariatele de sector și transferate ulterior la IDP a CGP Chișinău. Astfel, potrivit registrelor CGP Chișinău, în IDP a CGP Chișinău au fost aduse în total 164 de persoane, dintre care - 79 aduse de către colaboratorii CGP Chișinău, 32 – de colaboratorii CPS Centru, 17 – de colaboratorii CPS Buiucani, 16 – de colaboratorii CPS Ciocana, 15 – de CPS Rîșcani și 5 – de CPS Botanica.

Din cele 164 de persoane care au fost deținute în IDP a CGP Chișinău, **23 erau persoane cu antecedente penale**, ceea ce constituie 14%. Prin urmare, declarația oficialităților din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, potrivit căreia, marea majoritate a persoanelor reținute aveau antecedente penale, corespunde doar parțial realității, deoarece, conform informației din registrele oficiale, doar fiecare a șaptea persoană reținută avea antecedente cu caracter penal.

IV.2.1.2 Subdiviziunile MAI implicate în reținerea persoanelor și aducerea lor în comisariate

Potrivit registrelor de evidență a persoanelor aduse în organele afacerilor interne, precum și celor de evidență a persoanelor deținute în Izolatorul de detenție preventivă a CGP Chișinău, în perioada 7-12 aprilie 2009, la aducerea persoanelor în comisariatele de poliție au contribuit următoarele subdiviziuni:

Comisariate →	CPS Centru	CPS Buiucani	CPS Rîșcani	CPS Botanica	CPS Ciocana	CGP Chișinău
„SCUT „	-	52%	38%	5%	16%	-
CPS	75%	90%	53%	79%	84%	6%
Poliția rutieră	2%	2%	2%	5%	-	-
„Pază de stat”	2%	2%	3%	4%	-	-
CGP Chișinău	6%	-	-	-	-	72%
MAI (DSO, SI)	7%	-	-	6%	-	-
Procuratura	1%	-	-	-	-	22%
BPDS „Fulger”	-	1%	-	-	-	-

Analizînd datele din tabel, ajungem la concluzia că cei mai activi în aducerea persoanelor la comisariate au fost însuși colaboratorii acestor comisariate (53%-90%). Colaboratorii „SCUT” au fost implicați mai activ în cazul CPS Buiucani (52%) și CPS Rîșcani (38%), și mai puțin în CPS Ciocana (16%) și CPS Botanica (5%), iar în CPS Centru și CGP Chișinău – deloc¹³⁶.

Cele mai “diverse” surse pentru aducerea persoanelor reținute le-a avut CPS Centru, persoanele fiind aduse și de CGP Chișinău, și MAI, și procuratură. Subdiviziunile MAI au asigurat aducerea persoanelor în CPS Centru și CPS Botanica. O pondere relativ considerabilă o are procuratura în cazul CGP Chișinău (22%), avînd în vedere circumstanțele concrete ale evenimentelor desfășurate în acea perioadă.

BPDS „Fulger” apare epizodic doar în cazul CPS Buiucani, ca sursă de aducere a protestatarilor la organul de poliție. Această situație pare a fi cel puțin stranie, deoarece în cadrul audierilor în fața Comisiei de anchetă ex-comandantul BDPS “Fulger” a menționat că *colaboratorii “Fulger” au reținut în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 în jur de 30 de persoane care au fost escortate în CGP a mun. Chișinău.*

Cît privește aducerea protestatarilor la comisariatele de poliție de către procurori, a fost stabilită implicarea lor în 17 cazuri: 1 – de la Procuratura Generală, 3 – de la Procuratura sectorului Botanica și 13 – de la Procuratura municipiului Chișinău.

În urma unei studieri minuțioase a registrelor poliției au fost depistate cîteva cazuri speciale, în care aducerea persoanelor la CPS Centru a fost efectuată, potrivit înscrierilor, de „903” (1 caz), de la „spitalul Costiujeni” (1 caz) și de la „spitalul nr.3” (cazurile a 2 minori)

¹³⁶ În procesul audierii, ex-comandantul SCUT a afirmat că subalternii săi nu au participat la reținerea persoanelor.

IV.2.1.3 Temeiurile reținerilor

Comisia de anchetă a examinat în mod separat temeiurile reținerii persoanelor după protestele din aprilie 2009. Astfel, conform registrelor poliției, în perioada 7-12 aprilie 2009, principalele temeiuri de aducere a persoanelor la comisariate erau săvârșirea unor pretense contravenții administrative, infracțiuni, din alte motive și, pur și simplu, fără a fi indicat nici un motiv.

Printre cele mai răspândite **contravenții** invocate expres în registrele poliției apar:

- Injuria – „*înjosirea premeditată a onoarei și demnității unei persoane prin acțiune, verbal sau în scris*” - (art.47/3 CCA)
- Huliganismul nu prea grav – „*vorbe sau expresii injurioase în locuri publice, acostarea jignitoare a cetățenilor și alte acțiuni asemănătoare, ce tulbură ordinea publică și liniștea cetățenilor*” - (art.164 CCA)
- Tulburarea liniștii în locuri publice - (de la orele 23 pînă la orele 7), *adică cîntarea cu voce tare, cîntarea la instrumente muzicale, darea semnelor acustice, folosirea cu intensitate auditivă sporită a televizoarelor, aparatelor de radiorecepție, magnetofonelor și a unui alt aparat în apartamente, la scările și în curțile caselor de locuit, pe străzi și în alte locuri publice, efectuarea în încăperile de locuit și în afară lor a lucrărilor, în cursul cărora produce zgomot, fără nevoie urgentă de ele, precum și alte acțiuni asemănătoare* - (art.172 CCA)
- Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului poliției - art.174 CCA)
- Încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor (art.174/1)
- **!!!** Atentatul la ordinea publică în condițiile regimului stării excepționale (art.174/4)¹³⁷
- Opuștirea de rezistență colaboratorului poliției ...(art.174/5 CCA)
- Ultragierea colaboratorului poliției ...(art.174/6 CCA)
- Măsurile de asigurare a procedurii în cazurile cu privire la contravențiile administrative (art.246 CCA)

Cele mai frecvente *infracțiuni* invocate expres în registrele poliției, în perioada de referință, au fost:

- Jaful (art.187 CP);
- Huliganismul (art.287 CP);
- Dezordini în masă (art.285 CP).

În anumite cazuri, motivul aducerii la comisariatele de poliție a fost *reținerea*, în baza temeiurilor prevăzute de art.166 CPP (Temeiurile pentru reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii).

¹³⁷ Este stranie o asemenea calificare din partea organelor de poliție, ținînd cont de faptul că în Republica Moldova nu a fost declarată “situația excepțională”.

De asemenea, printre *motivele aducerii* persoanelor în comisariate, în registre au fost fixate și motive precum:

- „str. Ștefan cel Mare”
- „Parlament” (sau: „de la Parlament”, „din fața Parlamentului”, „de lângă Parlament” ș.a.)
- „Președinție” (sau „din fața Președinției”)
- „Guvern” (sau „din fața Guvernului”, „de lângă Guvern”, „mai la vale de Guvern”, „din piața din fața catedralei” etc.)
- „din PMAN” (sau „din Piața Marii Adunări Naționale”, „din piață” etc.)
- „Palatul Național”
- denumiri de alte străzi (str.Maria Cebotari, șos.Hîncești, str.V.Alexandri, str. Dosoftei etc.)
- „pentru clarificare” sau „pentru verificare”.
- „din biroul nr. ...” (se indică nr. Biroului, probabil din cadrul comisariatului respectiv)

În tabelul de mai jos este prezentată frecvența invocării motivelor de mai sus pentru aducerea persoanelor la comisariatele de poliție din Chișinău, în perioada 7-12 aprilie 2009.

Avînd în vedere faptul că responsabili din cadrul poliției au susținut în cadrul audierilor în fața Comisiei de anchetă că multe dintre persoanele aduse la comisariate se aflau în stare de ebrietate alcoolică și narcotică¹³⁸ (potrivit audierilor ex-ministrului de interne Gh. Papuc, anume „drogații” au început devastările unităților comerciale din adiacentul PMAN în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009), precum și faptul că polițiștii au reținut și persoane agresive și față de alți protestatari, cauzîndu-le leziuni, printre motivele frecvente enunțate mai sus vor fi incluse și motive, precum:

- Consumul de băuturi spirtoase în locurile publice și apariția în stare de ebrietate în locurile publice (art.167 CCA)
- Procurarea sau păstrarea ilegală de mijloace narcotice sau psihotrope în cantități mici ori consumarea de mijloace narcotice sau psihotrope fără prescripția medicului (art.44 CCA)
- Cauzarea leziunilor corporale (art.47/1 CCA)
- Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății (art.151 CP)

De asemenea, avînd în vedere că în registrele poliției este fixată ora aducerii persoanei, precum și ora eliberării din comisariat sau a transferării în altă instituție (izolatorul de detenție preventivă, penitenciar, centrul de triere a minorilor, spital ș.a.), a fost analizată și durata reținerii persoanelor în comisariatele de sector din municipiu, pentru a putea urmări, comparativ, caracterul prejudiciabil al faptelor pretins comise cu durata acestor rețineri.

¹³⁸ În procesul de audiere a ex-ministrului de interne și a evoluției ex-procurorului general în filmul “Atac asupra Moldovei” s-a accentuat că majoritatea persoanelor reținute erau în stare de ebrietate alcoolică și chiar narcotică.

Au fost evidențiate și cazuri când chiar în registre este indicat că a fost chemată ambulanța, deseori în aceste cazuri nefiind indicată data și ora părăsirii comisariatului de către persoana luată de ambulanță, precum și cazuri când în registru nu a fost indicată necesitatea adresării persoanei la spital, însă aceste persoane sunt de găsit pe listele persoanelor care s-au adresat la spitale cu diverse traumatisme în aceeași zi sau în zilele ulterioare aflării în custodia polițiștilor.

În vederea confirmării sau infirmării constatărilor de mai sus, desprinse din analiza registrelor comisariatelor de poliție, Comisia de anchetă a audiat un șir de persoane, care au confirmat, în mare parte, acțiunile abuzive și arbitrare ale colaboratorilor de poliție în procesul de reținere și aflării persoanelor în custodia lor:

Din procesul de audiere a dlui Crețu Serghei:

„...nu am participat la acțiunile de protest din 6 și 7 aprilie 2009, în timpul respectiv fiind la serviciu. Pe data de 7 am fost doar din curiozitate în centru de la 17.00 până pe la 19.00 (în zona Teatrului de Operă și Balet), pentru a vedea ce se întâmplase în ziua respectivă, pur și simplu m-am uitat. Am fost reținut pe data de 8 aprilie 2009 lângă primărie de 4 persoane în civil. S-a oprit o mașină și m-au urcat cu forța în ea... . Am fost lovit când mă rețineau, nu s-au legitimat și m-au dus apoi în CPS Centru, m-au lovit cu capul de portbagaj și m-au dus în interiorul CPS unde m-au lăsat¹³⁹. M-au pus în genunchi cu fața la perete și polițiștii care erau în interior au început să mă lovească. M-au dus la etajul 5 într-un birou și au început să mă interogheze. Fiecare întrebare era urmată de lovituri , insistau să le spun cine m-a plătit și ce am căutat eu în piață. Loviturile erau însoțite de risete. Ziceam că mă doare mîna și au zis că mă prefac, le-am zis că pe 7 nu am fost nicăieri. Am fost dus la un maior care a făcut toate materialele și pe urmă m-au dus iarăși în cușca de fier, mîna deja era fracturată. Colaboratorul de serviciu a zis că sună la urgență, deși colegii lui spuneau că nu trebuie, că o să treacă pînă dimineață... Pe la 1-2 noaptea a venit ambulanța, a fost un colaborator cu mine , care insista să mă întoarcă în CPS, dar medicul nu a permis. Peste 2 săptămîni am avut o operație, o placă cu 12 șuruburi la mîna, fără să mai spun și de alte categorii de traume: traumă cranio-cerebrală.... După asta polițiștii nu m-au mai căutat... Nu mi-au demonstrat nici o imagine care să arate că am participat la acțiunile de protest, îmi ziceau că le au și e mai bine să recunos că am participat.....

Urmărind evoluția situației persoanei, audiate în fața Comisiei de anchetă, s-a stabilit că în registrul CPS Centru nici nu a fost indicat faptul că persoana a fost transportată la Spitalul de urgență și, se pare, că acest caz nu este unitar, așa cum poate fi văzut și din tabelul de mai jos.

Tabel 6. Temeiurile reținerii persoanelor în comisariatele de poliție

Comisariate →	CPS Centru	CPS Buiucani	CPS Rîșcani	CPS Botanica	CPS Ciocana	CGP Chișinău		TOTAL
Motivele aducerii persoanelor conform registrelor comisariatelor de poliție ↓	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane aduse de polițiști din CGP	Nr. Persoane aduse la IDP a CGP de la comisariate de sector	
Codul cu privire la contravențiile administrative:								
Procurarea / păstrarea ilegală / consumarea de mijloacelor narcotice / psihotrope în cantități mici	-	1 persoană <u>spitalizată</u> (14 ore)	2 persoane (11 ore)	2 persoane (1 oră)	-	-	-	5 (0,9%)
Cauzarea leziunilor corporale	-	1 persoană (12 ore)	1 persoană (12 ore)	-	-	-	-	2 (0,4%)

¹³⁹ Potrivit registrului CPS Centru, persoana a fost reținută de către colaboratorii CPG. Motivul reținerii a fost “**bănuit de săvîrșirea infracțiunii**”.

Comisariate →	CPS Centru	CPS Buiucani	CPS Rîșcani	CPS Botanica	CPS Ciocana	CGP Chișinău		TOTAL
Motivul aducerii persoanelor conform registrelor comisarierilor de poliție ↓	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane (durata medie în ore a aflării în CPS)	Nr. Persoane aduse de polițiști din CGP	Nr. Persoane aduse la IDP a CGP de la comisarierile de sector	
Injuria	-	3 persoane (14 ore)	-	-	-	-	-	3 (0,6%)
Huliganism nu prea grav	39 persoane, <u>5 spitalizate</u> (30 ore)	46 persoane, <u>5 spitalizate</u> (13 ore)	37 persoane, <u>1 spitalizată</u> (22 ore)	15 persoane (10 ore)	3 persoane, <u>1 spitalizată</u> (12 ore)	-	-	140 (27%)
Consumul de băuturi spirtoase în loc public ...	-	-	-	3 persoane (8 ore)	1 persoană (12 ore)	-	-	4 (0,8%)
Tulburarea liniștii în locuri publice	-	5 persoane (9 ore)	-	-	-	-	-	5 (0,9%)
Nesubordonarea cu reavoință dispoziției ...	16 persoane, <u>3 spitalizate</u> (30 ore)	8 persoane (16 ore)	18 persoane (17 ore)	8 persoane (10 ore)	3 persoane (15 ore)	-	-	53 (10%)
Colaboratorul poliției încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor	1 persoană <u>spitalizată</u> (38 ore)	2 persoane (2 ore)	-	-	3 persoane (3 ore)	-	-	20 (4%)
Atentatul la ordinea publică în condițiile ... stării excepționale	-	-	-	2 persoane (24 ore)	-	-	-	2 (0,4%)
Opunerea de rezistență colaboratorului poliției	-	29 persoane, <u>4 spitalizate</u> (14 ore)	-	2 persoane (10 ore)	3 persoane (9 ore)	-	-	34 (7%)
Ultragierea colaboratorului poliției ...	6 persoane, <u>2 spitalizate</u> (45 ore)	27 persoane, <u>4 spitalizate</u> (15 ore)	14 persoane, <u>1 spitalizată</u> (15 ore)	3 persoane (18 ore)	1 persoană (4 ore)	-	-	37 (7%)
Stabilirea identității și alte măsuri în cazul contr.adm.	21 persoane, (3 ore)	26 persoane (2 ore)	11 persoane (1 oră)	29 persoane (3 ore)	7 persoane (2 ore)	-	-	94 (18%)
Codul penal:								
Jaful	-	1 persoană <u>spitalizată</u>	13 persoane (19 ore)	-	6 persoane (7 ore)	1 persoană	24 persoane	45 (9%)
Huliganismul	-	-	1 persoană (9 ore)	-	-	-	5 persoane	6 (1,2%)
Dezordini în masă	-	-	-	-	9 persoane, <u>3 spitalizate</u> (16 ore)	43 persoane	2 persoane	54 (10%)
Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății	-	-	-	-	-	-	1 persoană	1 (0,2%)
Codul de procedură penală:								
Temeiurile reținerii	54 persoane, <u>3 spitalizate</u>	16 persoane	9 persoane, <u>1 spitalizată</u>	8 persoane	16 persoane	79 persoane	-	173 (33%)
Durata medie a aflării persoanelor în comisariate înainte de a fi transferate în IDP și penitenc.	CPS Centru: <u>22 ore</u>	CPS Buiucani: <u>9 ore</u>	CPS Rîșcani: <u>15 ore</u>	CPS Botanica: <u>5 ore</u>	CPS Ciocana: <u>6 ore</u>	-	-	-

Din tabelul de mai sus, observăm la fel că în perioada 7-12 aprilie 2009, doar **4 (0,8%) persoane** au fost aduse la comisarierile de poliție din mun.Chișinău, sub pretextul că ar fi consumat băuturi alcoolice în locuri publice (art.167 CCA), **doar 5 (0,9%) persoane** – pentru că ar fi consumat substanțe narcotice (art.44 CCA), doar 2 (0,4%) persoane – pentru cauzarea de leziuni corporale altor persoane și o singură persoană (0,2%) – pentru vătămare intenționată gravă (art.151 CP). Chiar dacă nu starea de ebrietate alcoolică sau narcotică a persoanelor aduse în comisariate constituiau motivul principal pentru reținerea lor de către colaboratorii de poliție, aceștia ar fi putut indica, prin cumul cu alte articole din CCA sau CP, inclusiv aceste stări, cu atât mai mult că acțiunile unei persoane puteau fi încadrate uneori prin 2 și mai multe articole (până la 6).

În contextul modului de stabilire a stării de ebrietate a persoanelor reținute este relevant extrasul din audierile unei alte persoane reținute de poliție în urma evenimentelor din aprilie 2009 și audiate de către Comisie:

Din audierile dlui Nicolae Bairactari:

„... după asta ne-au dus într-un cabinet unde o doamnă în halat alb ne prelua sînge din venă... cînd a ajuns rîndul meu, dna a încercat să-mi prea sînge cu aceeași seringă, care a folosit-o la persoana precedentă...atunci cînd i-am făcut observație că ni se ia sînge cu aceeași seringă, polițistul care mă însoțea m-a lovit...”

La fel, din tabel se văd motivele care „repugnă” cel mai mult polițiștilor din diferite comisariate de sector din municipiu, pentru care ei sunt gata să țină persoanele aduse perioade-record sau considerabile, și care nu neapărat corespunde gravității și pericolului social al faptelor comiterea cărora este pretinsă de ei. Astfel, în CPS Centru cele mai îndelungate „rețineri” în comisariat înainte de a elibera sau transfera persoana în izolator sau penitenciar a fost „ultragiarea colaboratorului de poliție” (art.174/6 CCA)¹⁴⁰, pentru care polițiștii sunt gata să țină persoana, în mediu, 45 de ore, durata medie pentru reținerea persoanelor pentru toate motivele pentru care au fost aduse persoanele în comisariat în perioada de referință fiind de 22 de ore. Prin comparație, în CPS Rîșcani, durata medie reținerilor în cazul nesubordonării dispoziției colaboratorului de poliție (art.174 CCA), persoanele au fost ținute, în mediu, 17 ore, pe cînd în cazul bănuielilor de comiterea infracțiunii de jaf (art.187 CP) această medie a constituit 9 ore, iar durata medie a tuturor reținelor în acest comisariat – de 15 ore.

Ținînd cont de faptul că MAI, a invocat permanent faptul că în rezultatul acțiunilor de protest din 7 aprilie 2009 și a „ploii de pietre” lansate de către protestatari au fost cauzate leziuni de diversă gravitate la 274 colaboratori de poliție, nu este clar de ce numărul persoanelor reținute pentru cauzarea leziunilor corporale este atît de mic (doar 2 persoane în dosare contravenționale și 1 persoană într-un dosar penal). Această întrebare pare a fi și mai firească, în condițiile în care serviciile operative ale tuturor comisiariatelor din municipiu, precum și a aparatului central al MAI au fost antrenate în activități „operative de documentare, identificare și filare a persoanelor suspecte și violente”.

Analizînd modul în care a fost realizată calificarea acțiunilor persoanelor reținute, se poate observa că fiecare comisariat de poliție a avut o „abordare proprie”, fiind atestate cazuri cînd acțiunile protestatarilor au fost calificate ca atentat la ordinea publică în condițiile regimului stării excepționale (art.174/4), fără a lua în considerare că o asemenea situație excepțională nici nu a fost declarată. În topul calificărilor acțiunilor protestatarilor se află contravenția de „huliganism nu prea grav”, care fiind formulată de o manieră extrem de ambiguă putea fi aplicată practic oricărei persoane prezente în centrul Chișinăului în acele zile.

¹⁴⁰ „jignirea premeditată a onoarei și demnității lui, ultragiarea altui lucrător din organele afacerilor interne sau unei persoane, aflate în exercițiul datoriei de serviciu sau obștești de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris”

Este extrem de bizară calificarea acțiunilor protestatarilor potrivit contravențiilor de „nesubordonare cu rea-voință... colaboratorului poliției” și „opunerea de rezistență colaboratorului de poliție” (17% din toate cazurile), atîta timp cît reținerile s-au făcut în mare parte de către colaboratori de poliție în civil, fără ca aceștia să se legitimeze în modul stabilit, fapt confirmat și de către persoanele reținute în aprilie 2009 și audiate în fața Comisiei.

O altă carență a acțiunilor organelor de poliție după acțiunile de protest, a fost respectarea termenelor de reținere a persoanelor. În general, dacă e să comparăm durata medie a tuturor reținerilor făcute în fiecare dintre comisariatele de sector din municipiu, anterior eliberării sau transferării persoane în izolator sau penitenciar, aflăm că cea mai mare durată medie a reținerilor a fost înregistrată în cazul CPS Centru, de 22 de ore, în pofida faptului că este amplasat cel mai aproape dintre toate comisariatele de sector de IDP a CGP Chișinău, unde au fost transferați majoritatea reținuților. Pe de altă parte, CPS Ciocana și CPS Botanica, nefiind tocmai aproape de IDP al CGP Chișinău, rețineau persoanele aduse, în mediu 6 și, respectiv, 5 ore.

Cît privește aplicarea altor temeieri pentru aducerea și reținerea persoanelor la comisariate, formularea cărora nu permite o încadrare juridică exactă, pot fi menționate următoarele cazuri:

1. „str. Ștefan cel Mare”: a constituit temei de reținere în:

- 16 cazuri în CPS Rîșcani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 22,4 ore (între 3-46 de ore) înainte de a fi transferate în IDP;
- 4 cazuri în CPS Buiucani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 4,4 ore. O persoană a fost spitalizată.

2. „Parlamentul” („de la Parlament”, „din fața Parlamentului”, „de lîngă Parlament” ș.a.):

- 11 cazuri în CPS Rîșcani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 21 de ore (între 3-46 de ore) înainte de a fi transferate în IDP;
- 11 cazuri în CPS Buiucani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 5,5 ore. O persoană a fost spitalizată.

3. „Președinția” („din fața Președinției”):

- 1 caz în CPS Rîșcani, pentru care persoana a fost ținută 20 de ore, înainte de a fi transferat la IDP și ulterior arestat pentru dezordini în masă;
- 1 caz în CPS Buiucani, pentru care persoana a fost ținut 0,5 ore, apoi eliberată.

4. „Piața Marii Adunări Naționale” („din PMAN”, „din piață”):

- 1 caz în CPS Rîșcani, pentru care persoana a fost ținută 19 de ore (între 3-46 de ore) înainte de a fi transferate în IDP;
- 4 cazuri în CPS Buiucani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 15 ore. Două persoane au fost spitalizate.

5. „**Guvernul**” („din fața Guvernului”, „de lângă Guvern”, „mai la vale de Guvern”, „din piața din fața catedralei” etc.) – 10 cazuri în CPS Buiucani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu, 3,6 ore.

6. „**Pentru clarificare**” sau „**verificare**”:

- 21 cazuri în CPS Buiucani, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu 10 ore, înainte de a fi eliberate;

- 19 cazuri în CPS Botanica, pentru care persoanele au fost ținute, în mediu 3,5 ore;

La fel, în CPS Buiucani, pentru „**Palatul Național**” a fost reținută o persoană pentru 13 ore, ulterior spitalizată; 3 persoane pentru „*din centru*”, fiind ținute, în mediu, 12,3 ore, eliberate apoi. CPS Centru a mai reținut 4 persoane pentru 14,5 ore, în mediu, indicând ca motiv diverse denumiri de străzi, precum și 1 persoană pentru 13 ore pe motiv că este cetățean al României.

Prin urmare, se poate observa că simpla prezență a persoanelor în perimetrul străzilor și clădirilor specificate mai sus, reprezenta un „temei justificat” pentru reținerea persoanelor și aducerea lor în comisariatele de poliție.

O preocupare separată a Comisiei de anchetă a fost verificarea modului în care organele de poliție au asigurat drepturile persoanelor aflate în custodia lor și condițiile de detenție a persoanelor.

IV.2.1.4. Asigurarea drepturilor bănuților/invinuiților/inculpaților, aflați în custodia organelor de poliție

În cazul persoanelor bănuite de comiterea unor contravenții administrative urma să le fie garantat: dreptul să ia cunoștință de materialele din dosar, să dea explicație, să prezinte probe, să formuleze cereri; să se folosească în timpul examinării cazului de asistența juridică a avocatului; să se vorbească în limba maternă și să se folosească de serviciile traducătorului; dacă nu cunoaște bine limba, în care se desfășoară procedura; să conteste decizia asupra cazului¹⁴¹.

Audierea persoanelor în cadrul Comisiei de anchetă, precum și informațiile date publicității de către un șir de persoane sancționate administrativ în aprilie 2009, a demonstrat că majoritatea drepturilor garantate de legislația națională nu au fost respectate.

„Extras din audierile Crețu Serghei:

...m-au dus într-un birou și au început să mă interogheze. Fiecare întrebare era urmată de lovituri, insistau să le spun cine m-a plătit și ce am căutat eu în piață. Am fost dus la un maior care a făcut toate materialele și m-au pus să semnez... nu mi-au dat voie să citesc sub ce semnez..

Codul de procedură penală oferă un șir de garanții procesuale persoanelor bănuite/invinuite de comiterea unor infracțiuni (art. 64, 66 CPP):

¹⁴¹ Articolul 254 din Codul cu privire la contravențiile administrative, aplicabil în perioada evenimentelor din aprilie 2009.

- “...1) să știe de ce este bănuț/învinut și, în legătură cu aceasta, imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărîrea despre aplicarea măsurii preventive sau recunoașterea în calitate de bănuț/învinut, să fie informat în prezența apărătorului...despre conținutul bănuțelii/învinuirii și despre încadrarea juridică a faptelor infracționale de săvîrșirea cărora este suspectat;
- 2)... imediat după reținere sau după recunoașterea în calitate de bănuț, să primească de la persoana care l-a reținut informație în scris despre drepturile de care dispune, inclusiv dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi împotriva sa, precum și să primească de la organul de urmărire penală explicații asupra tuturor drepturilor sale;
- 3) imediat după reținere sau după ce i s-a adus la cunoștință hotărîrea de aplicare a măsurii preventive ori de recunoaștere în calitate de bănuț, să primească de la organul de urmărire penală copia de pe hotărîrea respectivă sau copia de pe procesul-verbal privitor la reținerea sa;
- 4) în caz de reținere, să primească consultație juridică, în condiții confidențiale, din partea apărătorului pînă la începutul primei audieri în calitate de bănuț;
- 5) din momentul cînd i s-a adus la cunoștință actul procedural de recunoaștere în calitate de bănuț/învinuire, să aibă asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși;
- 6) să aibă întreveneri cu apărătorul său în condiții confidențiale, fără a se limita numărul și durata lor;
- 7) dacă acceptă să fie audiat, la cererea sa, să fie audiat în prezența apărătorului;
- 8) să recunoască fapta de săvîrșirea căreia este bănuț și să încheie acordul de recunoaștere a vinovăției;
- 9) să accepte o procedură specială de urmărire penală și de judecare a cauzei, în condițiile prevăzute de prezentul cod, în cazul recunoașterii vinovăției;
- 10) să facă declarații sau să refuze de a le face;
- 11) să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, de unul singur sau fiind asistat de apărător, la solicitarea sa, ori să refuze de a participa la ele;
- 12) să anunțe imediat, dar nu mai tîrziu de 6 ore, prin organul de urmărire penală, rudele sau o altă persoană, la propunerea sa, despre locul unde este reținut;
- 13) să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal;
- 14) să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, judecătorului de instrucție, interpretului, traducătorului;
- 15) să înainteze cereri, inclusiv privind asistența medicală independentă....”.

Transpunînd prevederile legale citate mai sus asupra unor situații relatate de către unii participanți la audieri, reținuți de către colaboratorii de poliție, Comisia de anchetă constată nerespectarea practic a tuturor drepturilor procesuale ale persoanelor reținute:

Cazul lui Vadim Ungureanu. Extras din audieri:

Pe 7 spre 8 am fost reținut de poliție pe la 12.30 noaptea de persoane în civil.

Am fost lovit de 4 persoane cu bastoanele, m-au lovit cu piciorul în cap, mi-au traumat urechea, m-au apucat de picioare și m-au tras în brazi de la Guvern, mi-au tras de două ori cu automatul după cap, apoi au venit scutierii din fața Guvernului, mi-au pus scuturile pe spate și au început să sară pe spatele meu, m-au urcat într-un microbuz alb, unde de rînd cu alte persoane eram iarăși lovit din toate părțile

M-au ținut 3 zile la comisariatul de poliție Centru, în prima seară m-au dus într-un birou unde erau cîteva persoane care m-au lovit cu sticlele de plastic cu apă în cap și mă puneau să cînt imnul...

M-au pus să semnez fișele, iar cînd vroiam să citesc ce semnez au început să mă lovească cu capul de masă și am fost nevoit să iscălesc ...

Am fost dus într-o cameră de 3x4 cu alte încă 27 persoane, dimineața rugam să deschidă ușa să intre aer pentru că unii din reținuți își pierdeau deja cunoștința

Dimineața ne-au scos și au zis că ne fac dosar administrativ și ne-au dus la consultație medicală, erau 2 persoane în halat alb, s-au uitat la noi de departe și au zis că avem comotie cerebrală și gata

Am fost la anchetator, mi-au dat avocat din oficiu ... mi s-a incriminat jaf și huliganism, deși nu au gasit nimic de la Președinție sau Parlament.

Pe la vreo 8 ne-au urcat în mașină și cine nu încăpea bine ne împingeau cu picioarele. Pe la ora 18.00 ne-au dus la judecător în comisariatul Centru, judecătorul Crutico.

La începerea procesului procurorul susținea că am participat la acțiunile de jaf și vandalism, eu am replicat, însă nimeni nu m-a ascultat.

I-am spus judecătorului că am fost bătut. Judecătorul a zis că o să ne clarificăm. Procurorul mi-a zis de ce nu i-am spus până la asta

Pe la orele 22.00-23.00 mi-au zis că am arest la domiciliu, nu mi-a zis judecătorul, mi-au spus alte persoane.

Toate persoanele din celulă erau bătute. Timp de 3 zile nu am avut mâncare.

Sintetizând informațiile din registrele comisariatelor de poliție, Comisia de anchetă conchide că toate îngrijorările exprimate anterior de către organizațiile internaționale, mass-media, mediul negvernamental, precum și societate în ansamblu, privitor la acțiunile inadecvate și disproporționale ale poliției în urma protestelor din aprilie 2009 sînt pe deplin justificate.

Analiza registrelor comisariatelor de poliție a fost importantă pentru evaluarea prestației organelor de drept după protestele din 7 aprilie 2009 și a permis identificarea unor fisuri adînci în sistemul organelor de poliție:

- majoritatea persoanelor au fost reținute arbitrar de către poliție, în absența oricăror bănuieli rezonabile de comitere a unor acțiuni ilegale (contravenții sau infracțiuni), așa cum era prevăzut la art. 247 din CCA și art. 166 din CPP;
- serviciile operative ale organelor MAI au eșuat în identificarea persoanelor concrete culpabile de actele de violență comise împotriva propriilor colegi din sistemul MAI;
- calificarea juridică a acțiunilor protestatarilor reținuți a fost foarte diversă, deși aceștia erau învinuiți de comiterea unor acțiuni similare săvîrșite în aceleași împrejurări;
- invocarea prezenței masive a persoanelor drogate și în stare de ebrietate în mediul protestatarilor nu a fost confirmată în baza registrelor de poliție, fiind atestate cazuri unitare de depistare a stării de ebrietate, fie serviciile operative și de această dată au eșuat în reținerea persoanelor în stare de ebrietate;
- organele de poliție au aplicat în mod disproporțional și abuziv forța în procesul de reținere și în perioada aflării persoanelor reținute în custodia lor;
- au admis rele tratamente și au aplicat acte de tortură față de persoanele din custodia lor;
- au decis într-un mod absolut inexplicabil „repartiția” persoanelor pentru ispășirea sancțiunilor administrative aplicate;
- au încălcat majoritatea garanțiilor procesuale oferite de Constituție, legislația națională și documentele internaționale de referință ratificate de Republica Moldova.

IV.2.2. Acțiunile instanțelor judecătorești

Pentru prima dată, în istoria modernă a statului Republica Moldova procesele de judecată în privința persoanelor reținute și bănuite de către poliție în săvîrșirea unor contravenții și infracțiuni legate de evenimentele din 7 aprilie 2009, au fost judecate în incinta comisariatelor de poliție.

IV.2.2.1. Sinteza informațiilor obținute în procesul de audieri

În scopul elucidării condițiilor și temeiurilor de deplasare a judecătorilor în comisariatele de poliție pentru examinarea dosarelor administrative și a demersurilor de aplicare a măsurilor preventive în cauzele penale, Comisia de anchetă a solicitat Consiliului Superior al Magistraturii prezentarea *unui raport privind dosarele examinate de către judecători în legătură cu evenimentele din aprilie 2009 care înglobează date statistice privind numărul demersurilor de aplicare a arestului în privința persoanelor reținute ca urmare a protestelor din aprilie 2009, numărul materialelor administrative, numele judecătorilor care au examinat aceste dosare etc*¹⁴². Spre regret, CSM nu a dat curs solicitării Comisiei de anchetă și toate constatările de mai jos sînt formulate în baza materialelor expediate în adresa comisiei de către 2 judecătorii (Centru și Rîșcani¹⁴³) și materialele fotografiate de către experți contractați de Fundația Eurasia.

Pe parcursul desfășurării anchetei, Comisia a încercat să identifice care a fost necesitatea stringentă de deplasare a judecătorilor în comisariatele de poliție, în acest scop fiind solicitată informația de rigoare de la Consiliul Superior al Magistraturii. În răspunsul său din data de 25.11.2009 cu nr.621 CSM a informat Comisia de anchetă că nu deține informațiile solicitate și nu este de competența sa oferirea unor asemenea informații, în acest sens fiind necesară adresarea la fiecare instanță nemijlocit. Fiind audiat de Comisia de anchetă, ex-președintele CSM a declarat:

„deplasarea judecătorilor în comisariatele de poliție nu a fost coordonată cu CSM, care de altfel nici nu a fost în competența CSM, care este un organ colegial și care adoptă hotărîri cu votul membrilor săi. Nu există nici o decizie a CSM în acest sens.

*Nu am fost telefonat și, mai mult, nu am telefonat pe nimeni și nu am avut dreptul să fac asta*¹⁴⁴

Eu nu pot să fac concluzii privitor la legalitatea deplasării judecătorilor în incinta comisariatelor, dar acest lucru se practică – spre exemplu examinarea cauzelor în penitenciare, în temeiul articolului 32 al Codului de procedură penală.

În scopul obținerii informațiilor respective, Comisia de anchetă a inițiat audierea tuturor președinților instanțelor de judecată din mun. Chișinău, în procesul audierilor fiind adresate următoarele înrebări:

- dacă au participat sau nu judecătorii la examinarea cauzelor contravenționale și demersurilor de aplicare a măsurilor preventive în comisariatele de poliție?
- dacă da, care au fost motivele deplasării judecătorilor în instanțele de judecată și cine a decis deplasarea judecătorilor în Comisariate?
- cine sînt judecătorii care s-au deplasat în comisariate pentru judecarea cauzelor contravenționale și a demersurilor de aplicare a măsurilor preventive?

Extras din audierile președinților instanțelor de judecată:

Ion Druță, președintele judecătoriei Botanica

¹⁴² Faptul inițierii verificărilor de către CSM și întocmirea unui raport privitor la dosarele din aprilie 2009 a fost confirmat de către președinții instanțelor judecătorești audiați de Comisia de anchetă.

¹⁴³ Informația furnizată de către judecătoria Rîșcani a fost doar parțială și a conținut doar datele privitor la dosarele judecate în incinta CGP, „făcînd abstracție” de dosarele legate de evenimentele din aprilie 2009 care au fost judecate în incinta judecătoriei.

¹⁴⁴ În cadrul audierilor în fața Comisiei de anchetă, ex-judecătorul de instrucție M. Drosu a menționat că deplasarea judecătorilor în comisariate s-a făcut după o consultare, coordonare prealabilă telefonică cu CSM (fiind invocat expres numele președintelui CSM care a fost telefonat de către președintele judecătoriei Buiucani).

Judecătorii din judecătoria Botanica nu s-au deplasat în comisariatele de poliție pentru examinarea dosarelor contravenționale sau demersurilor de aplicare a măsurilor....Este imposibilă examinarea în decursul unei zile a peste 6 demersuri de aplicare a măsurilor preventive de către judecător în 1 zi, pentru ca este o procedură strictă, care trebuie respectată, iar privitor la contravenții pot examina și peste 30 de cauze pe zi.

Dumitru Mardari, președintele judecătoriei Ciocana

Judecătorii de la judecătoria Ciocana nu au examinat cauze contravenționale sau demersuri de aplicare a arestului administrativ în comisariatele de poliție.

Ion Busuoc, președintele judecătoriei Centru

Doar S. Crutco la CPS Centru, restul dosarelor au fost examinate în instanța de judecată... Nu cunosc în mod special, cum s-a deplasat judecătorul Crutco pentru a examina materialele respective și a cui a fost inițiativa

Victor Micu, președintele judecătoriei Rîșcani

Da, au participat la examinare în Comisariatul General de Poliție judecătorii de instrucție - Andrei Galben și Ghenadie Morozan, care au examinat 51 demersuri de aplicare a arestului preventiv, dintre care 26 demersuri au fost respinse...Demersurile au fost înaintate la judecătoria pe data de 09.04.2009...A existat un demers al dlui Igor Popa, șef al Direcției cauze excepționale a Procuraturii generale prin care a fost solicitată deplasarea judecătorilor la CGP, ținând cont de numărul mare al persoanelor și faptul că termenul de reținere al persoanelor expira în aceeași zi (demersul procurorului a fost înaintat în jurul orei 13.00, iar la orele 16.00-17.00 expira termenul de 72 ore)...Deoarece în jurul judecății erau multe persoane adunate (mai puțin de 50) rude, susținători a persoanelor care urmau a fi arestate și deoarece, nu era asigurată escortarea adecvată a persoanelor (cel puțin un colaborator de poliție pentru o persoană învinuită), precum și faptul că paza sediului judecătoriei nu e adecvată (1 singur polițist asigură paza clădirii)...Încheierea privind examinarea demersurilor a fost dispusă de către mine personal, și a fost emisă aceeași încheiere pentru toate persoanele care figuau în același dosar penal.

Oleg Sternioală, președintele judecătoriei Buiucani

Da, au participat judecătorii care au examinat materiale contravenționale și demersuri de aplicare a măsurii preventive sub formă de arest: judecătorii Diaconu Mihai, Dorin Popovici și Mihai Drosu....Au fost examinate peste 100 de materiale și administrative și demersuri în incinta CGP a mun. Chișinău¹⁴⁵....Am fost sunat de procurorul mun. Chișinău, S. Croitoru care a menționat că sînt multe materiale și ei nu ne pot asigura escortarea condamnaților și securitatea judecătoriei....Există și un demers de deplasare la CGP de la Procuratura Generală. Fiecare judecător a adoptat cîte o încheiere referitor la examinarea materialelor în afara instanței.

În temeiul declarațiilor președinților judecătoriilor din mun. Chișinău, Comisia de anchetă a solicitat judecătorilor nominalizați să se prezinte la audieri, în vederea verificării modului în care s-au examinat materialele contravenționale și demersurile de aplicare a arestului administrativ în incinta comisariatelor de poliție. Doar un singur judecător a refuzat să se prezinte în fața Comisiei de anchetă – ex-judecătorul judecătoriei Buiucani - Dorin Popovici.

Extras din audierile judecătorilor care au participat la examinarea dosarelor în incinta comisariatelor de poliție:

Sergiu Crutco, ex-judecător de instrucție, s. Centru

¹⁴⁵ Această informație oferită de către președintele judecătoriei s. Buiucani este contrazisă de un demers recent, lansat de către un șir de organizații neguvernamentale potrivit căruia judecătorul **Mihail Diaconu**, din judecătoria sectorului Buiucani, s-a deplasat la **CPS Buiucani** în zilele de 8, 9 și 10 aprilie 2009 unde a examinat materiale administrative în privința a cel puțin 18 persoane.

Am examinat demersurile de aplicare a măsurilor preventive de arest la CPS Centru pe data de 8, 9 și 10 aprilie 2009. Am fost telefonat de comisarul s. Centru care m-a rugat să mă deplasez la CPS Centru, pentru că era imposibilă escortarea persoanelor reținute din cauza numărului foarte mare. Nu există un demers în scris pentru deplasarea în comisariat.... Am emis o singură încheiere pentru toate demersurile de aplicare a arestului pentru fiecare zi în parte, dar care nu a fost anexată la fiecare dosar.... Vizual nu se observa dacă persoanele ar fi fost bătute. A fost o singură persoană care avea pete pe haine. Nimeni din persoanele judecate și nici avocații acestora nu s-au plîns că ar fi fost bătute.... A fost o singură recuzare pe motiv că dosarul se examina în incinta comisariatului.... Recuzarea a fost examinată de către alt judecător și a fost respinsă.... Consider că nu a fost încălcată legea, deoarece articolul 32 din CPP permite examinarea cauzelor în afara instanțelor de judecată.

Mihail Drosu, ex-judecător de instrucție s. Buiucani

Am examinat doar dosare de aplicare a măsurilor preventive pe data de 10.04.2009 în CGP de la aproximativ ora 13.00 pînă la 16.40. Am examinat 9 demersuri în CGP, iar un dosar (de aplicare a arestului față de S. Mocanu) a fost examinat în incinta judecătoriei.... Nimeni nu s-a plîns privitor la aplicarea torturii și nici avocații lor. Vizual nu am văzut semne de maltratare la persoanele aduse în fața mea..

Deplasarea în CGP a fost coordonată cu CSM (nu știu precis, dar bănuiesc că a fost dl Clima). Am fost în biroul șefului (eu și Dorin Popovici precis) care a sunat pe cineva de la CSM și i-a informat că avem demersul procurorului și a întrebat dacă putem să ne deplasăm la comisariat. După discuția purtată, președintele ne-a informat că trebuie să mergem și să emitem încheiere privind deplasarea în CGP care s-a pronunțată în ședință cu participarea doar a procurorului.

Mihail Diaconu, judecător, s. Buiucani

În aprilie 2009 am fost de serviciu. Materialele administrative le-am examinat doar în birou. Am examinat 5 sau 6 materiale în incinta CGP pe data de 10 aprilie 2009 (sau poate 11 aprilie 2009).... Nu am văzute la persoanele judecate urme vizibile de violență și nimeni nu s-a plîns că au fost victimele unor acte violente, nici avocații nu au indicat că persoanele ar fi fost maltratate.... Deplasarea în CGP s-a făcut în baza demersului procurorului privind aplicarea față de bănuți a arestului.

Materialele mi-au fost repartizate mai aproape de ora mesei și la toate expirau termenele reținerii... După masă am invitat procurorii, care au venit pe rînd și au menționat că deoarece poliția din motive obiective „menține ordinea de drept”, nu poate asigura escortarea învinuiților la instanță și nu poate asigura siguranța judecătorilor (acest fapt a fost anunțat de comisarul s. Buiucani).

Andrei Galben, judecător de instrucție s. Rîșcani

Am examinat 34 demersuri de aplicare a arestului dintre care au fost admise 11 și au fost respinse 33. Am examinat aceste demersuri aproximativ de la ora 13.00 pînă la 21.00-22.00... A fost o singură persoană care a declarat că a fost maltrată, despre care a fost emisă o încheiere... Restul persoanelor nu au declarat că ar fi fost maltratate și nu aveau semne vizibile de aplicare a violenței.... A fost o persoană care a înaintat o cerere de recuzare, care a fost examinată de către Ghenadie Morozan, care în acel timp, la fel se afla în incinta CGP, respectiv cererea de recuzare a fost examinată la fel în CGP...

Gh. Morozan, judecător de instrucție, s. Rîșcani

Am examinat 15 sau 17 demersuri ale procurorilor de aplicare a măsurilor preventive în CGP: de la 14.00 pînă la 18.00 aproximativ. În aceeași zi, după 18.30 am examinat în incinta instanței s. Rîșcani și alte demersuri de aplicare a măsurii preventive arest. Examinarea a durat pînă la ora 23 ale aceleiași zi. Nu am văzut persoane cu urme vizibile de violență

În ceea ce privește ex-judecătorul judecătoriei Buiucani Chișinău, după cum a fost indicat mai sus, dumnealui a refuzat să se prezinte în fața Comisiei de anchetă. Totodată,

conform informațiilor din mass media, acesta a declarat în fața Consiliului Superior al Magistraturii că deplasarea în comisariat în vederea judecării dosarelor în privința participanților la acțiunile de protest a fost coordonată cu conducerea Consiliului Superior al Magistraturii.

IV.2.2.2 Sinteza materialelor colectate din instanțele judecătorești

Activitatea judecătoriilor legată de protestele care au avut loc în centrul capitalei pe 7 aprilie 2009 s-a manifestat în două domenii de intervenție: 1) examinarea contravențiilor administrative, pentru care persoanele au fost aduse la comisariatele de poliție în perioada 7-12 aprilie 2009; și 2) examinarea demersurilor procurorilor de aplicare a măsurii preventive a arestului pentru persoanele bănuite de săvârșirea infracțiunilor, aduse în comisariatele de poliție.

Examinarea contravențiilor administrative

Măsurile aplicate contravenienților de către instanțele de judecată sînt fixate în registrele poliției. Astfel, pentru a urmări soarta persoanelor aduse la comisariate din motivul săvârșirii contravențiilor administrative, în continuare vom examina, comparativ pentru cinci comisariate de poliție de sector, măsurile aplicate contravenienților de instanța de judecată.

Comisariate →	CPS Centru	CPS Buiucani	CPS Rîșcani	CPS Botanica	CPS Ciocana
Motivul aducerii persoanelor în fața justiției, conform registrelor din comisariatele de poliție (contravenții administrative) ↓	Măsuri aplicate de judecător persoanelor aduse în CPS pe motivul săvârșirii contravențiilor administrative	Măsuri aplicate de judecător persoanelor aduse în CPS pe motivul săvârșirii contravențiilor administrative	Măsuri aplicate de judecător persoanelor aduse în CPS pe motivul săvârșirii contravențiilor administrative	Măsuri aplicate de judecător persoanelor aduse în CPS pe motivul săvârșirii contravențiilor administrative	Măsuri aplicate de judecător persoanelor aduse în CPS pe motivul săvârșirii contravențiilor administrative
Procurarea / păstrarea ilegală / consumarea de mijloacele narcotice / psihotrope în cantități mici (art.44 CCA)	-	Amendă – 200 lei	Amendă – 100 lei	Amendă – 40 lei	-
Cauzarea leziunilor corporale (art.47/1 CCA)	-	Amendă – 100 lei	Amendă – 200 lei	-	-
Injuria (art.47/3 CCA)	-	Amendă – 100 lei	-	-	-
Huliganism nu prea grav (art.164 CCA)	arest 1 zi, amendă 100 lei majoritatea – eliberați.	Arest de la 1 la 15 zile, amendă 40-60 lei	Arest de la 1 la 7 zile, amendă 40-100 lei	Amendă 40-100 lei	?
Tulburarea liniștii în locuri publice (art.172 CCA)	-	Arest 5 zile	-	-	-
Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției ... colaboratorului poliției (art.174 CCA)	arest 1 zi, majoritatea – eliberați	Arest 5 zile	Arest de la 1 la 7 zile, amendă 20-200 lei	Amendă 40-100 lei	Arest de la 3 la 4 zile
Încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor (art.174/1 CCA)	-	Arest de la 5 la 15 zile	-	-	Toți eliberați de judecată
Opunerea de rezistență colaboratorului poliției (art.174/5 CCA)	-	Arest de la 1 la 15 zile, amendă – 200 lei	-	Amendă 60-100 lei	Arest de la 7 la 10 zile
Ultragierea colaboratorului poliției ... (art.174/6 CCA)	toți eliberați de judecată	Arest de la 3 la 10 zile, amendă – 200 lei	Arest de la 1 la 4 zile, amendă 20-60 lei	-	Arest 10 zile

Din tabel poate fi observat că cele mai „blînde” măsuri au fost aplicate de judecătorii din sectorul Centru, unde au fost înregistrate cazuri singulare de aplicare a arestului administrativ pentru un termen de 1 zi pentru huliganism nu prea grav și nesubordonarea cu rea-voință colaboratorului de poliție și a amenzii de 100 de lei, restul contraveniențelor fiind eliberați (în total în CPS Centru au fost aduse 135 persoane în perioada de referință: 7-12 aprilie 2009). Nici unei persoane nu i-a fost aplicată amenda și arestul administrativ pentru ultragiurea colaboratorului de poliție.

Cele mai mari termene de arest administrativ, de pînă la 15 zile, au fost aplicate de judecătorii din sectorul Buiucani (pentru huliganism nu prea grav, încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor și opunerea de rezistență colaboratorului de poliție), tot judecătorii din sectorul Buiucani aplicînd și cel mai mari termene de arest administrativ pentru ultragiurea colaboratorului de poliție - pînă la 10 zile. În CPS Buiucani, de cele mai dese ori faptele contraveniențelor erau încadrate conform mai multor articole din CCA, aceste măsuri fiind aplicate, probabil, în cumul (în total, în CPS Buiucani au fost aduse 126 persoane în perioada de referință: 7-12 aprilie 2009).

Judecătorii din sectorul Rîșcani au aplicat arest administrativ de pînă la 7 zile pentru huliganism nu prea grav și nesubordonarea cu rea-voință colaboratorului de poliție, precum și arest de pînă la 4 zile pentru ultragiurea colaboratorului de poliție (în total, în CPS Rîșcani au fost aduse 110 persoane în perioada de referință: 7-12 aprilie 2009).

Judecătorii din sectorul Ciocana au aplicat arest administrativ de pînă la 10 zile pentru opunerea de rezistență și pentru ultragiurea colaboratorului de poliție, precum și arest de pînă la 4 zile pentru nesubordonarea cu rea-voință colaboratorului de poliție (în total, în CPS Ciocana au fost aduse 37 persoane în perioada de referință: 7-12 aprilie 2009).

Judecătorii din sectorul Botanica au aplicat doar amenzi, cu sume cuprinse între 40 și 100 de lei (în total, în CPS Botanica au fost aduse 84 persoane în perioada de referință: 7-12 aprilie 2009).

Eliberarea mandatelor de arest

Studiind dosarele referitoare la eliberarea mandatelor de arest, eliberate de judecătoriile de sector, a fost constatat, că în perioada de referință 7-12 aprilie 2009, au fost examinate 148 de demersuri ale procurorilor privitor la eliberarea mandatelor de arest pentru persoanele aduse în comisariatele de sector din capitală și în CGP Chișinău, pentru bănuiala de a fi comis următoarele infracțiuni:

- vătămarea intenționată gravă a integrității corporale, art.151 CP – 1 persoană;
- jaf, art.187 CP – 43 de persoane (dintre care în privința la 18 persoane a fost invocat și huliganismul, art.287 CP);
- dezordini în masă, art.285 CP – 81 de persoane;

- huliganism, art.287 CP – 43 de persoane (dintre care în privința la 18 persoane a fost invocat și jaful, art.187 CP)¹⁴⁶.

Din cele 148 de demersuri ale procurorului de eliberare a mandatelor de arest:

- 18 au fost examinate în incinta judecătoriilor (12%), dintre care 15 – în judecătoria sectorului Ciocana și 3 în judecătoria sectorului Botanica;
- **130 au fost examinate în incinta comisariatelor (88%), dintre care 85 în incinta CGP Chișinău și 45 în incinta CPS Centru.**

Din cele 148 de demersuri ale procurorilor de aplicare a arestului, judecătorii au satisfăcut și eliberat 119 mandate de arest (80%), din care în 95 de cazuri (64%) au eliberat mandatele de arest în condițiile solicitate de procuror, iar în 24 de cazuri (16%) au admis parțial demersul procurorilor, fie aplicînd arestul pentru un termen mai mic decît cel solicitat de procuror, fie aplicînd arestul la domiciliu și, după caz, pe lîngă arestul la domiciliu – alte măsuri preventive (în majoritatea cazurilor - obligația de nepărăsire a localității). În rest, 3 demersuri ale procurorilor (2%) de aplicare a arestului au fost respinse, iar în alte 26 de cazuri (18%) demersurile procurorilor au fost respinse, aplicîndu-se doar alte măsuri preventive neprivative de libertate (cel mai frecvent – obligația de nepărăsire a localității).

Demersurile procurorilor de aplicare a măsurii preventive a arestului au fost examinate în perioada 8-13 aprilie 2009:

- 8-10 aprilie 2009, judecătorul S.Crutco (judecătoria sectorului Centru) a examinat demersurile în incinta CPS Centru;
- 10 aprilie 2009, judecătorii Gh.Morozan, A.Galben (judecătoria sectorului Rîșcani), M.Drosu, D.Popovici și M.Diaconu (judecătoria sectorului Buiucani) au examinat demersurile în CGP Chișinău;
- 10-13 aprilie 2009, judecătorii C.Damaschin (judecătoria sectorului Botanica), V.Clima, S.Daguța, I.Mînăscuță, I.Dutca, I.Bulhac și A.Malîi (judecătoria sectorului Ciocana) au examinat demersurile în incinta judecătoriilor respective.

Judecătorii din sectoarele Ciocana și Botanica au examinat în incinta judecătoriilor respective demersurile procurorilor de aplicare a măsurii preventive a arestului. Judecătorii din sectoarele Rîșcani și Buiucani au examinat demersurile procurorilor de eliberare a mandatelor de arest în incinta CGP Chișinău (judecătoria sectorului Rîșcani – 51 de cazuri, judecătoria sectorului Buiucani – 34 de cazuri). Judecătorii din judecătoria sectorului Centru au examinat demersurile de eliberare a mandatelor de arest în CPS Centru (judecătoria sectorului Centru – 45 de cazuri).

Temei pentru examinarea de către judecători a demersurilor de eliberare a mandatelor de arest în incinta comisariatelor au servit:

¹⁴⁶ Notă: datele din această secțiune nu includ mandatele de arest eliberate de judecătoria sectorului Rîșcani în privința persoanelor aduse în CPS Rîșcani, deoarece au fost oferite doar datele referitoare la mandatele de arest eliberate de judecătorii din sectorul Rîșcani în privința persoanelor reținute de CGP Chișinău.

- *demersurile scrise ale procurorilor* Igor Popa, din cadrul Procuraturii Generale (pentru 69 de cazuri) și Iurie Ghervas, din cadrul procuraturii sectorului Buiucani (pentru 16 cazuri);
- *demersul verbal al comisarului* CPS Centru (pentru 45 de cazuri).

Demersurile scrise adresate judecătorilor de cei doi procurori, prin care se solicită examinarea cazurilor de eliberare a mandatelor de arest în comisariate de poliție, au fost satisfăcute:

- în cazul *judecătoriei Rîșcani*, toate 51 solicitări ale procurorului Igor Popa au fost satisfăcute, prin încheiere, de către președintele judecătoriei Rîșcani, Victor Micu, acesta însă nu a participat la examinarea nici a unui caz de eliberare a mandatelor de arest;
- în cazul *judecătoriei Buiucani*, cele 34 de solicitări ale procurorilor Igor Popa (18 solicitări) și Iurie Ghervas (16 solicitări) au fost satisfăcute, prin încheiere, de către fiecare judecător în parte care a examinat nemijlocit demersurile de eliberare a mandatelor de arest: Mihai Drosu – 15 încheieri, Dorin Popovici – 10 încheieri și Mihai Diaconu – 9 încheieri;
- în cazul *judecătoriei Centru*, solicitarea comisarului de sector privind examinarea 45 de cazuri de eliberare a mandatelor de arest au fost satisfăcute de judecătorul de instrucție Sergiu Crutco, de la judecătoria Centru.

Este evident că modul în care s-a procedat pentru autorizarea examinării demersurilor procurorilor de eliberare a mandatelor de arest a fost diferit în fiecare dintre judecătoriile implicate: la judecătoria Rîșcani încheierile de admitere a demersurilor procurorilor de examinare în comisariate au fost emise de către președintele instanței de judecată; la judecătoria Buiucani, fiecare judecător care a examinat demersurile de eliberare a mandatelor de arest a emis și încheiere de admitere a demersului procurorului de examinare în comisariat, iar la judecătoria sectorului Centru, demersul de examinare în comisariat s-a făcut direct de către comisar și a fost satisfăcut de judecătorul care a examinat emiterea mandatelor de arest, în baza înțelegerii verbale, telefonice, dintre judecător și comisar.

Explicația probabilă a acestei practici diversificate este că judecătoria sectorului Centru, reacționând prima la solicitarea de examinare în incinta comisariatului a demersurilor de aplicare a arestului, **nu a luat „măsuri de precauție”, de solicitare a demersurilor scrise ale procurorilor în acest sens (judecătorul S.Crutco a examinat aceste cazuri în perioada 8-10 aprilie 2009).** Pe de altă parte, judecătoriile Rîșcani și Buiucani au examinat cauzele în incinta CGP Chișinău la data de 10 aprilie 2009, după ce au recepționat demersurile scrise ale procurorilor în acest sens, diferența fiind că în cazul judecătoriei Rîșcani președintele instanței și-a asumat răspunderea pentru emiterea încheierii corespunzătoare, prin care au fost satisfăcute toate demersurile procurorilor, iar în cazul judecătoriei Buiucani – răspunderea pentru emiterea încheierii și-au asumat-o direct judecătorii implicați în examinarea cazurilor.

Demersurile procurorilor la examinarea mandatelor de arest au fost examinate în incinta comisariatelor de poliție de către următorii judecători: Ghenadie Morozan, Anatolie

Galben (judecătoria sectorului Rîșcani); Mihai Drosu, Dorin Popovici, Mihai Diaconu (judecătoria sectorului Buiucani); și Sergiu Crutco (judecătoria sectorului Centru).

În continuare, este prezentat în tabel numărul demersurilor de eliberare a mandatelor de arest, examinate de către fiecare din acești judecători și soluțiile pronunțate de ei, iar pentru comparație, mai jos în tabel este prezentată situația examinării demersurilor de eliberare a mandatelor de arest în incinta judecătoriilor. După cum s-a menționat mai sus, judecătorii din sectoarele Botanica și Ciocana au examinat asemenea demersuri doar în sediul instanțelor.

Judecătoria sectorului ↓	Judecător ↓	Admite integral demersul procurorului: aplicarea arestului preventiv	Admite parțial demersul procurorului: aplicarea arestului la domiciliu și a altor măsuri (obligația de nepărsire a localității sau aplicare arestului pentru un termen mai mic)	Respinge demersul procurorului: nu aplică nici arestul, nici alte măsuri	Respinge demersul procurorului: nu aplică arestul, însă aplică alte măsuri (obligația de nepărsire a localității, alte interdicții neprivative)	TOTAL
Examinare în comisariate						
Rîșcani	Ghenadie Moroza	16 (89%)*	-	2 (11%)*	-	18 (14%)**
Rîșcani	Anatolie Galben	9 (27%)*	-	1 (3%)*	23 (70%)*	33 (25%)**
Buiucani	Mihai Drosu	15 (100%)*	-	-	-	15 (11%)**
Buiucani	Dorin Popovici	10 (100%)*	-	-	-	10 (8%)**
Buiucani	Mihai Diaconu	9 (100%)*	-	-	-	9 (7%)**
Centru	Sergiu Crutco	22 (49%)*	23 (51%)*	-	-	45 (35%)**
TOTAL		81 (62%)**	23 (18%)**	3 (2%)**	23 (18%)**	130
Examinare în judecătorii						
Botanica	Constantin Damschin	-	-	-	3 (100%)*	3 (17%)**
Ciocana	Vladislav Clima	2 (100%)*	-	-	-	2 (11%)**
Ciocana	Sergiu Daguța	4 (80%)*	1 (20%)*	-	-	5 (28%)**
Ciocana	Igor Mînăscuță	4 (100%)*	-	-	-	4 (22%)**
Ciocana	Ina Dutca	1 (100%)*	-	-	-	1 (5,5%)**
Ciocana	Ion Bulhac	2 (100%)*	-	-	-	2 (11%)**
Ciocana	Ala Malîi	1 (100%)*	-	-	-	1 (5,5%)**
TOTAL		14 (78%)**	1 (5%)**	-	3 (17%)**	18
TOTAL examinare în comisariate și judecătorii		95 (64%)**	24 (16%)**	3 (2%)**	26 (18%)**	148

* - procentul calculat în paranteze se raportează la numărul total de soluții similare adoptate de judecătorul dat.

** - procentul calculat în paranteze se raportează la numărul total de soluții similare adoptate de toți judecătorii din categoria dată (care au examinat în comisariate și, respectiv, care au examinat în judecătorii).

*** - procentul calculat în paranteze se raportează la numărul total de soluții similare adoptate de toți judecătorii din ambele categorii.

Astfel se poate observa că examinînd în incinta comisariatelor de poliție demersurile referitoare la aplicarea măsurii preventive arestul, cei mai severi s-au dovedit a fi judecătorii de la judecătoria Buiucani, care, în toate cazurile examinate au admis integral demersurile și au eliberat mandate de arest în condițiile solicitate de procurori. Aceeași tendință se observă și în cazul examinării demersurilor procurorilor în sediul judecătoriei Ciocana, unde cinci din șase judecători aplică arestul preventiv în condițiile solicitate de procuror și doar un judecător, într-un singur caz, aplică arestul în alte condiții.

Pe de altă parte, examinînd demersurile procurorilor în sediul instanței de judecată a sectorului Botanica, judecătorul respinge în toate cazurile aceste demersuri, aplicînd alte măsuri neprivative de libertate.

Cei doi judecători din judecătoria sectorului Rîșcani au manifestat tendințe foarte diferite la examinarea, în incinta comisariatului, a demersurilor procurorilor de eliberare a mandatelor de arest. Astfel, judecătorul Anatolie Galben a eliberat mandate de arest în mai puțin de o treime din cazurile examinate de el, iar în rest a respins demersurile procurorilor, pe cînd judecătorul Ghenadie Morozan a eliberat mandate de arest în condițiile cerute de procurori în majoritatea cazurilor.

Durata examinării demersurilor de eliberare a mandatelor de arest în incinta comisariatelor de poliție a putut fi determinată în cazul a trei din șase judecători, reieșind din ora de începere a ședinței de judecată indicată în procesul-verbal al ședinței și cea indicată în încheierea pronunțată de judecător pe marginea examinării cazului:

- Ghenadie Morozan, judecătoria Rîșcani, a examinat cazurile, în mediu, 25 de minute fiecare. Cele mai mici intervale de examinare a fost de 6 minute (1 caz) și 9 minute (1 caz), în rest fiind de peste 15 minute. Cel mai mare interval de examinare a cazului a fost de 72 de minute, în cazul unui vorbitor de limba rusă, căruia i-a fost asigurat interpret;
- Mihai Drosu, judecătoria Buiucani, a examinat cazurile, în mediu, 22 de minute fiecare. Cel mai mic interval de examinare a fost de 15 minute (1 caz), iar cel mai mare – de 30 de minute (1 caz), în rest fiind de 20 și 25 de minute;
- Mihai Diaconu, judecătoria Buiucani, a examinat cazurile, în mediu, 19 minute fiecare. Cel mai mic interval de examinare a fost de 0 minute (1 caz), iar cel mai mare – de 30 de minute (1 caz), în rest fiind de 20 de minute.

În privința judecătorilor Dorin Popovici, Anatolie Galben și Sergiu Crutco, durata examinării demersurilor nu a putut fi identificată, deoarece a fost fixată doar ora începerii ședinței de judecată în procesul-verbal, dar nu și cea de pronunțare a încheierii sau orele nu au fost fixate în nici unul din aceste documente.

Un alt aspect care trebuie menționat este *conținutul identic al multor dintre procesele-verbale ale ședințelor de judecată la care au fost examinate demersurile procurorilor de aplicare a măsurii preventive arestul*, unicele variabile fiind datele de identificare ale persoanei a cărei arestare era examinată și rareori deosebindu-se prin discursul apărătorului. În rest, circumstanțele în care au fost reținute persoanele, motivele, precum și discursul persoanei bănuite – par să fi fost identice.

„Scenarii” diferite apăreau doar de la un judecător la altul, erori fiind admise în numele bănuितului în diferite părți în care se face referință la el în procesul-verbal sau fiind incluse numele altor bănuiti (cazurile cărora au fost examinate, probabil, mai înainte).

Toate procesele-verbale și încheierile au fost dactilografiate la calculator, cu excepția proceselor-verbale ale ședințelor conduse de judecătorul Dorin Popovici. Aname în cazurile examinate de Dorin Popovici a fost cea mai evidentă modalitatea de întocmire a proceselor-verbale, deoarece un exemplar al procesului-verbal al ședinței de judecată a fost xeroxat, lăsându-se loc liber în dreptul numelor bănuितului, apărătorului și a procurorului, acestea fiind înscrise pe loc, în cadrul ședinței. Nici unul dintre procesele-verbale ale ședințelor de judecată semnate de Dorin Popovici nu apare în dosare în originalul scris de mână, ceea ce poate însemna că procesul-verbal „model” a fost pregătit din timp și „completat” pe loc în comisariat, nereflectând cele întâmplate în realitate în fața judecătorului.

De asemenea este necesar de atras atenția asupra faptului că nici un demers de judecare în comisariate nu a fost examinat cu partea apărării. Au fost câteva demersuri judecate cu participarea procurorului, în rest – în lipsa ambelor părți.

IV.2.2.3 Activitatea Curții de Apel Chișinău în cadrul examinării recursurilor împotriva aplicării sau neaplicării măsurii preventive arestul

Din cele 119 încheieri de admitere a demersurilor procurorilor și eliberare a mandatelor de arest de judecătoria de sector, 62 au fost atacate cu recurs de către apărători, iar din 29 de încheieri prin care a fost respins demersul procurorilor de aplicare a măsurii preventive a arestului, 2 au fost atacate cu recurs de către procurori (7%). Recursurile depuse au fost examinate în perioada 13-21 aprilie 2009 de către Curtea de Apel Chișinău.

Ambele recursuri depuse de procurori au fost retrase la data de 21 aprilie 2009 și retragerile au fost acceptate (admise) de către instanță. Unul dintre recursurile depuse de apărători de asemenea a fost retras, cererea fiind admisă.

În tabelul de mai jos sînt reflectate soluțiile pronunțate de completele de judecători din cadrul Curții de Apel Chișinău la examinarea a 61 de recursuri depuse de apărători, exceptînd cele 3 recursuri retrase.

Completul de judecători ↓ (prima persoană indicată este președintele completului)	Admite recursul apărătorului, fără aplicarea altor măsuri	Admite parțial recursul apărătorului, și aplică alte măsuri preventive neprivative de libertate	Respinge recursul apărătorului	TOTAL	Opinii separate în cadrul completului
A.Doga, Gh.Lîsîi, A.Țurcan	2 (6%)*	29 (88%)*	2 (6%)*	33 (54%)**	7 (24%)*
Gh.Iovu, Gh.Jordan, E.Conoval	1 (14%)*	6 (86%)*	-	7 (11%)*	-
X.Ulianovschii, V.Grib, Iu.Melinteanu	-	1 (100%)*	-	1 (2%)*	-
X.Ulianovschii, V.Gurin, V.Grib	10 (100%)*	-	-	10 (16%)*	-
V.Gurin, Gh.Stratan, V.Grib	4 (67%)*	2 (33%)*	-	6 (10%)*	-
V.Gurin, Gh.Lîsîi, V.Grib	3 (100%)*	-	-	3 (5%)*	-
L.Catan, Gh.Iovu, I.Jordan	-	-	1 (100%)*	1 (2%)*	-
TOTAL	20 (33%)*	38 (62%)*	3 (5%)*	61	7 (11%)*

* - procentul calculat în paranteze se raportează la numărul total de recursuri examinate de complet.

** - procentul calculat în paranteze se raportează la numărul total de recursuri examinate de toate completele.

*** - procentul calculat în paranteze se raportează la opiniile separate la soluțiile concrete pronunțate de complet la examinarea recursurilor.

**** - procentul calculat în paranteze se raportează la opiniile separate la soluțiile concrete pronunțate de toate completele la examinarea tuturor recursurilor.

Astfel, poate fi observat că majoritatea soluțiilor adoptate de completele de judecată din cadrul Curții de Apel Chișinău, în proporție de 95%, au fost de admitere a recursurilor apărătorilor, dintre care 33% au fost de admitere integrală a recursurilor, cu eliberarea imediată din sala de judecată a persoanelor arestate, fără aplicarea altor măsuri, iar 62% din soluțiile de admitere a recursurilor au fost pronunțate cu aplicarea altor măsuri neprivative de libertate (de regulă, obligația de nepărsire a localității/țării). Doar 5% din toate recursurile apărătorilor au fost respinse de către Curtea de Apel.

Completul de judecată A.Doga, Gh.Lîsîi și A. Țurcan a examinat 33 de recursuri, din care a admis 29 cu aplicarea altor măsuri neprivative. În 7 din aceste cazuri (24%) judecătorul A.Țurcan a întocmit opinie separată de cea a restului judecătorilor din complet, fiind de părerea că instanța urma să admită recursul apărătorului fără aplicarea altor măsuri, în acest sens casînd încheierea primei instanțe și pronunțînd o nouă încheiere.

IV.2.2.4 Schimbarea poziției procurorilor după „amnistia” anunțată de șeful statului V. Voronin

După discursul șefului statului V.Voronin din 15 aprilie 2009, prin care s-a „solicitat amnistierea” tuturor tinerilor reținuți și arestați, procurorii, chiar dacă nu au înțeles modalitatea și legalitatea aplicării „amnistierii”, aceasta fiind o prerogativă a Parlamentului, totuși, au decis „să se răzgîndească” subit în privința necesității menținerii sub arest a persoanelor, pe 16 și 17 aprilie 2009 înaintînd demersuri către judecători, prin care solicitau fie anularea măsurii preventive a arestului, fie înlocuirea arestului cu alte măsuri preventive, neprivative de libertate.

În total au fost înregistrate 15 asemenea demersuri, din care 13 în privința persoanelor reținute de CPS Buiucani. Curios este faptul că aceste demersuri către judecătoria

sectorului Buiucani, au fost adresate nu de către procurorul care a înaintat demersul de aplicare a arestului, ci de către procurorul sectorului Buiucani, Iurie Ghervas, care a semnat anterior către judecători demersuri de admitere a posibilității eliberării mandatelor de arest în incinta comisariatelor de poliție.

Menționăm, la fel, că în privința la o parte din aceste persoane, procurorii au solicitat chiar prelungirea termenului mandatului de arest, argumentînd necesitatea acestei prelungiri, pentru ca ulterior, să retragă cererile ori să solicite anularea prelungirii și eliberarea persoanei de sub arest.

O altă situație interesantă s-a creat în privința persoanelor pe numele cărora instanța de judecată a emis mandat de arest, mandatul fiind contestat de către apărător la Curtea de Apel Chișinău, care a dispus eliberarea persoanei chiar din sala de judecată. Pe de altă parte, înainte de expirarea termenului de arest, procurorul a depus la data de 16-17 aprilie la judecătoria de sector cerere de înlocuire a măsurii preventive arestul cu alte măsuri preventive neprivative de libertate, aceste cereri fiind satisfăcute de judecătoria de sector. Astfel, apăreau situații juridice în care în privința aceleiași persoane, Curtea de Apel Chișinău adopta soluția de anulare a mandatului de arest, fără aplicarea altor măsuri, iar judecătoria de sector înlocuia arestul cu alte măsuri neprivative.

Calificînd la general reacția organelor procuraturii la „propunerea de amnistiere” drept umană, constatăm totuși „dependența” și obediența anumitor persoane din procuratură față de pozițiile și indicațiile politice, ale Președintelui țării, poziții și acțiuni ce nu se înscriu pe deplin în prevederile legale și denotă că în ambele cazuri s-a acționat conjunctural, dar nu conform prevederilor legislației penale și procesuale.

Generalizînd informațiile acumulate în procesul de audiere a președinților de judecătoria și judecătorilor care au participat la judecarea cauzelor în comisariatele de poliție, Comisia de anchetă a stabilit:

- deplasarea judecătorilor în comisariatele de poliție pentru examinarea demersurilor de aplicare a arestului s-a efectuat în temeiul demersurilor procurorilor, dar și a “solicitărilor telefonice” ale unor comisari din sectoarele de poliție, cauza invocată fiind “numărul extrem de mare al învinuiților”, “imposibilitatea escortării învinuiților în instanța de judecată”, “imposibilitatea asigurării siguranței judecătorilor fiind vorba de persoane acuzate de comiterea unor infracțiuni grave, poliția în acel timp continuînd “să mențină ordinea publică”;
- încheierile judecătorilor prin care aceștia au decis să se deplaseze pentru examinarea demersurilor în instanțele de judecată au fost întemeiate pe excepția stabilită de articolul 32 din Codul de procedură penală “*Pentru motive temeinice, instanța, prin încheiere argumentată, poate dispune desfășurarea judecății în alt loc*”;
- se pare că în unele cazuri, deplasarea judecătorilor în comisariatele de poliție a fost coordonată cu conducerea CSM¹⁴⁷, acest fapt, fiind însă infirmat de către ex-Președintele CSM;

¹⁴⁷ Potrivit afirmațiilor ex-judecătorului de instrucție M. Drosu în procesul de audiere în fața comisiei și afirmațiilor ex-judecătorului Dorin Popovici în fața CSM în procesul de examinare a cauzei disciplinare împotriva sa – **deplasarea judecătorilor în comisariatele de poliție a fost coordonată cu președintele CSM Nicolae Clima și președintele CSJ Ion Muruianu.**

- potrivit judecătorilor, toate persoanele au beneficiat de asistența avocaților și de fiecare dată le-au fost explicate drepturile de care persoanele învinuite pot beneficia;
- potrivit judecătorilor audiați, nici o persoană nu avea semne sau urme ale aplicării violenței;
- doar într-un singur caz o persoană și avocatul acesteia au invocat faptul aplicării violenței față de învinuit;
- procurorii au acționat de o manieră inconsecventă: inițial au solicitat aplicarea masivă a măsurii preventive în formă de arest, ca ulterior, drept urmare a „solicitării televizate” a Președintelui în exercițiu, dlui Vladimir Voronin, să solicite revocarea măsurilor preventive privative de libertate;
- există anumite discrepanțe între informațiile oferite de judecători și informațiile ONG-urilor, or potrivit celor din urmă, judecarea cauzelor a avut loc și în alte comisariate de poliție din Chișinău.

Apreciind rolul și prestația judecătorilor față de persoanele reținute în urma evenimentelor din aprilie 2009, Comisia de anchetă concluzionează:

- invocarea articolului 32 al CPP pentru judecarea cauzelor în comisariate, reprezintă o interpretare extensivă a normelor procesual penale de către judecători și care a dus la încălcarea unor principii importante ale procesului penal: legalității, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, inviolabilității persoanei, dreptului la apărare, publicității ședinței de judecată și accesului liber la justiție. Desfășurarea proceselor de judecată în incinta comisariatelor de poliție poate fi calificată drept o încălcare gravă a art. 6 “Dreptul la un proces echitabil” din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- dacă în cazul examinării demersurilor de aplicare a măsurii arestului față de învinuiți invocarea art. 32 ar putea fi într-o măsură infimă justificată, nu este clar care au fost temeiurile legale de examinare a cauzelor cu privire la comiterea contravențiilor administrative în incinta comisariatelor de poliție, în acest caz prestația judecătorilor fiind absolute nelegală;
- afirmația judecătorilor că ar fi asigurat toate elementele inerente unui proces de judecată solemn și public este combătută de către persoanele care au fost judecate în comisariate: aceștia afirmă în mai multe cazuri că s-au adresat judecătorilor cu demersuri referitor la aplicarea torturii, însă aceste demersuri au fost trecute cu vedere “las că o să ne clarificăm”, deciziile judecătorilor nu au fost prezentate în ședință publică, cel mai frecvent persoanele fiind informate post-factum că au fost arestate de către colaboratorii de poliție, în custodia cărora se aflau;
- în dosarele penale legate de evenimentele din aprilie 2009 procurorii au acționat conjunctural în dependență, probabil, de indicațiile politice ale conducerii țării din acea perioadă .

Comisia de anchetă recomandă Consiliului Superior al Magistraturii să verifice legalitatea acțiunilor fiecărui judecător în parte și să facă publică opinia sa privitor la:

- legalitatea desfășurării proceselor în incinta comisariatelor de poliție;
- fiecare plângere depusă de persoanele arestate sau sancționate administrative, care invocă faptul că au informat judecătorii despre acțiunile de matrată, însă aceștia nu au înreprins nici o acțiune de prevenire a torturii și relelor tratamente;
- numărul și sediul comisariatelor de poliție în incinta cărora au fost desfășurate procesele de judecată;
- să verifice integritatea și corectitudinea întocmirii fiecărui dosar privitor la persoanele judecate în legătură cu evenimentele din aprilie 2009.

Comisia de anchetă recomandă Curții Supreme de Justiție să examineze oportunitatea adoptării unei hotărâri explicative a Plenului CSJ privind modalitatea judecării cauzelor în condițiile stabilite de articolul 32 din Codul de procedură penală.

IV. 2. 3. Acțiunile instituțiilor de apărare a drepturilor omului: centrul pentru drepturile omului, consiliul consultativ, mecanismul de prevenire a torturii

În scopul stabilirii rolului și prestației Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova (avocaților parlamentari) Comisia de anchetă l-a audiat pe directorul CpDOM, dl Anatolie Munteanu.

Potrivit acestuia, avocații parlamentari au întreprins un șir de acțiuni (34 la număr) în legătură cu protestele din 7 aprilie 2009, care s-au rezumat, în special, la lansarea unor diverse apeluri, întâlniri *în faza inițială* cu conducerea și efectivul comisariatelor de poliție, adresarea unor diverse interpelări etc.

Prima vizită a avocaților parlamentari la IDP a CGP Chișinău a avut loc abia la data de 13.04.2009, când „s-a discutat cu fiecare din persoanele aflate în detenție și au fost studiate dosarele personale ale acestora (45 persoane)”. În aceeași zi a avut loc vizita preventivă la Instituția penitenciară nr. 13 mun. Chișinău unde la fel „au fost studiate dosarele personale ale persoanelor reținute în legătură cu evenimentele din 7 aprilie și s-a discutat cu ei (105 persoane, inclusiv 3 minori)”

În data de 17 aprilie 2009 și respectiv, 21 aprilie 2009, CpDOM a expediat 2 avize cu recomandări în adresa Procuraturii Generale și a Ministerului Afacerilor Interne.

Consiliul Consultativ și Mecanismul Național de Prevenire a Torturii:

La 16.09.2005 Republica Moldova a semnat, iar prin Legea nr.66 din 30.03.2006 a ratificat Protocolul Opțional la Convenția ONU (OP CAT) împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante. Întru implementarea cerințelor OPCAT, Parlamentul a adoptat Legea nr.200 privind modificarea și completarea Legii cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997¹⁴⁸ și a adoptat Hotărârea Nr. 57 din 20.03.2008 cu privire la Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului (CpDOM)¹⁴⁹. Prin urmare a fost creat Mecanismul național pentru prevenirea Torturii (MNPT) compus din Avocații Parlamentari și Consiliul Consultativ (CC). Pe parcursul anilor 2008 și 2009, CC a reușit să producă mai multe rapoarte urmare a vizitelor instituționale. Raportul de activitate pentru anul 2008 este considerat primul raport elaborat printr-un efort de cooperare dintre autoritățile publice și societatea civilă care constată sincer și onest situația alarmantă privitor la drepturile omului în locurile de detenție.

Un rol aparte i-a revenit CC în perioada evenimentelor și după evenimentele din aprilie 2009 în elucidarea situației cu privire la încălcarea drepturilor omului în custodia poliției.

Potrivit constatărilor CC, practica maltratărilor s-a evidențiat în special în perioada evenimentelor din aprilie 2009. Comisarul CoE pentru Drepturile Omului și ulterior CPT au constatat că persoanele reținute în legătură cu demonstrațiile post-electorale din aprilie 2009, au afirmat că au fost maltratate fizic de către colaboratorii de poliție.

¹⁴⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311577>

¹⁴⁹ <http://lex.justice.md/md/327712/>

Extras din Raportul CC:

Sursele oficiale inițial referise la 111 persoane reținute. Organizațiile de drepturile omului specializate documentează aproape 700 de cazuri de rețineri ai persoanelor în legătura cu evenimentele din aprilie 2009. Reținerea persoanelor s-a realizat în aproape jumătate de situații (180 de cazuri ferm documentate) în baza prevederilor codului administrativ (peste 70% fiind nesubordonarea și huliganism) și au primit aresturi administrative de la 3 la 30 de zile. Toate persoanele respective au fost deținute în custodia poliției în izolatoarele comisariatelor de poliție. Cel puțin jumătate din reținuți nu au avut acces la avocat.

În majoritatea cazurilor, persoanele care au fost supuse la presupuse rele tratamente erau relativ tinere (sub 25 ani). Presupusele maltratări se refereau la următoarele trei situații diferite: 1) la momentul reținerii; 2) la timpul transportării spre locul de detenție; și 3) la maltratarea în locul de detenție, inclusiv în timpul interogatoriilor cu scopul de a obține o mărturie. Presupusele maltratări fizice au inclus:

- lovituri cu pumnii și picioarele,
- lovituri cu bastoane de cauciuc, bâte de lemn, paturi de arme de foc sau alte obiecte contondente și dure,
- amenințate cu violența fizică sau chiar cu execuția sumară,
- abuzate verbal,
- tratamentul umilitor, un exemplu fiind percheziția corporală cu dezbrăcare a unor deținute de sex feminin, care, fiind goale, ar fi fost puse să facă genuflexiuni în mod repetat, în prezența colaboratorilor de sex masculin, pentru pretinsul scop de a verifica dacă nu ascund vreun obiect în interiorul corpului.

Anumite persoane au afirmat că relele tratamente la care au fost supuse au fost suficient de grave sau prelungite, astfel încât să le facă să-și piardă cunoștința cel puțin o dată și/sau au avut ca rezultat fracturi sau afecțiuni durabile ale sistemului nervos.

Evenimentele din aprilie 2009 au prezentat o importantă provocare pentru activitatea CC. Membrii societății civile din CC au exercitat atribuțiile sale pentru a vizita izoloarele aflate sub jurisdicția autorităților poliției, dar și izoloarele din cadrul penitenciarelor. Restricțiile impuse CC în luna aprilie¹⁵⁰, informația totuși obținută de CC despre încălcarea drepturilor persoanelor reținute, interviurile și cazurile documentate de membrii societății civile din cadrul CC au avut un impact important pentru conștientizarea de către societate și comunitatea internațională a situației în locurile de detenție. Interacțiunea membrilor CC cu Comisarul CoE al Consiliului Europei, Comitetului de miniștri ai CoE, CPT, Raportorul Special contra Torturii a contribuit la crearea imaginii corecte despre dimensiunea încălcărilor drepturilor omului în detenție. Astfel, CC a reușit să promoveze o înțelegere mai adecvată a societății asupra situației drepturilor omului în locurile de detenție.

IV.3. VICTIMELE PROTESTELOR DIN APRILIE 2009. CAZURILE DE TORTURĂ ȘI TRATAMENTE INUMANE ȘI DEGRADANTE

IV.3.1. Victimele din rândurile colaboratorilor organelor de drept

În cadrul alocuțiunii sale în fața membrilor Comisiei de anchetă, ex-președintele Vladimir Voronin și-a exprimat îngrijorarea „în legătură cu atitudinea anchetei cu privire la colaboratorii ordinii publice. Evident, nu poate fi exclusă versiunea unor greșeli, a lipsei

¹⁵⁰ În informația prezentată de CpDOM se vorbește despre 5 cazuri de restricționare a accesului în Comisariatele de poliție.

în unele cazuri a coerenței în acțiuni, poate chiar și a unor cazuri separate de neglijență. În același timp este absolut cinică, lăspită de rușine, dar și periculoasă această dorință de a găsi în persoana polițiștilor „țapi ispășitori”, care, cu riscul sănătății, dar și propriei vieți au făcut tot posibilul pentru apărarea ordinii constituționale, asigurând ordinea publică în acele zile. În opinia mea, asemenea comportament nu indică altceva, decât o tentativă de răzbunare și intimidare a polițiștilor”¹⁵¹.

Comisia de anchetă a examinat în mod separat situația victimelor din rândurile colaboratorilor organelor de drept, aceștia fiind audiați în cadrul unei ședințe separate, fiind rugați să relateze despre condițiile în care le-au fost cauzate traumatismele și gravitatea acestora. În cadrul audierilor colaboratorii organelor de menținere a ordinii publice au solicitat în mod expres Comisiei de anchetă să ia atitudine față de polițiștii care au devenit victime ale protestelor din aprilie 2009 și cărora le-au fost cauzate traume și răni multiple.

În procesul de audiere a fost stabilit că toate victimele audiate de comisie - colaboratori ai organelor de drept au avut de suferit în rezultatul atacului masiv cu pietre din prima parte a zilei de 7 aprilie 2009.

Potrivit informațiilor prezentate de către Ministerul Sănătății¹⁵², *în perioada 7-28 aprilie 2009 în cadrul instituțiilor medico-sanitare subordonate Ministerului Sănătății și Ministerului Afacerilor Interne s-a acordat asistență medicală, ce are legătură cauzală cu evenimentele din 7 aprilie 2009 la 434 persoane (inclusiv 160 persoane civile și 274 colaboratori ai MAI și ostași ai trupelor de carabinieri). ... În instituțiile medico-sanitare subordonate Ministerului Afacerilor Interne s-au adresat după asistență medicală 274 colaboratori. În spitalul MAI au fost internate 54 persoane (15 ostași ai trupelor de carabinieri și 39 colaboratori)”*.

Analiza structurii traumatismelor cauzate colaboratorilor de poliție în rezultatul acțiunilor din 7 aprilie 2009 a demonstrat următoarele:

Denumirea traumei	Numărul colaboratorilor de poliție
Traumă cranio-cerebrală	44
Plăgi	53
Fracturi, entorsii	14
Contuzii a țesuturilor și organelor	152
Intoxicații	6
Altele	5

În rezultatul examinării listei colaboratorilor de poliție care au avut de suferit în rezultatul acțiunilor violente ale protestatarilor, Comisia de anchetă a stabilit că:

¹⁵¹ Alocuțiune rostită la 23 martie 2010

¹⁵² Scrisoarea Ministerului Sănătății nr. 01-8/846 din 30.04. 2009 și nr. 01-8/2335 din 26.11.2009

- cel mai mare număr de colaboratori răniți au fost din cadrul RPS „SCUT” – 92 persoane și din cadrul trupelor de carabinieri – 70;
- din cadrul comisariatelor de poliție din mun. Chișinău cel mai mare număr de colaboratori este din CPS Râșcani – 50 de persoane;
- din cadrul BDPS „Fulger” au fost răniți - 48 de colaboratori;
- 105 (38%) din colaboratorii organelor de drept – victime ale protestelor din aprilie 2009 au avut vârsta cuprinsă între 19 și 24 de ani;
- 60 (21%) de colaboratori de poliție au avut vârsta cuprinsă între 25 și 30 de ani¹⁵³.

Prin urmare se poate observa că majoritatea victimelor din rândurile colaboratorilor organelor de drept (60%) sînt tineri cu vârsta cuprinsă între 19 și 30 de ani. Comparînd vârsta polițiștilor care au fost traumați și vârsta medie a persoanelor reținute (presupuiți protestatari violenți) se poate constata că altercațiile violente s-au produs practic între două tabere din aceeași categorie de vîrstă.

Comisia de anchetă condamnă acțiunile violente ale protestatarilor care au provocat cauzarea vătămărilor de diversă gravitate polițiștilor.

Comisia de anchetă recomandă Ministerului Afacerilor Interne și, după caz, Procuraturii Generale investigarea circumstanțelor fiecărui caz de cauzare a leziunilor corporale polițiștilor, atragerea la răspundere a persoanelor culpabile și publicarea rezultatelor acestor investigații.

Comisia de anchetă consideră că nepedepsirea persoanelor violente, încetarea urmăririi penale și nepublicarea rezultatelor investigațiilor pot avea repercursiuni pe termen lung: pierderea încrederii în justiție și formarea sentimentului de impunitate pentru persoanele culpabile.

IV.3.2. Analiza comparată a profilului victimelor: polițiști și persoanele reținute în aprilie 2009

Pentru a înțelege mai bine gravitatea leziunilor, geneza și momentul suportării lor de către ambele categorii de victime, diagnozele incluse în lista prezentată de Ministerul Sănătății cu informații despre victimele legate cauzal de evenimentele din 7 aprilie 2009, au fost clasificate:

- în funcție de gravitatea probabilă a acestora;
- în funcție de geneza probabilă a leziunilor suferite.

Pentru a putea face anumite concluzii despre momentul în care au fost provocate leziunile și despre fenomenele obiective care aveau loc, persoanele care au solicitat ajutor medical au fost grupate după data adresării lor la spital, avînd în vedere că la 7 aprilie au avut loc protestele și altercațiile dintre protestatari și forțele de ordine, în data de 8 aprilie au avut

¹⁵³ Pentru detalii a se vedea lista expediată de Ministerul Sănătății prin scrisorile nr. 01-8/846 din 30.04. 2009 și nr. 01-8/2335 din 26.11.2009

loc cele mai multe rețineri și presupusa maltratare de către polițiști a persoanelor aflate în custodia lor, care ar fi continuat și după această dată.

Gravitatea probabilă a leziunilor	Data adresării	Civili	Polițiști
I. Ușoare	7 aprilie 2009	50 (25%)	187* (57%)
<i>Total civil – 60 persoane (29% din adresări)</i>	8 aprilie 2009	6 (3%)	* data exactă nu este indicată în lista MS
<i>Total polițiști – 187 persoane (57% din adresări)</i>	9-24 aprilie 2009	5 (2%)	
II. Medii	7 aprilie 2009	64 (31%)	129* (39%)
<i>Total civil – 96 persoane (47% din adresări)</i>	8 aprilie 2009	10 (5%)	* data exactă nu este indicată în lista MS
<i>Total polițiști – 129 persoane (39% din adresări)</i>	9-24 aprilie 2009	22 (11%)	
III. Grave	7 aprilie 2009	29 (14%)	12* (4%)
<i>Total civil – 47 persoane (23% din adresări)</i>	8 aprilie 2009	6 (3%)	* data exactă nu este indicată în lista MS
<i>Total polițiști – 12 persoane (4% din adresări)</i>	9-24 aprilie 2009	12 (6%)	
TOTAL		204	328

Din tabelul de mai sus, rezultă că ponderea cea mai mare a leziunilor, de toate categoriile de gravitate (ușoare, medii și grave), a fost suportată de protestatari în ziua de 7 aprilie 2009 (70%). Spre regret, în cazul polițiștilor, data adresării lor la instituțiile medicale este deseori nespecificată în listele prezentate de Ministerul Sănătății, motiv din care nu este posibil de comentat gravitatea leziunilor suportate în funcție de perioada adresării. **Alarmant este faptul că 11% din toate adresările protestatarilor sînt făcute în data de 8 aprilie 2009, iar 19% - după această data, ceea ce înseamnă că aproape o treime de adresări ale protestatarilor la spitalele din republică au fost făcute și după ziua în care protestele violente au încetat.**

Dacă se confirmă că pacienții înainte de adresare la spital s-au aflat în custodia poliției, atunci colaboratorii de poliție care s-au ocupat de aceste persoane ar trebui să aducă dovezi că traumatismele pe care le acuză la spital nu au avut loc pe perioada aflării persoanelor în comisariate. Aceste dovezi sînt necesare prin prisma prevederilor alineatului (3¹) al articolului 10 din Codul de procedură penală potrivit căruia „**Sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, cu acordul ori consimțămîntul său tacit**”. Acest fapt este necesar și în lumina jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului, potrivit căreia sarcina probațiunii revine statului (conservînd dreptul de regres împotriva responsabililor concreți), persoanele care au avut de suferit fiind îndreptățite la despăgubiri pentru tortură și rele tratamente.

Mai mult decît atît, chiar dacă se va confirma că adresarea la spitale a avut loc anterior reținerii de către organele de poliție, reținerea acestor persoane în custodia statului pentru perioada în care aceștia necesitau îngrijiri medicale, nu este justificată, deoarece arestul reprezintă măsura preventivă cea mai severă, or, analizînd mai sus temeiurile reținerilor, ajungem lesne la concluzia că acestea nu erau din categoria celor mai grave.

Urmărind geneza probabilă a leziunilor ce au determinat adresarea la spitale a victimelor evenimentelor din 7 aprilie 2009 se conturează următorul tablou:

Geneza probabilă a leziunilor		Data adresării	Civili	Polițiști
A. Explozie		7 aprilie 2009	26 (13%)	2 (0,5%)
B. Incendiu		7 aprilie 2009	-	3 (1%)
C. Traumatisme →	→ Impact cu obiecte (posibil pietre)	7 aprilie 2009	41 (20%)	135 (41%)
	→ Bătăi	7 aprilie 2009	62 (30%)	159 (49%)* * în privința mai multor polițiști, data exactă nu este indicată în lista MS
		8 aprilie 2009	23 (11%)	
		9-24 aprilie 2009	31 (15%)	
	→ Tăieturi	7 aprilie 2009	8 (4%)	16 (5%)
	→ Alte traumatisme	7 aprilie 2009	3 (1%)	4 (1%)
D. Intoxicații cu gaze (lacrimogene)		7-24 aprilie 2009	5 (3%)	7 (2%)*
E. Reacții psiho-emoționale		7-24 aprilie 2009	5 (3%)	2 (0,5%)
TOTAL			204	328

Din tabel rezultă următoarele:

- *exploziile* au făcut victime doar în ziua protestelor, 7 aprilie 2009, dintre care 13% din rîndul protestatarilor care s-au adresat la spitale și 0,5% din rîndul polițiștilor.
- *incendiile* au făcut victime doar în ziua protestelor, acestea fiind din rîndul polițiștilor (3 persoane sau 1%);
- *intoxicații cu gaze* au acuzat 5 protestatari care au mers la spitale (3% din numărul de protestari cu leziuni) și 7 polițiști (2% din numărul de polițiști cu leziuni). Perioada presupusă a adresării este 7 aprilie 2009, însă în lista prezentată de Ministerul Sănătății datele complete lipsesc;
- *traumatismele* de origine diferită, cauzate probabil de:
 - *impactul cu obiecte* (posibil pietre) au determinat un număr și un procent mult mai mare de victime în rîndul polițiștilor (135 persoane sau 41% din adresările polițiștilor), decît în rîndul protestatarilor (41 persoane sau 20% din adresările protestatarilor), toate adresările fiind făcute pe data de 7 aprilie 2009. Prin urmare, ponderea polițiștilor (41%) care s-au adresat la spitale în urma traumelor primite de la lovituri cu pietre este dublă în raport cu cea a protestatarilor (20%);
 - *bătăi* au fost pretinse ca geneză a traumatismului suportat de 30% de protestatari chiar în ziua de 7 aprilie 2009, alte 26% din adresări din partea lor venind începînd cu data de 8 aprilie. Deoarece nu este vorba despre niște cazuri singulare, ci de peste o pătrime din toate adresările protestatarilor, făcute după data de 7 aprilie 2009, acest lucru confirmă că maltrătarile au persistat și după încetarea protestelor violente. Spre regret, informația incompletă prezentată nu permite determinarea precisă a momentului (datei) adresărilor. Se cunoaște doar că un număr de 159 de polițiști (sau 49% din toate adresările făcute în perioada de referință 7-24 aprilie 2009) au solicitat îngrijiri medicale pentru tratamentul traumelor dobîndite probabil în cadrul altercațiilor. Prin urmare, ponderea protestatarilor care s-au adresat la spitale în urma traumelor primite în bătai (56%) este mai

mare decât cea a polițiștilor (49%), aproape jumătate din adresările de acest gen ale protestatarilor la medic fiind făcute după ziua protestelor;

- *tăieturi cu sticla* au generat traumatisme în cazul a 8 protestatari (4% din adresări) și a 16 polițiști (5% din adresările lor la medic);
- *alte traumatisme* au suportat 3 protestatari (1% din adresări) și 4 polițiști (1% din adresări).

IV.3.3. Cazurile de tortură și tratamente inumane și degradante

Analizând acțiunile poliției, instanțelor judecătorești și ale organelor procuraturii în perioada post-proteste în contrapondere cu declarațiile persoanelor reținute, arestate și judecate în această perioadă, Comisia de anchetă a constatat că problema torturii și tratamentelor inumane și degradante s-a manifestat cu o intensitate alarmantă în această perioadă.

Faptul că fenomenul torturii și tratamentelor inumane și degradante a fost și este prezent în Republica Moldova a fost invocat în repetate rânduri de către instituțiile internaționale, însă amploarea fenomenului, „formele inedite” de manifestare și proporțiile acestuia au provocat o îngrijorare maximă după protestele din aprilie 2009.

Potrivit raportului dlui Thomas Hammarberg, Comisar pentru drepturile omului al Consiliului Europei ca urmare a vizitei în Republica Moldova din 25-28 aprilie 2009¹⁵⁴ este menționat:

“Este foarte îngrijorător pentru Comisar faptul că un număr mare de peste trei sute de persoane - dintre care unii erau minori – arestate în contextul sau după proteste au fost supuse relelor tratamente de către poliție, o parte din acestea fiind grave. Amploarea problemei maltratării persoanelor private de libertate de către poliție în Moldova, precum și problema lipsei de răspundere pentru rele tratamente, nu sunt nici noi, nici necunoscute. Până în prezent, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a constatat violarea de către Republica Moldova a Articolului 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului în 22 de hotărâri pronunțate începând cu 2005.... În urma vizitei din septembrie 2007 în Moldova, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) a concluzionat că “fenomenul relelor tratamente din partea poliției rămîne a fi de proporții serioase”.

Potrivit notei informative a Procuraturii Generale privind starea de lucruri în domeniul respectării drepturilor omului, combaterii torturii și tratamentelor inumane și degradante, expediată în adresa Comisiei de stat sub președinția lui Vladimir Țurcan¹⁵⁵: *“începînd cu 12 aprilie 2009 și pînă la 7 iulie 2009 în organele procuraturii au fost înregistrate și sînt examinate 96 de sesizări privind aplicarea forței și violenței fizice față de protestatari de către reprezentanții organelor poliției... Din numărul total al plîngerilor depuse, 48 se referă la cazuri de aplicare a forței în momentul reținerii în centrul capitalei, iar 47 la maltratarea în incinta comisariatelor de poliție...*

¹⁵⁴ CommDH(2009)27, Strasbourg, 17 iulie, 2009, <http://www.bice.md/UserFiles/File/chr-rpt-2009-md-ro.pdf>

¹⁵⁵ Scrisoarea Procuraturii Generale nr. 11-5d/09-3886 din 13.07.2009 (semnată de adjunctul Procurorului General V. Pascari).

Din numărul total al plîngerilor:

- **pe 4 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.309/1 Cod penal,**
- **pe 3 cazuri s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.328 alin. (2) lit.a) Cod penal,**
- **pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art. 187 alin. (4) Cod penal și pe un caz – în baza art. 152 alin. (2) lit.e) Cod penal**

...Două plîngerii au fost remise spre examinare după competență în procuratura s. Centru și procuratura s. Buiucani, deoarece maltratarea persoanelor nu este legată cu dezordinile în masă, care au avut loc 07-08 aprilie 2009 în centrul mun. Chișinău¹⁵⁶ ...În 23 cazuri în rezultatul controalelor depline au fost adoptate hotărîri de refuz în pornirea urmăririi penale, restul cazurilor se află în examinare...

*Cercetarea îndelungată a unor sesizări se datorează volumului mare de activități întreprinse în vederea stabilirii obiective a circumstanțelor cauzării vătămarilor corporale. **Deși majoritatea din ei insistă (uneori la recomandările avocaților) că au devenit victime ale acțiunilor de tortură, în cadrul cercetărilor s-a stabilit că de fapt persoanele au suferit vătămări corporale atât în rezultatul acțiunilor violente ale însăși protestatarilor, cât și în rezultatul aplicării legale a forței de către poliție în procesul altercațiilor și reținerii suspectilor, cât și în rezultatul depășirii de către polițiști a atribuțiilor de serviciu la reținerea, escortarea și plasarea în locurile de recluziune. Cu regret, au fost constatate și cazuri cînd vătămarile au fost cauzate în rezultatul acțiunilor de tortură...***

Trebuie menționat că acțiunile procurorilor de depistare, investigare și pedepsire a cazurilor de tortură și rele tratamente în faza incipientă au fost de o manieră “rezervată”, în unele cazuri chiar fiind invocat faptul că leziunile reclamate de către protestatari ar fi fost “pictate”¹⁵⁷. În același timp, în procesul audierilor în comisie a victimelor acțiunilor poliției, a fost scos în evidență faptul că procurorii, de altfel, ca și judecătorii, nu au întreprins acțiuni ferme de curmare a actelor de tortură, chiar și atunci cînd semnele violenței aplicate erau vizibile.

Urmărind în dinamică acțiunile procuraturii în investigarea cazurilor de rele tratamente și tortură, Comisia de anchetă a solicitat în februarie 2010 noi informații privitor la acest subiect. În răspunsul prezentat de către Procuratura Generală ¹⁵⁸ a fost menționat: “*în organele procuraturii au fost înregistrate 105 sesizări ale cetățenilor care pretend că au suferit în urma acțiunilor abuzive și de tortură ale organelor de poliție în perioada 07-08 aprilie 2009. Din persoanele ce au înaintat plîngerii - 8 sînt minori .. și 5 femei...la moment au fost întocmite 100 concluzii ale medicilor legiști, conform cărora la 16 persoane au fost depistate leziuni corporale ușoare, la 39 leziuni fără cauzare a prejudiciului sănătății, la 9 persoane leziuni corporale medii și 36 persoane nu s-au depistat careva leziuni corporale grave.*

Din numărul total al plîngerilor:

- **pe 21 cazuri s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art. 309/1 Cod penal,**

¹⁵⁶ Afirmația respectivă este privită critic de către Comisia de anchetă, deoarece ulterior, persoanele care au depus plîngerile respective, se regăsesc în lista persoanelor reținute anume în legătură cu evenimentele din 7 aprilie 2009.

¹⁵⁷ Poziție menținută, de altfel și în cadrul audierilor în comisie a ex-Procurorului General, dl. Valeriu Gurbulea.

¹⁵⁸ Scrisoarea Procuraturii Generale nr.18-2d/10-232 din 22.02.2010 (semnată de Procurorul General Valeriu Zubco).

- *pe 9 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art. 328 alin. (2) Cod penal;*
- *pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art. 187 Cod penal;*
- *pe un caz – s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art. 152 alin. (2) lit.e) Cod penal*
- *pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art. 151 alin. (4) Cod penal”.*

Contrapunând informațiile prezentate de către Procuratura Generală la diverse etape (în anul 2009 și anul 2010), precum și rapoartele ONG-urilor specializate în domeniul apărării drepturilor omului și ale victimelor actelor de tortură, Comisia de anchetă a stabilit că acțiunile organelor procuraturii orientate spre pedepsirea cazurilor de tortură și a tratamentelor inumane și degradante sînt, într-o anumită măsură, în dinamică pozitivă, ținînd cont de creșterea numărului dosarelor penale pornite pe asemenea categorii de cauze.

Comisia de anchetă recunoaște că pedepsirea persoanelor culpabile de aplicarea torturii va aduce o satisfacție morală persoanelor torturate, însă problemele sistemice care au devenit atît de proeminente după protestele din aprilie 2009, nu vor putea fi soluționate prin sancționarea unor cazuri individuale.

În acest context, Comisia de anchetă consideră că recomandările expuse în raportul Comisarului pentru drepturile omului al Consiliului Europei, dlui Thomas Hammarberg urmează a fi luate în considerare:

„Interzicerea torturii și a altor forme de rele tratamente este absolută și nu permite derogări, chiar și în perioade de tulburări grave și amenințări la adresa securității statului. Ar trebui să fie pe deplin clar pentru colaboratorii organelor de drept de toate nivelurile că ei trebuie să respecte drepturile persoanelor pe care le arestează și că vor fi supuși unor sancțiuni aspre în cazul în care vor recurge la rele tratamente.

Este necesar de a revizui, din nou, recrutarea și instruirea polițiștilor; de consolidat măsurile de siguranță pentru persoanele reținute și deținute în custodia poliției, inclusiv asigurarea accesului imediat al acestora la un avocat; asigurarea examinării adecvate a persoanelor aduse în locurile de detenție ale poliției – în condițiile respectării confidențialității datelor medicale – și a înregistrării adecvate a oricăror leziuni observate; de a oferi mai multe resurse și suport oficiului avocaților parlamentari și mecanismului național de prevenire a torturii și de a le asigura accesul neîngrădit la toate locurile de detenție.

Cu toate acestea, chiar dacă toți pașii de mai sus sunt întreprinși în mod corespunzător, ei vor avea doar un efect limitat dacă va fi tolerată impunitatea celor care au maltratat persoane private de libertate.

Comisarul recomandă luarea unor măsuri decisive pentru a adopta și a pune în aplicare o atitudine fermă de “toleranță zero” față de relele tratamente în întregul sistem de justiție penală”.

De asemenea Comisia de anchetă consideră că implementarea tuturor recomandărilor formulate de către CPT în rapoartele sale va duce la reducerea substanțială a practicilor de tortură și tratamente inumane și degradante în localurile polițienești.

V. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

V.1. CONCLUZII

Comisia de anchetă constată că:

- contextul preelectoral, cât și modul în care s-a desfășurat campania electorală în aprilie 2009 au fost marcate de o serie de probleme: începînd cu data stabilirii alegerilor și finisînd cu unele probleme de agitație electorală în ziua „tăcerii” și ziua alegerilor parlamentare;
- modificarea legislației electorale și a unor acte legislative în ajunul campaniei electorale au fost de natură să prejudicieze încrederea concurenților electorali și alegătorilor, „regulile de joc” fiind schimbate fără a ține cont plenar de recomandările Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei;
- este salutară constituirea comisiei parlamentare pentru revizuirea legislației electorale și își exprimă speranța că la modificarea cadrului juridic vor fi luate în considerare și recomandările MOA a OSCE/BIDD0 care a *„încurajat autoritățile din Moldova să aplice recomandările incluse în Opiniile comune privind Codul electoral, publicate în decembrie 2007 și octombrie 2008. În special următoarele chestiuni sînt îngrijorătoare:*

- *interdicția alianțelor preelectorale;*
- *limitarea dreptului de a ocupa funcția de deputat pentru deținătorii cetățeniei multiple;*
- *prezența minimă la urne de 50 procente pentru ca alegerile să fie considerate valabile și*
- *pragul electoral”.*
- în perioada electorală au fost înregistrate puține și nesemnificative contestații din partea concurenților electorali, fapt ce a demonstrat că aceștia au fost de acord cu modul cum se administrează alegerile și cu mersul campaniei electorale sau nu au fost suficient de activi în formularea contestațiilor și promovarea lor conform procedurii;
- după alegerile din 05 aprilie 2009 în societate se crease o percepție pronunțată că alegerile au fost masiv fraudate;
- circumstanțele evidențiate în capitolul II al Raportului au contribuit în mare parte la escaladarea situației social-politice din țară, soldată cu amplele manifestații de protest din aprilie 2009;
- numărul participanților la manifestațiile din 6 și 7 aprilie 2009 a depășit cu mult așteptările organizatorilor, din care cauză organizatorii nu întotdeauna au putut gestiona mulțimea. Situația a devenit și mai gravă pe motivul lipsei sonorizării, fapt care împiedica controlul maselor. În asemenea circumstanțe era obligatoriu ca poliția și autoritatea publică locală să acorde tot sprijinul necesar organizatorilor pentru a nu permite degenerarea situației;
- pe 06 aprilie 2009 seara colaboratorii poliției, fiind în număr mare în PMAN (acolo aflându-se și conducerea MAI și a subdiviziunilor acestuia), nu a întreprins acțiuni ferme în privința persoanelor agresive, care blocau circulația pe bd. Ștefan cel Mare și pe str. Bănulescu-Bodoni și comiteau alte acte ilegale, întru restabilirea ordinii publice și atragerea acestora la răspundere, ci i-a lăsat în pace, astfel „încurajând” aceste persoane să participe a doua zi (7 aprilie 2009) la manifestații și, eventual, să-și aducă aportul întru deturnarea caracterului pașnic al protestelor;
- în pofida faptului că cel puțin pe 06 aprilie 2009 era evident că la manifestațiile din 07 aprilie 2009 va participa un număr mare de manifestanți, se pare că poliția nu era pregătită adecvat pentru o atare evoluție: o parte din polițiști nu dispuneau de echipamentul necesar, nu era stabilită modalitatea coordonării acțiunilor dintre diferite subdiviziuni ale poliției între ele, dar și cu alte autorități (SPPS, SIS, Primăria etc.), nu a fost asigurată comunicarea permanentă în interiorul forțelor de ordine etc.;
- lipsa coordonării adecvate a acțiunilor forțelor de ordine și neelaborarea unei tactici de apărare a edificiilor statului a dus la aceea că în unele cazuri acțiunile autorităților, în loc să calmeze spiritele, au provocat agresiunea mulțimii. De exemplu, scoaterea autospecialei pompierilor în fața protestatarilor lângă Președinție a provocat o explozie de violență din partea unei părți a manifestanților; atacul de dispersare a

manifestanților, care din start părea unul de succes, din cauza unor acțiuni ulterioare aparent agramate, a dus la escaladarea evidentă a violențelor;

- numărul colaboratorilor structurilor de forță, implicați în apărarea edificiilor statului pe 07 aprilie 2009, era evident mai mare decât numărul manifestanților agresivi. În pofida acestui fapt autoritățile nu au putut gestiona situația;
- serviciile operative ale MAI și SIS nu și-au îndeplinit obligațiile de serviciu: fiind infiltrați între manifestanți colaboratorii acestor servicii nu au făcut nimic pentru a identifica și îndepărta dintre manifestanți persoanele agresive și provocatorii (practic toate persoanele audiate au susținut că între manifestanți erau provocatori care deturnau caracterul pașnic al manifestației). De altfel, nici după manifestații persoanele agresive și provocatorii așa și nu au mai fost identificați și trași la răspundere;
- consilierul prezidențial a dispus sistarea legăturii telefonice mobile în locul unde derulau manifestațiile ilegale;
- Președintele RM din acea perioadă Vladimir Voronin a dat ordine directe colaboratorilor MAI prin ce evident și-a depășit atribuțiile constituționale;
- există o aparență pronunțată că incendiile nocturne din clădirea Parlamentului au izbucnit când imobilul deja era controlat de forțele de ordine;
- părăsirea la ora 20.00 pe 07 aprilie 2009 a clădirii Parlamentului de către poliție să aparanta lăsare a acestora în custodia combatanților a fost inoportună;
- evenimentele din aprilie 2009 nu pot fi considerate tentativă de lovitură de stat sau puci. Această concluzie este susținută și de doctrinari. Oricum o atare calificare îi revine în exclusivitatea Procuraturii Generale;
- că acțiunile poliției în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 au fost disproporționale și ilegale;
- majoritatea persoanelor au fost reținute arbitrar de către poliție, în absența oricăror bănuieli rezonabile de comitere a unor acțiuni ilegale (contravenții sau infracțiuni), așa cum era prevăzut la art. 247 din CCA și art. 166 din CPP;
- serviciile operative ale organelor MAI au eșuat în identificarea persoanelor concrete culpabile de actele de violență comise împotriva propriilor colegi din sistemul MAI; calificarea juridică a acțiunilor protestatarilor reținuți a fost foarte diversă, deși aceștia erau învinuiți de comiterea unor acțiuni similare săvârșite în aceleași împrejurări; invocarea prezenței masive a persoanelor drogate și în stare de ebrietate în mediul protestatarilor nu a fost confirmată în baza registrelor de poliție, fiind atestate cazuri unitare de depistare a stării de ebrietate, fie serviciile operative și de această dată au eșuat în reținerea persoanelor în stare de ebrietate; organele de poliție au

aplicat în mod disproporțional și abuziv forța în procesul de reținere și în perioada aflării persoanelor reținute în custodia lor; au admis rele tratamente și au aplicat acte de tortură față de persoanele din custodia lor; au încălcat majoritatea garanțiilor procesuale oferite de Constituție, legislația națională și documentele internaționale de referință ratificate de Republica Moldova;

- nu dispune de probe, care ar demonstra implicarea factorului extern în organizarea evenimentelor din aprilie 2009;

- în lipsa unor probe concrete privitor la realizarea atacului cibernetic, nu se poate pronunța asupra faptului dacă acest atac constituie o dovadă incontestabilă a implicării unor servicii speciale sau state străine în „tentativa loviturii de stat”. Mai mult ca atât, pagina web a Președintelui Republicii Moldova reprezintă o „platformă informațională” și asigură legătura electronică a aparatului Președintelui cu alte instituții, prin urmare, eventualul atac cibernetic nu poate afecta „securitatea statului Republica Moldova”;

- invocarea articolului 32 al CPP pentru judecarea cauzelor în comisariate, reprezintă o interpretare extensivă a normelor procesual penale de către judecători, care a dus la încălcarea unor principii importante ale procesului penal: legalității, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, inviolabilității persoanei, dreptului la apărare, publicității ședinței de judecată și accesului liber la justiție. Desfășurarea proceselor de judecată în incinta comisariatelor de poliție poate fi calificată drept o încălcare gravă a art. 6 “Dreptul la un proces echitabil” din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

- dacă în cazul examinării demersurilor de aplicare a măsurii arestului față de învinuiți invocarea art. 32 al CCP ar putea fi într-o măsură infimă justificată, nu este clar care au fost temeiurile legale de examinare a cauzelor cu privire la comiterea contravențiilor administrative în incinta comisariatelor de poliție, în acest caz prestația judecătorilor fiind absolute nelegală;

- afirmația judecătorilor că ar fi asigurat toate elementele inerente unui proces de judecată solemn și public este combătută de către persoanele care au fost judecate în comisariate;

- în dosarele penale legate de evenimentele din aprilie 2009 procurorii au acționat conjunctural în dependență, probabil, de indicațiile politice ale conducerii țării din acea perioadă

-
-

V.2. RECOMANDĂRI

Comisia de anchetă recomandă:

Procuraturii Generale trebuie:

- să verifice suplimentar ipoteza fraudării alegerilor din 05 aprilie 2009, în același timp fiind necesară prezentarea unui raport public referitor la cele 9 cauze penale pornite „urmăre a verificării pretinselor acțiuni de fraudare a rezultatelor alegerilor”;
- legalitatea acțiunilor colaboratorilor SPPS, care au abandonat clădirea Parlamentului, or, una din funcțiile de bază a acestora este “să întreprindă măsurile de protecție și pază necesare asigurării securității persoanelor beneficiare de protecție de stat și pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestor persoane și să mențină, în limitele competenței, ordinea publică în locurile de aflare permanentă sau temporară a persoanelor beneficiare de protecție de stat și să excludă cauzele ce împiedică asigurarea acestei ordini”;
- să verifice dacă informația comunicată oficial de către SIS privind distrugerea documentelor și probelor SIS corespunde adevărului și să inițieze investigațiile necesare pentru identificarea persoanelor responsabile și tragerea acestora la răspundere;
- să verifice existența atacului cibernetic și în caz de confirmare să întreprindă măsurile necesare pentru atragerea la răspundere a persoanelor culpabile;
- să investigheze suplimentar subiectul arborării drapelului României, inclusiv în baza materialelor de care dispune Comisia, să clarifice condițiile și să identifice persoanele care au arborat drapelul României, deoarece aceasta a fost și este calificată drept o probă incontestabilă a loviturii de stat și implicării României în evenimentele din aprilie 2009;
- să verifice legalitatea acțiunilor colaboratorilor direcției poliției judecătorești a MAI și legalitatea indicațiilor ex-vice ministrului de interne V. Zubic privind transferarea persoanelor sancționate administrativ în IDP ale comisariatelor raionale;
- să investigheze toate cazurile privind supunerea persoanelor arestate și reținute torturii și pedepselor inumane și degradante.

Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală trebuie:

- să facă totul pentru a identifica provocatorii, dar și persoanele care au cauzat leziuni corporale polițiștilor și au participat activ la distrugerea clădirilor Parlamentului și Președinției (mai ales acelea, care au pus focul) și să le atragă la răspundere;

- să întreprindă măsuri pentru identificarea persoanelor, care au arborat drapelul României pe Președinție;
- să stabilească cu certitudine momentul când clădirea Parlamentului a fost preluată în totalitate sub control de către organele de menținere a ordinii și să stabilească cine a provocat incendiile nocturne în clădirea Parlamentului și cine a devastat birourile din Parlament în orele nocturne, când aceasta deja era controlată de forțele de ordine;
- să verifice cauzele pretinsei trăgănări a stingerii incendiului de la ora 20.00 din 07 aprilie 2009 din Parlament;
- legalitatea abandonării edificiului Parlamentului de către forțele de menținere a ordinii;
- legalitatea prezenței în edificiul Parlamentului a reprezentanților organizațiilor de combatanți, care “și-au asumat rolul de pacificatori și negociatori” dintre colaboratorii forțelor de ordine și protestatari, încă din ziua de 7 aprilie 2009 și au fost prezenți în edificiul Parlamentului câteva zile
- să examineze acțiunile colaboratorilor de poliție din noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 și să asigure sancționarea persoanelor culpabile, inclusiv a factorilor de decizie ai Ministerului Afacerilor Interne care au ordonat, dar „nu au știut” despre condițiile în care a fost restabilită „ordinea de drept”. Totodată, ar trebui să fie sancționați nu numai acei polițiști, care au aplicat lovituri, dar și cei, care au asistat la comiterea infracțiunilor și nu au intervenit întru curmarea acestora. Procuratura ar trebui să prezinte publicului rezultatele urmăririi penale pe fiecare caz, fie că este transmis în judecată, fie că este clasat pe diferite motive. În cazul dosarelor transmise în judecată este indicat de a aduce rezultatul examinării acestora în instanța de fond, instanța de apel și de recurs. Neatragerea polițiștilor la evenimentele din noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 la răspundere penală nu înseamnă că în caz de abatere aceștia nu pot fi atrași la răspundere disciplinară. În acest sens ar fi fost recomandat ca toate materialele privind ancheta internă a comportamentului polițiștilor să fie făcute publice;

Ministerul Afacerilor Interne, SIS și SPPS trebuie:

- să studieze amănunțit evenimentele din 6 și 7 aprilie 2009, să stabilească unde au fost comise greșeli în gestionarea situației de criză și să elaboreze strategii privind acțiunile comune în cazul unor eventuale situații critice similare. Între altele ar fi fost necesar de a verifica cauza nefuncționalității sau a funcționalității proaste a legăturii radio, de a prevedea mijloace alternative de comunicare, modalitatea înregistrării comunicărilor în situații de criză pentru a facilita analiza ulterioară a corectitudinii acțiunilor întreprinse, de a prevedea modalitatea organizării unui centru de comandă unic, modalitatea coordonării acțiunilor între diferite

subdiviziuni etc. De asemenea ar fi fost necesară pregătirea specială a unor subdiviziuni ale organelor de forță în domeniul gestionării manifestațiilor în masă, de a echipa corespunzător aceste subdiviziuni etc.

Procuratura Generală și Agenția Națională pentru Reglementare în Telecomunicații Electronice și Tehnologia Informației trebuie:

- să examineze posibilitatea sancționării ÎM „Moldcell” pentru prezentarea informației mincinoase Comisiei de anchetă;
- să verifice legalitatea indicației consilierului prezidențial de a sista legătura telefonică mobilă în locul petrecerii evenimentelor din 07 aprilie 2009.

Guvernul Republicii Moldova trebuie:

- să finanțeze procurarea mijloacelor speciale pentru dotarea adecvată a organelor de forță, care sunt implicate în gestionarea situațiilor de criză similare celei din aprilie 2009;
- să pună în aplicare toate recomandările conținute în rapoartele CPT și în raportul Comisarului pentru drepturile omului al Consiliului Europei, dlui Thomas Hammarberg, întocmit în urma vizitei de documentare în privința evenimentelor din aprilie 2009.

Comisia de anchetă recomandă:

Consiliului Superior al Magistraturii să verifice:

- legalitatea acțiunilor fiecărui judecător, care a judecat în comisariate, în parte;
- fiecare plîngere depusă de persoanele arestate sau sancționate administrative, care invocă faptul că au informat judecătorii despre acțiunile de matrată, însă aceștia nu au înregistrat nici o acțiune de prevenire a torturii și relelor tratamente;
- numărul și sediul comisariatelor de poliție în incinta cărora au fost desfășurate procesele de judecată;
- integritatea și corectitudinea întocmirii fiecărui dosar privitor la persoanele judecate în legătură cu evenimentele din aprilie 2009;
- afirmațiile unor judecători privind primirea indicațiilor de la unii membri ai Consiliului Superior al Magistraturii privind deplasarea în comisariate;
- cauza neprezentării răspunsului la solicitarea Comisiei de anchetă;

- cauza semnării răspunsului anterior al Consiliului Superior al Magistraturii, expediat în adresa Comisiei de anchetă, de către o persoană, care nu este nici membru al CSM și nici Președinte al acestuia.

Curții Supreme de Justiție:

- să examineze oportunitatea adoptării unei hotărâri explicative a Plenului CSJ privind modalitatea judecării cauzelor în condițiile stabilite de articolul 32 din Codul de procedură penală.

Partidelor politice care au reclamat pretinsa fraudare a alegerilor din 5 aprilie 2009:

- să își asume responsabilitatea și să comunice public rezultatele investigațiilor desfășurate în plan intern privind fraudarea alegerilor din 05 aprilie 2009, astfel încât publicul larg să obține un răspuns clar: au fost sau nu au fost fraudate alegerile? În cazul în care această ipoteză a fost confirmată este important să fie comunicate proporțiile fraudării.

Comisia de anchetă atrage atenția tuturor autorităților vizate la prezentul capitol că rezultatele tuturor verificărilor urmează să fie făcute publice.

Vitalie Nagacevschi
Președinte al Comisiei de anchetă